

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

ANDRA KAMMAREN

Nr 25

19—21 juni.

Debatter m. m.

Lördagen den 19 juni.

Sid.

Handeln mellan Sverige och Polen	5
Nya avlöningsreglementen m. m.	7
Anslag till statens brandinspektion	10
Motion ang. veckohem för barn	12
Bättre mödrahjälpstandvård	15
Ändring i civilförsvarslagen m. m.	16
Anslag till civilförsvaret m. m.	29
Interpellationer av	
herr Hjalmarson ang. statens upphandling av kontorsmateriel m. m.	33
herr Kristensson ang. lagstiftning om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.	34

Måndagen den 21 juni.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.	37
Interpellationer av	
herr Adolfsson ang. förbättrade anställningsförhållanden för ban- arbetarna vid statens järnvägar	100
herr Hedlund i Rådom ang. övervakningen av karteller inom näringslivet	101
Försvarets organisation:	
Försvarets högsta ledning	118
Kavalleriet	119
Flygförband m. m.	120
Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel:	
Underhåll av arméns tygmateriel	120
Hemvärnets avlöningar	121
Underhåll av marinens fartyg	121

	Sid.
Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln:	
Värnpliktigas penningbidrag	122
Avlöningar till arméns aktiva personal m. fl.	126
Avlöningar till marinens aktiva personal m. fl.	128
Försvarets materielanskaffning:	
Allmänna synpunkter på materielanskaffningsanslagen	130
Marinens fartygsbyggnader	132
Anskaffning av artilleri för marinen	132
Motioner ang. utbildningsmateriel m. m.	133
Lag om förstörande av vissa postförsändelser	135

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 19 juni.

<i>Utrikesuskottets</i> utlåtande nr 13, ang. protokoll rörande handeln mellan Sverige och Polen	5
— nr 14, ang. varuutbytet mellan Sverige och Norge	7
— nr 15, ang. avtal med Norge om vissa fiskerifrågor	7
<i>Statsuskottets</i> utlåtande nr 165, ang. nya avlöningsreglementen m. m.	7
— nr 166, ang. anslag till krigsrätterna	10
— nr 167, ang. anslag till poliskåren i Boden	10
— nr 169, ang. anslag till statens brandinspektion	10
— nr 170, ang. civila sjukvårdsberedskapen	11
— nr 171, ang. anslag till kontrollstyrelsen	11
— nr 172, ang. ersättningar av statsmedel för silikos (stendammslunga)	11
— nr 173, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 inom justitiedepartementets verksamhetsområde	11
— nr 174, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde	12
— nr 175, ang. ändrad lydelse av allmänna resereglementet	12
— nr 176, ang. ersättningar i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	12
— nr 177, ang. statsunderstödda veckohem för barn	12
— nr 178, ang. sjukersättning åt Thyra Olofsson	15
— nr 179, ang. förbättring av mödrahjälpstandvården	15
— nr 180, ang. bidrag till kommuner för resor till vallokal	15
— nr 181, ang. bidrag till plankostnader m. m.	15
— nr 182, ang. anslag till statens biltrafiknämnd	15
— nr 183, ang. avsättning till statens automobilskattemedelsfond	15
<i>Andra laguskottets</i> utlåtande nr 40, ang. ändring i civilförsvars-lagen m. m.	16

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 168, ang. anslag till civilförsvaret m. m.	29
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 63, ang. slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48, såvitt angår nionde huvudtiteln	30

Måndagen den 21 juni.

<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga	37
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 160, ang. vissa frågor rörande försvarets organisation	116
— nr 4, ang. statsutgifterna under fjärde huvudtiteln (försvarsdepartementet)	120
— nr 161, ang. avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel	122
— nr 162, ang. anslag till materielanskaffning för försvaret	130
— nr 163, ang. vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.	134
— nr 164, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.	134
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 44, ang. lagstiftningen om registrering av brott och förseelser	134
— nr 45, ang. lag om förstörande av vissa postförsändelser	135

Lördagen den 19 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 4 och 160—164, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1 samt första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45.

§ 2.

Handeln mellan Sverige och Polen.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Polen under tiden 1 maj 1948—30 april 1949.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr WIBERG: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yrka avslag på utrikesutskottets hemställan om godkännande av det föreliggande förslaget till handelsavtal mellan Sverige och Polen, trots att man naturligtvis icke med större tillfredsställelse kan konstatera, att återbetalningsfristen för ett belopp av 12 miljoner kronor, som skulle återbetalas mellan den 1 april 1948 och den 1 maj 1949, förlängts med två år. Däremot vill jag understryka, att om den polska regeringen, såsom ifrågasatts under förhandlingarna, föreslår en förlängning med fyra år av återbetalningsfristen för de under den följande ettårsperioden förfallande delarna av den svenska krediten till Polen, en sådan framställning bör avvisas från svensk sida. Vi ha uppenbarligen, när det gäller kreditgivning, nått den gräns utöver vilken vi icke kunna gå.

Jag har närmast för avsikt att taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några få minuter beträffande en annan sak. Den 20 augusti 1945 träffades som

bekant det kända Myrdalska avtalet med Polen. Enligt detta avtal skulle Polen till Sverige leverera kol och koks till en kvantitet uppgående till sex miljoner ton. Avtalet inrymde åtskilliga mycket stora uppoffringar från svensk sida. Man ansåg emellertid att man borde gå med på avtalet även i dessa delar beroende på att, som dåvarande handelsministern Myrdal förklarade, vårt bränsleproblem som följd av avtalet skulle komma att lösas. Det visade sig tyvärr, att polackerna uppsåtligt icke fullföljde avtalet. Det återstår fortfarande på detta 1945 års avtal levererat ungefär $3\frac{1}{2}$ å 4 miljoner ton.

Föregående år hade riksdagen att taga ställning till ett nytt förslag till handelsavtal med Polen. Utrikesutskottet gjorde i sitt utlåtande nr 7 den gången följande uttalande:

»Vad angår varuutbytesavtalets förhållande till varuutbytes- och betalningsöverenskommelsen den 20 augusti 1945 och det samma dag mellan statens reservförrådsnämnd och den polska kolförsäljningscentralen undertecknade kontraktet om leverans av kol och koks ansluter sig utskottet till det uttalande, som under förhandlingarna gjorts från svensk sida och som därefter intagits i en vid det nya varuutbytesavtalet fogad särskild skriftväxling. Svenska regeringen har bestritt den polska uppfattningen, att polska regeringen icke längre skulle vara bunden av de åtaganden, som gjorts i överenskommelsen den 20 augusti 1945 och det samma dag undertecknade kontraktet. Utskottet uttalar sin bestämda anslutning till den svenska regeringens ståndpunkt.»

Riksdagen för sin del biföll utrikesutskottets utlåtande utan någon erinran. Svenska regeringen hade klart och tydligt tillkännagivit, att den ansåg polackernas påstående om kon-

Handeln mellan Sverige och Polen.

traktsbrott från svensk sida vara obefogat. 1947 års utrikesutskott tillstyrkte och riksdagen biföll emellertid det avtalsförslag, som då för ett år sedan förelåg, ehuru, som utrikesutskottet framhöll, de ekonomiska och finansiella prestationer, som Sverige därigenom åtog sig, otvivelaktigt voro betungande. Det är anledning att något beröra utrikesministerns uttalande för ett år sedan här i kammaren. Utrikesministern framhöll:

»En omständighet som gjort, att denna avtalsuppgörelse har mött kritik, har varit, att det föreliggande avtalet med Polen från augusti 1945 innehöll löften om prestationer av kol och koks från Polen, vilka inte kunnat uppfyllas av den polska regeringen. — — Det har vidare väckt någon undran här i landet, att man från polsk sida velat anföra ett juridiskt skäl för att man inte anser sig bunden av augustiavtalet.»

Utrikesministern berörde därefter den tolkning, som framförts från polsk sida, och tillade: »Man har på svensk sida inte kunnat acceptera denna tolkning.»

Uppenbarligen ansåg den svenska regeringen, att det polska påståendet om kontraktsbrott från svensk sida i verkligheten utgjorde en skenmotivering. Utrikesministern tillade: »Vi skulle ha förstått polska regeringen bättre, om den utan att draga fram denna juridiska argumentation hade förklarat, att denna leverans på 6 miljoner ton, som den i augusti 1945 utfäste sig att fullgöra, blivit för mycket för landets kapacitet och att man med hänsyn härtill och till nödvändigheten att upprätthålla handelsförbindelser med andra länder måste begära en revision av avtalet.»

Den svenska ståndpunkten har också tydligt kommit till uttryck i den skriftväxling, som berördes föregående år i utrikesutskottets utlåtande. Jag skall beträffande denna skriftväxling endast

tillåta mig att göra ett kort citat ur en skrivelse från ordföranden i den svenska delegationen till ordföranden i den polska delegationen av den 18 mars 1947: »Såsom jag haft äran underrätta Eder, delar min regering icke denna uppfattning, och såsom jag förklarat kunna de svenska myndigheterna icke avstå från att tillämpa ifrågavarande system, så länge som knappheten på icke flytande bränsle varar. Svenska regeringen har dessutom framhållit, att det uteblivna verkställandet av de i det ovannämnda privaträttsliga kontraktet förutsedda leveranserna av kol och koks berättigade den att kräva antingen ett fullständigt uppfyllande av kontraktet eller skadestånd, vilken ståndpunkt bestridits av polska regeringen.»

Läget är fortfarande, att man från polsk sida icke velat fullfölja 1945 års avtal, under det att man från svensk sida hävdar, att man har rätt att på de villkor, som träffats år 1945, erhålla leveranser eller skadestånd. Det är fråga om mycket betydande ekonomiska värden, beroende på den ytterst väsentliga prisskillnad som förefinnes mellan vad vi ha fått betala bl. a. för nya leveranser från Polen och det pris, till vilket vi skulle fått leveranser enligt 1945 års avtal. Man måste fråga sig, vad som nu åtgjorts för att få någon ordning på detta område. Den svenska regeringen har klart sagt ifrån, att den vidhåller sin rätt att kräva fullföljande av avtalet eller att erhålla skadestånd. Jag kan icke underlåta att fråga mig, vad anledningen är till att denna sak icke i någon mån berörts i nu förevarande sammanhang. Det kan väl inte rimligen vara så, att den svenska regeringen helt plötsligt har gjort en kovändning och förmenar, att Sverige i motsats till vad regeringen tidigare har hävdat icke längre kan anses ha rätten på sin sida? Jag skulle, herr talman, till hans excellens utrikesministern gärna ha velat rikta den frågan, vad som har vidtagits resp. vad regeringen avser att vidtaga.

Nya avlöningsreglementen m. m.

Tyvärr är regeringsbanken för närvarande tom, och jag kan sålunda icke påräkna att erhålla något svar. Jag har emellertid icke ansett mig kunna underlåta att här i riksdagen giva uttryck åt en förväntan, att saken icke får rinna ut i sanden. Jag hoppas, att regeringen vid annat tillfälle skall anse sig ha möjlighet att lämna ett besked om sin ståndpunkt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat utrikesutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse rörande varuutbytet mellan Sverige och Norge; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Nya avlöningsreglementen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till nya avlöningsreglementen m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr SENANDER: Herr talman! Herr Kempe och jag ha i denna fråga ingivit en motion, vari vi yrka att de av 1946 års riksdag antagna reglerna om rörligt tillägg å statstjänarnas löner måtte tillfogas nu föreliggande förslag till nya avlöningsreglementen för statstjänarna, dock med den ändringen att trefjärdedelsregeln beträffande compensation för levnadskostnadsstegringen ersättes

med föreskrifter om full sådan compensation.

Utskottet har om denna vår motion ansett, att den icke har något samband med de frågor, som behandlas i de avlöningsreglementen, som nu föreligga. Jag måste säga, att utskottets argument är ganska egendomligt. Om detta argument skulle vara riktigt, förutsätter det att man icke skulle kunna begära ett tillägg till det förslag till nya avlöningsreglementen, som Kungl. Maj:t framlagt. Jag hävdar den uppfattningen, att vi ha full rätt att begära att till avlöningsreglementet få foga vad vi föreslagit, enär vi anse, att frågan om det rörliga tillägget mera hör hemma i avlöningsreglementena än i löneplansförordningen.

Nu har emellertid utskottet icke avstyrkt motionen utan ansett, att den kan komma upp till behandling senare, d. v. s. i samband med frågan om den proposition, som berör fastlåsandet av det rörliga tillägget. Jag förutsätter därvidlag att riksdagen verkligen har möjlighet att i det sammanhanget — vilket vi icke förutsatte, då vi skrevo vår motion — pröva frågan om full compensation för dyrtiden i stället för den tre fjärdedels compensation, som innehålles i reglerna för det rörliga tillägget. Men då nu utskottet, som jag tidigare sagt, icke yrkat avslag på vår motion, skall jag avstå från att framställa något yrkande.

Medan jag ändå har ordet skulle jag vilja säga något om vad utskottet anför i sin motivering till det förslag det ställer i en särskild punkt. Utskottet har skrivit på s. 19, första stycket: »Förslaget att den särskilda regeln om uppskov med löneklassuppflyttning på grund av mindre väl vitsordad tjänstgöring skall utgå ur avlöningsreglementena är ägnat att ingiva principiella betänkligheter.» Jag måste bestämt vända mig emot utskottets påpekande i detta fall. Denna fråga om uppskov med löneklassuppflyttning på grund av mind-

Nya avlöningsreglementen m. m.

re väl vitsordad tjänstgöring har framför allt bland de lägre tjänstemännen under årtal åstadkommit en mycket stark irritation, och det är med harm man har bevittnat att man på detta sätt inom statstjänsten tillämpat ett slags påföljdsstraff, vilken straffform för länge sedan försvunnit på den allmänna rättsskipningens område. Mindre väl vitsordad tjänstgöring får en befattningshavare, som dömts till varning, böter eller suspension. Han har alltså antingen varnats, vilket ju förutsätter att han icke skall behöva undergå något straff, eller också har han fått direkt bestraffning genom böter eller mistning av avlöningsförmåner. Denna regel om uppskov med löneklassuppflyttning på grund av mindre väl vitsordad tjänstgöring innebär faktiskt en dubbel bestraffning, och då därtill kommer att vederbörande också på grund härav kommer att få stå tillbaka vid befordran, så betyder det ju faktiskt att det blir två påföljdsstraff, sedan förseelsen sonats genom böter eller mistning av avlöningsförmåner. Jag tycker att då det från både statstjänarkartellen och andra statstjänarorganisationer starkt framhållits, att man borde avskaffa det s. k. påföljdsstraffet inom statstjänsten, borde inte utskottet genom en sådan skrivning som här förekommer liksom fästa uppmärksamheten på att man skall tillämpa andra former för att hålla statstjänstemännen tillbaka i ena eller andra avseendet, sedan man nu äntligen fått bort den bland statstjänstemännen så förhatliga regeln om uppskov med löneklassuppflyttning på grund av mindre väl vitsordad tjänstgöring, en form av påföljdsstraff, som har åstadkommit många orättvisor bland de sålunda bestraffade tjänstemännen.

Herr talman! Jag har velat påtala detta därför att jag anser att Kungl. Maj:ts förslag att avskaffa denna regel är ett så stort framsteg och kommer att hälsas med sådan tillfredsställelse

bland statstjänarna, att det icke bör grumlans av ett uttalande från utskottets sida av den innebörd jag här påtalar.

Herr talman! Jag har icke något yrkande i detta sammanhang utan har endast velat påpeka detta förhållande.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Den tvist, som kan anses råda mellan den föregående ärade talaren och utskottet beträffande motionen nr 546 i denna kammare, är uteslutande av formell art. Utskottet har ingalunda velat bestrida motionärernas rätt att väcka sin motion men har ansett att den fråga, som berörs, icke kan komma upp till behandling i detta sammanhang utan vid ett senare tillfälle, när kammaren behandlar Kungl. Maj:ts proposition nr 276.

Saken är ju den, att förra årets riksdag fattade beslut om att löneplanerna icke längre skola ingå i själva avlöningsreglementena, utan för deras vidkommande har utfärdats en särskild förordning. I denna förordning finnas de bestämmelser, som handla om rörligt tillägg utöver löneplanens siffror till tjänstemännen för att ge kompensation i viss utsträckning för dyrtiden. Fjolårets riksdag beslöt, som kammarens ledamöter säkert ha i minnet, att den paragraf i denna löneplansförordning, som stadgar automatisk anslutning till prisindex och alltså gör denna lönefyllnad glidande i förhållande till förändringarna i dyrheten, icke skulle träda i kraft under det budgetår, som man då behandlade, alltså budgetåret 1947/48. Man förutsatte att 1948 års riksdag skulle fatta beslut, huruvida 4 § i denna löneplansförordning — alltså den paragraf, som handlar om det rörliga tillägget — från och med den 1 juli 1948 skulle träda i kraft eller huruvida några andra regler i detta avseende skulle träda i tillämpning. Kungl. Maj:ts proposition nr 276 innehåller nu ett nytt förslag i av-

Nya avlöningsreglementen m. m.

seende å hur det skall förfaras fr. o. m. den 1 juli 1948, och vi få ju sedermera tillfälle att behandla denna fråga. Jag förmodar att själva sakdebatten mellan statsutskottet och Kungl. Maj:t och den mening, som förfäktas i motionen II: 546, då kommer att gå av stapeln. Vi ha då tillfälle att tala om saken, och kammaren beredes då tillfälle att fatta beslut.

Beträffande det spörsmål, som är berört i statsutskottets förevarande utlåtande på s. 19, varom herr Senander talade i slutet av sitt anförande, torde det vara självklart såväl för den ärade talaren som för kammarens övriga ledamöter, att jag för min del icke har dikterat denna formulering. Det är ju på det sättet, att när man sitter och diskuterar ett spörsmål av den omfattande och invecklade natur som de nu förevarande avlöningsreglementena, är det olika meningar som giva sig till känna, och vad som här sagts är ju bara att detta spörsmål kan vara ägnat att ingiva principiella betänkligheter. Frågan är ju närmast den, att statens avlöningsreglementen hittills alltid innehållit föreskriften att uppflyttning i högre löneklass skall ske, därest tjänstgöringen varit väl vitsordad. Det har sålunda varit en grundprincip, att det skall vara en väl vitsordad tjänstgöring, som på det sättet premieras med att erhålla uppflyttning i löneklass eller, som man också brukar uttrycka det, erhålla ålderstillägg. Redan 1919 eller 1920 togs emellertid den dubbelbestraffning bort, som den ärade talaren omnämnde, varigenom en bestraffning i tjänsten i och för sig kunde verka återhållande på löneklassuppflyttningen. Det skrevs då in i avlöningsreglementet en bestämmelse, att sådan händelse i tjänsten, för vilken tjänsteman särskilt bestraffats, icke i och för sig skulle hindra uppflyttning i löneklass, för såvitt förseelsen icke utgjorde ett bevis för tjänstemannens förhållanden i allmänhet. Det var alltså

inte själva bestraffningen som skulle verka återhållande på löneklassuppflyttningen, utan det var andra omständigheter. Någon dubbelbestraffning har sålunda icke förekommit sedan den tidpunkten. Dessförinnan förekom den emellertid vid ganska många tillfällen, vilket de av oss, som hade statstjänst vid den tiden, säkerligen äro beredda att vitsorda.

Statsutskottet har emellertid på denna punkt endast uttalat, att det kan vara ägnat att inge principiella betänkligheter om en tjänsteman, som notoriskt missköter sin tjänst och därför icke kan få gott vitsord i egentlig mening, det oaktat skall erhålla löneklassuppflyttning. Statsutskottet har emellertid tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag att bestämmelsen skall borttagas, sedan det fått tillfälle att konstatera, att ett uppskjutande av löneklassuppflyttningen på grund av mindre väl vitsordad tjänstgöring förekommit i så ytterst få fall under de senare åren, att bestämmelsen inte har någon större betydelse. Det har nämligen ansett, att ett borttagande av bestämmelsen skulle innebära lättnader i administrativt avseende, då man inte längre behövde ge akt på dessa bestämmelser i avlöningsreglementet. Utskottet har sålunda med anförande av sina principiella betänkligheter tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Senander har nog rätt när han säger, att borttagandet av bestämmelsen ur avlöningsreglementet kommer att väcka tillfredsställelse bland statstjänarna. Även om den, såsom jag nyss sade, mycket sällan tillämpats i praktiken, har dess blotta förekomst kunnat ge anledning till oro, och man ser därför gärna att den kommer bort.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SENANDER: Herr talman! Beträffande den bestämmelse, som nu skall avföras ur avlöningsreglementet

Anslag till statens brandinspektion.

och som statsutskottets vice ordförande nu senast berörde, vill jag säga, att den åtminstone inom tullverket kommit till flitig användning och att dubbelbestraffning av tjänstemän följaktligen där förekommit i stor utsträckning. Det är emellertid onödigt att resonera längre om den saken, när bestämmelsen ändå skall tagas bort och statsutskottets vice ordförande dessutom förklarat att man inte behöver befara, att utskottets uttalande innebär att andra former av bestraffning eller återhållande i befordran eller löneklassuppflyttning skola tillämpas i fortsättningen.

Vi ha ansett att reglerna om det rörliga tillägget snarare höra hemma i avlöningsreglementet än i löneplansförordningen. Det kan också ifrågasättas om inte löneplansförordningen liksom tidigare — vilket också var fallet med bestämmelserna om det rörliga tillägget — borde vara inordnad i lönereglementet.

Herr SEFVE: Herr talman! För ett par år sedan tillkom det en bestämmelse beträffande avlöningen till extra lärare vid läroverken, vilken fått olyckliga konsekvenser, nämligen bestämmelsen i 26 § angående s. k. läsårslön. Den verkar på det sättet, att extra lärare, som anställas för ett helt läsår, ibland endast kunna få en del av den lön, de eljest skulle kunna få för samma arbete. Detta sammanhänger med att läsåret officiellt består av 38 veckor, vartill komma så många dagar, högst en vecka, som behövas för inträdesprovningarna. Antalet veckor är således allra högst 39. De extralärare, som inte inkallas till tjänstgöring redan vid början av 39-veckorsperioden, gå miste om den lön, som faller på dessa dagar. Deras lön blir således i stor utsträckning beroende av hur vederbörande rektor lägger deras schema. Om schemat är uppgjort så, att lärarens arbete

koncentreras till ett färre antal dagar, blir hans arbete inte mindre därigenom, men hans lön minskar i proportion till det antal dagar, då han inte har tjänstgöring. Det kan inte gärna ha varit statsmakernas mening när de fastställde lönerna, att en lärare, som har full tjänstgöring, inte skall få full lön, och det finns därför all anledning att ändra denna bestämmelse. Utskottet uttalar beträffande detta, att fortsatt uppmärksamhet bör ägnas spörsmålet om beräkning av lön för extra lärare. Jag vill understryka detta statsutskottets uttalande, och jag hoppas att uppmärksammandet av frågan leder till en ändring av denna bestämmelse.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till krigsrätterna; och

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1948/49 till poliskåren i Boden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.**Anslag till statens brandinspektion.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens brandinspektion.

Utskottets hemställan föredrogs, och anförde därvid

Herr FORSBERG: Herr talman! När riksdagen för några år sedan beslöt om vissa ändringar i brandlagen och normalbrandordningen, kanske det fanns

Anslag till statens brandinspektion.

en del ledamöter som voro betänksamma, huruvida ändringarna skulle visa sig lyckliga i alla delar. Naturligtvis äro vi alla överens om att vi måste ha ett effektivt brandskydd, men meningarna kunna vara delade om i vilket förhållande det kommunala och det statliga inflytandet böra stå till varandra. Denna fråga har blivit särskilt aktuell sedan vi fått riksbrandinspektörer och länsbrandinspektörer.

Jag vill i detta sammanhang understryka nödvändigheten av att det blir ett gott samarbete mellan länsbrandinspektörerna och dem som handha det kommunala brandskyddet. Länsbrandinspektörerna, vilka måste vara kunniga och erfarna människor, skola lämna råd om hur det kommunala brandskyddet bör organiseras. Samarbetet har emellertid i praktiken inte överallt blivit vad man skulle önska. Länsbrandinspektörerna, vilkas uppgift bl. a. bör vara att lämna råd, tyckas anse det vara kommunernas skyldighet att vidtaga de åtgärder, de fordra. När kommunerna begärt råd ha de alltså i vissa fall inte fått det på det sätt lagen föreskriver.

Jag vet av egen erfarenhet att länsbrandinspektörerna på många håll i landet dekreterat, i den mån de ha befogenhet att göra det, att det skall upprättas en yrkesbrandkår, även om det enligt kommunalmännens mening inte är nödvändigt — vi kommunalmän måste ju se till att brandskyddet till lägsta möjliga kostnad blir effektivt — och detta i en tid då alla tillgängliga krafter måste tagas i anspråk för produktion och icke nya tjänstemän tillsättas i onödan. De taga därvid ingen hänsyn till huruvida det nuvarande brandskyddet är effektivt, och det är ju ändå detta som bör vara det avgörande. Resultatet blir då att det skapas irritation. Enligt min mening bör man i stället försöka få samarbetet att gå så friktionsfritt som möjligt, helst alldeles utan friktion.

I min hemstad ha vi en mycket effektiv yrkesbrandkår, som inte är särskilt dyrbar. Länsbrandinspektören har nu dekreterat, att vi skola utöka brandkåren, så att den kommer att kosta 50 000 à 75 000 kronor mera per år. Detta är ju inte rimligt, och det har inte heller varit riksdagens mening att lagarna skola få tillämpas på detta sätt.

Jag skall inte ställa något yrkande men jag vill understryka nödvändigheten av att vi bevara den kommunala självstyrelseprincipen i detta fall och att vi tillse, att dessa statstjänstemän inte företa sådana onödiga ingrepp, som omöjliggöra ett gott samarbete och bara skapa irritation.

I detta yttrande instämde herrar *Andersson* i Dunker, *Eriksson* i Sandby och *Hansson* i Skediga.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga); och

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Motion ang. veckohem för barn.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210); och

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hj. Jakobson m. fl. i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Motion ang. veckohem för barn.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av väckt motion angående utredning om statsbidrag till veckohem för barn.

I en inom andra kammaren av herr *Johanson* i Norrköping och fru *Linderot* väckt motion (II: 19) hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhänga om snabb utredning och förslag angående statliga bidrag till såväl byggnads- som driftkostnaderna för veckohem för barn.

Utskottet hemställde, att motionen II: 19 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *JOHANSON* i Norrköping: Herr talman! Detta är till synes ingen stor fråga. Med hänsyn till dess betydelse för de tusen arbetarhem, där båda makarna måste arbeta på grund av för låga löner, ofta med skiftesarbete, liksom för ensamförsörjande kvinnor med barn är det dock en stor fråga. Den borde därför mött ett bättre öde i utskottet än att avfärdas med den vanliga skivan »ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda».

I den avstyrkta motionen påyrkas ju utredning angående statliga bidrag för upprättande av veckohem för barn såväl till byggnadskostnaderna som för driften. Liknande bidrag utgå redan nu vid upprättande av exempelvis daghem och lekskolor.

I motiveringen för sitt yrkande om avslag på motionen tvingas utskottet erkänna, att »utskottet vill icke förneka, att på vissa orter med industri, som övervägande sysselsätter kvinnlig arbetskraft, kan framträda ett behov av veckohem för barn». Med anledning därav vill jag upprepa vad jag redan sagt, nämligen att behovet av veckohem framför allt är orsakat av de svårlöner exempelvis textilindustrin ger sitt folk. Under föregående år var genomsnittsförtjänsten för en manlig textilarbetare 4 100 kronor per år eller knappt 80 kronor per vecka. Därtill kommer att kvinnornas löner äro betydligt lägre. På grund härav har bl. a. nämnda stora yrkesgrupp, som omfattar 50 000 mäniskor, inte något val. Om en familj skall kunna draga sig fram, när lönerna äro så låga, har man att välja mellan hjälp från det allmänna eller att både mannen och hustrun delta i produktionen. I sistnämnda fall uppkommer omedelbart behov av hjälp med barnen.

Barnpsykologerna ha erinringar att göra mot den vårdform veckohemmen utgöra. Man uttrycker sig därvid unge-

Motion ang. veckohem för barn.

får som utskottet formulerar saken, nämligen att barnens frånvaro från föräldrar och hemmiljö verkar otillfredsställande. Till detta vill jag bara tillägga, att det säkerligen i allmänhet är så, att mödrarna inte vilja lämna ut sina barn för vård av andra utan önska vårda dem själva. Jag vill som motionär för egen del understryka, att det även är min uppfattning, att modern, om så är möjligt, själv bäst bör vara skickad till detta och att barnen säkerligen även må bäst därav. När vi emellertid ha ett kapitalistiskt samhälle, där enskilda människor äga företagen och driva dem endast för profitens skull och inte med tanke på människornas behov och välbefinnande, måste samhället vid övervägande av lämpliga åtgärder taga ställning med utgångspunkt från detta förhållande.

Trots veckohemmens nackdelar äro förhållandena sådana, att de måste finnas. Därför bör enligt min mening samhället medverka till att underlätta tillvaron för de små inkomsttagarna genom att lämna bidrag till upprättande av veckohem. För övrigt skulle jag vilja påstå, att veckohemmen inte ha menligare inverkan på barnen än den förslitning och det ständiga oroande de utsättas för, när båda makarna arbeta och därtill i skift och tvingas ha barnen på daghem, vilket betyder, att barnen måste tagas upp tidigt varje morgon och hämtas varje kväll, oavsett kyla eller rusk. För att sedan inte tala om vad modern får utstå i slit och släp. Oavsett vad utskottet tycker och tänker om lämpligheten av veckohemmen tvingas redan nu familjerna på grund av läget inom textilindustrin och andra grenar av produktionen att ha barnen borta under hela veckorna hos släkt och vänner. Dessa nödfallsutvägar kunna i många fall vara sämre än om vården fick ske i ett veckohem med utbildad personal.

En sak, som i detta fall kanske särskilt bör understrykas, är den stora

bristen på arbetskraft. Icke minst ur den synpunkten är det önskvärt att statliga myndigheter bidra till att underlätta kvinnornas deltagande i produktionen. Jag tror nog att vårt land skulle komma i en tämligen penibel situation, om våra kvinnor i större utsträckning skulle stanna hemma och endast syssla med rent husliga angelägenheter.

Det faktiska läget i dag har gjort, att t. o. m. ansvariga instanser, som ha med dessa frågor att skaffa, exempelvis socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, erkänna veckohemmens betydelse. Jag skall taga mig friheten att citera ett gemensamt uttalande av dem i »Råd och anvisningar i socialfrågor», nr 24 för 1945. Där heter det: »Om man utgår ifrån det tillstånd, som för närvarande är rådande inom textilindustrin, är det otvivelaktigt, att skapandet av veckohem inneburit en förbättring för barnen. Då mödrarna sett sig nödsakade att taga skiftesarbete, ha de måst lämna barnen antingen helt utan tillsyn eller också hos anhöriga eller grannar, ofta under mycket otillfredsställande förhållanden.» Och man fortsätter: »Det är sålunda angeläget, att mödrar med minderåriga barn icke bli hänvisade till skiftesarbete. Så länge detta är fallet och det över huvud taget föreligger en framträdande brist på kvinnlig arbetskraft, torde man icke kunna komma ifrån att på sina håll veckohem inrättas, dels för att tillmötesgå arbetsmarknadens krav, dels med hänsyn till att barnen kanske eljest skulle ha det ännu sämre.»

Jag tycker att icke minst med hänsyn till detta uttalande, som är så väl formulerat och stöder sig på erfarenhet, utskottet med goda skäl kunde ha tillstyrkt förslaget om statliga bidrag till veckohemmen. Det finns alltså statliga myndigheter, som gett uttryck för vad vi i vår motion framhållit.

Jag ber att med vad jag nu anfört få yrka bifall till vår motion. Samtidigt

Motion ang. veckohem för barn.

vill jag be utskottets ärade ordförande tala om — ifall han nu kommer att tala för utskottets förslag — var de människor, som absolut tvingas att deltaga i produktionen för sin existens, skola taga vägen med sina barn när de statliga myndigheterna icke vilja ge den hjälp vi begärt.

Herr **ERIKSSON** i Stockholm: Herr talman! Det problem som den föregående ärade talaren här har utvecklat har säkerligen stor betydelse.

Emellertid måste man ju här konstatera, att de myndigheter, som närmast ha att ur statens synpunkt övervaka vården av barn, inte äro intresserade av inrättande av veckohem utan i stället peka på att detta system skulle medföra sådana nackdelar, att det ur samhällets synpunkt inte är att tillråda. Man förmenar nämligen, att om barnen skulle inplaceras i hem och vistas där under veckans arbetsdagar och sedan under fritiden, söndagar och helgdagar, vistas i hemmen, blir deras tillvaro så splittrad, att det kan anses vara till nackdel för den fostran barnen skola undergå. De bli inte hemma vare sig i sitt egentliga föräldrahem eller i veckohemmen, utan de bli så rotlösa, att de komma att ta stor skada till men för hela deras framtid. Det är närmast ur den synpunkten som myndigheterna ställt sig ganska tveksamma inför denna anordning.

Ur statsutskottssynpunkt ligger ju frågan så till att det pågår utredning angående den öppna barnavården, och intill dess denna utredning är slutförd, finnes ju knappast någon anledning för riksdagen att påkalla utredning rörande det spörsmål som här är bragt under debatt. Det är närmast detta som har föranlett statsutskottet att komma till den ståndpunkt, som den ärade motionären ur sin synpunkt ansåg vara otillfredsställande, nämligen att hemställa att motionen icke måtte till någon riks-

dagens åtgärd föranleda. Riksdagen gör inte gärna någon ny framstöt i en fråga, som är föremål för utredning, utan det stereotypa svaret på motioner i sådana frågor blir just det som det blivit i förevarande fall.

Jag ber med vad jag nu anfört att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **JOHANSON** i Norrköping: Herr talman! Statsutskottets talesman nämnde, att utredning pågår om den öppna barnavården, men i utskottets motivering för avslag på motionen talas enbart om de besvärligheter som här angivits vad beträffar barnens uppfostran. Jag tar därför inte så allvarligt på talet om utredning, ty om denna varit avgörande för utskottets ståndpunktstagande, skulle väl utskottet särskilt nämnt detta och jämväl angivit när nu ifrågavarande spörsmål kan tänkas bli löst.

Med anledning av att utskottet framhållit, att formen veckohem inte är önskvärd, vill jag säga, att frågan om inrättande av veckohem måste ses mot bakgrunden av de faktiska förhållandena i samhället. När industriföretagen avlöna så uselt, att det inte är möjligt för en arbetarfamilj att leva på ena makens inkomst, måste man ha veckohem. Eller vad skall den del av de 50 000 textilarbetare göra, som nu tvingas springa till släkt och vänner med sina barn tidigt på morgontimmarna för att få ha dem borta under dagen, medan de arbeta? Det är väl här som på många andra områden i samhället, att man tvingas lämna bidrag till vissa former av social hjälpverksamhet, trots att de kanske i stort sett inte äro önskvärda.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Motioner ang. förbättring av mödrahjälpsstandvården.

Johanson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 177, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av väckt motion om sjukersättning åt vikarierande ekonomen vid Umedalens sjukhus Thyra Olofsson.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.**Motioner ang. förbättring av mödrahjälpsstandvården.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av väckta motioner angående utredning om åtgärder till förbättring av mödrahjälpsstandvården.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Fru SVEDBERG: Herr talman! Utskottet har i sitt avstyrkande av motionerna angående utredning om förbättring av mödratandvården givit motionärerna rätt beträffande vikten av att förebyggande åtgärder på området vidtagas. Vi motionärer voro väl medvetna

om att bristen på tandläkare just nu omöjliggjorde realiserandet av planen på förebyggande mödratandvård, men vad vi ville var, att en utredning skulle göras för att man skulle få fastslaget sambandet mellan moderns hälsa under havandeskapet och barnets tänder. Jag har i min hand en utredning från Hallands län beträffande småbarnens tänder, vilken dock inte är officiell. Enligt denna utredning ha de småbarn, vilkas mödrar haft god hälsa under grossessen, mycket bättre tänder än andra barn. Förebyggande åtgärder betala sig ju i det långa loppet mycket bättre än att söka reparera först sedan skadan redan har skett. Vi hoppas, att vederbörande, trots att motionen blivit avstyrkt, skola ha denna fråga för ögonen, och att vi i en framtid skola få tandläkare knutna till mödravårdscentralerna, dit mödrarna i tid kunna vända sig. Jag förutsätter också, att de mödravårdscentraler, som redan nu ha tandläkare knutna till sig, kunna ge mödrarna tandvård på ett tidigt stadium.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 180, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till kommuner för anordnande av resor till vallokal vid allmänna val;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa plankostnader m. m.;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Kammarén biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

§ 14.

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 februari 1948 dagtecknad proposition, nr 81, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett i propositionen intaget förslag till

lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft ett antal i anledning av densamma väckta motioner.

I de likalydande motionerna nr 270 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* och nr 425 i andra kammaren av herr *Thapper m. fl.* hade yrkats, att riksdagen måtte avstyrka i propositionen framlagt förslag om obligatorisk tilläggsutbildning i sjukvård i högst 10 timmar om året för 18-åriga kvinnor inom tätorter.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 430 bifalla propositionen nr 81;

B. att motionerna I: 268 och II: 421 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anför;

C. att motionerna I: 269 och II: 423 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anför; samt

D. att motionerna I: 270 och II: 425 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anför.

Utskottet hade i sin motivering uttalat, bland annat, att den i propositionen föreslagna utbildningsplanen måste anses såsom ett minimum, varför utskottet avstyrkte bifall till det i motionerna I: 270 och II: 425 framställda yrkandet om slopande av tilläggsutbildning i sjukvård för 18-åriga kvinnor.

Reservation hade avgivits av herrar *Björkman* och *Carl Eric Ericsson* samt fru *Ewerlöf*.

Utskottets hemställen föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken ÖBERG: Herr talman! Det är med en viss besvikelse och förvåning som jag vid genomläsandet av detta utskottsutlåtande funnit, att ett enhälligt utskott förordat obligatorisk tilläggsutbildning för flickor i 18-årsåldern inom områden med särskilt civilförsvar. Jag har såväl inom civilförsvarsutredningen som genom undertecknandet av motionen 425 framhållit min uppfattning att, om man ville göra civilförsvaret så populärt som möjligt, något som det f. n. inte är, skall man undvika tvångsåtgärder så långt det låter sig göra. Detta är en av orsakerna till att jag inte kan dela den uppfattningen, att riksdagen skulle uttala sig för en obligatorisk tilläggsutbildning för flickor i 18-årsåldern.

En annan svaghet i fråga om denna utbildning, som påpekats såväl av oss reservanter i utredningen som av motionärerna, är den stora bosättningsrörligheten hos de yngre årsklasserna, som leder till att de som fått denna tilläggsutbildning kanske, när ett farofyllt läge eventuellt inträffar, inte alls befinna sig inom område med särskilt civilförsvar, utan dit ha inflyttat personer från andra områden, som inte alls ha fått denna utbildning, och då stå ju samhällena med särskilt civilförsvar lika hjälplösa. Härtill kommer, att man kan fråga sig om värdet av dessa tio dagars extra utbildning kan stå i

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

rimlig proportion till de kostnader, som denna utbildning drager med sig, och om man inte kunde få utbildningen på ett billigare sätt. Ett annat förhållande, som man kanske bör beakta litet mer än man enligt min mening gjort här, är, vad den grupp som frågan närmast berör, nämligen kvinnorna själva, har för uppfattning i saken. Vid en mångfald möten landet runt, där jag redogjort för betänkandet och haft tillfälle att höra kvinnornas uppfattning, har jag funnit, att det klart framgått, att de äro villiga att så långt som möjligt hjälpa till inom civilförsvaret, men att de ansett, att den extra utbildning, som man tänkt sig för 18-åringarna, bör inpassas i andra sammanhang och bibringas dem på frivillighetens väg. Jag hade också tillfälle att tillsammans med några ledamöter av utredningen resa omkring i Europa och höra kvinnornas synpunkter där på en frivillig eller en obligatorisk utbildning. Man sade från de kvinnohåll, som jag kom i kontakt med, att man för sin del trodde att det lättast skulle gå att bland kvinnorna få förståelse för civilförsvaret, om utbildningen skedde på frivillighetens väg.

Vi finna också, att bland de kvinnor, som undertecknat motionerna, finnas sådana som ha stor kännedom om hur kvinnorna ute i landet se på dessa frågor. Av de olika remissvaren framgår dessutom, att t. ex. Folkpartiets kvinnoförbund, som säkerligen representerar en rätt stor skara kvinnor, har samma uppfattning. Förbundet framhåller att utbildningen kan ske i redan befintlig och planlagd utbildnings- och kursverksamhet vid skolor, universitet, yrkesutbildningsanstalter, föreningar och på arbetsplatser. Förbundet säger sig slutligen vara övertygat om att bättre resultat nås på frivillighetens väg. Även Socialdemokratiska kvinnoförbundets styrelse, som för någon tid sedan var samlad och som representerar närmare 50 000 kvinnor, har i en skrivelse —

som på grund av något missöde blivit liggande kvar i statsutskottet — uttalat sin mening genom att ansluta sig till den reservation som framförts i utredningen av herr Thapper och undertecknad. Det finns visserligen en grupp kvinnor, nämligen Högerns centrala kvinnoråd, som dock representerar ett mindretal, som vill ha denna utbildning. Kvinnorådet vill t. o. m. gå litet längre, då det stöder den reservation, som inom utredningen framförts av herrar Håstad och Lemmel samt civilförsvarsstyrelsens representant, herr Lundquist, och vars yrkande går ut på en extra utbildning för kvinnor i åldern 35—40 år.

När man läser utskottsutlåtandet kan man, tycker jag, närmast draga den slutsatsen, att utskottet hade varit rätt benäget att följa just detta mindretals uppfattning, detta kanske på grund av att vederbörande haft en så skicklig förespråkare inom utskottet som fru Ewerlöf. Utskottet yttrar nämligen: »Ehuru utskottet hyser viss tveksamhet om möjligheten att på den väg som föreslagits i propositionen nr 81 upprätthålla nöjaktig beredskap inom hemskyddet, vill utskottet icke för närvarande förorda en mera omfattande utbildningsplan. Som förslaget måste anses som ett minimum, avstyrker utskottet bifall till det i motionerna I: 270 och II: 425 framställda yrkandet om slopande av tilläggsutbildning i sjukvård för 18-åriga kvinnor.» Så slutar utskottet med att hemställa, att motionerna måtte anses besvarade med vad utskottet anfört.

Om man nu icke inom utskottet fäst sig så mycket vid vad kvinnorna anse, finnas dock ett par remissinstanser, vars uppfattning i sakfrågan väl ändå borde ha beaktats och vilka säkerligen äro minst lika intresserade av att kvinnorna få utbildning i sjukvård som någonsin utskottet. Medicinalstyrelsen säger nämligen, att frågan om utbildningen i sjukvård för närvarande är före-

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

mål för utredning i annat sammanhang samt att lösningen måste anpassas efter vad som kan bli bestämt om utbildningen i olika lägre och högre skolformer samt specialutbildningen vid husmodersskolor, lanthushållsskolor och sjukhus. Svenska stadsförbundet säger sig icke vara övertygat om att den ifrågavarande sjukvårdsutbildningen skulle bli av sådant värde, att den borde ifrågakomma. »Hittillsvarande erfarenheter», säger förbundet, »tala för att dylik utbildning icke bör anordnas tvångsvis. Mot frivilliga utbildningskurser med samma syfte och planläggning synes däremot intet vara att erinra.»

Dessa uttalanden borde väl ge besked om att varken reservanterna i utredningen eller motionärerna stå ensamma i sin uppfattning utan att denna delas av stora grupper i vårt land.

Därför tyckte jag, såsom jag tidigare nämnt, att det var litet underligt att utskottets utlåtande var enhälligt i fråga om utbildningen. Men då jag sedan läste namnen under utlåtandet, fann jag, att de, som eventuellt skulle ha reserverat sig, av någon anledning icke varit i tillfälle att vara med vid behandlingen. Det kan kanske i någon mån förklara enigheten.

Herr talman! Då det är min absoluta övertygelse att man bäst gagnar civilförsvaret genom att söka sig fram på vägar, som göra denna försvarsgren populär, och då enligt min mening inga sakskalet framkommit vare sig i civilförsvarsutredningen, där frågan grundligt diskuterats, i propositionen eller i utskottets utlåtande — utskottet har väl kanske icke haft tid att tränga så djupt in i frågan — som kunna berättiga till denna obligatoriska utbildning, vidhåller jag min uppfattning, att utbildningen bör ske på frivillighetens väg, och då jag är övertygad om att Sveriges kvinnor, om landet skulle råka i ett farofyllt läge, komma att känna sin plikt och göra sin insats i minst sam-

ma utsträckning som männen — det ha de förresten redan bevisat, att de kunna och vilja — ber jag att få yrka bifall till de föreliggande motionerna I: 270 och II: 425.

Fru EWERLÖF: Herr talman! Jag skall här inte gå in på civilförsvarsfrågan i dess helhet, hur viktig och betydelsefull den än är. Vi veta ju alla, att kedjans styrka beror på den svagaste länken, och vi veta också, att i detta det totala krigets dagar oerhört mycket hänger på att vi ha ett effektivt civilförsvar. Genom ett civilförsvar kan man icke vinna ett krig, men man kan förlora det. Om civilförsvaret är svagt och otillräckligt offras människoliv och sker skadegörelse å värdefulla ting, något som verkar utomordentligt nedrivande på mentaliteten i krig.

Jag skall här något taga ställning till frågan om kvinnornas sjukvårdsutbildning. Den föregående talarinnan har med stor våltalighet pläderat för att den skall ske helt och hållet på frivillighetens väg. Ja, det vore lyckligt, om frivilligheten vore tillräckligt stark när det gäller dessa saker. Men vi ha tyvärr konstaterat i olika sammanhang, att frivilligheten icke är tillräckligt stark för att man skall kunna räkna med en effekt av den vid de utomordentligt svåra tillfällen, då den skulle behövas.

Angående sjukvårdsutbildningen för 18-åringarna föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande, och jag behöver därför icke gå in på den saken. Jag skulle däremot vilja säga några ord om vår motion, vari förordas en utbildning för kvinnor i åldern 40—45 år. Departementschefen anser, att det kan vara ytterligt betungande för kvinnor i den åldern att komma ifrån sina hemsysslor. Men kvinnor i 40—45-årsåldern ha med hänsyn till barnen relativt lätt för att vara borta från hemmet under en så kort utbildningstid som tio tim-

mar, och enär utbildningen uteslutande skulle gälla för de kvinnor, som ha stadigvarande bostad inom civilförsvarsområdet, tror jag icke att den kan bli så betungande, framför allt inte i proportion till den nytta den medför. Om det förfärliga skulle inträffa, om ett krig skulle drabba oss, äro väl alla överens om att det är av den allra största betydelse att så många som möjligt åtminstone ha en elementär utbildning i sjukvård. Och även om vi skulle undgå detta förfärliga, så förstår väl var och en, att en utbildning för kvinnor i de elementära greppen i sjukvård är av den allra största betydelse för hemmen, för barnen, för släkt och grannar. Det råder intet tvivel om att en sådan kunskap är av stor och varaktig betydelse även i fredstid.

Jag skall inte, herr talman, ställa något yrkande. Jag har inte någon som helst tanke på att kunna omvända någon från utskottets inställning till denna fråga, men jag har ändå velat framhålla dessa synpunkter.

I detta anförande instämde fru Möller och fru Boman.

Herr THAPPER: Herr talman! Även om jag är övertygad anhängare av den uppfattningen, att vi så länge vi måste hålla oss med ett militärt försvar även måste hålla oss med ett civilförsvar, har jag beträffande dessa båda försvarsuppgifter den uppfattningen, att det gäller att göra en avvägning av vad vi som ett litet land orka med i längden. Denna avvägning är många gånger sannerligen inte så lätt att göra. Det finns enligt min mening risk för att göra både för litet och för mycket. Vi böra framför allt akta oss för att gå för långt, att taga på oss bördor som vi i längden inte mäktat bära. Detta gäller också de krav, som man kan ställa på medborgarna. Inom civilförsvarsutredningen strävade vi därför efter att komma fram till ett civilför-

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

svar, inom vars ram det skulle kunna skapas en beredskapsorganisation, som i en kritisk situation kan svälla ut och fylla sin uppgift även vid en framtida hemortsbekämpning. Vi utgingo alltså ifrån att det i fredstid skulle ske en förskjutning till förmån för passiva åtgärder.

När det gäller utbildning och övning — vilket ju debatten hittills mest har rört sig om — kommer man naturligtvis inte ifrån att en sådan måste äga rum för vissa grupper, medan t. ex. en massutbildning för hemskydd i viss utsträckning torde kunna anstå, därest tillgången på instruktörer säkerställes. Vi voro således inom utredningen eniga om att den hittillsvarande fredsutbildningen för ungdom inte varit helt lämplig med hänsyn till den stora bosättningsrörlighet, som utmärker de yngre årsklasserna. Skyldigheten att genomgå grundläggande utbildning har endast åvilat dem, som varit bosatta å orter med särskilt civilförsvar. Denna olikhet har inte varit lätt att förstå för dem, som berörts av densamma. För undvikandet av denna och andra olägenheter voro vi inom utredningen överens om att förlägga den grundläggande utbildningen till skolorna. Enligt utredningsmajoritetens förslag, vilket också följts i propositionen och tillstyrkts av utskottet, skulle emellertid dessa olägenheter och denna olikhet fortfarande äga bestånd när det gäller de 18-åriga kvinnorna. Sådan utbildning av 18-åriga kvinnor skulle alltså alltså äga rum på orter, där man har ett särskilt civilförsvar, men inte förekomma på orter, där ett sådant saknas. Som fröken Öberg tidigare erinrat om voro hon och jag inom utredningen av en annan uppfattning på denna punkt. Vi ha ju också i en motion i denna kammare yrkat på att denna utbildning för de 18-åriga kvinnorna icke skall äga rum. Vi ha ansett att man även beträffande denna utbildning kan lita till frivilligheten eller att utbildningen

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

kan ske i annat sammanhang. Den rörlighet, som enligt vad utredningen konstaterat karakteriserar de yngre årsklasserna, torde vara särskilt utmärkande för de yngre kvinnorna. Man har därför all anledning att ställa sig tveksam till huruvida denna utbildning bör förekomma endast för 18-åriga flickor, bosatta på orter med särskilt civilförsvar. En betydande del av denna kategori samhällsmedlemmar flyttar säkerligen till dessa orter efter sitt adertonde år och andra flytta ut från dessa orter efter denna ålder. Vi ha alltså den uppfattningen, att denna tiotimmarsutbildning för 18-åriga flickor enbart på orter med särskilt civilförsvar inte lämnar det resultat, som svarar mot därmed förenade olägenheter och kostnader.

Vi motionärer äro ju, som fröken Öberg nyss erinrade om, heller ingalunda ensamma om den uppfattningen. Av remissvaren framgår, att exempelvis medicinalstyrelsen anser, att utbildningen i sjukvård bör ordnas i annat sammanhang, och Svenska stadsförbundet har bl. a. framhållit, att hittillsvarande erfarenheter tala för att dylik utbildning icke nu borde ifrågakomma tvångsvis. Fröken Öberg nämnde ju också, att samma uppfattning är rådande inom två stora kvinnoförbund, nämligen socialdemokratiska kvinnoförbundet och folkpartiets kvinnoförbund, vilka äro övertygade om att bästa resultatet nås på frivillighetens väg.

Fru Ewerlöf sade i sitt anförande, att en sådan utbildning inte går att ordna på frivillighetens väg, utan att man behöver tillgripa andra åtgärder. Jag ställer mig för min del den frågan: Är detta så säkert? Det kan oftast vara så, att man med tvång motverkar det syfte, som man vill nå. Erfarenheterna från en rad frivilliga insatser, inte minst på försvarets område, äro ju synnerligen goda. För mig står det klart, att det skulle vara en stor fördel, om man inte gjorde denna utbildning till en

tvångsutbildning utan att den finge ske på frivillighetens väg.

Herr talman! Jag vill alltså i likhet med fröken Öberg yrka bifall till motionerna nr 270 i första och nr 425 i andra kammaren.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Det förslag som här föreligger utgör, som väl alla känna till, ett försök att inom ramen av nu gällande lag och fastställd organisation skapa ett mera effektivt civilförsvar än vi hittills lyckats åstadkomma.

I den diskussion om civilförsvaret, som förekommit både före och efter tillkomsten av 1944 års lag, har det alltid pekats på den brist på intresse hos medborgarna, som man kunnat konstatera över hela landet. Vi kunna säkerligen alla från vår hemort vittna om detta bristande intresse för att inte säga denna rena liknöjdhet. Det är tyvärr på det sättet, att det svenska folket inte ägnar det intresse som det borde åt denna sida av försvaret för livet, friheten och brödbiten. Om man söker utrona orsakerna till denna liknöjdhet, tror jag att man i första hand skall finna en sådan i svenska folkets utpräglade benägenhet att som man brukar säga sticka huvudet i busken, när någon fara hotar. Man vill inte föreställa sig, att den dag kan komma, när det svenska folket överlag kan känna sig manat att ropa till himlen efter den hjälp, som man själv kunnat skaffa sig genom att gardera sig i förväg.

En anledning till denna liknöjdhet torde väl också vara att söka däri, att riksdagen vid antagandet av lagen 1944 — det var ju en kompromisslösning som då kom till stånd — begick det felet, att den gjorde civilförsvarslagen tidsbegränsad. Ty man har nog på sina håll resonerat så här: De där åren gå väl, och sedan är ju lagen inte gällande längre. Man kan sålunda hanka sig

fram utan att vidtaga några effektiva åtgärder.

Men framför allt ligger anledningen till detta bristande intresse hos allmänheten i det förhållandet, att utbildningen och övningarna i civilförsvar ha varit inte bara föga givande och i långa stycken fullständigt meningslösa utan i ett otal fall helt enkelt löjväckande. Jag behöver inte här framdraga exempel på en sådan löjväckande utbildning och sådana skrattretande övningar. Jag skulle tro att varje ledamot av denna kammare av egen erfarenhet kan vittna därom. Jag har själv i olika sammanhang varit kommenderad till utbildningskurser och övningar i civilförsvaret, d. v. s. till luftskyddsförbundet överlåten sådan utbildning. Jag begagnar tillfället att öppet säga, att någonting mera bedrövtligt har jag aldrig upplevat i hela mitt liv. Om jag skulle ge kammaren en redogörelse för på vad sätt man utbildar folk i brandskyddstjänst, är jag rädd för att hela församlingen skulle gapskratta. Man kommenderar ut vuxna karlar, av vilka en stor del under sitt långa liv varit med om att släcka eldsvådor både på land och i stad, för att lära dem hur man i farsans stund skall skydda samhället för brand och förödelse. Där jag var utkommenderad gick det till på följande sätt. Jag skall bara anföra ett enda exempel. Vi voro väl ett 40-tal man, som utkommenderats från hemskyddsblock. Vi delades då upp i brandpatruller på tre man. Framför oss lågo små högar av träull utlagda. Vid varje hög stod en hink och vid varje hink låg en s. k. svabb. En gubbe gick och tände på högen, och brandpatrullen, tre vuxna karlar, kommenderades fram för att släcka. Förste mannen ryckte fram, doppade ned svabben i hinken och gjorde som värmlänningarna säger »dötte» på högen. Men han fick inte släcka den helt — det skulle vara något för de andra två att släcka också. Det hela verkade ungefär som när man ser tre grabbar

stå och dela på en knäck. Jag har varit med om sjukvårdskurser i samma stil, där vi anlade första förband utanpå vapenrocken.

Övningar av detta slag kunna ju inte framkalla annat än löje men ett löje blandat med förtvivlan, när man vet vad saken gäller. I dessa för intresset fullkomligt nedbrytande övningar ha vi att söka allmänhetens — låt mig kalla det avståndstagande från det hela. Försättningsarna för att det skall kunna bli en upprekning inom civilförsvaret är bättre ledning, bättre ordnad utbildning. Man kan ur andra lagutskottets utlåtande läsa ut ungefär detta. Utskottet har påpekat, att utbildningen hör ske i civilförsvarets egen regi, alltså icke överlåtas. Det heter i utskottets utlåtande, att bruket att luftskyddsföreningarna handha utbildningen bör inskränkas. För min personliga del vill jag gå ett stycke längre och säga, att detta utarrenderande av en samhällsskyldighet helt enkelt bör avskaffas så snart detta är möjligt. Det har varit en ingalunda billig s. k. utbildning, men den har varit till ytterlighet dålig. I civilförsvarets egen regi och under civilförsvarets ansvar böra utbildningen och övningarna ske. Därpå böra vi enligt min mening inrikta oss för framtiden, om vi vilja knyta något intresse till denna utomordentligt viktiga uppgift. Den omständigheten, att man icke bör överlåta utbildningen till frivilliga organisationer, betyder inte, att man skall avstå från att tillgodogöra sig de frivilliga krafterna, tvärtom. Men vi skola inte låta frivilliga organisationer döda intresset hos de civilförsvarspåligande. Man skall inte med stöd av lagen kommendera ut folk till övningar, som framkalla skratt och löje.

Beträffande civilförsvarsorganisationen ha ju inga väsentliga ändringar företagits i det föreliggande förslaget. Utskottet tillstyrker emellertid departementschefens förslag, att de bevakningsuppgifter, som tidigare ålegat

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

landstormspolisen, skola överlätas på civilförsvaret. Såväl i departementsförslaget som i de sakkunnigas utlåtande har rekryteringen och utbildningen av denna bevakningspersonal diskuterats, och man har räknat med att denna utbildning skall kunna bedrivas under den militära utbildningen eller i samband med denna.

Jag fruktar för min del, att den utbildning för civilförvarstjänst, som kommer att bedrivas under militär-tjänstgöringen, torde komma att bli ganska begränsad. Jag har emellertid ett förslag till lösande av denna fråga, som jag här på nära håll skulle vilja överlämna till inrikesministern. Varje år avgå från hemvärnet en hel del hemvärnsmän, som ha kommit upp i den åldern, att de kanske nära nog känna sig vara till besvär inom ett stridande förband. Deras fysiska krafter eller kanske rättare sagt deras rörlighet räcker inte till för de många gånger idrottsligt betonade övningarna. I dessa mannar ha vi enligt min mening i viss mån redan utbildade bevakningsmän, som ingenting högre skulle önska än att få övergå till civilförsvarets bevakningsavdelningar, när de inte längre anse sig kunna följa med inom ett stridande förband. Dessa män äro oftast utbildade som infanterister och ha därvid också erhållit någon utbildning i bevakningstjänst. Visserligen är civilförsvaret till sin natur civilt och skall så förbli, men jag frågar mig: Skola bevakningsavdelningarna bli så civila, att de inte skola bära vapen, när tjuvarna nu för tiden i allmänhet äro beväpnade med pistoler? Skall vaktmanskapet bära vapen, så är min rekommendation så mycket mera värd. Vi ha bland dessa gamla hemvärnsmän utomordentliga skyttar, av vilka en del kunna hantera vilket handvapen som helst. Detta var alltså mitt förslag, som inrikesministern får med varm hand.

Motionsvis ha yrkanden framställts om att även hemskyddsövningar skola

ordnas. Jag är av den meningen att detta mycket väl skulle behövas, men jag har också den uppfattningen, att vi inte skola lasta på oss mer än vad vi orka med. Vi böra i första hand se till, att det inom det allmänna civilskyddet blir ordnat med utbildning och övning på ett förnuftigt och intresseväckande sätt. Detsamma gäller beträffande sjukvårdskurser för äldre kvinnor.

Två motionärer, fröken Öberg och herr Thapper, ha yrkat bifall till en av dem undertecknad motion, som vänder sig mot den föreslagna utbildningen på tio timmar för 18-åriga kvinnor. Fröken Öberg vill inte vara med om några tvångsåtgärder. Det tycker jag är märkvärdigt. Fröken Öberg är ju civilförsvarsakkunnig och har varit med om att lägga fram ett betänkande, där det icke yrkas, att den obligatoriska tjänsteplikten på 30 resp. 60 timmar skall uteslutas. Här har man alltså en möjlighet att taga ut 30 resp. 60 timmar tvångsvis, men fröken Öberg och herr Thapper vilja helt enkelt förbjuda uttagandet av fattiga tio timmar för utbildning i den viktigaste av alla det civila försvarets uppgifter, nämligen sjukvården. Herr Thapper menade, att man inte skall lägga på folk tyngre bördor än de orka bära. Nej, det skall man naturligtvis inte göra. Men är det så, att 18-åriga flickor i detta land inte orka bära den börda, som ligger i att underkasta sig 10 timmars utbildning i sjukvård för att kunna anlägga ett första förband, om de t. ex. hitta ett söndertrasat barn, ja, då kunna vi lika gärna ge upp med detsamma. Jag kan inte finna att dessa tio timmar äro någonting att pruta på.

Intet yrkande har framställts om att lagen även denna gång skulle göras tidsbegränsad. Det är min livliga förhoppning, att något sådant yrkande icke heller kommer att framställas. Om vi vilja skapa ett effektivt civilförsvaret, skola vi följa Kungl. Maj:ts förslag och därjämte se till, att det framtida arbetet

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

kommer att bedrivas på ett sådant sätt, att det svenska folket lär sig förstå vad det gäller. Intresse för civilförsvaret skapar man genom att för landets folk tala om vad det betyder att ha ett civilförsvar och vad det kan innebära att vara utan ett sådant. Har man på det sättet skapat intresse och förståelse för saken, bör man också se till att man inte lägger övningar och utbildning på ett sådant sätt, att intresset svalnar igen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ÖBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag har inga anlag till att vara lika teatralisk som herr Olovson i Västerås. Jag vill endast framhålla, att jag inte är emot denna kvinnliga tilläggsutbildning i och för sig, utan att jag tvärtom anser att den är nödvändig. Men jag har den uppfattningen, att den går att genomföra på frivillighetens väg.

Jag har inte heller någon anledning att i likhet med herr Olovson förlöjliga det frivilliga arbetet. Jag tror på det fortfarande, och det är därför jag intagit den ståndpunkt jag gjort.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag är tacksam för att herr Olovson i Västerås har tagit upp frågan om hur viktigt det är, att utbildningen inom civilförsvaret verkligen bedrivs på sådant sätt, att den väcker de deltagandes intresse och förståelse. Jag delar herr Olovsons uppfattning, att det hittills varit mycket, som brustit i det hänseendet. Och jag är fullt på det klara med att det sätt, på vilket utbildningen och övningarna bedrivits under krigsåren, varit en bidragande orsak till den ringa förståelse för civilförsvarets betydelse, som stora grupper av vårt folk ha visat.

Men jag skulle vilja fullfölja denna tankegång ett steg vidare. Varför har det blivit på detta sätt? Varför har man

stått och »döttat» med svabbarna i Västerås? Jag skulle nog tro, att utbildningen på många håll varit bättre än som framgår av det exempel herr Olovson nämnde, men hans exempel har nog ingalunda varit enastående. Som sagt, varför har det blivit på detta sätt? Jo, anledningen har varit, att civilförsvarsverksamheten i hög grad fick improviseras under kriget. Det gick så hastigt och arbetet fick bedrivas med frivilliga krafter. Därför var det mycket som brast och mycket av psykologisk klockskap som fattades. Jag har många gånger, när jag talat till civilförsvarets folk, varit inne på samma tankegång som herr Olovson i Västerås, och jag har alltid med kraft sökt understryka, att nu får ingen utbildning sättas i gång förrän den som leder den är så pass kunnig, att han kan fånga intresset, och utbildningsprogrammet så genomarbetat, att det väcker förtroende hos dem, som deltaga i utbildningen. När riksdagen nu, som jag förmodar, kommer att gå med på en utvidgning av utbildningsprogrammet utöver den ram, som gällt under de senaste åren, är det alltså min bestämda avsikt att se till, att utbildningen icke sättes i gång i snabba tempo och i större omfattning än att man har skäligen garantier för att utbildningen hålles på en hög nivå.

Jag tror att detta är en absolut förutsättning för att man skall kunna få förståelse för civilförsvaret. Jag tar det som en mycket angelägen försvarsuppgift inom ramen för våra samlade försvarsanstalter, att alla goda krafter medverka till att hos det svenska folket inskräpa vikten och betydelsen av att vi här i landet upprätthålla ett civilt försvar. Vi måste göra klart för civilbefolkningen, att civilförsvaret är en del av försvarsverksamheten, som direkt kommer att gagna denna befolkning. Civilförsvaret är ju endast en enda stor skyddsorganisation för att så långt det är möjligt bevara det civila samhället och skydda de civila med-

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

borgarna under krig. Kan man hålla utbildningen på den nivå, som herr Olovson vill ha den, tror jag att det skall ge ett mycket positivt bidrag till den förståelsen.

Jag skall härefter be att få säga ett par ord om den grundläggande utbildningen. Detta är såvitt jag förstår faktiskt den enda punkt, där några stridande uppfattningar gjort sig gällande. Från visst håll anser man att det förslag, som framlagts i propositionen, inte går tillräckligt långt, och man vill utbygga den obligatoriska grundutbildningen bland annat till att omfatta även en årsklass kvinnor i åldern 35—40 år. Från andra håll anser man att Kungl. Maj:t gått alltför långt, när Kungl. Maj:t föreslagit en obligatorisk grundutbildning för de 18-åriga flickorna. Denna utbildning vill man ha bort. Av vad jag nu sagt framgår, att Kungl. Maj:ts förslag innebär en kompromiss mellan olika ståndpunkter, som kunna intagas beträffande denna fråga.

Jag är fullt på det klara med att i den mån man skall ordna en utbildning årsklassvis, i den mån man skall ta den breda allmänhetens tid i anspråk för en grundläggande civilförsvarsutbildning, skall man så långt det över huvud taget är möjligt lita till frivilligheten, och man skall akta sig för att införa tvångsföreskrifter, som för den som drabbas därav te sig onödiga och oberättigade. Det är fördens skull, som vi inte ansett oss kunna gå med på att ålägga kvinnor i mera mogen ålder en grundläggande utbildning. Jag tror inte att läget är sådant, att det kan anses aktuellt att nu göra detta. Det är kvinnor som stå mitt uppe i förvärvslivet, och hemmakvinnorna ha i den åldern sin tyngsta barnuppfostringsbörda. Att komma med krav på att de därjämte skola utbilda sig i civilförsvaret, må vara i och för sig berättigat, men jag tror inte att tiden ännu är sådan, att vi behöva kräva en sådan insats av dessa till mera mogen ålder komna kvinnor. Jag hoppas emel-

lertid, att det skall vara möjligt att på frivillighetens väg få fram stora grupper av dessa äldre kvinnoårgångar till grundläggande utbildning.

När det sedan gäller de unga flickorna i 18-årsåldern, vill jag säga kammaren, att denna utbildning, som vi ju haft under de senaste åren, faktiskt är den som visat det bästa resultatet. Som jag tidigare i dag sade i första kammaren är det den enda civilförsvarsutbildning, som vederbörande ledare av utbildningen haft någon större glädje av. Eleverna ha varit intresserade, och skolkningsprocenten har varit mycket liten. Det har titt och tätt inträffat, att flickorna kommit och frågat, om de inte kunde få fortsätta och lära sig mera. Jag tycker detta är en naturlig och riktig inställning från de 18-åriga flickornas sida. Vi skola göra klart för oss, att den utbildning de få på dessa tio timmar inte är någon utbildning för krig och örlig, om det nu skulle vara någon som känner sig tveksam inför detta. Det är i stället en utbildning, som varje flicka och varje barnuppfostrare får nytta av. De få lära sig de enklaste och grundläggande reglerna för olycksfallsvård och sjukvård. Det är sålunda en utbildning, som de få mycket stor nytta av ur rent fredsmässiga och civila synpunkter. Jag sade tidigare i dag i första kammaren, att om vi framdeles få en sådan ordning i samhället, att flickorna på annat sätt få tillräcklig utbildning i detta hänseende, skola vi inom civilförsvaret tacka och taga emot för denna nyttiga gåva, och vi skola då med tillfredsställelse slopa den obligatoriska utbildningen i sjukvård för de 18-åriga flickorna. Men som det nu ligger till tror jag, att just denna utbildning är ett mycket gott tillskott till civilförsvarskunskapen inom vårt folk. Som herr Olovson sade kommer just kännedom om denna enkla första samaritjänst att vara något, som varje kvinna har nytta av, om något skulle hända här i vårt land.

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

Jag tror alltså att det är en skälig och hygglig kompromiss, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag.

Det kan visserligen invändas mot förslaget, att man bara skall utbilda flickor i städer och samhällen, under det att flickorna på landsbygden icke få någon sådan utbildning, vilket till följd av den omflyttning som sker i dessa unga åldrar skulle ha till resultat, att utbildningen inte kommer att ge vad man ur civilförsvarets synpunkt vill att den skall ge. Häremot vill jag emellertid framhålla, att den rörlighet, som vi ha i vårt samhälle, för närvarande går med sin huvudströmning från landsbygden till städer och samhällen. Ger man alltså de 18-åriga flickorna i städerna denna utbildning, komma de flesta av dem att stanna kvar inom orter, där man har en särskild civilförsvarsorganisation.

Jag skulle alltså vara mycket tillfredsställd om kammaren på denna punkt kommer att följa det förslag, som innefattas i propositionen.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Efter de anföranden, som nu hållits av herr Olovson i Västerås och av statsrådet, behöver jag inte bli mångordig. Men i egenskap av motionär i frågan och ledamot av kommittén på sin tid vill jag i alla fall göra ett par uttalanden med anledning av vad som yttrats under debatten.

De problem som blevo oss förelagda år 1945, när vi fingo i uppdrag att utreda denna fråga, var dels frågan vilka inskränkningar man skulle kunna göra efter kriget och dels frågan hur man skulle kunna upprätthålla en nöjaktig beredskap. Jag vill betona att vi fingo uppdraget år 1945 och att de resor, som några av kommitténs ledamöter — däribland fröken Öberg och herr Thapper men inte undertecknad — företogo till främmande länder, skedde år 1946, alltså vid en tidpunkt, då man liksom

hade slagit igen ute i Europa, då man självfallet var utled på kriget och då man levde i en relativt optimistisk atmosfär. Sedan dess har läget, som vi veta, tyvärr i högsta grad förändrats och en mycket stark spänning har inträtt. Även om jag inte har någon detaljerad kännedom om hur man nu förfar med civilförsvaret i övriga länder, är jag alldeles övertygad om att man ser på behovet av en beredskap med helt andra ögon än man gjorde för ett par år sedan.

Alltnog, vi ha försökt sammanjämka oss så mycket som möjligt, och som redan framhållits blevo vi oense strängt taget endast beträffande utbildningstiden. Denna fråga, som nu har diskuterats så mycket, kan ju ses ur olika synpunkter. Fröken Öberg och herr Thapper ha varit särskilt angelägna om att fasthålla vid tron, att man skulle kunna nå det önskade resultatet på frivillighetens väg. Till stöd för sin uppfattning ha de bland annat åberopat medicinalstyrelsen, stadsförbundet och folkpartiets kvinnoförbund. Om man läser propositionen nr 81, måste man i alla fall säga sig, att det är en mycket liten del av de många remissutlåtandena, som fröken Öberg föredragit. Man kan hänvisa till många andra remissutlåtanden, avgivna av myndigheter med mycket stor insikt på detta område, vilka gå i helt annan riktning. Jag vill för min del endast hänvisa till att bland andra överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen och landsorganisationen intagit samma ståndpunkt som kommitténs majoritet. Jag kanske i detta sammanhang även bör nämna, att i kommitténs majoritet ingingo representanterna för samtliga partier utom det av fröken Öberg och herr Thapper representerade, alltså högern, bondeförbundet, folkpartiet och kommunisterna, jämte de icke politiska ledamöterna. Vidare anser jag att man inte bör fästa alltför stort avseende vid vad medicinalstyrelsen här har sagt. Medicinalsty-

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

relsen har visserligen varit tveksam beträffande den föreslagna utbildningen eller kanske avstyrkt densamma, men detta har inte alls berott på någon undervärdering av behovet av utbildningen. Medicinalstyrelsen har i stället menat, att frågan borde lösas i annat sammanhang. Men intill dess denna lösning kommit till stånd, är det väl ändå fråga, om man i nuvarande läge bör slopa denna utbildning.

Nu har man bland annat anfört, att genom den omflyttning som äger rum inte alla de kvinnor, som ha behov av denna utbildning, skulle få densamma. Ja, då kan man fråga sig, om inte detta är ett direkt belägg för att det finns behov av utbildning av såväl män som kvinnor i låt mig säga 40-årsåldern, ett slags efterutbildning med tanke på den civilförsvarsplikt, som båda grupperna ha ännu ett par tiotal år. Genom en sådan efterutbildning skulle man kunna lösa detta omflyttningsproblem.

Vad resultatet av utbildningen beträffar vill jag nöja mig med att hänvisa till de uttalanden, som statsrådet Mossberg här har gjort. De uppgifter han lämnat överensstämmer med de upplysningar, som civilförsvarsutredningen fick från olika håll, nämligen att det är ett stort intresse för och ett gott resultat av dessa kurser.

Slutligen har man diskuterat frågan om tvång eller icke tvång. I detta hänseende måste jag helt och hållet instämma med vad herr Olovson i Västerås här yttrade. För mig kan inte denna fråga om tio timmars sjukvårdsutbildning i 18-årsåldern samt eventuellt någon kompletteringsutbildning senare vara av sådan beskaffenhet, att man behöver taga fram de stora orden om samhälleligt tvång. Tvärtom är väl stämningen bland våra olika medborgargrupper sådan, att man gärna fogar sig i det, om man finner att en åtgärd i och för sig är behövlig. Om alla förklarar sig att — såsom herr Olovson i Västerås framhöll — understryka beho-

vet av en beredskap på civilförsvarets område, så är det för mig utomordentligt svårt att tro, att detta s. k. tvång skall kunna möta några invändningar.

Till sist, herr talman, berördes här frågan om vad vi orka med. Jag skall bara beröra den synpunkten med ett par ord, och jag bortser alldeles från dessa tio timmar, som i och för sig inte kunna vara någonting, som inte vem som helst kan orka med. Om vi se saken mera allmänt och undersöka vad vi kunna orka med beträffande civilförsvaret, så tycker jag det är naturligt, att man jämför civilförsvarets kostnader med övriga kostnader för försvaret. Det är ju försvinnande små belopp det här rör sig om i jämförelse med vad vi betala för armén, flottan och flyget. Civilförsvarskostnaderna uppgå ju inte ens till en halv procent av de årliga försvarskostnaderna, om man nu bortser från de speciella kostnadsstater, som i år framlagts. Ändå vet var och en, att ett framtida krig kan komma att ställa mycket större anspråk på civilförsvaret än på någon annan försvarsgren. Kriget kan mycket väl taga den formen, att vi helt enkelt bara bli utsatta för bombanfall. Vi kanske inte få någon armé att bekämpa här hemma, ingen fiende försöker göra en invasion i vanlig mening, utan man kommer kanske att försöka pressa oss från luften. I ett sådant läge ha vi endast civilförsvaret att ty oss till. Därför tycker jag det är en av de viktigaste försvarsreformerna att sätta in civilförsvaret på dess rätta och betydelsefulla plats i försvaret i sin helhet. Detta gör man enligt min mening inte genom att här diskutera, om dessa tio timmar skola betyda ett tvång eller inte, och inte heller genom att så mycket tala om dessa utgifter. I och för sig skall naturligtvis all sparsamhet iakttagas och inga större prestationer krävas av medborgarna än man anser som absolut nödvändiga. Men jämförelser måste här göras med försvaret i övrigt.

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

Jag har, herr talman, tillsammans med bland annat herr Sandler i första kammaren väckt en motion om vissa utvidgade beredskapsövningar. Jag förstår att det i nuvarande läge icke skulle tjäna någonting till att ställa ett yrkande. Ur andra lagutskottets utlåtande vill jag utläsa en mycket positiv inställning till motionen. Det enda jag möjligen reagerar emot är, att en kompromiss i dessa frågor alltid skall anses vara det, som ligger sanningen närmast. Vad som är riktigt i detta fall kan knappast avgöras på förhand, och om ett förslag är gott avvägt eller om det går för långt åt ena eller andra sidan är svårt att säga, ty om vi ha en nöjaktig beredskap eller inte beror på den utrikespolitik vi ha att emotse i framtiden och den eventuella utlösning, som kan komma.

Trots att jag alltså skulle ha önskat, att statsrådet gått något längre när det gäller beredskapsövningar, så vill jag dock vara den förste att uttala allt erkännande för det stora intresse, som inrikesministern genom sin proposition och även på annat sätt lagt i dagen till förmån för civilförsvaret.

Herr THAPPER: Herr talman! Herr Olovson i Västerås är ofta en de drastiska och starka ordens man. Jag har personligen ingenting emot detta i och för sig. Man måste emellertid ha klart för sig, att detta ibland sker på bekostnad av saklighet. Så var nog fallet, när herr Olovson med sitt burleska ordval kritiserade oss, som vågade ha en annan mening än han i detta fall.

Herr Olovson i Västerås påstod, att svenska folket inte ägnat denna fråga tillräckligt intresse och att det skulle ha stuckit huvudet i busken. Jag vet inte vilka jämförelser herr Olovson gjort i denna fråga. För egen del kan jag emellertid inte finna annat än att vi stå oss gott vid jämförelse med motsvarande förhållanden i de flesta andra länder.

Herr Olovson anförde som belägg för sina påståenden, att det förekommit civilförsvarsövningar med ett visst löjväckande inslag på det sätt han skildrade. Jag skall gärna medge, att det inte alls är omöjligt att sådant förekommit. Jag måste emellertid fråga mig, om herr Olovson, som ju ger sig ut för att vara så positivt inställd till denna fråga, verkligen tror att han kan gagna saken genom att på detta sätt dra löje över det hela.

Herr Olovson pläderade för att man skulle överflytta dessa civilförsvarsövningar i statlig regi. Men ha vi då någon garanti för att det i så fall inte skall behöva uppkomma liknande löjväckande situationer? Jag är rädd för att vi inte kunna få någon garanti härför.

När herr Olovson bemötte mig beträffande utbildningen av dessa 18-åriga kvinnor, uttryckte han sig något drastiskt och påstod, att jag skulle ha talat om bördor, som dessa kvinnor inte kunde bära. Antingen har jag på den punkten uttryckt mig mycket otydligt eller också har herr Olovson svårt att fatta.

När jag i mitt förra anförande berörde dessa bördor, ställde jag civilförsvaret i en viss motsatsställning till övriga försvarsåtgärder. Detta kunde väl knappast ha undgått herr Olovson. Hur positivt inställd man än är till denna fråga, kan man inte gå hur långt som helst. Det måste alltid bli en avvägning av vad vi i längden anse oss kunna bära. Därefter gick jag i mitt förra anförande över till att tala om utbildningen. Jag förklarade att man där oftast kommer mycket längre med frivillighet än med tvång.

I fråga om tvångsåtgärder vill jag även säga ett par ord till herr Håstad, som också förstorade upp mitt uttryck om tvång i detta sammanhang. Jag betraktar inte det ifrågasatta tvånget mot dessa 18-åriga kvinnor som ett samvets tvång eller annat besvärligt tvång. Jag

Ändring i civilförsvarslagen m. m.

har i stället kritiserat detta tvång ur den synpunkten, att det motverkar det resultat man vill uppnå. Detta gäller alldeles särskilt med tanke på att tvånget inte skulle komma att omfatta alla kvinnor här i landet.

Det torde inte vara herr Håstad obekant, att vissa politiska partier särskilt gärna tala om Krängel-Sverige. Enligt min uppfattning är det stor risk för att ett onödigt krängel i detta fall alls inte kommer att leda till ett resultat, som motsvarar ansträngningarna härför.

Ungefär så har jag bedömt denna fråga. Jag tycker att man bör ha sinne för ordens valör och inte förstora upp och förvanska innebörden av andras debattinlägg på det sätt som här skett.

Statsrådet Mossberg betonade i sitt anförande, att det rörde sig om en kompromiss. Detta påstående är alldeles riktigt. Frågan blir emellertid alltid, om en träffad kompromiss blivit rätt avvägd.

Vidare är det riktigt, som statsrådet sade, att det sker inflyttning till städer och tätorter. Man vet dock inte, om denna inflyttning kommer att ske före eller efter det kvinnorna i fråga fyllt 18 år. Jag skulle tro, att inflyttningen oftast sker efter det vederbörande fyllt 18 år, och då komma de icke i åtnjutande av denna utbildning. Vidare sker det ju en viss utflyttning även ifrån dessa tätorter.

Om man alltså bedömer denna fråga i sin helhet, är det enligt min uppfattning uppenbart, att man på frivillighetens väg når minst lika långt som genom tvångsåtgärder. I varje fall ställer jag mig mycket tvivlande till om man kan nå resultat med den föreslagna utbildningen. Jag tycker att herr Olovsons förlöjligande av tillvägagångssättet vid denna utbildning snarast talar för ett icke bibehållande därav. Denna utbildning skulle ju bli den enda kvarvarande obligatoriska på detta område, sedan man lagt utbildningen till skolorna.

Herr talman! Jag vidhåller mitt tidigare framställda yrkande om bifall till motionen.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Herr Thapper är ledsen över att jag skulle ha dragit löje över hittills bedrivna övningar inom civilförsvaret. Det är inte alls på det sättet. Jag har talat om att övningarna bedrivits på ett sådant sätt, att de dragit löje över sig själva. Detta förhållande vill jag att vi skola försöka komma ifrån.

Nu frågar herr Thapper mig om det finns någon garanti för att det hädanefter blir bättre än det hittills varit. Den frågan skola väl de civilförsvarssakkunniga, som lagt fram detta förslag, svara på, och dit hör bland annat herr Thapper! Departementschefen har trots sig kunna skapa ett bättre sakernas tillstånd genom att följa de sakkunniga, till vilka bland andra ha hört herr Thapper, fröken Öberg samt herr Linderot i första kammaren. Även i utskottet ha vi trots på samma sak, och därför ha vi följt Kungl. Maj:ts proposition på varje punkt. Om det är så att herr Thapper fortfarande tvivlar på att det skall bli bättre, då får han själv taga saken under förnyat övervägande.

Herr THAPPER: Herr talman! Först vill jag bespara herr Olovson i Västerås hans omsorg om mig, då han tycks tro att jag som utredningsman skulle känna mig ledsen. Så är inte alls fallet.

Det är självklart att vi inom denna utredning sökt lägga upp hela denna fråga på ett sådant sätt, att den inte skulle dra något löje över sig. Detta har varit vår avsikt, men jag vågar inte förutsäga, huruvida vi lyckats i detta vårt uppsåt eller inte. Det kommer naturligtvis alltid att finnas personer med herr Olovsons burleska förmåga, vilka kunna förstora missgrepp i olika sammanhang.

Jag har för övrigt en gång tidigare hört den skildring, som herr Olovson

här gav. Även om det är nyttigt att dylika saker påtalas, är det dock inte så säkert, att man genom att upprepa detta alltför ofta så att säga benyttar det man verkligen önskar framgång.

Jag kan försäkra att vi inom utredningen, när vi sysslat med dessa frågor, ingalunda accepterat allting på detta område såsom förträffligt. Så har långt ifrån varit fallet. Självfallet måste hela denna fråga bedömas uteslutande från sakliga utgångspunkter, om man vill nå bästa möjliga resultat.

För att åter anknyta till ett av mig i mitt förra anförande bemött argument från herr Olovsons sida, så vill jag till sist förklara att det civilförsvar, som hunnit skapas här i landet, säkert står sig relativt gott vid en jämförelse med motsvarande förhållanden i andra länder.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren på därå av herr talmannen framställda propositioner till en början vad utskottet i *punkterna A, B och C* hemställt.

Beträffande *punkten D* gav herr talmannen härpå propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 270 och II: 425; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thapper begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i *punkten D* i utskottets förevarande utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Anslag till civilförsvaret m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Anslag till civilförsvaret m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr MÅRTENSSON: Herr talman! Jag förstår att det i detta läge knappast hör till god ton att försöka föra återhållsamhetens talan. När man emellertid tagit del av personalstaterna för civilförsvarsstyrelsen är det svårt att underlåta att ställa frågan, om det är nödvändigt med en så stor och omfattande personalstat för denna styrelse. Då civilförsvarets organisation genomfördes år 1944 förordades, om jag inte missminner mig, att denna organisation skulle göras elastisk; den skulle kunna utökas vid krigstillstånd men kunna göras mindre under fredliga förhållanden och då hållas inom en mycket snäv ram. Det kan knappast göras gällande, att dessa förutsättningar blivit uppfyllda när det gäller den centrala styrelsen.

Enligt nuvarande organisation består civilförsvarsstyrelsen av en generaldirektör och 85 tjänstemän av högre och lägre grad. Civilförsvarsutredningen förordade en viss begränsning av denna organisation. Dess förslag gick ut på att det skulle finnas en generaldirektör och 62 tjänstemän i olika grader. Om vi se i den föreliggande pro-

Anslag till civilförsvaret m. m.

positionen, nr 82, så har där skett en obetydlig nedprutning, men i proposition nr 233 har föreslagits, att civilförsvarsstyrelsen även i framtiden skall ha ungefär samma personalstat som den för närvarande har.

Jag förstår till fullo, att styrelsen under full civilförsvarsberedskap bör ha ungefär den sammansättning, som föreslagits av civilförvarsutredningen. Jag har dock svårt att förstå vad denna omfattande organisation skall ha för uppgift under normala och fredliga förhållanden. Enligt det förslag, som nyligen antagits beträffande utbildning av civilförsvarspliktiga, skall denna utbildning till stor del förläggas till de olika skolorna. Beträffande den mera aktiva personalen inom civilförsvaret skall denna åtminstone i viss utsträckning utbildas av privata organisationer. Se vi på den omfattande förrådsverksamhet, som en inrättning som civilförsvarsorganisationen måste ha, så kommer denna verksamhet ingalunda att skötas av den centrala styrelsen, utan den kommer i största möjliga utsträckning att handhas av de lokala organisationerna. Det talas vidare i propositionen om att civilförsvarsstyrelsen bör bedriva egen forskningsverksamhet. Jag förstår mycket väl att det kan råda delade meningar på den punkten. Jag har emellertid den uppfattningen, att den egentliga forskningsverksamheten på detta område inte gärna kan bedrivas av civilförsvarsstyrelsen. Den forskningen får nog i största utsträckning handhas av de militära forskningsanstalterna.

Nu gör man sig den frågan: Vad är det för stora uppgifter som återstå för den centrala styrelsen? Jag har den bestämda uppfattningen, att styrelsen under normala förhållanden utan några som helst olägenheter skulle kunna nedskäras till hälften eller kanske till och med till en tredjedel av vad som här föreslås.

I frågans nuvarande läge och med

tanke på det beslut kammaren fattade i föregående fråga förstår jag, att det är ganska meningslöst att framställa något yrkande. Jag vill dock vädja till herr statsrådet, att han följer utvecklingen på detta område synnerligen noga och ser till, att trots att denna organisation blir permanent den dock får vara elastisk, inte endast på papperet utan även i verkligheten, så att den kan nedskäras rätt väsentligt, när fredliga och normala förhållanden äro rådande.

Jag delar i väsentliga stycken det som sades av herr Olovson i Västerås, då han framhöll, att om vi skola ha något civilförsvär så bör detta göras effektivt. Jag har emellertid, herr talman, den bestämda uppfattningen, att civilförsvarets effektivitet inte är beroende på om vi ha en stor och omfattande topporganisation. Civilförsvarets effektivitet är i stor utsträckning beroende på den personal vi ha i de olika orterna, i civilförsvarsområdena. Det är beroende på om vi ha dugande och intresserade civilförsvarschefer och om vi ha dugande och intresserade tjänstegrenschefer. Ha vi inte duktiga män på dessa poster, då blir inte civilförsvaret effektivt, även om vi ha en aldrig så stor och dyrbar topporganisation för detta försvar.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs punktvis jordbruksutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr

talman! Jag hemställer, att å föredragningslistan för nästa sammanträde bland två gånger bordlagda ärenden främst måtte uppföras sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtande nr 160 och statsutskottets utlåtande nr 4 samt övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Schweiz; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Förenta staternas-Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland;

statsutskottets utlåtanden:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1948/49;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till avsättning till försäkringsinspektionens fond m. m.;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett direktören B. V. Orre beviljat lån;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., så-

vitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

nr 191, i anledning av väckt motion om ersättning till värnpliktige K. G. Sjöberg för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående dyrtidskompensation åt personer, vilka i anledning av olycksfall eller sjukdom, som inträffat efter 1941 års ingång, äro berättigade till sjukpenning eller livränta enligt vissa förordningar;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till allmänna indragningsstaten;

nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning angående byggande

av en skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt på grund av 1948 års taxering;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa justerare av mått och vikt m. fl.; och

nr 49, i anledning av väckta motioner om reglering av pensionsförhållandena för konstitutionsutskottets sekreterare S. V. Holm; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock väckt motion angående vissa ändringar i prisregleringslagen;

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till butikstängningslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd, dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor, dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 19.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Polen under tiden 1 maj 1948—30 april 1949;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse rörande varuutbytet mellan Sverige och Norge; och

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor;

från statsutskottet:

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal rörande Stockholms och Göteborgs högskolors framtida ställning m. m.;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till universitetssjukhusen;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en

Interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

arbetarskyddsstyrelse och förstärkning av yrkesinspektionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till riksförsäkringsanstalten;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst i samband med statsförvärv av enskild järnväg;

nr 332, i anledning av riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1946—30 juni 1947 jämte vissa motioner;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1948/49 till särskilda barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte och elfte huvudtitlarna;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om upphörande av statistiska tabellkommissionens verksamhet; och

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den allmänna bostadspolitikens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket jämte i ämnet väckt motion.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr HJALMARSON, som anförde: Herr talman! Vid olika tillfällen har man i ämbetsverken gjort ganska nedslående erfarenheter av den centrala upphandling av kontorsmaterial och inventarier samt diverse andra förnödenheter, som äger rum i kungl. krigsmaterielverkets och generalpoststyrelsens regi.

KKV har absolut monopol på leveranser av all slags materiel till krigsmakten, ehuru KKV numera åtminstone temporärt tycks ha släppt inköpen av förbrukningsmaterial såsom papper m. m. fria, och dessutom på kontorsinredning och -maskiner till de civila ämbetsverken, medan posten har ett lika obesträtt monopol på leverans av skrivmaterialier till de civila ämbetsverken. Principiellt tillåtas inga köp i den fria marknaden, såvitt inte dispens av en eller annan anledning kan utverkas. KKV har under senare tider varit ganska villigt att medge dispens, men posten har hållit betydligt stramare tyglar. Även i sådana fall, då kunderna visat tydligt missnöje med kvaliteten hos de genom posten centralt upphandlade förnödenheterna och bättre vara funnits tillgänglig i den öppna marknaden, har posten hållit styvt på sin rätt att vara sina kunders ensamleverantör.

Tvånget att anlita centralupphandlingsverken, alldeles oberoende av huruvida det är för kunden förmånligt eller inte, leder i praktiken till oekonomiska dispositioner. Dessa synas emellertid

Interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

relativt lätt kunna undvikas, därest ämbetsverken principiellt och praktiskt tillerkännas frihet att göra sina uppköp direkt hos privata firmor, om dessa kunna erbjuda fullgod vara till förmånligare pris.

Det är dock icke endast prisfrågan, som i detta sammanhang bör uppmärksammas. Det är inte rimligt att statens verk och inrättningar få dras med onödigt långa leveranstider och ett papperskineseri, som söker sin like. Särskilt KKV har i detta avseende blivit föremål för en hård kritik, som förefaller berättigad. Det kan inte vara rimligt att det i genomsnitt dröjer två månader från det beställning avsänts till KKV från någon kund tills den inköpsorderkopia ingår, vilken är en bekräftelse på att KKV vidtalat någon av sina leverantörer att effektuera beställningen. Och det synes knappast förenligt med rationell arbetsordning eller kravet på pappersbesparing, att denna inköpsorderkopia utgöres av en diger papperslunta, utvisande icke blott vad KKV för ifrågavarande kund beordrat hos en viss leverantör utan även vad det hos samma leverantör beställt för alla sina kunder landet runt. Därtill kommer, att denna lunta tillställes beställaren icke bara i ett exemplar utan i lika många som antalet i beställningen ingående varuslag. Beställer en kund genom KKV ett bord, en stol, en lampa, två bokhyllor och tre skrivmaskiner, får han således fem luntor, samtliga likalydande, men i den första är bordet, i den andra stolen, i den tredje lampan, i den fjärde bokhyllorna och i den femte skrivmaskinerna understrukna med rödpenna.

Vad särskilt KKV:s upphandling och förmedling av kontorsmöbler beträffar, kan man med skäl betvivla att den ordning som hittills tillämpats är särskilt ändamålsenlig. KKV har tillgång till ett flertal leverantörer landet runt, men någon direkt kontakt mellan den

egentlige kunden och leverantören förekommer inte. KKV vidarebefordrar kundens beställning till någon eller några av sina leverantörer, och varan granskas i sinom tid av KKV:s kontrollanter, som förser den med kontrollstämpel. Därpå levereras den direkt till kunden. Det har inträffat flera fall, då kontrollanten uppenbarligen varit okunnig om det ändamål varan varit avsedd att tjäna och denna vid framkomsten visat sig olämplig. Man frågar sig, om det inte vore betydligt enklare, att KKV tillhandahölle sina kunder en förteckning över leverantörer, som sälja kontorsmöbler av godkänd modell till fastställda priser, och köp kunde avslutas direkt mellan kund och säljare.

Herr talman! Jag vill på grund av vad sålunda anförts anhålla om kammarrens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att det alltför jämt är önskvärt att bibehålla tvånget för statens verk och inrättningar att anlita de centrala upphandlingsverken för inköp av kontorsförnödenheter och annan kontorsmateriel?

2. Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att åstadkomma ett smidigare och mindre arbetskrävande sätt för kontakt mellan centralupphandlingsverken, dess kunder och leverantörer samt för att möjliggöra ett bättre beaktande av kundernas önskemål?

Denna anhållan bordlades.

§ 22.

Interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr KRISTENSSON, som yttrade: Herr talman! I skrivelse den 5 februari 1943 hemställde Sveriges Hantverks-

Interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

och Småindustriorganisation om utredning av frågan om införande av en särskild lagstiftning till undanröjande av de kännbara olägenheter och förluster, vilka drabba hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämta och betala de beställda arbetena. I skrivelsen framhöll organisationen, att jämlikt köplagen tillverkare av beställda nya ting i viss mån skyddas, därest tillverkaren bestått materialet, men att en hantverkare, som lagar en gammal sak, icke har någon vägledande bestämmelse för de talrika fall, då ägaren till den bearbetade varan underlåter att lösa ut densamma.

I en senare skrivelse den 26 maj 1945 hemställde organisationen med hänsyn till frågans ökade aktualitet, att ärendet måtte behandlas snarast möjligt.

Som underlag för sin framställning åberopade organisationen framställningar från ett flertal till densamma anslutna yrkesförbund. I dessa framställningar ha yrkesförbunden framhållit, att stora förluster åsamkas deras medlemmar genom att kunder icke betala reparationsarbeten samt att medlemmarna även på annat sätt ha olägenheter av att gods, varå reparationsarbeten utförts, icke hämtas. Sålunda har *Sveriges Skomakarmästareförbund* anfört, att dess 3 200 medlemmar uppskattningsvis ha icke hämtade arbeten för minst 100 kronor per medlem stående i verkstadslokalerna. Förbundet uppskattar de förluster, som årligen åsamkas medlemmarna till följd av kundernas försummelser, till 10 000-tals kronor. Vidare har framhållits, att värdet av de inlämnade skodonen, innan de inlämnas för reparation, i flertalet fall torde understiga värdet av reparationen. *Sveriges Bokbinderiidkareförening* har påpekat, att bokbindarna många gånger måste hyra dyrbara lokaler för bl. a. förvaring av icke hämtade böcker. Icke sällan beordrar en beställare inbindning av en

större upplaga av en bok i syfte att uppnå ett billigare pris men uttager sedermera endast en del av upplagan. *Sveriges Skrädderiidkares Samarbetskommitté* har understrukit, att klädesplagg, inlämnade till renovering, ofta kunna få hänga flera år utan att ägaren låter höra av sig. Skräddaren får stå risken av att plaggen bli omoderna och sjunka i värde, varigenom den säkerhet, som kan ligga i att han får behålla plaggen tills de betalats, blir mindre värd. *Sveriges Glasmästeri- och Förgylleriidkares Riksförbund*, *Sveriges Juvelerare- och Guldsmedsförbund*, *Svenska Optikerföreningen* och *Sveriges Sadelmakar- och Tapetserarmästares Riksförbund* ha framhållit, att de lojala kunderna bli lidande till följd av de anmärkta missförhållandena. Vidare har påtalats, att under nuvarande tider, då det ofta är svårt att skaffa reparationsmaterial, detta material kan bli använt på reparation av gods, som får stå kvar hos hantverkaren. Kostnaderna för godsets vård har påpekats från flera håll. I några framställningar har framhållits risken för hantverkaren att, om han till sist gör sig av med gods, som enligt hans mening är värdelöst eller som han antager kunden ha avstått ifrån, kunden till sist ändå kommer och gör anspråk på godset. Flera sammanslutningar — t. ex. *urmakareförbundet* och *bokbinderiidkareföreningen* — ha åberopat, att hantverkaren lider stora ränteförluster; han måste betala arbetsmaterial samt vecka för vecka arbetslöner till sina anställda men kan sedan i åratal få ligga ute med dessa pengar. Förbundet *Sveriges Skönfärgeri- och Kemiska Tvättanstalter* har framhållit, att vid de kemiska tvättanstalterna liksom vid varje tvättinrättning kunder ofta underlåta att hämta och utlösa till behandling inlämnat gods, varjämte gods, som anstalten motagit till förvaring, icke alltid hämtas på avtalad tid; fabriker och verkstä-

Interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

derna ha därför kostnader för förvaring och tillsyn av godset, i regel utgörande textilier och pålsvaror, som lätt taga skada av exempelvis mal eller värme.

I anledning av Hantverks- och Småindustriorganisationens framställning överlämnade dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet frågan för utredning till en inom departementet särskilt tillkallad utredningsman. Denne uppgjorde en promemoria, innehållande utkast till *lag angående hantverkares rätt att sälja gods, som är kvar hos honom*. Enligt lagförslaget skulle hantverkare, som hade att fordra arvode för arbete å annans sak, då beställaren försummar att lösa godset, äga att sälja detsamma för beställarens räkning, sedan minst sex månader förflutit från det arbetet avslutades och fordringen förföll till betalning. För att försäljning skulle få äga rum, skulle dock hantverkaren minst två månader dessförinnan ha anmanat beställaren att gälda arvodet vid påföljd att godset kunde försälgas på offentlig auktion. Försäljning på offentlig auktion skulle dock icke vara nödvändig, om godsets värde vore ringa. Om försäljningssumman överstege hantverkarens fordran jämte kostnaderna för försäljningen, skulle hantverkaren utan dröjsmål tillstålla beställaren överskottet. Slutligen föreslogs ett stadgande av innehåll, att om godset uppenbarligen saknade försäljningsvärde, hantverkaren i stället för att sälja godset skulle äga bortskaffa detsamma. Vad underrättelseplikten till beställaren anginge föreslogs ett stadgande, att om anmaning eller underrättelse avsändes i rekommenderat brev,

skulle hantverkaren anses ha fullgjort vad på honom ankomme.

Den inom departementet upprättade promemorian, innehållande det refererade lagförslaget, utsändes för yttrande bl. a. till Hantverksorganisationen, vilken efter att ha underställt frågan de dit anslutna yrkesförbunden avgav yttrande i ärendet den 21 december 1945. I yttrandet gjorde organisationen en del smärre påpekanden men tillstyrkte, att en lag i överensstämmelse med det i promemorian intagna förslaget komme till stånd.

Någon proposition till riksdagen i ärendet har emellertid icke avgivits.

I förnyad skrivelse i ärendet den 24 oktober 1947 fäste Hantverks- och Småindustriorganisationen uppmärksamheten på frågan och meddelade, att man från åtskilliga yrkesförbund hade gjort förnyade påstötningar i ärendet, samt underströk, att bl. a. rådande lokalsvårigheter för hantverksidkarna ytterligare aktualiserat behovet av en lagstiftning.

Med anledning härav hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande fråga:

Avser herr statsrådet, att på grundval av den inom justitiedepartementet år 1945 upprättade promemorian för nästkommande års riksdag framlägga förslag till lagstiftning om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.56 em.

In fidem

Gunnar Brith.

Måndagen den 21 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande översättning av ett till riksdagen inkommet telegram:

Förbundsförsamlingen uppskattar Edra lyckönskningar och tackar Eder hjärtligt för denna vänlighet och sänder i sin tur sina bästa välgångsönskningar till det svenska folket och den svenska riksdagen.

Schweiziska förbundsförsamlingen.

Albert Picot,
Nationalrådets ordförande.

Alphons Iten,
Ständerrådets ordförande.

§ 2.

Justerades protokollet för den 15 innevarande juni.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 16 och 17, statsutskottets utlåtanden nr 184—191 och 193—203, bevillningsutskottets betänkanden nr 56 och 58, bankoutskottets utlåtanden nr 47 och 49 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 45—47 och 49—51.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Hjalmarson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Kristensson* vid kammarens nästföregående sam-

manträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 6.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 9 april 1948 dagtecknad proposition, nr 207, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga. Förordningen skulle enligt förslaget erhålla följande lydelse:

Härigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd efter den 31 mars 1948, *dels* ock de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola tills vidare gälla följande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven tjänstgöring skall förkortas med nittio dagar på det sätt att, där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer,

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under tvåhundraogjuttio dagar samt repetitions- och efterutbildningsövningar enligt bestämmelserna i angivna lagrum samt

flottan eller flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd i trehundraogjuttio dagar.

2. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst femhundraogjuttio dagar.

Vidare hade förelagts riksdagen dels en proposition, nr 206, angående vissa frågor rörande försvarets organisation, dels ock en proposition, nr 208, angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m.

I anledning av propositionerna hade inom riksdagen väckts ett antal motioner. Propositionerna och motionerna hade hänvisats till statsutskottet eller till behandling av lagutskott och i sistnämnda avseende tilldelats andra lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan utskotten hade till behandling i sammansatt stats- och andra lagutskott länskjutits dels propositionen nr 207 samt motionerna I: 360, I: 369, I: 370, II: 532 och II: 533, dels motionerna I: 371 och II: 534, såvitt angick propositionen nr 207, dels ock motionen II: 530 i vad motionen icke avsåg frågan om anslag.

I motionerna I: 369 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 532 av herr *Skoglund i Doverstorp m. fl.*, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen ville besluta att under budgetåret 1948/49 de provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, vilka antagits av 1947 års riksdag, fortfarande skola äga tillämpning».

I motionen I: 370 hade herr *Axel Ivar Anderson* gjort en hemställan av enahanda innehåll som i de nyssnämnda båda motionerna.

I motionen II: 530 av herrar *Håstad*

och *Lindberg* hade, såvitt nu är i fråga, hemställts, »att riksdagen i samband med behandlingen av försvarspropositionen måtte, därest den första tjänstgöringen nedsattes till nio månader, besluta att vid armén en femtedel av värnpliktskontingenten uttages för tre månaders utbildning till gruppchefer».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 369, I: 370 och II: 532 samt II: 530, den sistnämnda i vad den icke avsåge frågan om anslag, bifalla förevarande proposition nr 207;

B. att motionerna I: 360 och II: 533, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 371 och II: 534 — såvitt anginge propositionen nr 207 — i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindström, Andrén, Holmström* och *Wistrand*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring, att det genom propositionen nr 207 framlagda förordningsförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte i anledning av motionerna I: 369, I: 370 och II: 532 samt II: 530, den sistnämnda i vad den icke avsåge frågan om anslag, för sin del antaga ett av reservanterna framlagt förslag till förordning i ämnet av följande lydelse:

Häriigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd under år 1948, *dels ock* de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola gälla följande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven första tjänstgöring eller

tjänstgöring i en följd skall förkortas på det sätt att, där ej Konungen be-
träffande värnpliktiga avsedda för
handräckningstjänst annat bestämmer,

armén tilldelad värnpliktig skall full-
göra första tjänstgöring under tre-
hundra dagar samt repetitions- och ef-
terutbildningsövningar enligt bestäm-
melserna i angivna lagrum,

flottan tilldelad värnpliktig skall
fullgöra tjänstgöring i en följd under
fyrhundratjugio dagar,

kustartilleriet tilldelad värnpliktig
skall fullgöra första tjänstgöring under
tvåhundraåttiofem dagar, första repeti-
tionsövning under fyrtiofem dagar samt
återstående repetitionsövning och efter-
utbildningsövning enligt bestämmelserna
i angivna lagrum,

flygvapnet tilldelad värnpliktig skall
fullgöra första tjänstgöring under tre-
hundrasextio dagar samt en repeti-
tionsövning under trettio dagar.

2. Värnpliktig som uttagits för ut-
bildning till gruppchef (motsvarande)
vid armén eller kustartilleriet skall en-
ligt de närmare bestämmelser Konungen
meddelar, utöver den under 1. an-
givna tjänstgöringstiden, efter första
tjänstgöringens avslutande fullgöra
fortsatt tjänstgöring under högst sextio
dagar.

3. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D
värnpliktslagen avses, skall fullgöra
tjänstgöring under sammanlagt högst
femhundrasjuttio dagar.

4. För armén tilldelade värnpliktiga
utom grupp K anordnas enligt de när-
mare bestämmelser Konungen meddelar
under första tjänstgöringen ett skörde-
uppehåll under fjorton dagar i en följd,
vilket icke inräknas i tjänstgöringsti-
den. De värnpliktiga åtnjuta under så-
dant uppehåll ekonomiska förmåner
enligt samma bestämmelser som under
första tjänstgöring.

B. (= utskottet);

C. (= utskottet).

Utskottets hemställan föredrogs; och
anförde därvid:

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Chefen för försvarsdepartementet, herr
statsrådet VOUGT: Det ärende som nyss
har uppropats omfattar endast en del av
det mycket viktiga problemkomplex,
som försvarsfrågan i sin helhet utgör,
nämligen frågan om övningstidens
längd för de värnpliktiga. Jag har be-
gärt ordet för att huvudsakligen uppe-
hålla mig vid denna fråga, men jag
ber om herr talmannens tillstånd att,
innan jag går in på densamma, få något
angiva de bevekelsegrunder som varit
vägledande för mig, när det gällt att
utforma det förslag i försvarsfrågan
som nu ligger på kammarens bord.

Jag får kanske börja med att uttala
min tacksamhet till statsutskottet och
det sammansatta stats- och andra lag-
utskottet för den välvilliga behandling
som Kungl. Maj:ts förslag har fått och
som har lett till ett tillstyrkande på
praktiskt taget alla punkter av försla-
get. Såvitt jag har kunnat se, är det
endast i fråga om två mycket oväsent-
liga detaljer, som statsutskottet för sin
del kommit till riksdagen med förslag
som avvika från vad regeringen har
förordat. Detta tyder på en mycket god
samling omkring det svenska försvaret.
Jag måste för min del beklaga, att sam-
lingen inte också kommit att omfatta
frågan om övningstiden för de värn-
pliktiga. Det hade givetvis varit önsk-
värt att så kunnat bli fallet, och jag
hoppas, att det som jag här kommer att
säga möjligen skall minska oron hos
dem som i denna fråga ansett nödvän-
digt att anmäla en avvikande mening.

Det är alldeles uppenbart, att orsa-
ken till den samling om Kungl. Maj:ts
förslag, som kommit till synes här i riks-
dagen liksom också till den avvikande
mening som från vissa håll anmälts,
hänför sig till den oro som särskilt
skapats genom utvecklingen i världen,
vilken ju under vårmånaderna 1948 har
tagit en vändning som i många avseend-
en kan synas olycksdiger.

För min del skall jag nu avhålla mig
från alla spekulationer beträffande den

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

sannolika utrikespolitiska utvecklingen. Det är ju så, att alla människor här tala om ett tredje världskrig utifrån ett antagande, att ett sådant krig kan vara inte bara möjligt utan rent av sannolikt. Jag tror, att det är riktigt att säga, att det ligger något i och för sig ganska farligt i denna benägenhet. Jag vill göra denna reservation, när jag nu talar om det, men det är alldeles uppenbart, att det tillhör mitt ämbete att försöka styra och ställa det så, att vi med största möjliga tillförsikt kunna möta den utveckling som vi kunna gå till mötes. Men om vi nu bortse från frågan om snabbheten i den utrikespolitiska utvecklingen och för övrigt avstå från alla spekulationer som vila på mer eller mindre osäkra grunder, så är det i varje fall en sak som det är viktigt att hålla i ögonsikte, och det är den frågan: Vilka anvisningar lämnar den krigstekniska utvecklingen, sådan den nu avtecknar sig, för uppbyggandet av ett svenskt försvar? Vad ha vi att hålla oss till när det gäller den krigstekniska utvecklingen?

Världen har nyss genomlevat det största krigstekniska experiment som någonsin har bevitnats. Under det andra världskriget fick en del nya vapen sitt elddop. I många avseenden fullföljdes under det andra världskriget utvecklingslinjerna från det första, men även nya utvecklingslinjer arbetade sig fram. Vad som i främsta rummet ligger i centrum för vår uppmärksamhet är atomkraften, och man kan väl säga, att det därutöver är två saker som varit nya under det andra världskriget. Den ena är förmågan att med tillhjälp av ren maskinell kraft föra förstörelsemedel över långa avstånd fram mot mål som med den tidigare krigstekniken inte varit möjliga att nå. Det är utvecklingen på raketkraftens område, en utveckling som vi karakterisera, när vi tala om robotar. Det är över huvud taget allt det som inleddes, när den tyska krigsföringen tog i anspråk V1-

bomber, som sändes mot London. Man kommer emellertid icke att kunna erövra länder med robotvapen. Robotvapnet för till förstörelse och förintelse men inte till avgörande segrar och erövring av ett land.

Det andra världskriget har emellertid anvisat ett annat medel att tränga motståndaren in på livet, och det förefaller mig, som om vi måste räkna med att det medlet kommer att karakterisera ett tredje världskrig, om ett tredje världskrig skulle komma över världen. Det är möjligheten att föra fram trupper genom luften. Det första världskriget bjöd på flygmaskinernas första användning i krigföring. Det andra världskriget bjöd på ett totalt krig genom att förstörelsemedlen fördes in över fientligt territorium och städer belades med bomber. Ett tredje världskrig kommer att utveckla luftlandsättningen, sannolikt i två olika former, dels luftlandsättning som tar sig uttryck i att soldater gå ned med fallskärmar och dels, sedan fallskärmssoldaterna tagit nödvändiga terrängavsnitt, en luftlandsättning som äger rum direkt ur de stora flygmaskinerna, som också ha möjlighet att förse truppsorna med de vapen som de behöva. Det torde inte vara för mycket att säga, att denna form av krigföring kommer att leda till en avgörande omvälvning av krigstekniken.

Det är ingen hemlighet, att åtminstone de stormakter som efter kriget mest ha ägnat uppmärksamhet åt den nya krigstekniken räkna med nödvändigheten att utbilda sina soldater så, att var och en av dem skall vara skickad att gå ned med fallskärm, och det är ingen hemlighet, att man på stormaktshåll lägger upp sin strategi på följande sätt. Om ett krig börjar, skola omedelbart efter spelöppningen luftlandsättningsstrupper vara beredda att gå in över det fientliga territoriet, för att där i tusental, ja, kanske i tiotusental sätta sig i besittning av stora stä-

der, industricentra och kommunikationscentra. Det måste för varje stat, som kan tänkas bli indragen i ett krig, te sig nödvändigt med en mycket grundlig översyn beträffande försvarsmedlen och möjligheterna att möta de risker som i ett sådant krig kunna uppstå.

Jag har ansett mig skyldig att dra mera långtgående slutsatser av en utveckling som sålunda synes mig sannolik, än vad som skett i de tidigare utarbetade förslagen. Det gäller det förslag som utarbetats av militärledningen och som av överbefälhavaren framlagts för försvarskommittén, men likaså har jag funnit det nödvändigt att utforma mitt förslag något annorlunda, än vad försvarskommittén för sin del tänkt sig. Jag har sålunda ansett att det varit nödvändigt att redan nu företa en avsevärd upprustning av jaktflyget. Ty det är ändå så, att med den ovisshet som för närvarande råder om luftvärnets medel och möjligheter jaktflyget kommer att innebära det främsta och mest pålitliga medlet att försvara ett territorium, när det angripes från luften. Jag har alltså ansett det nödvändigt med en avsevärd förstärkning av jaktflyget och vidare med en översyn av arméns organisation för att nå fram till en större decentralisering och smidigare mobiliseringsformer samt över huvud taget till en sådan fördelning av vår armés stridskrafter, att vi kunna stå beredda att försvara vårt land under de nya former, under vilka det kan angripas.

Vid denna punkt skulle jag gärna vilja understryka det värde som det haft för opinionsbildningen i landet och för de fria diskussioner som sedermera förts om denna sak, att den synpunkt som jag här varit inne på särskilt framförts i en av reservationerna till försvarskommitténs betänkande. Den har riktat uppmärksamheten på detta problem.

Samtidigt måste jag emellertid säga,

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

att det på sina håll nog förekommit, särskilt i pressen, en benägenhet att dra alltför vittgående slutsatser av de antaganden som nu kunna göras beträffande lämpligaste sättet att fördela och disponera över vår armés stridskrafter. Man resonerar, som om de perspektiv som den nya krigstekniska utvecklingen har visat på i vissa avseenden skulle kunna göra ett försvar lättare, som om vi skulle behöva mindre materiel och mindre personal eller mindre väl utbildade soldater. Jag tror, att det är en farlig illusion, och när man nu resonerar om en uppdelning av vår armé i elit- och lokalförband, skall man akta sig för att dra den slutsatsen, att de olika lagen av förband — även om det måhända kan föreligga vissa skiljaktigheter — skulle väsentligt skilja sig med hänsyn till beväpning och soldaternas utbildning. Om man tänker sig, att vårt land angripes från luften och att fallskärmsoldater gå ned över stora delar av vårt territorium och försöka sätta sig i besittning av betydande orter eller kommunikationscentra, då är det svårt att tro att de trupper som skulle möta ett sådant anfall skulle kunna vara mindre väl utrustade eller mindre väl utbildade, än vi över huvud taget kräva av svenska soldater. Jag tror, att måttstocken för soldater och materiel blir i stort sett densamma.

Detta är emellertid saker och ting som nu skola göras till föremål för en grundlig granskning. Jag har här endast velat ge till känna, att jag tror, att man inte alltför snabbt skall dra slutsatser med hänsyn till möjligheten att förbilliga vårt försvar genom en uppdelning i olika slag av trupper, såsom man trott sig kunna göra.

Den utredning som föreslås skall enligt min mening börja med viss omläggning i själva planeringen av krigsorganisationen, så att vi få en organisation som bättre lämpar sig för vårt försvarssystem än den organisation som

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

vi för närvarande ha och som kännetecknas därav, att om det blir en mobilisering, kommer en mycket stor del av den svenska arméns soldater att nödgas ta sig fram över mycket stora avstånd för att komma till sina mobiliseringsorter, varvid man också måste i många fall räkna med mycket små utsikter för dem att verkligen komma fram. Det gäller alltså i första hand att göra den nödvändiga omorganisation som kan åstadkommas, innan man går själva problemet djupare in på livet. Men jag vill framhålla, att vi i denna fråga nog måste gå fram med en viss försiktighet, så att vi inte riskera att riva sönder organisationen, utan vi måste ordna det på ett sådant sätt, att vi icke försvaga organisationen utan genom de ändringar som göras i stället i största möjliga utsträckning stärka den.

Jag vill här tillägga, att det svenska försvaret nu är i behov av en viss arbetsro. Försvarets många befattningshavare ha bakom sig en synnerligen ansträngande tioårsperiod. Först kom den mycket krävande upprustningen under kriget och därefter det mycket forcerade arbetet med avvecklingen efter kriget och allt vad därtill hör, som också det har ställt mycket stora krav på befattningshavarna. Nu skulle det i första hand vara av behovet påkallat med en samling kring väsentliga arbetsuppgifter och en arbetsro som inte störs i onödan. Till de arbetsuppgifter kring vilka vi behöva koncentration hör enligt min mening alldeles särskilt utbildningen av de värnpliktiga. Därför vill jag säga, att de som räkna med någon brådstörtad reformhets inte kunna räkna med min medverkan. Vi skola veta, vad vi vilja, innan vi göra de nödvändiga ingreppen. Vi skola inte rädas för nyheter, men vi skola akta oss att jaga efter nyheter bara för nyheternas egen skull.

I detta sammanhang vill jag säga, att när statsutskottet har understrukt

lämpligheten av att representanter för riksdagen lämna sin medverkan till detta utredningsarbete, så överensstämmer det helt med de önskemål som jag för min del har. Jag vill endast framhålla att det naturligtvis kan vara fråga om, huruvida det kan vara praktiskt att redan på ett tidigt stadium av utredningsarbetet låta representanter för riksdagen delta i ett arbete som är av mera teknisk natur.

Låt mig i denna fråga säga en sak till. Det har inte minst i den militära fackpressen förekommit mycket tal om att vi nu få ett nytt försvarsprovisorium, och man har tillagt, att detta kommer att välla en förlängd osäkerhetskänsla hos de i försvaret anställda. Jag skulle vilja säga, att även om beteckningen provisorium naturligtvis inte är oriktig, så kan det väl inte sägas vara en alldeles riktig karakteristik i nuvarande läge. Det är klart, att den nuvarande försvarsorganisationen begränsas till tiden av de utrikespolitiska förhållanden, under vilka den skall stå till tjänst. Det är vidare givet, att den snabbt fortskridande krigstekniska utvecklingen i många avseenden ger en provisorisk karaktär åt vissa av de medel och vapen som nu tas i anspråk. Men vad som nu sker, är ju snarast en förlängning av den försvarsorganisation som det svenska folket under kritiska utrikespolitiska tider har funnit vara nödvändig, och framför allt är det som nu föreslås från regeringens sida avsett att icke göras till föremål för någon ändring, så länge de utrikespolitiska förhållandena äro sådana, som de nu äro. Hela organisationen vilar på den grundsatsen, att landets levande personella försvarskrafter äro avsedda att uttagas. Det är ju detta som framför allt skiljer regeringens förslag från försvarskommitténs. Jag har ansett att när man skall tvärs igenom alla skiftande meningar söka sig fram till en lösning av frågan om hur stort försvar ett land bör ha, så är det en måttstock

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

som man inte utan mycket starka och trängande skäl bör frångå, och det är den måttstocken att för försvaret bör tagas ut hela den levande försvarskraft som landet förfogar över. Det svenska ordet värnplikt anger att det är en plikt och skyldighet att låta utbilda sig till soldat och deltaga i landets försvar. Men man skulle också — i varje fall tror jag att det är möjligt att göra det i belysning av vad som hände under världskriget i våra grannländer — kunna vända på saken och säga, att det är en rättighet för varje svensk att få utbildning i vapnets bruk. Det är inte heller otänkbart, att det kan komma ett läge, när vi som nu äro ansvariga skulle av den kommande generationen kunna klandras, därest vi minskade uttagningen av den levande försvarskraften under det som anges av dess naturliga omfång.

En annan sak är frågan om hur mycket man kan ge soldaten att försvara landet med. Jag tänker då inte bara på gevär och kulsprutor och sådant, som den enskilde soldaten skall hantera, eller på kanoner och dylikt, utan jag tänker också på fartyg och flygplan och kanske även på robotpjäser, över huvud taget på allt det som konstituerar vårt försvar. Detta måste ju bli en bedömningsfråga, en avvägningsfråga som alltid står öppen för diskussion och där det även gäller att ur ekonomiska synpunkter avgöra vilka möjligheter vi ha att förse den levande försvarskraften med en sådan vapenutrustning, att försvaret blir hållbart.

Jag skall nu inte närmare ingå vare sig på detta eller på frågan om kostnadsramen över huvud taget — det blir kanske tillfälle att återkomma därtill under debattens gång. Jag skulle endast beträffande materiellfrågan vilja framhålla, att om riksdagen nu lämnar sitt medgivande till att de på försvarets huvudtitel uppsamlade reserverade medlen få användas på ett någorlunda fritt sätt, såsom också statsutskottet har

föreslagit, så kunna vi under det kommande budgetåret anskaffa all den materiel, som det över huvud taget finns möjlighet att få fram här i landet eller i utlandet. Begränsningen ligger i tillgången på materiel, arbetskraft och valuta. Dessutom finns det kanske ytterligare en spärr för en anskaffning helt i nivå med de anslag, som vi ha, nämligen att vi givetvis icke kunna lägga oss till med materiel, som tekniskt sett inte är fullt färdig.

Jag tycker egentligen inte att det vid denna riksdag skulle behövas någon strid i anslagsfrågan — det finns ju skilda meningar anmällda där — ty jag kan inte inse värdet av att riksdagen ställer till Kungl. Maj:ts förfogande mera medel än vad Kungl. Maj:t anser nödvändigt. En mycket grundlig granskning har ju givit vid handen, att det kommer att bli medel över sedan vi tagit i anspråk allt det som vi rimligen kunna använda under det kommande budgetåret.

Jag vill i detta sammanhang tillägga, att man gör sig skyldig till ett misstag, när man, såsom understundom sker i pressen eller på annat håll, framför det påståendet, att försvarets materiellfråga skulle befinna sig i ett kritiskt eller t. o. m. katastrofalt läge. Det förhåller sig inte på det sättet. Under kriget anskaffades för det svenska försvaret en stor mängd materiel, som ju inte kom till användning och av vilken huvudparten naturligtvis alltjämt står till förfogande. Efter kriget ha vi icke underlåtit att från utlandet förvärva vad som där har kunnat anskaffas eller att inom landet framställa vad som här har kunnat tillverkas. Materielläget är därför så pass gott, att med en normal nyanskaffning under de kommande åren bör vårt försvar oavslåtligen kunna stärkas. Försvaret är sålunda väl värt att omfattas med förtroende av det svenska folket, även om det är klart att det finns luckor i fråga om materiell-tillgången — det skall inte ett ögon-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

blick fördöljas. Framför allt är det en mängd saker som måste nyanskaffas på grund av den krigstekniska utvecklingens gång, men även detta försöka vi göra i den mån det är möjligt, och vi följa med uppmärksamhet utvecklingen på detta område.

Jag skall härefter gå över till den fråga, i vilken meningsskiljaktigheterna för närvarande äro starkast, nämligen frågan om övningstiden för de värnpliktiga. Jag vill då först be kamraren vara övertygad om att jag icke skulle ha föreslagit en minskning av övningstiden, om jag inte efter moget övervägande hade kommit till den uppfattningen, att minskningen icke behöver leda till ett försvagande av Sveriges försvar.

Jag tror inte heller att det är riktigt att säga, att vi inom regeringen i den här frågan gjort oss skyldiga till något hastverk. Omedelbart efter kriget höjdes starka röster för en omedelbar nedsättning av den övningstid, som kom till under kriget. Jag ansåg det icke möjligt att göra en sådan nedsättning utan att först företaga en grundlig prövning av frågan om hur övningstiden utnyttjas.

Om jag nu skall försöka ange mina skäl för den föreslagna förkortningen av övningstiden, vill jag först stanna vid den omständigheten, att det sedan länge funnits en stark civil opinion, som anser att övningstiden är för lång. Och om det bland civila människor råder en allmän mening av det slaget, ligger det nära till hands att de värnpliktiga hysa samma uppfattning, när de börja sin värnplikt. Detta är omständigheter, som man måste ta hänsyn till, ty den psykologiska atmosfär, vari försvaret arbetar, är ju av stor betydelse.

För att nu först uppehålla mig vid den sida av saken, som den civila opinionen utgör, vill jag framhålla, att det är angeläget att man inom försvaret handlar så, att den civila opinionen inser, att försvaret icke tar i anspråk den

enskildes tid och arbetskraft i större utsträckning än som är oundgängligen nödvändigt. Men utbildningen av soldater kostar också pengar, och skattebetalarna komma givetvis alltid att ställa den frågan, om de pengar, som gå till försvaret, användas på rätt sätt. Om man då har den föreställningen, att övningstiden är för lång, uppstår lätt en känsla av att pengarna inte användas på rätt sätt.

Det är sålunda både produktionsmässiga och budgetekonomiska synpunkter, som här spela in, och jag kan inte se annat än att det i en tid som den nuvarande är nödvändigt att ta hänsyn till den civila opinionen i saken. Man måste ordna det så, att folk förstår att försvaret gör en kraftansträngning att på kortaste möjliga tid utbilda de värnpliktiga. Endast därigenom kan försvaret få respekt för sin övningstid, endast därigenom kan det bli ett slut på de ständiga anspråken på att de värnpliktiga under sin övningstid skola kunna användas som hjälp vid skörden, vedhuggning, betplockning eller annat.

Jag skall här be att få göra en parentes innan jag går vidare. Under den diskussion om övningstiden, som började på våren 1948 och som har pågått framför allt i pressen, har det kommit fram en del synpunkter, som enligt min mening inneburit orättvisa omdömen om standarden hos både det svenska utbildningsbefälet och utbildningen i dess helhet. Jag skall gärna erkänna, att sådana uttalanden ha i ganska stor utsträckning förekommit i den press, som är språkrör för det parti jag själv tillhör. Det har kanske berott på att det där finns en hel del redaktörer, som äro medelålders män och som bygga sina uttalanden på reminiscenser från den tid de själva gjorde sin värnplikt och sin beredskap. Det har sålunda nog skrivits en hel del ganska orättvisa saker om hur tiden slösas bort i det militära. Så illa, som man därvid har framställt det, är det inte alls. För min

del anser jag, att övningstiden, i den mån jag har kunnat bilda mig en uppfattning därom, användes väl. Befälet är skickligt och energiskt och tar väl till vara den tid, som står till förfogande. En annan sak är, att vi kanske inte ha de rätta metoderna och de rätta medlen för att kunna använda övnings-tiden på det mest effektiva sättet.

Jag kommer efter denna utvikning till den andra sidan av det psykologiska handicap, som vi få dragas med så länge folk har den föreställningen, att övningstiden är för lång. Det är de värnpliktigas egen uppfattning om att så är fallet. Det finns för närvarande bland de värnpliktiga en känsla av att man inte behöver spänna krafterna, därför att det inte lönar sig att göra detta. Vi ha nu prövat en försöksverksamhet, som går ut på att vädja till de värnpliktigas eget intresse genom att lova dem en viss ledighet, om de på en viss tid klara av vissa delar av sitt arbetsprogram. Detta är emellertid på sätt och vis att lägga hyende under lasten. Jag är inte säker på att inte denna metod att egga till ökat arbete genom att lova ökad ledighet kan, ifall den drives för långt, verka demoraliserande. Om den användes på rätt sätt och i lagom mått, tror jag däremot att den kan vara till nytta. Jag har gjort den mycket ledsamma erfarenheten, att så som vår värnpliktsutbildning för närvarande är lagd, förekommer det alltför ofta, att det allt uppslukande intresset är, hur mycket ledighet man skall få. Jag har grubblat mycket över hur man skulle kunna eliminera den belastning som detta utgör. Jag har inte kunnat finna någon patentiösning, men det förefaller mig som om det enda rätta sättet är att skära till övningstiden snarare i underkant än i överkant, så att det skapas en känsla av att utbildningen till värnpliktig soldat är något, som kräver en ansträngning också från den enskildes sida.

Jag sade nyss, att vi kanske inte ha

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

de rätta utbildningsmetoderna och inte heller de rätta medlen. Det gäller därför att nu söka sig fram till de metoder och medel, som äro de rätta. Jag vill emellertid, efter att ha återopat den civila opinionen och opinionen bland soldaterna själva beträffande värnpliktstiden, säga att jag skulle inte ett ögonblick ha höjt mig för dessa stämmor, om jag hade funnit opinionen sakligt oberättigad. Men jag har ansett nödvändigt med en grundlig undersökning och omprövning av frågan. Det är en sådan undersökning och omprövning, som nu har företagits, och det är på resultatet därav, som vi nu vilja bygga utbildningen för 1948.

Jag vill helt kort ange, i vilken ordning utredningen i frågan har skett.

På hösten 1946 föreslog överbefälhavaren, att första tjänstgöringstiden, som under kriget varit 12 månader, skulle minskas till 11 månader. Jag förde fram detta förslag till 1947 års riksdag och anmälde samtidigt för riksdagen, att jag ville ytterligare låta undersöka, hur utbildningen borde utformas och hur lång övningstiden borde vara. Riksdagen svarade, att den fann en ytterligare nedsättning av utbildningstiden möjlig, och fattade beslut om en provisorisk nedsättning av de värnpliktigas första tjänstgöring från 12 till 11 månader. När riksdagens beslut förelåg, uppdrog jag åt försvarsgrenscheferna att verkställa utredning om en första tjänstgöring på 9 månader. Chefen för armén överlät för sin del åt t. f. infanteri- och kavalleriinspektören att utföra detta arbete, och utredningen verkställdes under sommaren och hösten 1947. Förslaget var färdigt kort före det försvarskommittén kom med sitt utlåtande, där försvarskommittén föreslog en första tjänstgöring på 9 månader samt två repetitionsövningar, men däremot som bekant inte några efterutbildningsövningar. De militära myndigheterna hade då nyss yttrat sig i samband med utbild-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ningskommitténs förslag, men en första beredning i försvarsdepartementet gav vid handen, att det i ett visst avseende var omöjligt att omedelbart tillämpa de förslag, som hade framkommit från såväl utbildningskommittén som försvarskommittén, nämligen när det gällde det två månaders uppehåll, som enligt båda förslagen skulle, ehuru i något olika form, läggas in i den första tjänstgöringen. Vi voro sålunda i departementet på det klara med att vi inte gärna kunde utforma en första tjänstgöring för 1948 med ett sådant två månaders uppehåll, och vi kommo då i stället på den lösningen, att vi skulle föreslå riksdagen en första tjänstgöring på 9 månader samt ett uppehåll på 14 dagar för värnpliktiga, som voro förlagda så att de lämpligen kunde deltaga i skördearbetet. Under detta uppehåll skulle utgå samma ekonomiska förmåner som under tjänstgöring.

Detta var alltså det förslag, som utkristalliserade sig vid beredning mellan de militära myndigheterna och försvarsdepartementet, och när förslaget var färdigt, beslöto vi på överbefälhavarens begäran att utsträcka den tid, inom vilken överbefälhavaren skulle yttra sig om försvarskommitténs förslag i vad det avsåge de värnpliktigas utbildning, till den 1 juni 1948.

Jag ber sålunda andra kammaren uppmärksamma att här har försiggått en utredning, som är färdig och som delvis löpt parallellt med yttrandena över försvarskommitténs förslag, men man skall hålla dessa båda ting isär. I själva verket togo sålunda de militära myndigheterna ställning till frågan om en första tjänstgöring om 9 månader under sommaren och hösten 1947, och de yttranden som då avgåvos ha legat till grund för det förslag, som sedermera utarbetats. Jag kan säga att dessa yttranden ge, inte annat än jag kan se, stöd för den meningen, att en

9 månaders första tjänstgöring är möjlig.

För att inte bli missförstådd skall jag emellertid ange, hur hela denna sak upplagts. Det uppdrag som lämnades försvarsgrenscheferna från Kungl. Maj:t var att utarbeta planerna för en första tjänstgöring om 9 månader. Vi ha alltså inte direkt frågat de militära myndigheterna, vilken utbildningstid de helst skulle vilja ha, utan man har snarare efterlyst deras uppfattning, hur utbildningen skulle utformas inom en ram utav 9 månader. Arbetshypotesen har varit 9 månaders första tjänstgöring och därutöver 3 månader, dvs. två repetitionsmånader och en efterutbildningsmånad. De militära myndigheterna ha emellertid vidare tillfrågats, under förutsättning att tjänstgöringstiden i sin helhet skulle omfatta 12 månader: Vad vilja ni i så fall helst ha — 9 månaders eller 10 månaders första tjänstgöring? Svaren ha praktiskt taget genomgående blivit 9 månader. Man har alltså ansett att 3 månader ovillkorligen borde stå till förfogande efter första tjänstgöringen för att soldaterna skola kunna få den repetitionsutbildning och den efterutbildning, som äro nödvändiga.

Resultatet av myndigheternas ställningstagande i denna fråga måste sägas vara synnerligen intressant. Åtskilliga yttranden ha varit rent negativa. En hel del militära befälhavare ha sagt, att vi kunna inte ta ansvar för en tjänstgöring på 9 månader. Det är väl bekant att chefen för armén liksom överbefälhavaren för sin del ställt sig avvisande till en 9 månaders första tjänstgöring. Men det är också många yttranden som äro klart positiva. Jag kan inte här nu lämna någon statistik eller ge något slags Gallup-bild av opinionen inom försvaret — jag tror inte detta är någon fråga i vilken man rimligen kan försöka få stöd för en lösning genom sådana arbetsmetoder

— men jag skall försöka ge en så god bild som möjligt av de militära myndigheternas yttranden genom att åberopa en del av dem.

Jag är då naturligtvis nödsakad att göra citat, som kunna betecknas såsom lösryckta och vilkas värde man därigenom måhända kan ifrågasätta, men det står fritt för envar att i de offentliga handlingarna rörande detta ärende sätta in dem i deras sammanhang. Först måste jag säga att det tycks framträda såsom en nästan enhällig mening inom luftvärnet, att övningstiden där med fördel kan pressas ned till 9 månader. En förbandschef vid luftvärnet uttalar sig på följande sätt: »Första tjänstgöringen torde utan större avkall på den nu tillämpade målsättningen i de militära övningsämnen kunna förkortas till 9 månader». En annan förbandschef vid luftvärnet säger: »Vid luftvärnet torde första tjänstgöringens längd genom rationalisering och effektivisering kunna förkortas till 9 månader». Ytterligare en luftvärnsförbandschef referar befälets uppfattning och anför följande: »Om de värnpliktiga kunna förmås till ett verkligt aktivt deltagande är det sannolikt att utbildningstiden skulle kunna minskas med omkring 1—2 månader» — han utgår här ifrån en övningstid om 12 månader. »Om handräckning, vedhuggning, skördehjälp och övningsuppehåll m. m. bortgå, kan med bibehållande av utbildningsresultatet utbildningstiden minskas med vad som går åt till de nuvarande irritationsmomenten, dvs. minst två månader. Härutöver kan sannolikt högst en månad vinnas med rationalisering och ökad insats av de värnpliktiga. Av befälet på förbandet har $\frac{1}{3}$ ansett en minskning till 9 månader möjlig, $\frac{1}{6}$ en minskning till 10 månader och $\frac{1}{6}$ ingen minskning alls, medan flertalet övriga ansett sig ej kunna avge något bestämt svar». Vid detta regemente hade standardiseringsövningar prövats. Förbandschefen sä-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ger att resultatet inte var fullt tillfredsställande. Han ansåg att detta berodde på »barnsjukdomar» och att standardiseringsavdelningen både kvalitativt och kvantitativt var för klen tilltagen.

Inspektören för luftvärnet säger följande: »Vinterutbildning i nuvarande form kan utgå — därmed sparas 6 veckor — vidare inarbetas två veckors förbandsutbildning i soldatskolans program». Ytterligare en chef vid luftvärnet säger: »Det kan ifrågasättas om man med 10 månaders tjänstgöring kan påräkna stort bättre resultat än med 9 månaders, beroende på den ökade risken att då alltjämt bliva utsatt för olika krav på militär hjälp från samhällets sida. Det synes därför oviss, om målsättningen kan utökas utöver vad som kan uppställas för 9 månaders första tjänstgöring».

Jag vill säga att hänvisningen till den bristande civila respekten för en första tjänstgöring på 11 månader är ett mycket genomgående motiv hos de militära myndigheterna, när de säga att de föredra en mera sammanpressad övningstid. Inom luftvärnet råder fullständig enighet om att en kortare tjänstgöringstid är möjlig. Jag är litet förvånad över att samma uppfattning tycks råda beträffande ett så tekniskt högtstående och krävande vapen som artilleriet. Jag citerar här en artilleriförbandschef: »Med 9 månaders första tjänstgöring, förlagd till lämpliga tider, torde utbildningsresultatet kunna bli minst lika gott om icke bättre än det som nu erhålles. Däremot torde man icke även med ökad rationalisering kunna på 9 månader uppnå det utbildningsresultat, som egentligen avses enligt utbildningsbestämmelserna för de värnpliktiga. Dessa ha nämligen hittills aldrig uppnåtts». En annan artilleriförbandschef: »Med den skisserade första tjänstgöringen på 9 månader — med på förband bestämda uppehåll och i övrigt ostörd utbildning — torde samma re-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

sultat kunna nås som vid en tjänstgöring på 11 månader, ideligen avbruten för tillgodoseende av arbetskraftsbehovet». Ännu en artilleriförbandschef: »Den effektiva utbildningstiden har knappast uppgått till 10 månader. Den torde genom effektivisering och rationalisering kunna minskas till 9 månader utan att målet för utbildningen — krigsdugliga förband — eftersättes».

Inspektören för artilleriet säger följande: »9 månaders första tjänstgöring medför att artilleriets värnpliktiga sannolikt bli tillfredsställande utbildade i de rent artilleristiska övningsgrenarna och ämnena men att den allmänna stridsdugligheten vid tjänst till fots utan pjäser högst avsevärt kommer att nedgå. Ett bättre resultat skulle kunna vinnas om vinterutbildningen slopades, men detta anser jag icke vara möjligt och lämpligt för huvudparten artilleriförband med hänsyn till den sannolika användningen». Här bör alltså enligt artilleriinspektörens mening ske en bedömning, huruvida vinterutbildning är önskvärd för artilleriförbanden i deras helhet. Jag kan citera en sammanfattning, given i en uppteckning av utbildningskommittén från en diskussion vid ett artilleriregemente: Vid detta regemente »ansåg man att schemat nu var väl avpassat och att man kunde nå nu uppsatta mål på 9 månaders ostörd utbildning med ett ganska långt sommaruppehåll», alltså under förutsättning att tjänstgöringen icke sönderslites av skördehjälp o. d.

Jag skall vidare tillåta mig citera ett enligt min mening intressant uttalande av förutvarande chefen för signalregementet, som nu är inspektör för signalväsendet. Han säger följande: »Det är utan tvekan så att hitintills under första tjänstgöringen uppnådda utbildningsresultat kunna nås på kortare tid än 11 månader, om utbildningsmetoderna effektiviseras». Han anvisar två utvägar: bättre befälskvalifikationer och bättre utbildningsmöjligheter. Han

säger: »Om befälsutbildningen skall kunna ge tillfredsställande resultat — utan förfång för värnpliktsutbildningen — finnas tvenne alternativ, nämligen att öka befälskadrerna eller att öka uppehållet mellan ut- och inryckning till minst två månader». Han sammanfattar sin uppfattning på följande sätt: »Vid 10 månader bättre utbildningsresultat än nu i telegrafering och i övrigt samma resultat som i bestämmelserna för värnpliktiga förutsättes», och vidare anser han »att man vid 9 månader kan bibehålla utbildningsstandarden i stort sett oförändrad utom beträffande radiotelegraferingen, där fordran måste sänkas», med 20 takter.

Resultatet, anser han, kan man först se efter första tjänstgöringen. Den kommer att visa, anser han, att telegrafisterna komma att behöva längre tid för att återta sin telegrafiska skicklighet, när de komma i tjänst efter bortovaron än om de varit inne litet längre. Den synpunkt han anför, nämligen att också befälet behöver utbildning, är en synpunkt som ofta går igen i dessa yttranden. I detsamma tycks råda en ganska allmän mening om att man vinner mera, om man lägger utbildningen så att befälet under året kan få viss ledighet för sin egen förkovran i stället för att hålla en längre första tjänstgöring. Ytterligare en målsman för signalväsendet säger följande: »Under förutsättning att första tjänstgöringen göres i en följd och utbildningstiden ej störes av ledighet för vedavverkning och skörd torde samma resultat kunna uppnås».

Inspektören för underhållstrupperna har gjort en inspektion av kadettskolorna för träng-, tyg- och intendenturtrupperna och gjort en sammanfattning av sina intryck däriifrån. Han säger: »Samtliga voro eniga om att denna utbildningstid» — d. v. s. 9 månader — »vore tillräcklig». Inspektören för underhållstrupperna sammanfattar sin personliga mening på följande sätt: »Om för ut-

bildningen erforderliga kadror och anslag ställas till förfogande, är det min fasta övertygelse att de nuvarande utbildningsmålen i huvudsak kunna bibehållas intill 9 månaders första tjänstgöring.» En förbandschef vid pansartrupperna säger: »Under förutsättning av verkligt ostört utbildningsarbete, god befälsstillgång och lämplig utbildningsmateriel torde en tjänstgöring av 9 månader icke behöva lämna nämnvärt sämre resultat än vad som nås med nuvarande utbildningstid.» Ett likadant uttalande från en kavalleriförbandschef har jag här men skall inte trötta med det.

Däremot har jag egentligen mycket få uttalanden ifrån infanteriet. Det beror därpå att den utredning som ägt rum har tillgått på det sättet, att infanteriinspektören besökte de olika regementena och hade konferenser med befälet. Följaktligen finnes en del anteckningar, men det finns inte några direkta yttranden av förbandscheferna. Jag kan citera en anteckning med ett sammanfattande intryck från ett infanteriregemente:

»Man biträdde i stort sett redan framlagda förslag. Särskilt bör observeras att all personal — även militärområdesbefälhavaren — uttalade sig för 9 månaders tjänstgöring. Den allmänna uppfattningen var, att nuvarande schema var övertecknat; åt skolskjutning ägnade vissa förband nära två gånger den anslagna tiden.» Jag citerar vidare en målsman för utbildningen, en officer vid infanteriet. Han säger: »Med 9 månaders första utbildning, varav 3 rekrytskola och 6 gruppchefsskola, kan, om huvuddelen arbetar hårt för att få kadettskola och om arbetet ledes väl och får ske ostört, en lika god grund nås för utbildningen till officer som nu.»

För att emellertid få en riktig uppfattning av den allmänna synen på dessa spörsmål inom officerskåren måste jag något citera de sammanfattande yttranden, som avgivits av ett par av våra

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

militärområdesbefälhavare. Jag tar då först ett yttrande av chefen för IV milo, generalmajor Dyrssen. Han talar om betydelsen av en god befälsstillgång och viss specialisering m. m. och säger: »Under här angivna förutsättningar anser jag liksom det stora flertalet av förbandscheferna, att en förkortning av första tjänstgöringen till en sammanlagd tid av 9 månader kommer att resultera i minst samma utbildningsmål som vi under nuvarande förhållanden kunna uppnå.» Han tillägger senare i sitt yttrande: »Under de förutsättningar som ovan anförts anser jag, detta vill jag ytterligare en gång understryka, att 9 månaders effektiv första tjänstgöring torde lämna lika goda, kanske bättre resultat än 11 månaders tjänstgöring med nuvarande ogynnsamma utbildningsförhållanden.»

Chefen för II milo, generalmajor Tottie, har förordat följande ingrepp i utbildningen för att sammanpressa tjänstgöringstiden. Han vill ha en förenkling av utbildningen i gevärsförläggning, bajonettstrid, gastjänst och mintjänst, minskning av vänjningsövningarna, och han vill nedbringa den för skjututbildning erforderliga tiden genom den »vapenlinje» som nu prövas. Han vill vidare minska den tid som åtgår för marscher och att de värnpliktiga skola bada på icke övningsstid. Han vill ha allenast 20 timmars medborgarkunskap och att inre tjänst skall utföras på icke övningsstid. På detta sätt minskar han tiden med 7 veckor och 2 dagar från de 12 månader, som han tänkt sig.

Vidare säger han: »En ytterligare minskning av utbildningstiden med en månad till 9 månader torde för II milos vidkommande likaledes kunna ske utan att nuvarande målsättning (utom beträffande skjututbildningens omfattning) väsentligt beskäres. Enligt gällande bestämmelser äro 9 veckor av soldatskolan anslagna till vinterutbildning. Militärområdets värnpliktiga äro — i varje fall vid infanteriregementena

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

— till närmast 100 % skidkunniga före inträdet i militärtjänst. Den förberedande utbildningen kan således här avsevärt inskränkas — förslagsvis med tre veckor. Därest pågående försök på 'vapenlinjen' skulle visa sig ägnade att förkorta utbildningstiden, vilket allt synes tala för, torde ytterligare minst en vecka kunna vinnas.» Resultatet blir alltså, att denne militärområdesbefälhavare kommer ner till 9 månader i stort sett efter att ha skalat bort de delar av utbildningsprogrammet, som också äro borttagna i de för 1948 utfärdade anvisningarna.

Jag har vidare ett yttrande från chefen för VI milo, generalmajor Colliander. Om jag sammanfattar hans yttrande går det ut på att det är möjligt att genomföra utbildningen på 9 månader, under förutsättning att den blir fullt ostörd, även av juluppehållet, som nu omfattar en halv månad. Han tänker sig alltså att det är möjligt att göra utbildningen på 9½ månader. Det är egentligen den tid som vi skulle få fram, om vi skulle följa den s. k. delade linjen, d. v. s. med de åtta månaderna emellan den 15 april och 15 december, alltså uttryckning före jul och sedermera den sista rekrytmånaden sammanslagen med första repetitionsövningen andra året efter rekrytutbildningens avslutande. Vidare säger generalmajor Colliander: »Det är min uppfattning att en effektiv första tjänstgöring längre än 10 månader knappast är påräknelig.» Han syftar där dels på den bristande civila respekten för den militära övningstiden, om den är för lång, och dels, såvitt jag kan förstå, också på att den psykologiska avslappningen hos de värnpliktiga blir för stor, om man skulle dra ut för långt på första tjänstgöringen.

Om jag inte tröttnar för mycket skulle jag även vilja citera chefen för I milo, generalmajor Ehrensvärd, som den 1 oktober tillträder platsen som chef för armén. Han avstyrker 9 månaders tjänstgöring men gör det i mycket försiktiga

ordalag. Han börjar med att säga att vi måste uppställa som mål för vår soldatutbildning full jämbördighet med en stormaktsarmé. »Att avgöra om eller i vilken utsträckning det är möjligt att fylla dessa krav med en till 12 månader begränsad tjänstgöring» — alltså 12 månader i dess helhet — »är vanskligt. En sänkning av målsättningen blir ofrånkomlig. Det kan ske genom att minska kraven i kvalitativt hänseende, genom att begränsa utbildningens omfattning eller genom bådadera.» Han gör sedan upp ett program för en sådan minskning, som bl. a. innehåller en minskning, eller kanske helt och hållet ett borttagande av vinterutbildningen för trupperna i första militärområdet, vidare en förenkling av vapenutrustningen, etc. Hans slutsats blir följande: nio månader medger icke, »att utbildningsmålen sättas så högt som önskvärt vore med hänsyn till ett säkerställande av de mobiliserade förbandens krigsduglighet».

Jag har velat citera även detta uttalande för att inte bara anföra sådana yttranden, som obetingat äro förmånliga för min egen mening. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att det uttryckssätt, som general Ehrensvärd här använder, är avsevärt mycket försiktigare än vad som kommit till synes i de uttalanden i denna fråga, som gjorts i pressen.

Ur de av mig nu citerade uttalandena framträder, som kammarens ledamöter här märkt, en mycket stark olust inför att utbildningen, som den nu är avmätt, icke respekteras. Därför ha vi tänkt oss, att i år utöver utbildningstiden 14 dagar skulle stå till förfogande för skördehjälp. Under denna tid få de värnpliktiga sina penningbidrag. Men man har utgått ifrån att de värnpliktiga skola hjälpa till i skördearbetet.

Utskottet har tagit upp denna sak och skrivit följande: »Med hänsyn till det rådande försörjningsläget vill utskottet icke motsätta sig, att värnpliktiga i en

eventuell nödsituation därutöver» — alltså utöver de 14 dagarna och tjänstledighet i vanlig ordning inom övnings-tidens ram — »må kunna tagas i anspråk för skördearbete under förutsätt-ning att garantier skapas för att arbets-kraften verkligen kommer jordbruket till godo, därvid en motsvarande för-skjutning av övningstiden kan ifråga-komma.»

Jag fattar detta uttalande så, att, om de fjorton dagarna inte skulle räcka till, utan det är nödvändigt att inkräkta på den nu så starkt sammanpressade öv-ningstiden, så kan jag komma till riks-dagen och begära en förlängning av övnings-tiden för att taga igen vad som på det sättet gått förlorat.

Medan jag är inne på detta, vill jag göra en liten jämförelse mellan hur ut-bildningen kommer att te sig för den klass, som rycker in 1948, och hur det såg ut 1947. 1947 togo vi inte i anspråk någon större del av de värnpliktigas utbildningstid för skördehjälp. Men man kan nog säga, att utbildningspro-grammet revs sönder i avsevärd omfatt-ning i alla fall redan på våren 1947 dels genom vedhuggning och dels ge-nom att de värnpliktiga på sina håll under vissa tider frivilligt medverkade i betodlingens tjänst. Över huvud taget var utbildningsprogrammet det året ut-satt för ganska allvarliga störningar.

Men det blev tillfälle att granska 1946 års rekryter, som således gjort sin värn-pliktstjänstgöring 1947, när de samlades till sina fälttjänstövningar strax efter årsskiftet 1947/1948. Det allmänna om-dömet var, att de voro goda och väl ut-bildade soldater. Dessa soldater hade emellertid tagits ut i fälttjänstövningar under åtminstone sex veckor, ja, kan-ske sju veckor av utbildningstiden. Den effektiva utbildningstiden hade således minskats ganska kraftigt på grund härav och de av mig nyss berörda störningar-na i utbildningen. Man kan gott säga, att mer än nio månaders effektiv utbild-ning hade icke dessa värnpliktiga er-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

hållit under 1947. Det är självfallet, att fälttjänstövningar alltid äro till nytta för utbildningen. Men frågan är om inte denna utbildning kan ordnas på ett mer praktiskt sätt. På den punkten har jag en mycket bestämd övertygelse att, om vi kunna komma fram med den delade linjen — åtta månader plus två månader — så skola vi vinna lika stora fördelar, som om vi hade en utbildning, som omfattar elva månader, där de två sista månaderna eller i varje fall de sista sex veckorna skulle användas till fälttjänstövningar.

Resultatet av det arbete, som utfördes under sommaren och hösten 1947, före-ligger nu i en liten bok, som jag här håller i handen. Den innehåller »be-stämmelser för utbildningen vid infante-riet av värnpliktiga av åldersklass 1947 och grupp K av åldersklass 1948, inkal-lade till tjänstgöring genom general-order nr 444/1948». Här har alltså ut-bildningen blivit i detalj uppbyggd un-der en sammanlagd tid av nio måna-der. Man kan säga, att praktiskt taget varje timme har blivit insatt i arbets-schemat. Med hänsyn till att jag redan talat ganska länge, skall jag inskränka mig till att här bara citera ett par ut-talanden ur denna bok, som visa hur man avser att åstadkomma en samman-pressning av utbildningstiden.

I denna bok står bl. a. följande: »Grundprincipen är att utbildningens omfattning begränsas till det strängt nödvändiga, medan allt onödigt och mindre viktigt skäres bort. — — — Sär-skilt uppmärksammas att utbildningsbe-fälet ej ödslar tid på oviktiga detaljer eller använder mera tid än avsett för den i och för sig viktiga men enligt er-farenhet ofta alltför tidskrävande ut-bildningen i exercis (I) och skolskjut-ning. Det är stridsutbildningen i terräng och stridsskjutningen, som tidigt skola träda i förgrunden.»

Jag kanske ett kort ögonblick får uppehålla mig något vid frågan om exercisen. Det är nu på det sättet, att

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

vi inom den svenska armén ha ganska obetydligt med exercis och drill i vanlig mening. Om vi någon gång se främmande soldater i vårt land, se vi hur de äro mycket mer drillade än svenska soldater. Vi kunna taga som exempel engelska marinsoldater, som gästa vårt land i samband med flottbesök o. d. Dessa soldater uppvisa en helt annan drill än de svenska. Man har således redan tidigare ansett det vara nödvändigt att minska på själva exercis- och drillutbildningen. — I vintras var en trupp från trängen i Linköping på besök i Frankrike för att frakta dit en gåva i form av jordbruksredskap m. m., som åstadkommits inom den svenska jordbruksorganisationen. Jag träffade några av deltagarna i detta truppbesök, när de kommo hem. De skildrade i livliga ordalag sin förvåning över soldaterna i en trupp, som de fått se i Luxemburg, där soldaterna ägnade sig åt något så gammalmodigt som att gå med på axel gevär.

Vår exercis är således redan nu mycket förenklad. Det kanske kan intressera kammaren att här höra, på vilket sätt man avser att ytterligare förenkla den. Man föreslår således borttagande av följande detaljer: Vapenföringar under marsch, marschs upphörande i förening med vändning, uppställning, rättning och samling i pluton och högre förband i linje, uppträdande med gasmask. På stället och före marschs anträdande tages »i remmen gevär» o. s. v. på tillsägelse och på enklaste sätt. Vid marschs upphörande bibehålles »i remmen gevär» o. s. v., varefter på tillsägelse vapen tages »för fot gevär» o. s. v. på enklaste sätt.

Det gäller här således en utmönstring av sådana detaljer, som visserligen kunna vara viktiga i och för sig men som inte äro nödvändiga, när det gäller att åstadkomma den sammanpressning av utbildningsprogrammet, som nu utarbetats. Man kan möjligen hålla före, att även exercisen, eller åtminstone ett visst

slag av exercis, har ett speciellt värde för att öva uppmärksamheten och lustningen. Det är emellertid klart, att exercisen måste vika för det som är viktigare.

Det är således genom en minskad målsättning, som utbildningstiden skall sammanpressas. Vidare skola lämpligare och effektivare utbildningsmetoder införas. Därvidlag måste jag bekänna, att man går mest radikalt till väga inom marinen, där all värnpliktsutbildning hädanefter skall koncentreras till en centralskola i Karlskrona. Inom de övriga försvarsgrenarna däremot kan man inte gå lika radikalt till väga, utan där skall man söka effektivisera ute på de olika förbanden. Hur detta skall gå till, kan jag inte nu i detalj gå in på. Jag vill emellertid bara stanna vid en punkt. Den gäller de spörsmål, som berörts av vissa reservanter inom närmast statsutskottet, som ansett, att Kungl. Maj:t icke föreslagit tillräckligt betydande anslag för att effektivisera utbildningen.

Till effektivisering av utbildningen måste en del åtgärder vidtagas, som emellertid inte kunna verkställas omedelbart. Vi måste bl. a. bygga exercishus. Gymnastiksalar finnas inte vid en hel del förband. Vi måste vidare ha mer lektionssalar o. d. Under de närmaste åren måste man därför reda sig med relativt provisoriska medel. Emellertid kan en hel del göras i alla fall. Det kan exempelvis anskaffas filmer, apparatur och instruktionsmateriel av olika slag. Detta har Kungl. Maj:t redan sört för i ganska stor utsträckning. Anledningen till att inga nya medel i år upptagits för detta ändamål är, att vi tänkt oss tillgodose dessa ändamål på de olika anslagen. Utskottet har för sin del anvisat befästringsanslaget för täckande av en del av kostnaderna för dessa ändamål, som annars kanske inte skulle kunna tillgodoses. Jag kan således försäkra kammaren, att härvidlag ingenting kommer att eftersättas, under förutsättning att arbetskraftsläget och material-

läget möjliggöra att vi kunna tillgodose de militära myndigheternas önskemål.

Det finns emellertid även andra skäl, som åberopats mot att man nu företar en nedsättning av första tjänstgöringen. Bl. a. har man sagt, att befälsläget f. n. är så dåligt, att man icke kan åstadkomma en utbildning på kortare tid än den nu gällande. Man skulle således inte kunna göra denna reduktion av utbildningstiden.

Ja, vad betyder nu detta? Det är riktigt att om man ser efter hur mycket befäl, som vi f. n. kunna räkna med för utbildning inom den svenska armén, så sakna vi ett ganska betydande antal i jämförelse med de önskemål, som uppställts. Vi hade under kriget en kommitté, som hette Lantförsvarets utbildningskommision. Den tillsattes 1941 och utgick ifrån att man skulle ha sex instruktörer vid varje pluton vid regementena. Den manskapsutredning, som sedan tillsattes 1944 och som avgav sitt betänkande ett par år därefter, räknade med att man skulle ha fyra eller fem instruktörer vid varje pluton. F. n. har även försvarskommittén räknat med att utbildningsbefälet bör bestå av fyra—fem man per pluton. Detta gäller alltså det äldre och färdigutbildade befälet. Däremot har i detta sammanhang inte nämnts det så att säga biträdande befäl, som kan tagas i anspråk ur tidigare värnpliktsklass o. s. v.

Man uppställer således det önskemålet, att det på en pluton, som räknar 40—50 man, skall tjänstgöra fyra—fem instruktörer som befäl. Vi kunna emellertid f. n. inte helt tillgodose detta önskemål. Det förekommer f. n. fall, där man måste gå ned betydligt under detta antal. Det finns emellertid anledning hoppas, att befälsrekryteringen skall bli bättre. Efter det beslut, som fattades i fjol och som innebar en avsevärd förhöjning av underbefälets löner, torde man kunna hysa hopp om att rekryteringen skall förbättras. En bidragande orsak härtill bör väl vara, att den tidi-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

gare osäkerhetskänsla, som kanske gripit många, när det gällt försvarets framtid, väl numera inte längre har så mycket fog för sig. Jag hoppas därför, att det ganska snart skall vara möjligt att besätta befälsposterna inom försvaret i betydligt större utsträckning än hittills.

I detta sammanhang vill jag erinra om möjligheten att göra plutonerna större än hittills. Vid I 1 utanför Stockholm har man plutoner på 60 man. Genomsnittligt bestå emellertid plutonerna, som jag nyss framhållit, av 40—50 man. Det är klart, att det kan vara svårt för befälet att räkna till för så stora plutoner. Å andra sidan gäller det här en utbildning, som är så att säga knuten till själva plutonen, under det att en ytterligare utveckling av stationsutbildningen kommer att ske med andra lärare än dem som tjänstgöra vid själva plutonen. Detta förhållande och andra moderna metoder komma att leda till att de svårigheter, som kunna uppkomma till följd av vårt lands bristande befälsstillgång, inte komma att bli tillnärmelsevis så stora, som de f. n. äro.

Jag vill även vidröra en annan fråga i detta sammanhang — jag ber om ursäkt att jag talar så länge i denna debatt, som väl emellertid är den första försvarsdebatten vid denna riksdag — man har gentemot det nu framlagda förslaget även anført, att det är oriktigt att här i Sverige minska utbildningstiden, när utlandet i allmänhet har en utbildning, som ligger avsevärt mycket över vår.

Det är riktigt, att utlandet i regel har en längre utbildningstid än vår. Man bör emellertid observera, att man egentligen inte i något land tycks ha kommit fram till en fast övningstid, som verkligen bibehålles och som man bygger på. Undantag härifrån är dock Schweiz, där man har en första tjänstgöring om fyra månader. I övrigt växlar övningstiden högst väsentligt. I vissa länder har exempelvis den första tjänstgöringen helt godtyckligt på några

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

är skiftat mellan 12, 18 och 24 månader. Det förefaller inte att finnas någon som helst stabilitet i det avseendet.

Vad beror då detta på? Ja, det beror därpå att inom stormakterna är de värnpliktigas tjänstgöring inte avpassad för att i främsta rummet tillförsäkra vederbörande en utbildning. De värnpliktigas tjänstgöring är avpassad för att förse landet med soldater för ockupationsändamål, bevakningsändamål och i vissa fall för kuppperedskap. Jag kan taga ett exempel från England.

Jag har fått vissa uppgifter från England beträffande hur man där ser på de värnpliktiga och deras utbildningstid. Man har där beklagat sig över att man inte på långt när kan utbilda de värnpliktiga på det sätt som man skulle vilja. I den rapport från England, som jag här har framför mig, har det anförts, att den vanlige värnpliktige i England numera bedömes hjälpligt användbar som »vanlig» soldat efter 10—12 veckors grundläggande utbildning. I rapporten anfördes, att detta bedömande förefaller optimistiskt, även om utbildningsapparaten är så utomordentligt rationell och välplanerad, som den onekligen är. Huvudparten av rekrytens tid åtgår emellertid för bevakningstjänst utanför England. Om man vill ha nytta av rekryten i fråga under en något så när rimligt lång tid vid förbanden utomlands, heter det, få restiderna ut och hem inte upptaga alltför många av tjänsteårets återstående 40 veckor. Följden blir, att de längst bort belägna delarna av världen, där värnpliktiga kunna påräknas i säkerhets- och andra truppförband, bli Malta, Cypern, Österrike och ockupationszonen i Tyskland. Kenya i Ostafrika bedöms ur denna synpunkt vara alltför avlägset.

Ja, detta var alltså några synpunkter, som visa, att den engelske soldatens utbildningstid under 12 månader till stor del upptages av tjänstgöring i någon av det brittiska imperiets vidsträck-

ta delar. Samma förhållande råder inom åtskilliga av de övriga länder, med vilka jämförelse f. n. göras.

Jag kanske i detta sammanhang även bör säga några ord om Schweiz. Arméchefen general Douglas, som nyligen besökte Schweiz, uttalade efter hemkomsten därifrån sin förvåning över det utomordentliga resultat, som schweizarna uppnå redan under den första tjänstgöringen under fyra månader. Med kännedom om vad de schweiziska soldaterna verkligen duga till måste man bekänna, att märkliga resultat uppnås under denna utbildningstid. De schweiziska soldaterna få visserligen efter denna första utbildningstid tjänstgöra under ganska tätt återkommande repetitionsövningar. Vidare skall man inte glömma bort att de schweiziska soldaterna få någonting som liknar en förmilitär utbildning åtminstone i skjutning inom kommunerna. Men även om man bortser härifrån, borde det utbildningsresultat, som schweizarna åstadkomma under den första tjänstgöringen av fyra månader, i varje fall kunna något luckra upp den pessimism, som man här i landet känner inför möjligheterna att utbilda svenska soldater under nio månader.

Jag har här i handen ett papper, som utvisar, att man i Amerikas Förenta stater utbildar marinens rekryter efter samma modell, som nu föreslagits för vår marin, d. v. s. först tolv veckor vid en central utbildningsskola och sedan fortsatt utbildning vid olika örlogsstationer eller på fartyg o. s. v.

I övrigt finns det emellertid inte några möjligheter att göra jämförelser mellan vår första tjänstgöring, som är avsedd allenast som en verklig värnpliktsutbildning, och en tjänstgöring, som är avsedd att täcka även ockupations- och bevakningsändamål samt medge en viss kuppperedskap. Man kan nu visserligen säga, att det är nödvändigt att lägga upp även vår utbildning

så att den täcker åtminstone kuppberedskapssyftet. Jag vill emellertid med bestämdhet hävda, att detta rör ett spörsmål, som man måste mycket grundligt överväga.

Man måste därvid först försöka göra klart för sig vad man egentligen menar med kuppberedskap. Då måste man också försöka göra klart för sig, om man verkligen menar, att utbildningen och kuppberedskapen kunna sammanflyta, så att den ineliggande rekrytklassen verkligen kan utgöra en kuppberedskap. Jag är inte säker på det. Jag skulle vilja säga, att vår värnplikt måste läggas upp efter utbildningssynpunkten. Naturligtvis är det önskvärt att utbildningskontingenten kan ge ett visst kuppskydd, och i den mån utbildningen, ordnad efter utbildningssynpunkten, kan tillgodose krav på beredskap, är det allenast lyckligt. Jag tror emellertid inte att vi i vårt land kunna bygga värnpliktstiden på kuppberedskapen. Jag skall försöka att något förklara hur jag tänker mig detta. Med den s. k. delade värnpliktslinjen, alltså med inryckning den 15 april och utryckning den 15 december och således en utbildningstid av 8 månader, och där dekryterna andra året efter den egentliga rekrytutbildningens avslutning få två månaders tjänstgöring under februari och mars, skulle vi kunna få en kuppberedskap under hösten. De soldater, som rycka in den 15 april, kunna anses nödortfikt dugliga för kuppberedskap fram på sommaren, men inte riktigt dugliga förrän på hösten. De skulle alltså kunna utgöra kuppberedskap under september, oktober, november och halva december. Med en sådan anordning skulle emellertid behovet av kuppberedskap uppenbarligen inte vara tillgodosett under vårmånaderna. Om man då anser att denna utbildningstid är lämpligt förlagd skulle det i kuppberedskapssyfte kunna ordnas så att vi hade en värnpliktig trupp inne, som täckte tiden intill den 15 april, då

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

nya värnpliktiga ryckte in. För det ändamålet måste det finnas en värnpliktskontingent, som börjar sin utbildning på hösten för att vara färdigutbildad på våren. En sådan anordning skulle emellertid möta utomordentligt stora besvärigheter. En höstinryckning ger en så olämplig förläggning av utbildningen över årets olika delar att utbildningen knappast kan ske på 9 månader. Är det då inte riktigare att vi försöka klara en kuppberedskap på våren, om vi nu skola ha en sådan varje år, genom repetitionsövningar eller eventuellt beredskapsövningar under vårmånaderna? En sådan anordning lider emellertid av den olägenheten, att dessa repetitionsövningar inte infalla under den tid, då färdigutbildad värnpliktig trupp ligger inne. Det hela är därför ganska svårt att ordna. Om vi skola uppbygga trupputbildningen med tanke på kuppberedskapen, blir det inte möjligt att göra de reduktioner i kostnaderna för utbildningen, som vi tänkt oss och som vi hoppas kunna göra. Jag skulle också vilja fråga, om man verkligen anser sig säker på att en rekrytkontingent kan göra kuppberedskap? Ja, det beror på vad man menar med kuppberedskap. Menar man med kuppberedskap viss bevakningstjänst på annat ställe än förläggningsorten, rivs utbildningen sönder med resultat att man måste öka utbildningstiden, och menar man, att truppen skall vara färdigutbildad för att kunna möta främmande trupper, exempelvis luftlandsatta, måste man också ha klart för sig, att en rekrytklass inte är färdig för en sådan kuppberedskap förrän mycket långt fram på utbildningsåret. Om man åter anser, att kuppberedskapen egentligen skall bestå däri, att truppen skall kunna skydda mobiliseringen och medverka vid dess genomförande, ja då är en soldat redan efter ett par månaders tjänstgöring i kronans kläder tillräckligt utbildad för en sådan uppgift. Följaktligen är hela kupp-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

beredskapsproblemet lättare att lösa, om man ser saken på det sättet.

Jag skulle vilja att man prövade en annan form av kuppberedskap, nämligen att redan utbildade soldater finge ikläda sig en viss kuppberedskap, dock inte så att man rycker dem från produktionen. Hemvärnets kuppberedskap är ju så konstruerad, att den enskilde soldaten har sin uniform och sitt gevär hemma i bostaden. Han är färdig att genast rycka ut, och han vet vart han skall bege sig, när larmsignalen går. Hemvärdet kan följaktligen sätta upp en stridsberedd trupp på några korta timmar. Skulle det vara så omöjligt att skapa en permanent kuppberedskap efter samma modell och på det sättet, att vid förbanden vissa kategorier väljas ut för att bilda en viss kuppberedskap och äro färdiga att rycka ut ehuru de få stå kvar i produktionen och följaktligen kunna göra landet full tjänst i denna? Därigenom sluppe man riva sönder produktionen, men vederbörande stode ändå beredd att efter vissa planer göra kuppberedskap. Jag tror att en dylik väg i varje fall är mera framkomlig än den, där man försöker ge en sådan form åt de värnpliktigas utbildning att den kuppberedskap, som man vill nå, blir helt täckt. Jag tror för min del att det vore bra, om vi avförde kuppberedskapsargumentet i det sammanhanget.

Medan jag ännu är inne på detta spörsmål skulle jag också vilja säga, att man bör mer än hittills skett beakta att repetitionsövningarna kunna läggas mera praktiskt och så, att de verkligen komma att giva en sådan utbildning, som kompletterar den första tjänstgöringen.

Nu frågar man mig, varför jag just nu lagt fram detta förslag, när alla de åtgärder, som vi måste vidta för att effektivisera utbildningen, ännu inte kunnat vidtas, då man vid förbanden inte kunnat skaffa allt som behövs för en dylik effektivisering och en hel del

andra förberedelser inte hunnit bli gjorda. Jag skulle vilja svara: vad jag framlagt är vad jag betraktar som ägnat att stärka försvaret. Förslaget om övningstiden skulle jag inte ha framlagt nu, om jag inte höll före att även detta är ägnat att på längre sikt stärka vårt försvar. Vi böra, enligt min mening, ha ett försvar, som inte på någon punkt med fog kan beskyllas för att sakna effektivitet eller som kan beskyllas för att vara präglad av slentrian och slöseri. En sådan effektivitet kan inte arbetas fram utan ett visst tvång, och därför tror jag att det är riktigt att vi i tid lägga grunden så, att resultatet kan arbetas fram i takt med den ytterligare förstärkning av vårt försvar, som krävs.

Jag är medveten om att det kan finnas mycket delade meningar i dessa stycken. För egen del vill jag framhålla att ett av de alternativ, som vi ha att räkna med, syns mig vara att vi stå inför en mycket lång beredskapstid, under vilken utvecklingen ute i världen inte leder till något avgörande, en tid med mycket stark spänning, då vårt försvar måste hållas på en hög nivå och därför kommer att kosta mycket pengar. Det kommer därför att finnas stor anledning till irration mellan det civila samhället och det militära försvaret. Jag tror att det är klokt att man i tid inriktar sig på sådana former för vårt försvar, som kunna tänkas bli bestående för framtiden. Mitt förslag är ett odelbart helt. Det har avvisat de prutningar på den levande försvarskraften, som ifrågasatts. Det innebär vissa avsevärda förstärkningar. Jag har ansett det rimligt med en avvägning av de nya offer, som krävas av nationen för försvarsändamål, genom att man också inom försvaret gör en kraftansträngning i syfte att få till stånd ett så effektivt arbete som möjligt. Jag tror också att det skall bli mera möjligt än det hittills varit att bryta den skepsis och avoghet, varmed

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

försvaret omges, med hänsyn därtill, att man inte ansett att vårt försvar givit vad det kunnat.

När jag läser högerreservanternas klagan över förslaget om nedsättning av utbildningstiden, som enligt högerens mening i utlandet skulle komma att väcka förvåning, ja, rent av tvivel på vårt lands försvarsvilja, vill jag föreslå att vi försöka övervinna en sådan verkan genom att inte förringa värdet av det beslut vi nu gå att fatta. I stället böra vi framställa det såsom det är, i stort sett en under full samling åstadkommen kraftansträngning från svenska folkets sida, ett avvisande av tanken, att vi nu skulle kunna gå med på att låta vårt försvar svagas. Den omständigheten, att det föreligger skiljaktiga meningar beträffande själva övningstidens längd, utgör enligt min mening inte saklig grund för en nedvärdering av den insats, som det svenska folket tydligen står i begrepp att göra för sitt försvar.

Jag ber, herr talman, om ursäkt om jag tagit kammarens tid i anspråk litet väl länge. Jag har lämnat en ingående motivering för den ståndpunkt jag intagit i den fråga, som är mest kontroversiell. Jag har ansett det vara av visst värde att de sakliga argument jag haft i frågan om de värnpliktigas tjänstgöringstid komma in i andra kammarens protokoll.

Herr talman! Jag slutar mitt anförande med att ge uttryck åt den förhoppningen att kammaren skall bifalla vad regering och utskott här föreslagit.

Herr SKOGLUND i Doverstorp: Herr talman! När försvarsministern mot vanlig praxis begärde ordet som förste talare i denna fråga, uppfattade jag det så, att försvarsministern på ett alldeles särskilt sätt ville poängtera frågans vikt och understryka dess betydelse, och jag förmodade också, att han ämnade rikta

en appell till svenska folket just i denna fråga. Jag uppskattade detta mycket.

Efter att ha hört hans anförande måste jag dock säga, att det inte blev vad jag tänkt mig. Snarare fick jag det intrycket, att försvarsministern under denna tid av en och en halv timme eller något mera har uppträtt som den, som på något sätt känt sig på de anklagades bänk och försökt förklara varför han gjort så och så på olika punkter. Han har — som han sade — tydligen känt behov av att allt detta skulle komma till kammarens protokoll.

Jag tror för min del inte att vi i dag behöva sysselsätta oss med någon längre historik över det förslag till försvarets ordnande, som riksdagen nu går att behandla, och jag skall därför inskränka mig till att erinra om att riksdagen i juni 1945 med stor anslutning från olika partiers sida i allt väsentligt godtog dåvarande försvarsministerns, herr Skölds, förslag till direktiv för en utredning rörande försvarets organisation efter utgången av budgetåret 1946/47. Från frågans behandling i riksdagen den gången — jag var nära inkopplad på densamma — har jag ett starkt minne av den uppriktiga vilja att bevara enigheten kring försvaret och att se till att vad som hände på 1920-talet inte skulle upprepas, vilket kom till uttryck på flera håll, inte minst socialdemokratiskt. Försvarskommitténs betänkande, som kom i november 1947, kännetecknades inte av samma enighet och var ur flera synpunkter diskutabelt. Det som framför allt väckte förvåning och framkallade starka gensagor var, att kommitténs slutresultat så illa korresponderade med den påtagliga förändring och försämring i det utrikespolitiska läget, som uppstått. Det var som om den förskjutning i vårt försvarspolitiska läge, som ägt rum, alldeles undgått försvarskommitténs uppmärksamhet. Försvarsministern har dess bättre på väsentliga punkter inte

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

följt kommittémajoriteten. Propositionen bygger inte på någon tioårsplan utan inriktar sig på vissa förändringar på grundval av vårt nuvarande försvar. Jag anser detta vara det enda riktiga i ett läge med så oklar sikt som det nuvarande. Sedan blir det en annan fråga, om vissa föreslagna förändringar låta förena sig med den målsättning för ett svenskt försvar, som departementschefen — jag utgår från att det sker på hela regeringens vägnar — anger som sin. Jag betvivlar att så är fallet, men härtill återkommer jag senare.

Statsutskottet föreslår enhälligt riksdagen att ansluta sig till propositionens målsättning, som i starkt koncentrerad form lyder: Ett svenskt försvar måste vara i stånd att ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja, och krigsmakten i sin helhet bör vara så utbyggd, att den förmår ge största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och avvisa varje kränkning av dess integritet. När vi högermän, som deltagit i statsutskottets beslut vid »avd. II allmänna synpunkter» antecknat en blank reservation, ha vi med denna inte avsett den i utskottsutlåtandet angivna försvarspolitiska målsättningen — på den punkten äro vi samstämmiga — utan denna hänger samman med utskottets uttalande i första stycket på s. 23 i statsutskottets utlåtande nr 160.

Enighet rådde först om att utskottet skulle i huvudsak ansluta sig till departementschefens i propositionen angivna synpunkter beträffande det militärpolitiska läget och de konsekvenser detta för vårt lands vidkommande medför, ävensom att utskottet skulle »understryka vikten av att vårt försvar utformas så att det ger stöd åt en nationell självständighetspolitik». »Härför förutsättes», fortsätter utskottet, »att krigsmakten är allsidigt utbyggd och av respektgivande styrka.» Detta betyder, såvitt jag förstår, att vi avvisa tanken på att vi skulle avsiktligt utforma

vårt försvar efter någon sorts »lucksystem» och träffa avtal med någon annan stat att denna i händelse vi bli angripna skulle täcka dessa »luckor». Med få ord: vi ansluta oss inte till en stormaktsallians. Den logiska konsekvensen av en sådan politik är att vi måste ha ett mera allsidigt utbyggt svenskt försvar.

Mot denna första skrivning anmälde socialdemokraterna, om än inte alldeles enhälligt, missnöje och fordrade att få in ett ordagrant citat ur utrikesministerns anförande den 4 februari här i kammaren. Jag förmodar att det skedde på regeringens tillskyndan, eftersom ledamöter, som i statsutskottets första avdelning godtagit avdelningens uttalande, sedan måste frånträda detta i utskottets plenum. Risken för att vi genom ett utbrutet, isolerat citat kunna skapa föreställningen att Sverige, även om det blir utsatt för angrepp, avböjer bistånd från andra, är ju inte helt utesluten. Vi ha svårt att förstå varför det skulle vara nödvändigt att här som någon sorts domstolsd upprepa utrikesministerns ord bokstav för bokstav, såvida nu inte meningen är den, att man vill förekomma den utrikespolitiska debatt, beträffande vilken både statsministern och utrikesministern uttalat sig för att den bör äga rum inom den allra närmaste tiden. Det har för övrigt hänt åtskilligt sedan den 4 februari, och jag tror inte att utrikesministern kan undgå att vid en ny redogörelse för riksdagen på ett mera ingående sätt än som skedde den 4 februari taga upp exempelvis förhållandet till våra nordiska grannar.

Jag har inledningsvis velat säga försvarsministern, att jag anser, att han handlat riktigt när han i nuvarande utrikespolitiska läge inte följt försvarskommitténs majoritet och försökt ställa upp någon långsiktig plan. Därutöver har jag understrukt utskottets anslutning till den försvarspolitiska målsättningen, men samtidigt sagt att jag vill återkomma och granska överensstäm-

melsen mellan målsättningen och försvarsministerns praktiska handlande.

Utskottsutlåtandet rörande värnplikts-tjänstgöringen står först på föredragningslistan, och jag börjar med denna. Riksdagen och dåvarande försvarsministern Per Edvin Sköld — jag hoppas att statsrådet Sköld inte tar illa upp att jag börjar med riksdagen — voro 1945 överens om att i direktiven för försvarskommittén skriva, att en god utbildning är en viktig förutsättning för att ett försvarsväsende skall kunna effektivt fylla sina uppgifter. Frågan om övningstidens längd borde bedömas från denna utgångspunkt, och i övrigt hänvisades till de erfarenheter, som kriget givit i det avseendet.

Den nuvarande försvarsministern upprepar i olika sammanhang, att utbildningsresultatet icke får kvalitativt försämrats, men föreslår samtidigt, att utbildningstiden sänkes avsevärt på samma gång som efterutbildningsövningarna ha inställts. Man frågar sig med allt skäl hur detta överensstämmer med målsättningen, »att krigsmakten bör förmå giva största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och avvisa varje kränkning av dess integritet».

Jag förbiser ingalunda de önskemål som förefinnas både ur den enskilde värnpliktiges synpunkt och ur skattebetalarnas rättmätiga krav på besparingar. Icke heller förbiser jag bristen på arbetskraft. Men kvar står, att en dålig utbildning eller i allt fall en mindre god utbildning, om det skulle gälla allvar, går ut över soldaten och kan framför allt bli ödesdiger för landet. Det har ju försvarsminister Vougt i dag i ett par tre olika sammanhang understrukt, och jag kanske icke behöver utförligt citera vad han sagt. Försvarsministern sade bland annat, att värnplikten icke bara är en börda eller i allt fall en påлага utan också en rättighet för varje svensk samt att det är ett stort ansvar för de beslutande, om

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

de ej tillgodose de anspråk, som den värnpliktige i detta fall har rätt att ställa. Försvarsministern varnade också för spekulationer i att vi skulle kunna reda oss icke bara med mindre materiel utan också med mindre väl utbildade trupper och hänvisade till att våra stridskrafter, om vi råkade i krigisk konflikt, säkerligen måste sättas in mot välutbildade trupper.

Jag tror att försvarsministern har alldeles rätt och har därför svårt att förstå, att det överensstämmer med vad han här föreslår. Något som förefallit åtminstone mig fullständigt uppseendeväckande är att försvarsministern, samtidigt som spänningen ute i världen skärpts, genom en generalorder föregrep riksdagens prövning av värnpliktsfrågan och beordrade en ytterligare sänkning av utbildningstiden för armén med 60 dagar. Jag tyckte, att det var en ur flera synpunkter oklok handling, vilken verkade ogynnsamt både utåt och här hemma. Herr Vougt må förlåta mig, men jag tänkte faktiskt den gången, att det kanske varit bättre för landet, om herr Vougt icke så kategoriskt avvisat tanken på en karriär på den diplomatiska banan.

Försvarsministern har här i dag försökt förklara vad provisoriet innebär samt också försökt reda ut vad nio månaders utbildning kan giva de värnpliktiga. Försvarsministern läste upp många och långa uttalanden från den militära sakkunskapen. Men det var en sak som jag dock fäste mig vid och som jag ber att få fråga försvarsministern om. Varför förekom icke ett enda citat eller uttalande — efter vad jag kunde höra — ur remissvaren på försvarskommitténs utlåtande? Allt som plockades upp var yttranden av militära myndigheter, som ställts inför ett läst alternativ på tolv månader, där de hade att svara på om det skulle vara nio månader och två månaders repetitionsövningar. Jag förmodar, att det också avsågs en månads efterutbildningsövning. Jag skulle tro

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

att det ger en annan bild, om man gör ett litet fylligare urval i detta fall.

Jag skall icke här upptaga tiden med att räkna upp alla de skäl som med fog kunna åberopas för en bättre utbildning. Det kanske blir andra som återkomma därtill. Jag vill bara komma med en synpunkt. I Sverige vilja vi gärna framhålla önskvärdheten av att våra nordiska grannländer förbättra sina försvarsanordningar. Vi räkna det som en fördel och ett skydd för både dem själva och oss. Men då kommer frågan: hur skall det uppfattas på det hållet, när vi samtidigt själva besluta en kortare utbildning än både Norge och Danmark gjort?

När försvarsministern här citerat en del yttranden och själv också uttalade, att utbildningen skulle kunna bli ganska god, så berörde försvarsministern, om jag uppfattade honom rätt, mycket litet frågan om gruppchefsutbildningen. Flera remissinstanser, bland dem Landsorganisationen, ha särskilt understrukt vikten av att denna utbildning blir bättre tillgodosedd än vad som är möjligt på nio månader. Likadant är det när det blir fråga om efterutbildningsövningarna och problemet om omskolning, icke minst av flygets personal. Det är en viktig sak, som jag också anser att försvarsministern bort närmare redogöra för.

I en partimotion från högern men också i motioner, framburna av enskilda riksdagsmän, tillhörande olika partier, har yrkats avslag på propositionen och föreslagits bibehållande av nuvarande provisorium på elva månader. Under utskottsbehandlingen framkom ett kompromissförslag, som innebar tio månaders tjänstgöring med skördepermision lagd utanför. Det rönt förståelse från de flesta kring bordet. Det föreföll som om man kände stor tillfredsställelse inför en lösning i enighetens tecken. Efter ett gruppsammanträde vägrade emellertid de socialdemokratiska ledamöterna med undantag av herr Ric-

kard Lindström att medverka. I det läget drogo sig även representanterna från bondeförbundet och folkpartiet tillbaka. Jag tyckte mig dock hos åtskilliga av dem märka, att de gärna skulle ha sett att den tilltänkta uppgörelsen kommit till stånd. En enig uppslutning kring en så betydelsefull försvarslösning hade enligt mitt förmenande varit av mycket stort värde — jag upprepar det — både utåt och inåt. Jag skulle ha varit glad, om statsministern varit här. Jag tillåter mig nämligen säga till honom, att här hade statsministern haft ett utomordentligt tillfälle att framstå såsom den verkliga politiske ledaren, vilken i en spänd utrikespolitisk situation förmådde ena medborgarna i en stor nationell fråga. Jag beklagar att statsminister Erlander icke mäktade detta. Det hade varit en statsmannagärning.

Till det sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande har, såsom därav framgår, fogats en reservation av herrar Lindström, Andrén, Holmström och Wistrand. Reservanterna ha nödgats till viss del frånga i motionerna framställda förslag på grund av den tvångssituation i fråga om utnyttjningsbar tid som uppstått genom försvarsministerns ingripande, men därmed ha de ingalunda frånträtt sin principiella uppfattning.

Herr talman! På detta avsnitt ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Den andra stora avdelning, där meningarna gått i sär, är frågan om materielanskaffningen. Statsrådet har nyss förklarat, att han förmenar, att om en del av de stora reservationer som finnas bliva omdisponerade, böra anslagen mycket väl räcka. Jag är icke övertygad på den punkten.

Vid anmälan av 1947 års statsverksproposition anförde statsrådet, att en avsevärd begränsning av materielanskaffningen då ansetts kunna vidtagas. Men han underströk, att materielanskaffningen icke utan våda för försvarets

effektivitet kunde på detta sätt inskränkas under en följd av år. Han underströk ytterligare samma sak vid anmälan av statsverkspropositionen för nästkommande budgetår och framhöll, att en avsevärd ökning av anslagen till materiel är ofrånkomlig inom en nära framtid, därest icke försvarets effektivitet skall allvarligt försämrast. Trots den stora anskaffning av materiel, som ägt rum under åren 1940—1945 samt i begränsad mån även efter denna tid, företer dock försvarsmaktens utrustning ännu högst avsevärda brister. Jag anser att vi ha fått denna sak klar för oss under föredragningarna i statsutskottets första avdelning och även på andra sätt.

Dessa brister ha uppkommit trots att av riksdagen beviljade anslag till materiel förefunnits, vilka nu kvarstå såsom reservationer. I diskussionen om dessa frågor möter man ej sällan den uppfattningen, att anskaffningen av materiel för krigsmakten utan större våda för försvarets effektivitet kan anstå och igångsättas i ett skärpt utrikespolitiskt läge. Jag tror att detta är en felaktig uppfattning. Såsom ett mycket stort antal myndigheter framhållit i yttranden över 1945 års försvarskommittés betänkande är det utomordentligt vanskligt att bygga den erforderliga krigsutrustningens komplettering på en snabbanskaffning, när redan ett försämrat utrikespolitiskt läge inträtt. Jag skulle kunna åberopa ett flertal myndigheter: försvarsgrensförvaltningarna, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, arméns fortifikationsförvaltning, och bland de övriga: Industriförbundet, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap. Jag skall begränsa mig till dessa, ehuru flera finnas. Samtliga uttalanden bestyrka de erfarenheter, som man gjorde under beredskapsåren, nämligen att var krigsindustri kom i gång först under år 1940 och att det då var ytterst besvärligt att få fram vad som var oundgängligen nödvändigt. Därför måste enligt

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

min och många uppfattning försvarets materielbehov i huvudsak tillgodoses redan i fred. Det är detta vi motionärer velat påtala.

Under anslagsposten »till vissa för försvaret gemensamma ändamål» föreslå reservanternas en höjning av anslaget med 12,6 miljoner kronor. Av reservationen framgår närmare hur denna summa är fördelad på olika delposter. Jag tror mig våga påstå, att alla dessa anslag äro av vikt för krigsorganisationens både materielutrustning och effektivitet. Jag skall bara ett ögonblick stanna vid en post »Krigsmaterielverket. Anskaffning av sprängämnen 6 500 000 kronor». Den brist som råder på minor av olika slag, handgranater och tyngre projektiler, kan icke avhjälpas, om man ej inom landet har effektiva sprängämnen. Bristen på exempelvis stridsvagnsminor kan nödtorftigt klaras genom provisoriska minor liksom under beredskapen, blott sprängämnen finnas. På grund härav måste det vara särskilt angeläget att de medel krigsmaterielverket äskat för dessa ändamål också beviljas.

Sedan ha vi den stora posten under rubriken arméns materiel fråga. Jag skall icke taga upp tiden med att på något sätt försöka dela upp de olika posterna. Jag skall endast be att få säga något med anledning av vad försvarsministern här yttrade, att pengar funnes tillgängliga. De medel, som enligt utskottets utlåtande skulle kunna fritt disponeras, uppgå till 32 miljoner kronor. Härvid torde observeras, att 15 miljoner kronor av de för nästa år äskade nya anslagen ingå i denna summa. Även för dessa medel liksom för de äldre reservationerna finnas dispositionsplaner uppgjorda, vilka sålunda måste rubbas, om ett ändrat ianspråktagande sker av dessa 15 miljoner kronor. Återstoden är då 17 miljoner kronor. Det belopp som kan fritt disponeras är sålunda, noga räknat, högst 17 miljoner kronor.

Jag tror att det icke är felaktigt, när

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

vi reservanter säga, att det är en mycket blygsam summa. Jag tillåter mig att räkna upp för försvarsministern vad det är som skall anskaffas för denna summa. Det är ur effektivitetssynpunkt mycket önskvärd materiel, som ej inrymmes i nuvarande dispositionsplaner, sådan som närpansarvärnsvapen, stridsvagnsminor och mycket annat. Men från denna summa skall ytterligare betalas en import av radar, radio och terränggäende bilar m. m. De medel som erfordras för detta importbehov ha ju för arméns del angivits till omkring 100 miljoner kronor. Om tillfälle under året erbjuder sig att verkställa denna import, är det nödvändigt att pengar finnas tillgängliga så att den icke behöver anstå i brist på medel. Det är framför allt denna tanke som varit vägledande för reservanterna.

Mot detta har nu anförts, att en höjning endast kommer att öka reservationernas storlek. Enligt utskottets utlåtande disponeras 139 miljoner kronor för egentlig krigsmaterielanskaffning. Härtill kommer den del av bundna reservationer, som ännu icke utlagts. Med nuvarande produktionsmöjligheter anses detta vara tillräckligt för de närmaste årens produktion.

Men man bör väl också kunna tänka sig, att den överfulla sysselsättning som nu rätt ett par år icke alldeles säkert kommer att bli bestående. Under sådana förhållanden vore det säkerligen möjligt att öka tillverkningen av nödvändig krigsmateriel.

Även genom prioritetsåtgärder inom begränsade områden på vissa trånga sektorer bör produktionen för försvaret kunna höjas. Det är då sämre, att det ej finnes anslag, om en ökad produktion blir möjlig eller av olika skäl visar sig önskvärd, än att nu bevilja de medel som ändå måste beviljas om något år.

Så var det ännu en punkt som jag ville beröra, nämligen frågan om underhåll av tygmaterielen. Där ha vi be-

gärt ett från 39 miljoner till 43,9 miljoner kronor förhöjt belopp.

Det skulle kunna vara mycket att säga om betydelsen av att den krigsmateriel som finnes både vårdas och underhållas på ett riktigt sätt. Såvitt jag förstår bygger ju försvarsministern faktiskt sitt uttalande om att vi icke behöva någon ytterligare större materielanskaffning, på att vi under krigsåren lyckats anskaffa materiel i avsevärd mängd. Jag erkänner gärna detta men är icke övertygad om att den mycket värdefulla materiel, som vi ha erhållit, för närvarande vårdas och förvaras på sådant sätt som man skulle önska. Såvitt jag kan läsa av handlingarna ha vederbörande myndigheter allvarligt understrukt behovet av att de få medel för att på ett mera tillfredsställande sätt kunna skydda materielen.

Jag skall icke taga kammarens tid i anspråk lång tid till. När vi komma till de olika punkterna kommer jag, herr talman, att ställa yrkanden och kanske också något ytterligare framhålla mina synpunkter på den speciella sak som det då gäller.

Det enda som jag nog ytterligare skulle vilja tillägga rör frågan om utbildningsmaterielen. Försvarsministern framhåller, att han anser att man kan nå ett gott utbildningsresultat trots nedskärning av övningstiden. Detta förutsätter väl att försvarets värnpliktsutbildare skola kunna arbeta med modern utbildningsmateriel och moderna utbildningsanläggningar. Enligt vad som framgår av propositionen och av de gjorda uttalandena från myndigheternas sida är så knappast fallet. Jag skulle här kunna räkna upp vad det är som man i det fallet anser vara nödvändigt i fråga om anskaffning. Det är instruktionskanoner, laddapparater, temperingsapparater, spårlykapparater m. m. Det gäller anslag till komplettering av inredning i motorrum vid pansartrupperna, anslag till signalmateriel såsom skrivapparater, telegrafe-

ringsnycklar m. m. samt till filmskjutbanor, skjutapparater för hagel o. s. v. Det är en rad mycket väsentliga ting i fråga om nödvändig utbildningsmateriel, som här icke har blivit tillgodosedd på ett tillfredsställande sätt.

Försvarsministern slutade med att framhålla att han räknade med, att även de, som icke vore tillfredsställda med det förslag som föreligger, dock skulle erkänna, att det var ett försvarsintresse som låg bakom det beslut som nu skulle fattas. Ja, herr talman, jag skall ingalunda undandraga mig att säga ut min mening. Det är den, att jag icke är nöjd med utskottets ställningstagande på viktiga avsnitt. Jag anser icke att det svarar mot den målsättning som försvarsministern här angivit såsom sin och regeringens. Jag kan för min del icke finna att regeringen eller utskottsmajoriteten dragit de rätta slutsatserna av vad som sker omkring oss ute i världen. Detta mitt uttalande innebär dock ingalunda att jag fränkänner utskottsmajoriteten ett positivt försvarsintresse. Min övertygelse är, att vi alla — alltså både de som svara för utskottsutlåtandet i dess helhet och vi som äro reservanter — äro fullt enstämmiga på den allt över-skuggande punkten: blir Sverige angripet, komma vi att försvara oss.

I detta yttrande instämde herr *Thorell*, fru *Möller*, herrar *Nolin*, *von Seth*, *Skantze*, *Jonsson* i Malmgrava, *Svedman*, *Hæggbloom*, *Karlsson* i Granebo, *Olson* i Göteborg, *Fagerholm*, *Birke*, *Staxäng*, *Dickson*, *Sveningsson*, *Kyling*, *Larsson* i Karlstad, *Falla*, *Holmström*, *Andersson* i Gisselås och herr *förste vice talmannen Magnusson*.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag ber först att få livligt instämma i herr Skoglunds slutord, som jag hoppas uttrycka en fullständigt enhällig

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

mening här i landet, att om Sverige blir angripet, så skola vi försvara oss med all vår kraft.

Jag begärde ordet endast för att säga ett par ord om den reservation, som herr Skoglund jämte andra ledamöter ha fogat vid statsutskottets utlåtande nr 160 angående den utrikespolitiska motiveringen på s. 23 i nämnda utlåtande. Herr Skoglund gav med några ord en motivering för denna reservation och uttalade då bland annat, att han icke hade någon invändning emot den allmänna principen om alliansfrihet, som där beskrives, men han ville icke binda sig vid de ordalag, som voro återgivna i utskottets utlåtande. Han sade i detta sammanhang, att de möjligen skulle kunna tolkas så, att om vi bli anfallna, skulle vi känna oss skyldiga att avböja bistånd från andra. Jag vill säga, att en sådan tolkning av detta uttalande har aldrig fallit mig in. Den synes mig fullkomligt orimlig. Är det den invändningen, som herr Skoglund har stött sin reservation på, tycker jag att han gott kan avstå från reservationen.

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp (kort genmäle): Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå varför, sedan avdelningen i stort sett var enig, det skulle pressas in ett sådant uttalande ord för ord, om icke från regeringens sida funnits någon särskild avsikt med detta.

Jag är tillfredsställd med att icke utrikesministerns uttalande skall tolkas så snävt, som jag kanske här ifrågasatte för att få höra utrikesministerns utsaga, men jag är fortfarande av den uppfattningen, att vi kunde mycket väl ha låtit allt detta anstå till den utrikespolitiska debatt, som utrikesministern själv har utlovat. Jag upprepar att jag anser, att det icke var nödvändigt att på det sätt som här skett framtvinga en ändring i avdelningens beslut.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Efter de både i sak och form mycket hovsamma invändningar, som herr Skoglund framfört gentemot mitt förslag, har jag egentligen inte mycket att säga, men det är ett par punkter, som jag skulle vilja beröra, innan jag går över till första kammaren. Som debatterna löpa parallellt och jag måste vara i endera kammaren, får jag lov att säga det nu, innan jag går härifrån.

Det var en punkt, där jag tyckte att herr Skoglunds anmärkning mot mig var en smula onödigt hård, och det var när han sade, att jag föregripit riksdagens beslut genom en generalorder om en första värnpliktstjänstgöring under 1948 på nio månader. Det är riktigt, att det på sått och vis har skett ett föregripande i så måtto, att i generalordern angavs att man skulle räkna med nio månader. Jag hade emellertid gjort klart för de militära myndigheterna, att detta var endast en utgångspunkt för deras planering och att det givetvis kunde tänkas, att riksdagen ändrade på förslaget om nio månader. Om riksdagen skulle göra detta, finns det ingen som helst svårighet att lägga om utbildningsprogrammet. På grund av den försening som uppstod med utarbetandet av samtliga propositioner i försvarsfrågan och på grund av önskvärdheten att lägga fram dem samtidigt, nödgades vi genom den ifrågavarande generalordern angiva tiden för inkallelserna på det sätt som skett och även utforma programmet i avvaktan på vad riksdagen skulle komma att säga.

Sedan vill jag säga, att skälet för att jag icke återgivit några av de remissvar, som de militära myndigheterna avgivit i anledning av försvarskommitténs beslut, är att de militära myndigheterna när det gäller värnpliktstiden såsom trädde på en tråd instämma i vad en av reservanterna, nämligen överste Bonde, i försvarskommittén ytt-

rat beträffande värnpliktstiden, och det kan icke ha något som helst intresse att återge uttalanden, som i detta avseende icke bjuda på några som helst variationer.

Vidare — om jag får taga upp två punkter till — är jag fullständigt överens med herr Skoglund om att man icke kan tänka sig ett sådant arbets sätt, att man under normala tider eller så att säga vanliga år håller tillbaka materielanslagen och sedan försöker forcera krigsmaterieltillverkningen, när vi anse att det utrikespolitiska läget kräver det. Jag vill gärna understryka den fullständiga riktigheten i detta uttalande från herr Skoglunds sida, och jag skall också bemöda mig att anskaffning av krigsmateriel och över huvud taget alla försvarsförnödenheter icke skall ske efter den modellen.

Herr Skoglund framkastade möjligheten av att den fulla sysselsättningen, eller skola vi säga den ytterst ansträngda situationen på arbetsmarknaden, kan släppa under nästa budgetår, och han menade att då kunde det vara bra för Kungl. Maj:t att ha pengar till hands för att kunna skaffa det som nu icke förefaller sannolikt att få. Jag vill säga, att i ett sådant läge finns dock möjlighet för Kungl. Maj:t att komma till riksdagen och på tilläggsanslag begära ytterligare medel. Eftersom jag har märkt, hur känslig riksdagen är för att man staplar ett otal miljoner på varandra av reserverade medel, tycker jag det är ganska angeläget att vi nu icke ytterligare öka reservationerna utan försöka arbeta av vad vi ha och sålunda komma fram till en någorlunda normal omgång, när det gäller anslag från riksdagen och förbrukningen inom förvaltningen av de medel som det gäller.

Herr Skoglund var inne en smula på dessa frågor, som jag antar att utskottets talesman kommer att ytterligare beröra, eftersom utskottet mycket noga gått igenom de olika materielfrågorna. Men när herr Skoglund talade om un-

derhållet av tygmateriel och sade, att han tyckte att jag icke tillräckligt hade beaktat nödvändigheten av att tygmaterielen på rätt sätt underhålles, vill jag säga att vi ha ett årsanslag för underhåll av tygmateriel på 39 miljoner kronor. Under tio månader av innevarande budgetår ha av dessa förbrukats 23,6 miljoner kronor. Det får väl sägas vara tillräckligt normalt, men behållningen, herr Skoglund, på detta anslag den 1 maj 1948 var 49,1 miljoner kronor. Behållningen utgör alltså mera än vad som under innevarande budgetår har anslagits till underhåll av tygmateriel. Då är det väl rimligt att jag säger, att jag tycker att vi i första hand skola avverka denna behållning, innan vi begära mera medel av riksdagen.

Herr SKOGLUND i Doverstorp (kort genmäle): Herr talman! Jag får ju uppskatta försvarsministerns öppna erkännande av att han själv anser sig genom sin generalorder ha föregripit riksdagens beslutanderätt. Det förhåller sig ju så, att om riksdagen hade velat stanna för en tjänstgöringstid av elva månader, detta faktiskt icke varit möjligt.

I fråga om materielunderhållet tror jag fortfarande att jag har rätt. Det rör sig här om ett ganska stort siffermaterial, som jag icke är beredd att ur huvudet plocka fram. Det är möjligt att jag kommer igen till det senare.

Försvarsministern började med att säga, att han tyckte jag varit mycket hovsam både i sak och form. Det gläder mig. Försvarsministern är inte granntyckt. Jag tycker ju annars, att när man råder en försvarsminister till att söka sin karriär på ett annat område än det nuvarande, så är det att vara anspråkslös att kalla det för hovsamt.

Herr WARD: Herr talman! Eftersom det har fogat sig så, att jag kommit upp här i talarstolen tämligen strax efter

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

herr Skoglund, kanske det kan vara anledning för mig att med några ord uppehålla mig vid den diskussion, som fördes i statsutskottet angående det uttalande av utrikesministern, som finns citerat och mot vars införande i betänkandet herr Skoglund anförde en anmärkning.

Jag förstår inte att herr Skoglund anser att detta förtydligande är något att egentligen orda om. Vi voro ju fullkomligt överens om vad saken egentligen gällde, och när vi första gången skrevo att utskottet i huvudsak instämde med utrikesministern, innebar det precis detsamma som när vi sedermera tämligen ordagrant citerade utrikesministern. Jag vill själv här bekänna, att jag personligen ansåg att det var tillräckligt med det första uttalandet, men när andra ansågo att man borde göra ett förtydligande, ville jag för min del icke motsätta mig det.

Nu har utrikesministern här svarat, att han för sin del icke har kunnat tänka sig att någon skulle kunna tyda uttalandet på det sättet som att vi, därest vi bleve angripna, inte skulle mottaga hjälp från något håll, och jag förmodar för min del att herr Skoglund själv inte vill allvarligt dikta in något sådant i det uttalande, mot vilket han här vänt sig. Därför hade det nog varit skäl att överväga, om icke den blanka reservationen borde ha tagits tillbaka.

Efter detta vill jag säga några ord med anledning av de sakfrågor, som vi här i första hand ha att behandla.

Det framhålles från departementschefens sida i propositionen, att det här icke är fråga om någon försvarsplan eller försvarsordning i vedertagen mening, och man måste ju säga, att den karakteristiken är fullkomligt riktig. Man konstaterar, att i denna proposition föreligger en lång rad förslag om nya utredningar, och jag håller före, att denna tanke på nya utredningar är mycket väl motiverad. När så förhåller sig, som departementschefen nyss framhöll i sitt

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

anförande, att vad som nu föreslås ingalunda är någon radikal omläggning utan tvärt om en fortsättning på det gamla, då borde man väl över hela linjen kunna vara tämligen belåten med regeringens förslag och med det utlåtande, som statsutskottet här har kommit till. Förmodligen är det emellertid så, att det största missnöjet anmäler sig emot regeringens förslag beträffande övningstiden och därmed också mot det sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande på den punkten. Jag skall inte här närmare ingå på det kapitlet. Jag tror att den redogörelse för olika yttranden och de kommentarer i övrigt, som försvarsministern anförde, äro tillräckligt talande och vittna om att man ingalunda försummar något genom att minska den första utbildningstiden på sätt regeringen föreslår. Det finns åtskilliga militärer som äro av den uppfattningen, att man med ett förståndigt utnyttjande av tiden skall kunna inom denna begränsade ram uppnå tillfredsställande resultat, och vi kunna då vara fullkomligt övertygade om att såväl befälet som de värnpliktiga komma att bjuda till att göra det bästa av den tid, som blir anslagen för utbildning.

Att regeringen beträffande själva organisationen har stannat vid att utveckla en fortsättning av nu gällande försvarsordning är ju förklarligt med hänsyn till det ovissa läget. De förändringar som gjorts, ha gjorts mycket försiktigt. Man kan ju konstatera, att armén är oberörd med undantag av att ett kavalleriregemente, K 1 här i Stockholm, kommer att indragas, men denna indragning borde man väl på högerhåll kunna taga med jämnmod, då vi ju alltså komma att förfoga över tre kavalleriregementen, alltså precis det antal som man räknade med 1942, då den nuvarande försvarsordningen genomfördes. Det är alltså egentligen ingen nedrustning ens av kavalleriet, om man gör jämförelse med 1942 års

beslut, och då bör man väl inte ha någon större anledning till klagomål.

Det kan för övrigt i detta sammanhang konstateras, att högermännen inom statsutskottet ingalunda äro eniga på denna punkt utan att en av högermännen såtillvida har förenat sig med regeringen och utskottsmajoriteten att han också förordar att kavalleriuppsättningen bör gälla tre regementen. Vad han reserverar sig för är att kavalleriregementet i Stockholm skall bibehållas och att K 2 i Hälsingborg i stället bör nedläggas, men det är ju en sak som vi i detta större sammanhang icke ha anledning att ingå på. Man får måhända tillfälle att återkomma till den saken, när vi komma in på punkten i fråga.

Att regeringen och statsutskottet föreslå en successiv utbyggnad av jaktflyget, delvis på bomb- eller attackflygets bekostnad, innebär säkert en mycket välbetänkt utveckling. Det räcker härvidlag att hänvisa till den argumentering, som försvarsministern nyss anförde från statsrådsbänken.

Att flottans nybyggnadsprogram uppstår endast lättare fartyg kommer helt säkert inte som någon överraskning för någon, men man har en viss känsla av att det härvidlag kan komma att insmyga sig en försummelse, om man icke ser upp. Jag har det intrycket, att försvarskommittén vid behandlingen av flottans angelägenheter har uttalat sig på ett sätt, som kan tydas som en undervärdering av flottans uppgifter inom det svenska försvaret, och jag vill varna för att fortsätta ett resonemang efter den linjen. Samtidigt vill jag med tillfredsställelse konstatera, att försvarsministern i organisationspropositionen har uttalat sig på ett sätt som tyder på att han och regeringen mycket högt uppskatta flottans betydelse och att han vill genom sitt uttalande liksom sätta en spärr för ytterligare sänkning av flottans stridsvärde.

Jag skall nu inte återgå till frågan

om övningstiden — den är berörd tillräckligt här i diskussionen — men där emot vill jag säga några ord i materiel-frågan.

Det är alldeles klart, att vi alla önska att vår försvarsmakt skall vara försedd med så mycket materiel och så prima materiel som möjligt. Att ha en mycket stor organisation men icke kunna fylla denna med tillräcklig materiel är otvivelaktigt en mycket dålig politik, och man har all anledning att instämma med dem som varna för en urholkning av försvarsmakten genom att materieförsörjningen åsidosättes. Men det är här som på andra områden, att man får väga mellan olika intressen och att man vid behandlingen av dessa stora materielanslag naturligtvis icke kan bortse från de allmänna samhällsekonomiska synpunkterna utan får tänka också på andra behov, som företräddas inom vårt samhälle. Det är nog också på det sättet för närvarande, att det är tämligen väl sörjt för en någorlunda tillfredsställande anskaffning av ny materiel, en sak som för övrigt försvarsministern redogjort för helt nyligen.

Föreliggande reservationer äro ju så betydande, trots herr Skoglund's försök att bagatellisera dem, att det säkerligen inte blir möjligt att helt utnyttja dem för materielanskaffning under kommande budgetår. Man har anledning fråga sig, vad högern egentligen har för ståndpunkt när den ena gången går till storms mot anhopningen av reservationer på försvarets huvudtitel för att en annan gång, när försvarsfrågan diskuteras, vilja öka reservationerna, som äro så svåra för riksdagen att kontrollera. Man bör söka komma från detta system med reservationer och beräkna anslagen för varje budgetår så, att de täcka årets behov. Det förslag som här föreligger innebär onekligen ett steg i den riktningen. När man bedömer frågan om materielanskaffningen, måste man också ta hänsyn till industriens kapacitet och till behovet att produ-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

cera så mycket som möjligt för export och andra civila ändamål. Man har särskild anledning att ta hänsyn därtill i detta sammanhang, när, som jag nyss nämnde, materieltillgången tack vare reservationerna kan garanteras bli någorlunda tillfredsställande.

Jag har hittills talat i egenskap av medlem av statsutskottets majoritet, men med talmannens tillstånd skall jag också säga några ord i egenskap av reservant på en punkt.

Jag och fem andra socialdemokratiska ledamöter av statsutskottet ha anmält en reservation till kapitlet om försvarets högsta ledning. Vi ha i denna reservation framhävt önskvärdheten av att det verkställs en utredning av frågan, huruvida överbefälhavarinstitutionen bör bibehållas även under fredstid, och frågan om genomförande av vissa nödvändiga reformer inom försvarsstaben. Jag anser för min del inte den nuvarande ordningen lycklig. Jag tror inte man kan få till stånd ett gott samarbete mellan representanterna för de olika vapengrenarna så länge det nuvarande tillståndet råder, och man bör därför söka finna en anordning som gör det möjligt för marinens och flygvapnets representanter att göra sin mening gällande på ett mera framgångsrikt sätt än som hittills varit möjligt. Försvarsministern har nu skisserat upp någonting som skall kallas militärledningen, där det skall kunna föras förhandlingar. Det är nog gott och väl, men jag tror inte man löser problemet på det sättet. Det är möjligt att man ur rent militär synpunkt kan komma till bättre resultat därigenom, men man har också andra intressen att ta hänsyn till. Vid planläggningarna måste man ta stor hänsyn till civila behov, och det vore nog en styrka för den centrala ledningen av landets försvarsmakt att representanter för det ekonomiska livet finge redan på ett tidigt stadium deltaga i planläggningen. Detta skulle utan tvivel öka auktoriteten hos

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ledningen och leda till goda praktiska resultat.

Detta var, herr talman, i korthet några synpunkter på denna fråga. Jag skall sluta med att yrka bifall till sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag beträffande övningstiden. Beträffande andra utlåtanden skall jag återkomma med yrkande när respektive punkter föredragits.

Herr förste vice talmannen övertog under detta anförande ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HALL: Herr talman! Jag kan på väsentliga punkter inte dela den mening om försvarets organisation, som kommer till uttryck i Kungl. Maj:ts förslag och i utskottets utlåtande. Den normala metoden för en riksdagsman att anmäla en avvikande mening är ju att väcka en motion, men jag har inte gjort det, helt enkelt emedan mera väsentliga förändringar i försvarets organisation inte kunna och kanske inte heller böra åstadkommas utan stöd av en kungl. proposition. De som motionerat i anslutning till dessa propositioner ha ju i regel också fått se, att deras motioner icke föranleda någon åtgärd. Jag skall av dessa skäl nöja mig med att med några korta påminnelser uttala mina avvikande meningar, åtminstone på de väsentligare punkterna.

Den kommitté, som lagt fram ett förslag till, skola vi säga ett nytt provisorium, hade att arbeta under mycket ogynnsamma förhållanden. De förutsättningar man räknade med när kommittén tillsattes, fred och demobilisering, uppfylldes inte under den tid kommittén arbetade, och de ha ännu inte uppfyllts. Försvarskommitténs förslag har därför kommit att präglas av den ovisshet vi alla alltfjänt äro behärskade av, och det är således knappast ett uttryck för vad ledamöterna

skulle ha föreslagit, om de bara haft att ta hänsyn till hur försvaret skulle organiseras i framtiden för att på bästa sätt tillvarata våra resurser. Jag skulle tro att de flesta kommittéledamöterna just av denna anledning drogo sig för att framställa sådana förslag, som skulle medföra långt gående ändringar i försvarsorganisationen. Man byter ju inte häst mitt i loppet, och den oro inom försvarsmakten, som ingripande organisationsförändringar skulle medföra, skulle med nödvändighet ha inneburit en försvagning under övergångstiden. Ingen ville taga någonting sådant på sitt ansvar, och man nöjde sig därför med att föreslå partiella reformer.

Mot försvarskommitténs förslag har Kungl. Maj:t riktat en anmärkning, som väl får uppfattas som en huvudanmärkning. Jag vill börja med att säga några ord om den, ty den utgör en lämplig utgångspunkt för hela diskussionen om vårt försvar. Departementschefen har i propositionen anfört följande: »En ytterligare erinran mot förslaget är, att kommittén på längre sikt icke i tillräcklig utsträckning tillgodosett materielbehoven, vilket så småningom skulle leda till en 'urholkning' av försvarsorganisationen.» Anmärkningen är alldeles riktig, det kan en kommittéledamot utan vidare medge. Av de skäl jag tidigare anfört ville man inom en rimlig kostnadsram bibehålla så mycket som möjligt av den nuvarande organisationen. Resultatet kunde under sådana omständigheter inte bli mer än ett: materielanslagen blevo otillräckliga. Men den som accepterat den meningen om kommitténs förslag bör inte säga, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är bättre. Om Kungl. Maj:ts och utskottets förslag på någon punkt på ett verkligt markerat sätt avviker från kommitténs förslag, så är det just däri att Kungl. Maj:t och utskottet vilja bibehålla en större organisation och att de pruta ännu mer på anslagen, vilket följaktligen måste leda

till att försvaret, såsom det uttryckes i propositionen, blir urholkat.

Det är med utgångspunkt från detta självklara konstaterande beklagligt att Kungl. Maj:t och utskottet icke kunnat acceptera ens de mycket måttliga nedskärningar i organisationen som kommittén förordar. Detta är den enda väg, på vilken man kan komma fram, om man vill åstadkomma en rimligare proportion mellan försvarsorganisationens omfattning och möjligheterna att anskaffa materiel.

Jag tror det finns skäl att i denna diskussion ta upp en omständighet, som spelat en ödesdiger roll för försvaret men som undanträngts vid alla försvarsdiskussioner under den senaste generationen. Det finns knappast något område, där konservatismen är så djupt rotad som på försvarsområdet. Det bedrövligaste är kanske, att ju mera radikal den ekonomiska och sociala politiken blir, desto starkare blir denna konservatism. Ibland är man frestad att tro att om det finnes kvar något spikkclubberegemente, så skulle det komma att överleva oss också. Kommittén gjorde ett försök att reducera kavalleriet med två regementen — man kunde inte längre stå emot reduktionskravet fullständigt. Kungl. Maj:t har nu nöjt sig med att föreslå indragning av ett kavalleriregemente. Vi bli tvungna att ta det andra någon annan gång, ty all utveckling visar att det är meningslöst att upprätthålla ett kavalleri med den försvarsorganisation vi ha. Insikterna tränga bara igenom etappvis, och under tiden offra vi det ena tiotalet miljoner efter det andra på att upprätthålla försvarsanordningar, som sakna praktiskt taget allt stridsvärde. Så länge man tror det finns för fem kronor stridsvärde kvar i en antik anordning, är man beredd att offra tiotals miljoner på att upprätthålla den, och man vågar inte företa en reduktion, emedan tiderna äro så allvarliga. Det är dess värre inte bara inom armén

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

och marinen man möter denna konservatism. Den har smugit sig in även i det nyaste vapnet, flyget. Det föreligger ett förslag om att F2 skall indragas. Sedan det blivit fullkomligt klart att den sista droppen av militärt värde gått ur F2 på grund av den militära utvecklingen, ha vi offrat tiotals miljoner på att upprätthålla flottiljen.

Det är, herr talman, sådana tendenser inom vår försvarspolitik som nu och för framtiden omöjliggöra för vårt land att prestera det bästa möjliga av sina försvarsresurser. Att prestera det bästa möjliga, det innebär nämligen att i tid slopa det som befinner sig odugligt och att i tid engagera sig för det som är modernt. Våra resurser äro givna och begränsade, och det gäller att tillvarataga dem på bästa sätt. Om man inte är beredd att gå ifrån antikvitetens värden inom försvaret, som nu hotar att bli en av de dyrbaraste försvarsgrenarna, då kan man heller icke på ett effektivt sätt utnyttja resurserna.

Den förstärkning av materielanslaget som här föreslås är i och för sig inte särskilt stor, men det lägger sig ovanpå ett miljardbelopp av anslagsreservationer, som man heller inte tills vidare kan utnyttja på grund av bristen på material och arbetskraft och på grund av importsvårigheterna. I propositionen ställas i varje fall dessa skäl fram såsom det väsentligaste när det gäller att förklara de stora reservationerna. Det är i och för sig riktigt, men eftersom Kungl. Maj:t och riksdagen väl normalt göra en beräkning av landets ekonomiska resurser innan de göra upp förslag till anslag, kan man lika gärna vända på frågeställningen och säga, att skälet inte är detta. När vi beviljade reservationsanslagen till försvaret, hade vi inte de resurser vi trodde oss ha, och det är av den anledningen reservationerna blivit så stora. Det är ingen svårighet att nu efteråt se, att de anslag vi under kriget beviljade åt försvaret inte hade någon reell motsva-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

righet i landets produktionsresurser. Det är inte bara efterkrigstidens översysselsättning på alla områden som ökat reservationernas väldiga summa, utan det är en lång rad av anslag som beviljats utan att man tillräckligt övervägt om det varit möjligt att anskaffa någonting för pengarna. Det är däri orsaken ligger. Detta bör vara ett litet observandum för oss att i fortsättningen vara litet försiktigare när vi bevilja anslag.

Det belopp på några tiotal miljoner, som det här är fråga om, gör kanske inte mycket till eller ifrån. Det kommer i stort sett inte att märkas, och det kommer inte att förändra bilden, när det lägges ovanpå miljoner, som ligga lagrade och som man inte heller kan få någonting för. Beviljandet av detta belopp utgör emellertid ett steg i fel riktning, bort från rationaliseringen av försvaret, och jag måste därför anmäla min bestämda reservation mot ett sådant beslut. Den enda möjligheten att nedbringa reservationerna är att under en följd av år rätta varje årsanslag efter möjligheten att anskaffa materiel. Endast på den vägen kan man bringa ned de till våldsamma belopp uppskruvade reservationerna.

Om man skall göra sig en föreställning om möjligheten att anskaffa materiel genom tillverkning inom landet eller genom import, så måste man — och det vill jag komma till till slut, herr talman — göra en överblick över landets allmänna ekonomiska läge. Det vore ingen mening att här försöka lämna någonting som liknade en fullständig redogörelse, och jag vill bara ange de väsentligaste fakta för bedömandet av försvarets möjligheter att få materielförstärkning.

Vi komma att nödgas strama åt ytterligare på importsidan, inte så mycket på grund av inre omständigheter som på grund av att den valutakris, som på sin tid var en av anledningarna till skärpningarna av den svenska

importkontrollen, nu gripit de flesta andra länder i världen. Dessa länders import av svenska varor beskäres för varje månad, och våra valutainkomster komma sannolikt att under detta år hålla sig ett gott stycke under de ändå ganska pessimistiska beräkningar vi gjorde före årets början. Försvarets behov av import kommer inte att vägas mot önskan att få in umbärliga och lyxbetonade varor, utan det kommer att vägas mot behovet att importera bränsle och de allra nödvändigaste råvarorna för våra industrier. De flesta människor måste väl säga sig, att det i detta läge även ur försvarets synpunkt är viktigare att industrien och transportapparaten hållas i gång än att försvaret får importera färdig krigsmateriel. Om inte industrien kan fungera på ett någorlunda tillfredsställande sätt, sviktar det väsentligaste underlaget för vårt försvar, och då blir det dess bränsle och viktiga råvaror som tillmätas prioritet, och det vi i dag bevilja anslag till och tillåta import av får stå över.

När det sedan gäller den del av materielen, som icke direkt beröres av vår import, är det alldeles påtagligt att varken försvarsledningen, de övriga statliga verken, regeringen eller riksdagen dragit de fulla konsekvenserna av det helt förändrade läget. Vi ha under hela vårt liv varit vana att se ett samhälle, som icke tillvaratagit sina produktionsresurser. Det har ständigt funnits arbetslösa, det har ständigt funnits ledig produktionskapacitet inom industrien, och råvarutillgångarna ha i stor utsträckning legat obrukade. Den kritik mot den kapitalistiska samhällsekonomien, som ständigt riktats från det parti jag tillhör, har i huvudsak byggt just på detta faktum, att samhället aldrig till fullo tillvaratagit sina resurser och skapat den folkförsörjning, som resurserna möjliggjort. Vi ha under de senaste åren fått en fullständig vändning därvidlag. Vi ha full och över-

full sysselsättning i samhället, och praktiskt taget all vår produktionskapacitet är tillvaratagen. Förr hjälpte det med att bevilja anslag. Då kunde man omedelbart, tack vare att man hade lediga resurser, göra av med pengarna och få material för dem. Det kan man icke nu. Den första frågan, när man vill göra något nytt, är numera: Vad vill man avstå ifrån i stället? Man kan icke taga vare sig järn eller cement till fästningar utan att inställa motsvarande bostads- eller industribygge. Man kan icke lägga beslag på fabrikerens produktionskapacitet för krigsmateriel utan att tränga undan motsvarande civila tillverkningar. Det finns ingenting över längre inom de möjligheters ram som vi ha, utan vi tvingas att välja bort något för varje ny sak vi välja till.

Det är detta nya läge vi måste sätta oss in i. Vi äro helt enkelt tvungna att göra detta, om vi vilja ha något grepp om samhällsekonomin. Den som här vill yrka på höjda anslag skall därför i första hand taga till sin uppgift att peka ut vad det är för slags produktion i samhället som kan nedläggas. Utan att angiva detta kan han icke förstärka försvaret.

Därmed har jag, herr talman, icke velat säga, att det är omotiverat att stärka försvaret. Men jag har velat framhålla, att hela den diskussion vi föra om försvarets anslag föres så att säga i fria luften. Den har intet verklighetsunderlag, så länge man icke går till dessa grundläggande fakta, erkänner dem och respekterar dem. Det är utan tvivel riktigt att i en orolig tid ha ett starkt försvar. Men då skall man icke nöja sig med att begära stegrade anslag, då skall man stiga fram och förklara: Jag och de jag representerar äro villiga att avstå ifrån de och de nyttigheterna; vi äro villiga att göra de och de uppoffringarna. Annars kommer man ingenstans när det gäller en förstärkning av försvaret.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Jag har ansett det vara alldeles särskilt angeläget att poängtera just detta senare, då det vid detta års riksdag rests ett mycket häftigt motstånd mot skatter, som finansministern ansett nödvändiga för att få bättre balans i budgeten. Det har därtill motionerats om att vi skulle riva ned en del av den förmögenhetsbeskattning, som i fjol byggdes upp. Är det på det sättet man på vissa håll tänker sig att man skall göra uppoffringar, nämligen genom att våga taga på sig nya skatter och genom att försöka slippa undan en del av de skatter man redan har, då finns det icke mycket allvar i de yrkanden om förstärkningar av försvaret, som från samma håll föreligga. Ty ingen kan av den fulla sysselsättningens samhälle krama ut mer resurser än vad som finns. Utan att uppoffra något får man ingenting. Det är skäl i att man först som sist begrundar detta faktum, om man vill komma till rätta med frågan om försvarets ekonomi.

Herr THORELL: Herr talman! Jag hade icke tänkt att gå in på försvarsministerns anförande, men det var en passus däri som jag skall be att få knyta några reflexioner till.

Försvarsministern nämnde värnpliktstiden i Schweiz och gjorde en jämförelse mellan den och den svenska. Jag har en nära anhörig, som är schweizisk kapten. Helt nyligen var jag i Schweiz, och jag var naturligtvis intresserad av att få veta, hur de hade det där med sin utbildning. Han är fackman och kan dessa saker — han låg förresten ute i tjänstgöring just när jag var där.

Det är riktigt att den första tjänstgöringstiden omfattar bara fyra månader. Men försvarsministern glömde att tillägga, att de årliga — eller åtminstone ofta under värnpliktstiden återkommande — inkallelserna, som han omnämnde, äro avsedda icke bara för re-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

petition utan även för fortsatt utbildning av de värnpliktiga. Dessa äro alltså icke färdiga efter de första fyra månaderna. Försvarsministern sade själv, att man varit inne på tanken att vi även i Sverige skulle dela på den första utbildningen. Den skulle vara vissa månader först, och sedan skulle vederbörande inkallas på vintern något år efteråt. Samma system ha schweizarna. Men därtill en annan sak, herr talman. När jag hörde beskrivas den oerhörda press, som i Schweiz förekommer på de värnpliktiga under utbildningstiden, måste jag för min del göra den reflexionen, att det icke skulle gå att genomföra något liknande i vårt land, helt enkelt därför att många av våra värnpliktiga icke skulle finna sig i en så hård utbildningstakt. Vi höra våra värnpliktiga säga, att det vore bättre att utbildningstiden användes på ett nyttigare sätt än den nu gör. Jag instämmer i detta, då förhållandena nog icke äro som de borde vara i det fallet. Men försvarsministern har varit inne på att det icke är så lätt, då befälsbristen gör sig kännbar. Men även om det vore möjligt ur den synpunkten, tror jag att det skulle bli ganska besvärligt att få en del av våra värnpliktiga att finna sig i en sådan ordning. Därför tror jag att de jämförelser, som försvarsministern gjorde, knappast äro riktiga.

Om jag sedan skulle gå in på en detalj i det föreliggande försvarsbetänkandet, beträffande vilken jag under årens lopp haft tillfälle att göra vissa jämförelser, skulle det vara problemet motorn eller hästen. Vi stå nu i begrepp att motorisera i första hand en stor del av vårt fältartilleri. Jag förstår att det är nödvändigt på grund av vad som händer i andra länder, vilka vapen vi få emot oss och vilka möjligheter vi ha att komma fram hastigt. Vi måste göra på ungefär liknande sätt som andra länder. Men våra terrängförhållanden äro sådana, att det nog också blir besvärligheter med en forcerad motorisering.

Jag skall i korthet taga ett exempel, herr talman. Det var fälttjänstövningar i Norrland för något år sedan, och framgingo på en väg i samverkan ett motoriserat batteri och ett hästanspant batteri. De passerade en mindre älv, och när de kommit över den, märkte de att de hade mot sig mycket starka fiendetrupper. De måste därför retirera. När de kommo tillbaka till bron, var den markerad sprängd. De fingo sålunda icke gå över den. Terrängen vid sidan var sådan, att det motoriserade batteriet icke kunde gå in där. Däremot gick det hästanspända batteriet in. De spanade ut ett vad och gingo över med hästarna till andra sidan och kommo undan, under det att det motoriserade batteriet blev tillfångataget. Sådana händelser i vårt vägfattiga land komma säkerligen icke att vara enastående. Utskottet har också pekat på att vid ett kommande krig anfallen från luften bli ännu mera intensiva än de varit i krigen hittills. Med våra glesa vägförbindelser bli anhopningarna på vägarna av motoriserade fordon av olika slag mycket stora. Hur går det då, om det blir anfall av överlägsna flygförband, som det hände så många gånger under andra världskrigets början och särskilt i det intensiva slutskedet?

En annan sak är också, att hästen kan gå i kanske flera dagar sedan furaget tagit slut. Han kan få föda i mark och skog och taga sig fram, men motorn står stilla där den står när bensinen tagit slut. Hästen klarar sig också på vintern under kyla. Det hände under mobiliseringen 1940, att på ett torg i en viss stad i Norrland ett bilförbands motorer fröso under natten så att bilarna icke kunde komma någonstans dagen därpå.

Därtill kommer ett annat förhållande, och det är att den ständiga ström av valutor, som från vårt land går till utlandet såsom betalning för bensin, kommer att bli ännu stridare i fortsättningen till följd av den ökade motorise-

ringen. Därmed har jag, herr talman, icke sagt, att vi icke skola gå denna väg. Jag har endast velat varna för överskattning av motorn och underskattning av hästen. Jag tror nog att man kan säga här som på så många andra områden, att det ena skall du göra men det andra icke låta.

Så skall jag gå in på mitt egentliga ärende som jag begärde ordet för att säga. Det gäller frågan om kavalleriet. Enligt försvarspropositionen skall kavalleriet minskas med 1 000 ridhästar. I första hand skall indragningen träffa Livregementet till häst. Vår arméchef, som är kavallerist av blodet — han har största delen av sin militära bana tjänstgjort som sådan — uttalar bl. a., att i vårt land, där man måste räkna med fåtaliga trupper inom vidsträckta krigsskådeplatser, med vägfattig terräng, där luckorna mellan de operativa enheterna alltid måste bli stora, kommer behovet av lätttrörligt rytteri alltid att bli stort. Denne man vet vad han talar om. Han vet det också när han uttalar sig om indragningen av K 1. Han började sin militära bana vid Livregementets dragoner som officersvolontär, där jag för övrigt red i samma skvadron som han. Sedan han blivit utbildad där, kom han till andra förband, men efter sedan Livregementets dragoner slogs tillsammans med Livgardet till häst år 1928, kom han till det nya regementet som chef och var chef där sedan i några år. Han känner sålunda övningsterrängen, förläggingsanordningarna, möjligheterna att ha ordentliga övningar o. s. v. utan och innan. Arméchefen varnar bestämt för en indragning av K 1 av skäl, som jag icke nu skall gå in på alltför mycket — de sammanfalla för övrigt med det jag här skall andraga.

Det har sagts att det icke på grund av den påträngande bebyggelsen skulle bli möjligt att anordna övningar som bleve nöjaktiga för truppförbandet. Det må emellertid framhållas att nuvarande sekundchefen i sitt yttrande hävdar att

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

möjligheterna äro fullt tillfredsställande. Den som någorlunda känner till gången av utbildningen av värnpliktiga eller stamanställda vid regementena vet, att utbildningen i första hand försiggår hemma vid regementet. Ridövningarna bedrivs i ridhuset eller på planen och de andra övningarna vanligtvis i kaserernummen eller ute på exercisplanen. Först sedan vederbörande kommit ett bra stycke i utbildningen, blir behovet större i fråga om rörelsefrihet, och då gives ännu ganska stor sådan på de obebyggda platserna runt omkring kaserinen. I detta fall har man icke långt till Järvafältet. Där kunna ryttarna mycket väl förläggas i tält några dagar — de skola ändå ha fälttjänstövningar, öva hivakuering och dylikt. Jag tror att den invändningen, att möjligheter saknas för övningar, icke är riktig.

Det talas vidare om i försvarspropositionen — och departementschefen har understrukit det — att det för försvar av Öresunds smalaste del är nödvändigt att ha kavalleri till förfogande vid eventuella kuppförsök. Men, ärade kammarledamöter, vad är det för mål i ett land som är begärligast för en eventuell fiende, där han helst sätter in för att snabbast knäcka landet, om icke huvudstaden? Det är ganska egendomligt att man vill låta huvudstaden bli utan de möjligheter till försvar mot kupper, som ett kavalleriförband kan erbjuda.

En annan sak är att på Järvafältet äro förlagda trupper av olika slag. Man vet hur nödvändigt det är med samövning. Dessa trupper skulle då sakna samövning med kavalleri, eller också måste kavalleri transporteras dit långt ifrån. Det kan icke bli detsamma som om dagsövningar kunna anordnas när som helst, såsom nu är fallet.

Och så är det något vi få liksom på köpet: Vi få icke glömma bort det festliga inslag ett kavalleri utgör vid högtidliga tillfällen. Vi erinrades om detta senast på Hans Majestät Konungens 90-årsdag. En kavalleritrupp fågnar så gott

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

som varje svenskt öga, och bara klapprandet på gatorna av hästhovarna har sin särskilda musik. Det är väl icke många huvudstäder i världen, om ens någon, som är så fattig att den icke har så mycket som en skvadron rytteri att sätta upp vid högtidliga tillfällen, som folket får njuta av, på samma sätt som skedde häromdagen. Jag tycker att när vi få den saken på köpet, skola vi icke förbise den heller.

Det är en annan sak, som naturligtvis också har sin betydelse. Det är en ganska stor apparat att förflytta officerare, underofficerare och underbefäl samt inte minst de civilmilitära befattningshavarna till andra orter. Det kan ju hända, att några få stanna vid truppförbanden här, men officerarna lära väl knappast kunna få det. De torde icke kunna överflyttas till andra slags truppförband än det de tillhöra, d. v. s. kavalleriet. Många medlemmar av familjerna ha arbete. En hustru kanske har eu affär e. d. och barnen ha sitt arbete, men familjen håller i alla fall ihop. Om regementet indrages blir familjen splittrad. Även detta borde man enligt min mening taga hänsyn till.

Vidare vill jag fråga den ärade utskottsmajoriteten och dem som tänka följa utskottsmajoriteten i voteringen på denna punkt, om de inte själva måste medge, att de handla inkonsekvent genom att rösta så. Det tycker åtminstone jag. Anledningen till att jag anser det är, att de liksom jag fått motioner avslagna under hänvisning till pågående utredningar. Det brukar alltid respektteras. Motioner i en fråga, som är föremål för utredning, brukar alltid avslås av kammaren. Ibland sker det kanske för att man vill komma ifrån en obehaglig fråga. Men hur gör man i detta fall? Här handlar utskottsmajoriteten tvärt emot denna praxis. Det pågår nämligen utredning om kavalleriets framtida organisation och om användningen av kasernetablissemang vid Sturevägen, vilket för övrigt framhålls

av departementschefen. Trots detta och trots att man inte vet, hur dessa saker skola ordnas i framtiden, vill man redan nu fatta beslut om att K 1 skall bort. Jag tycker det är ganska underligt, att man gör så i detta fall, särskilt som erfarenheterna från det senaste världskriget ju gävo vid handen, att kavalleriet är absolut nödvändigt.

Tyskarna ledo oerhörda förluster i Ryssland på grund av att de icke hade tillräckligt med kavalleri, och enligt vissa ryska generalers uppfattning var denna brist på kavalleri anledningen till att tyskarna förlorade kriget. Tyskarna måste också mitt under brinnande krig sätta upp nya truppförband av rytteri, och vad det vill säga behöver jag inte gå in på här i kammaren. Svårigheterna att få fram t. ex. tillräckligt med varmblodiga hästar kunna icke avhjälpas under ett krig, ty det dröjer länge, innan man får fram sådana. När vårt lands hästuppfödare inrättat sig efter behovet av remonter för det lilla antal kavalleriregementen som kommer att finnas kvar, kanske vi en gång i framtiden, om vi då skulle komma underfund med att vi behöva mera kavalleri, komma i den situationen, att vi icke ha tillgång till tillräckligt antal lämpliga hästar för att kunna mobilisera erforderliga kavalleriförband.

I anslutning till vad jag här yttrat kommer jag, herr talman, att vid vederbörande punkt yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Det är mångahanda ting som denna parlamentariska församling skall ta ståndpunkt till, och bland dessa många större och mindre frågor återkomma gång efter annan de militära frågorna. Det är givetvis omöjligt för en vanlig riksdagsman, som inte har tillfälle att sitta i försvarskommittéer eller på annat sätt penetrera problemen, att bilda sig en säker uppfattning om

den mängd detaljproblem som de militära frågorna inrymma. Sådant är i huvudsak fackmannens uppgift att utreda och ta ståndpunkt till. Vad vi andra möjligtvis kunna ha en uppfattning om är en del av de stora linjerna i dessa militär- och försvarspolitiska problem, och det kan förvisso vara svårt nog att få en personlig uppfattning om det också. Där stå vi dock ofrånkomligt i valet att antingen grunda vår ståndpunkt på auktoritetstro eller efter fattig råd och lägenhet försöka tänka en smula på egen hand.

Vad beträffar den första möjligheten, att helt och hållet hänge sig åt auktoritetstro, får jag för min del säga, att där finnas ganska många stötestenar i vägen, ifall man ser en liten smula på vad som har förekommit. Även militärer och andra initierade i skilda länder ha nämligen vid alla möjliga tillfällen olika uppfattningar om saker och ting. Jag skulle, för att ta ett av de senaste men ingalunda största exemplen, kunna hänvisa till försvarsministerns anförande här i kammaren i dag. För tre år sedan förklarade dåvarande försvarsministern, att en kortare utbildningstid än 12 månader skulle man inte reflektera på, och han ville t. o. m. ha riksdagens godkännande på förhand av en sådan utbildningstid. Samma ståndpunkt har kommit fram senare från den nuvarande försvarsministerns sida.

Jag interPELLERADE strax efter det kriget var slut och frågade, om man inte kunde inställa de efterutbildningsövningar, som man då satte i gång med för alla dem som inte varit inkallade i 180 dagars beredskapstjänst. Jag fick svaret, att det var omöjligt från utbildningssynpunkt att göra en sådan eftergift, och när jag frågade, varför man hade satt gränsen just vid 180 dagar, förklarade försvarsministern, att militärerna hade bedömt saken så, att sex dagars beredskapstjänst var från utbildningssynpunkt likvärdig med en dags efterutbildningsövning. Jag tillät mig

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

uttala starka tvivel på att man över huvud taget kunde ställa problemet på det sättet. Men så talades det den gången från regeringsbänken.

När man senare provisoriskt ville sätta ned första tjänstgöringstiden med någon månad, tillät jag mig väcka en motion, enligt vilken man skulle ge regeringen en fullmakt, liknande den man gav den liberalsocialistiska regeringen efter förra krigets slut, nämligen en fullmakt att temporärt sätta ned utbildningstiden även något mera. Motionen avvisades med stor häftighet, inte minst från socialdemokratiskt håll, och i dag förklarar försvarsministern, att han i viss mån har föregripit detta riksdagens beslut genom generalorder om kortare utbildning för årets värnpliktigklass. Det förefaller som om den i motionen föreslagna fullmakten inte skulle varit alldeles ur vägen. Mot denna bakgrund var det en smula uppseendeväckande att sitta och lyssna på hur försvarsministern, jag tror i drygt en halv timme, läste auktoritativa uttalanden från alla möjliga militära remissinstanser, som förklara, att en första utbildningstid av nio månader räcker bra. Detta exempel, som är ett av de färskaste, hör som sagt inte till de största.

Om man sett sig om i världen litet och försökt orientera sig en liten smula, måste man nog i alla fall, såsom herr Hall nyligen gjorde här i kammaren, konstatera, att det finns en oerhörd konservatism i vissa militära kretsar, när det gäller att bedöma de här frågorna. Jag skall visst inte säga, att den är genomgående. Här finns utan tvivel radikalt och framsynt folk också, men det förefaller å andra sidan, som om den militära sammanhållningen, skråandan om man så vill, alltid gav ett starkt övertag åt de konservativa krafterna, ty alla tveksamma och villrådiga hålla gärna på vad som redan finns.

Englands förre premiärminister Churchill har utan tvivel en viss erfarenhet både av utrikespolitik och

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

försvaret. Jag läste med mycket stort intresse hans stora verk om det första världskriget, liksom jag givetvis försöker följa med vad han har skrivit nu. Han talar från förra världskrigets utbrott om, hur man inom loppet av en vecka sköt ned 300 000 personer av Frankrikes bästa folk, därför att de franska militärerna i sin strategi inte tagit hänsyn till kulsprutorna. Det dröjde en tid, säger Churchill ironiskt, innan man upptäckte, »att kulor döda män».

Över huvud taget var ju det första världskriget ett befästningskrig. Befästningstaktiken i detta krig var oerhört folkförödande. Men när nu det världskriget gått i de fasta linjernas tecken, fastnade de franska militärerna just för denna typ av krig. Man lade ned oerhörda kostnader på den franska fästningslinjen emot Tyskland. Här skulle man bygga ett befästningssystem, i vilket man praktiskt taget skulle bo under nästa krig, och så glömde man bort eller vägrade i varje fall att taga hänsyn till det tankvapen, som uppenbarade sig i det förra krigets sista skede, och resultatet blev ju, trots alla kostnader för det franska försvaret, att det tyska pansarvapnet körde det franska försvaret över ända på ett litet tag. Det var den militära expertisen i Frankrike, som varit alltför konservativ i sina åsikter om krigföring.

Engelske flyggeneralen under kriget har skrivit en bok om bomboffensiv, som inte är översatt till svenska, såvitt jag vet. I sista kapitlet i den boken gör han en del reflexioner just om militär konservatism. Han pekar på, hur den engelska flottan och den engelska arméns män under mellankrigstiden motarbetade flyget till den grad, att det lätt nog kunde ha fått till följd, att England gått under. Han talar om »kavalleriandan» såsom något av det allra farligaste, alltså som en symbol för denna oerhörda konservatism. Får man döma av herr Thorells anförande nyss, kommer för-

visso den svenska högern att rida på kavalleriet så länge det finns hästar och högermän.

Ungefär samma omdöme om faran av konservatism på det militära området har den engelske flyggeneralen vad beträffar pansarbåtarna. Det finns, säger han, intet mera dyrbart och mindre brukbart vapen i det moderna kriget än dessa stora fartyg. Han talar om, hur en kamrat till honom, en sjöofficer, med vilken han diskuterat flotta och flyg mycket ingående, aldrig kunde förstås att erkänna, att flyg var farligt för en pansarbåt. Denne sjöofficer, i övrigt mycket skicklig, fick befälet över de två nya pansarbåtar, som gingo till botten vid Malacka-halvön. Då han inte trodde, att flyg kunde sänka pansarbåtar, vägrade han att tillkalla flyg, när han fick kontakt med det japanska flyget, med resultat att båda båtarna sänktes. Två nybyggda av världens största och starkaste fartyg med deras besättningar gingo till botten tack vare den bedömning han här gjort. Tyskarna hade ju å sin sida under kriget mycket arbete med att gömma undan sina stora båtar i tyska och norska hamnar. Någon egentlig nytta hade de inte av dem. Den italienska flottan sattes ur funktion av det engelska flyget, när den låg i hamn. Jag skulle kunna nämna flera exempel, men jag tror, att dessa exempel kunna räcka såsom ursäkt för att man inte utan vidare är beredd att helt och hållet lita till en ren auktoritetstro i försvarsfrågor.

För övrigt ligger det ju helt och hållet i det parlamentariska systemet, att man förutsätter, att vi vanliga människor skola kunna ta ståndpunkt till vissa stora linjer i sådana frågor. Det första världskriget slutade med att tankvapnet uppenbarade sig i dess allra sista skede. Det andra världskriget började militärtekniskt i stort sett, där det första slutade, fastän naturligtvis med detta nya vapen oerhört mycket mera utvecklat. Det andra världskriget slutade med de

två nya fruktansvärda vapnen, den amerikanska atombomben och det tyska V2-vapnet. Vi veta allesammans, att forsknings- och konstruktionsarbetet för att vidare utveckla dessa vapen bedrivs utan uppehåll. Om det blir ett krig, och det är ju den möjligheten vi diskutera, ha vi att räkna med dessa nya vapen. De tyska atomforskarna övergingo i stort sett till England och Amerika, de tyska robotvapnens män övergingo, påstås det, i huvudsak till Ryssland. Det lär väl inte dröja så värst länge förrän man skjuter på våra kuststäder tvärs över Östersjön. Jag vet ju inte mycket om det, men är det någon, som vågar stå upp här och säga, att man inte om fem år kan skjuta sönder Stockholm från andra sidan Östersjön? Det är oerhörda perspektiv, som vi stå inför, och naturligtvis kan man inte undgå att fråga sig, hur ett litet land som vårt skall kunna parera, ifall vi råka ut för ett anfall med dessa moderna och ytterligare utvecklade vapen. Man kan inte undgå att fråga sig, vad det är som duger och vad det är som blir värdelöst av det vi ha.

Till detta kommer ju, såsom herr Hall, som jag tycker på ett förnämligt sätt, nyss utvecklade, att våra ekonomiska resurser reellt sett äro mycket små, d. v. s. ifall vi inte vilja skära ned hela vår standard. Lloyd George talade en gång i samband med förra kriget om att en angripare ofta glömde att räkna med de oerhörda reservkrafter som en nation har, och det är nog alldeles säkert, att när verklig fara är för handen kunna oerhörda resurser pressas fram, ifall man får tid till det. Men det vet man ju inte om man får, och med den sociala och ekonomiska standard som vi ha och som vi vilja försöka hålla, äro faktiskt våra ekonomiska resurser ganska begränsade.

Jag tror allt en god del av orsaken till att vi nu stå i detta ekonomiskt ogynnsamma läge är den försvarspolitik vi förde under kriget. Jag hade i

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

all anspråkslöshet den uppfattningen, att man inte skulle ha skurit till så stort 1942. Jag sade då, att man inte kunde veta någonting om vårt ekonomiska läge, om den militärtekniska utvecklingen och det militärgeografiska läget, när kriget vore slut. Jag menade därför, att man skulle göra allt, som kunde leda till ökad effekt under kriget, men att man inte skulle göra något som kunde föregripa det ståndpunktsstagande som måste bli nödvändigt, när kriget vore slut. Nu är det ju rent matematiskt bevisat, att 1942 års försvarsbeslut var för stort tilltaget. Vi kunde inte för de anslagna medlen åstadkomma sådana vapen och befästningar och annat, som gagnade oss under det gångna kriget. Jag har sagt förr, och jag tror det fortfarande, att man i fråga om åtskilligt av befästningar, byggnader och åtskilligt annat i krigets slutskede slösade med material, pengar och dagsverken helt i onödan, så att resultatet av detta blivit, att vår ekonomiska situation ur försvarets synpunkt är sämre än den annars skulle varit, alltså att vår försvarskraft och vår möjlighet att stärka försvarskraften äro sämre. 1945 års försvarskommitté försökte på sitt sätt att lägga problemet till rätta, fastän dess rörelsefrihet var begränsad. När det gällde flottan rekommenderade man en övergång till mindre fartyg än vi tidigare haft. Det har sagts i pressen, att kryssarna Göta Lejon och Tre Kronor höra till de mindre fartygen. Ja, rent teoretiskt representera kryssare visserligen en mindre fartygstyp än pansarskeppen. Men införlivandet av dessa båda båtar med vår flotta betyder inte att vi övergå till en mindre fartygstyp, eftersom de ha större tonnage och äro 60 meter längre än våra pansarbåtar av Sverige-typen. Försvarskommittén rekommenderade emellertid, att man skulle övergå till en mindre fartygstyp, som inte var så lätt att angripa på öppna havet och som lättare kunde döl-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

jas när den låg i hamn genom att den kunde gå in i skyddsrum insprängda i berg. Ingen har emellertid velat påstå, att det inom den kostnadsram, som vi över huvud taget kunna reflektera på, skulle vara möjligt att gömma dessa kryssare i sådana skyddsrum. Man måste väl därför sätta ett frågetecken — och det frågetecknet har för övrigt satts långt tidigare och av andra än mig — om det var en riktig investering i vår försvarsorganisation, när man mitt under kriget satte i gång att bygga dessa fartyg, då man visste att de inte skulle bli färdiga förrän kriget var slut och när man egentligen inte hade någon kännedom om det läge, som vid den tiden kunde föreligga. Man visste också att dessa kryssares livslängd normalt måste utgöra 25 till 35 år och att man alltså i en tid som denna föregrep en militär utveckling under motsvarande långa tidrymd.

Även om det inte kommer fram i det förslag som försvarsministern nu har lagt fram — jag tror att åtskilligt ekonomiskt sett är camouflerat i detta förslag — är läget sådant att vi bli tvingade att välja och vraka när det gäller vår försvarsorganisation. Vi kunna inte upprätthålla och förstärka allt vad vi ha och därtill lägga allt det nya, som teknikens utveckling kräver. Då räcker det inte vare sig med 1 000 eller 2 000 miljoner i normala årliga försvarsutgifter. Man kan för övrigt ställa frågan: om man bara skall bygga ut flyget med 50 procent — jag talar inte emot detta — och taga alla konsekvenser därav i fråga om personal, flygfält, skyddsrum och allt som därtill hör och samtidigt behålla allt det andra, vad kostar svenskt försvar då? Kostar det 1 500 miljoner eller kostar det 2 000 miljoner? Ja, det skola vi ju få svar på nästa år. I år få vi inte veta det. Därför är det klokt att man inte har definitivt bundit sig för mer än första etappen av denna utbyggnad. När jag läst hur försvarskommittén ställde proble-

men och när jag läst överbefälhavarens försvarsstrategiska resonemang om ett uppehållande försvar, varvid man inte kunde utgå från att det skulle vara möjligt att hålla vare sig sjöfronten eller kustlinjen utan fick räkna med att draga sig tillbaka under största möjliga motstånd, frågade jag mig, om investeringen i dessa stora kryssare var oåterkallelig och definitiv.

När frågan om inte denna investering möjligen kunde vara felaktig kom upp vid 1945 års remissdebatt, förklarade dåvarande försvarsministern Sköld, som alltid, till synes åtminstone, med glatt hjärta ger oss trösterika underrättelser när sådana äro av nöden, att det var den naturligtvis inte. Men om den händelsevis skulle vara det, försäkrade han kammaren, att dessa kryssare kunde säljas när som helst med stor vinst, så att affären vore i alla händelser god. Ja, nu tror jag inte på alla framtidsprofetior, inte ens sådana som komma från ett statsråd. Jag tillät mig därför att redan då uttala den meningen, att det nog är mycket problematiskt, om det någonsin går att göra ett sådant byte. Jag har i den motion jag väckt i denna fråga också sagt, att jag personligen inte har någon uppfattning om huruvida ett sådant byte skulle kunna göras. Men det vill jag säga så att det hörs, att det aldrig har varit min tanke, att man skulle avyttra dessa båtar utan att sätta någonting i stället. Min åsikt har varit den, att dessa båtar aldrig skulle ha byggts och att man med samma manskapsstyrka och samma material skulle ha kunnat åstadkomma mer värnkraft än vad dessa båtar representera. Och har man den uppfattningen, är det ganska naturligt om man frågar sig: går det inte att rätta till misstaget? Det utrikespolitiska läget har ju skärpts mycket starkt sedan denna riksdag började. Försvarskommitténs betänkande har delvis ramlat under bordet. Det är till stor del ur räkningen. Man har fått handlägga

försvarsfrågan ifrån andra utgångspunkter. Läget är för närvarande sådant, att jag inte ens vill vara med om att taga ansvaret för en temporär försvagning av den samlade svenska värmakraften, även om det i och för sig skulle vara principiellt riktigt att göra utbyte av försvarsmaterial på en eller annan punkt. Med hänsyn till det läge, vari vi nu befinna oss, finner jag det vara riktigtast, att den motion jag väckt får följa med försvarskommitténs betänkande under bordet. Den har ju gott sällskap. Men det innebär såvitt jag förstår endast och allenast, att de obestriddliga misstag, som de svenska statsmakterna i detta fall begått, äro definitiva.

Herr PERSSON i Svensköp: Herr talman! Innan kammaren går att fatta beslut angående de frågor rörande försvarets organisation, varom här föreliggande utskottsutlåtanden handla, ber jag att i korthet få göra några erinringar.

Årets försvarspropositioner innehålla icke förslag till en ny försvarsordning eller försvarsplan i vanlig bemärkelse. Tiden har varit för knapp, säger departementschefen, för att utarbeta ett sådant förslag. 1945 års försvarskommittés utredningsbetänkande förelåg först i december 1947 och har även vid remissbehandlingen varit föremål för ganska kritiska uttalanden. Det ovissa tidsläge, som råder ute i världen, och som inte ger belägg för försvarskommitténs förhoppningar om en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd, har också bidragit till att kommitténs förslag icke kunnat läggas till grund för en fullständig försvarsplan för en följd av år. Jag är tillfredsställd med att försvarsministern under sådana förhållanden ändå velat göra en översyn av försvarsanstalternas ändamålsenlighet och hållfasthet gentemot ett modernt krigs påfrestningar. De förslag, som i

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

detta syfte framlagts för riksdagen, synas i huvudsak vara väl avvägda och ha också i stor utsträckning vunnit statsutskottets och övriga utskotts bifall.

Det tillvägagångssätt, som här blivit följt, att genom delreformer effektivisera försvaret, kan dock även medföra olägenheter. Det är lätt att på den vägen förlora överblicken över försvaret som en organisatorisk enhet, och man kan utan att vilja det komma fram till en avvägning mellan de olika försvarsgrenarna som icke är lämplig eller ändamålsenlig. Folkpartiet har i en motion, som är behandlad i samband med här ifrågavarande försvarsproposition, påpekat detta förhållande. Utskottet har också beaktat dessa synpunkter och därom i sitt utlåtande anfört bl. a.: »Vad angår utredningarna beträffande de grundläggande frågorna föreligger enligt utskottets mening ett behov av att samordna dessa utredningar och infoga resultaten av dem i ett större sammanhang i syfte bland annat att så snart ske kan vinna en ur såväl försvarssynpunkt som med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna bättre överblick över försvarsorganisationen i dess blivande utformning.» Utskottet har också på ett annat ställe i sitt utlåtande med anledning av de omfattande förslag till förstärkning av flygvapnet, som i försvarspropositionen framlagts, påpekat önskvärdheten av att samtliga kostnader för dessa förstärkningar kunna överblickas i ett sammanhang. Jag har, herr talman, velat inför kammaren understryka dessa uttalanden.

Å andra sidan kan en försvarsreform i etapper också medföra den olägenheten, att viktiga förändringar och förbättringar inom försvaret fördröjas. I de fall då departementschefen funnit tillräckligt fasta hållpunkter för ett slutligt bedömande av en försvarsfråga saknas, har han framlagt vissa riktlinjer för det fortsatta utredningsarbetet. Statsutskottet har upprepade gånger

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

framhållit önskvärdheten av att dessa utredningar bedrivs med all tillbörlig skyndsamhet och att de framkomna resultaten icke läggas åt sidan. Angelägenheten av detta har utskottet påpekat t. ex. i fråga om kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen, beträffande frågorna om fortsatt effektivisering av luftförsvaret och modernisering av luftbevakningen samt vidare beträffande den särskilda utredning, som anses böra komma till stånd rörande frågan om flyttning av Stockholms örlogsstation och örlogsvärv. De önskemål om skyndsamhet i utredningsarbetet och i de beslutade reformernas genomförande, som framställts i den motion, jag nyss erinrade om, synas därmed ha blivit tillgodosedda.

Endast i tvenne särskilda organisationsfrågor har statsutskottet icke kunnat enas. Den ena gäller försvarets högsta ledning, varom i en reservation föreslås en ny utredning, som skulle närmare beakta behovet av kontakt mellan den politiska och militära ledningen samt det civila samhällslivet. Jag har i detta fall anslutit mig till utskottsmajoritetens mening, att erfarenheter av den nu föreslagna militärledningens verksamhet böra avvaktas, innan frågan på nytt upptages till prövning.

Det andra avsnittet, där meningarna gått isär, gäller frågan om K 1:s framtid. Högerreservanterna ha motsatt sig förslaget om regementets indragning. De ha fått stöd i huvudstadens opinion, som i högstämda ordalag kräver regementets bibehållande. En studentska t. ex. har för en tidning förklarat, att Kungl. Livregementet till häst är det tjugigaste som finns. Herr Thorell hävdade nyss här i kammaren den meningen, att även hästhovarnas klapprande mot gatan är en särdeles musik. Det är andra synpunkter, som varit vägledande för statsutskottets majoritet, när man gått att taga ställning till denna fråga. Även 1942 års försvarsbeslut räknade endast med tre kaval-

leriförband i fred. De försämrade övningsförhållandena för K 1 samt angelägenheten av att för andra ändamål utnyttja förbandets anläggningar ha talat för att regementet måste indragas. Jag har anslutit mig till denna uppfattning.

I Kungl. Maj:t proposition nr 206 har försvarsministern givit uttryck för den uppfattningen, att det är av utomordentligt värde, att enighet inom försvarskommittén i stort sett uppnåts beträffande försvarets kostnadsram mellan representanter för flertalet av de parlamentariska partierna i vårt land. Denna enighet synes inom riksdagen icke helt kunna fullföljas. Påfrestande för denna enighet ha framför allt varit frågorna om övningstiden och materielanskaffningen. Departementschefen har tidigare här i kammaren utförligt motiverat de förslag, som i dessa stycken förelagts riksdagen. Jag har anslutit mig till Kungl. Maj:ts linjer i dessa spörsmål och fäster beträffande den sista frågan stort avseende vid försvarsministerns deklaration, att de anslag som begärts äro tillräckliga för att anskaffa all den materiel som det är möjligt att få fram till försvarsändamål.

Folkpartiet har i en motion vid början av årets riksdag hemställt, att statsutskottet måtte vid behandlingen av de anslagsäskanden, som äro uppförda å försvarets huvudtitel, medverka till en konsekvent genomförd sparsamhet inom försvarsväsendet i all den utsträckning detta är möjligt under hänsynstagande till fordringarna på tillfredsställande utbildningsmöjligheter och vidmakthållen försvarsberedskap. De på senare tid framkomna önskemålen att öka försvarets effektivitet skärpa dessa fordringar på allmän sparsamhet inom försvarets förvaltning. Med anledning av motionen har utskottet i sin skrivning starkt understrukt vikten av att sparsamhet iakttages inom försvarsväsendet i all den utsträckning

som är möjlig utan att kraven på tillfredsställande utbildning och erforderlig försvarsberedskap eftersättas. Till detta utskottets uttalande kan jag helt ansluta mig. Jag har svårare att förstå vad utskottet längre fram i sitt utlåtande förklarar, nämligen att utskottet vid sin granskning av Kungl. Maj:ts anslagsäskanden strävat efter att restriktivt bedöma de anmälda utgiftsböven. Denna restriktiva granskning av Kungl. Maj:ts äskanden synes i varje fall inte ha medfört några nämnvärda resultat. Jag vet inte om denna skrivning får tolkas som ett uttryck för behovet av att få spegla sig; i vilket fall som helst har jag inte kunnat skriva under detta uttalande.

Jag kommer, herr talman, att rösta för bifall till här föreliggande utskottsutlåtanden.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Under de senaste åren har det ju rätt en ganska stor enighet mellan de olika partierna vid handläggandet av våra försvarsfrågor. Den som mera ytligt betraktar de föreliggande utskottsutlåtandena kanske får det intrycket, att det i år skulle ha uppstått någon större splittning i detta avseende. Det är emellertid huvudsakligen på två avsnitt som vi ha skilt oss åt, dels då det gäller materielanslaget och dels då det gäller utbildningstidens längd. Dessutom har ju en eller annan reservation avgivits även på andra punkter. Men då jag ser på utskottsutlåtandena i deras helhet tror jag mig kunna konstatera, att utskottet har bemödat sig om att nå enighet så långt det varit möjligt. Tyvärr ha vi inte lyckats åstadkomma fullständig enighet. Högern har tydligen känt ett behov av att i år på något sätt demonstrera en ifrån de övriga partierna skiljaktig mening, dock endast i ett par detaljer.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Om jag först skulle något beröra övningstiden tror jag nog att herr Skoglund i Doverstorp i någon mån har missuppfattat den skrivning, som förekom från statsutskottets sida 1945, när han i denna skrivning ville inlägga en sådan tolkning, att vi då voro eniga om att någon ändring i övningstidens längd icke skulle företagas. Vad vi vid denna tidpunkt voro fullt eniga om var utbildningsmålet, att ge den värnpliktige en så god utbildning som möjligt. I denna deklaration låg ju också, att man i anknytning till den utredning, som då skulle verkställas, jämväl skulle undersöka, huruvida man kunde uppnå samma utbildningsresultat på en kortare tid. Om så vore fallet, gav jag för min del vid denna tidpunkt uttryck åt den tanken inom utskottet, att jag gärna skulle medverka till en förkortning av utbildningstiden.

De utredningar, som föreligga i det avseendet, ha också, såvitt jag kunnat finna, bekräftat de uppfattningar, som fördes fram redan 1945. Försvarsministern har i dag på ett ganska övertygande sätt motiverat sin proposition i det avsnittet. Han har därvid hämtat stöd hos ett betydande antal militärer, jämväl av högre grad. I den mån jag haft kontakt med militärer och diskuterat detta spörsmål har jag också kunnat konstatera, att man framför allt bland det yngre befälet är tämligen ense om att den kortare utbildningstiden mycket väl skulle kunna ge den utbildning man eftersträvar. Jag tror att det även ur psykologiska synpunkter är riktigt att man i någon mån reducerar utbildningstiden. Ty det är dock ett obestridligt faktum — man må sedan säga vad man vill — att det råder en allmän känsla ute i landet bland alla dem som göra rekryttjänst, att man icke tillvaratager utbildningstiden på ett fullgott sätt. Pojkarna komma ofta från högrationaliserade industriföretag, där man är van att taga vara på varje minut, och för dem verkar det ganska chockerande, då

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

dagar kunna gå utan att effektivt utnyttjas. Man får inte bedöma vår inställning till detta spörsmål så, att vi på något sätt skulle vilja reducera den svenska försvarskraften, utan det är uteslutande fråga om att på ett rationellare sätt utnyttja den utbildningstid som är tillmänt. Jag har en stark känsla av att utan ett riksdagsbeslut på den punkten kan man inte få fram den vilja till rationalisering av utbildningstiden, som är nödvändig för att man skall kunna nå målsättningen på en kortare tid. Då herr Skoglund i Doverstorp gjorde sig till tolk för den uppfattningen, att vi genom den reducerade utbildningstiden skulle få en sämre sorts soldater, har nog herr Skoglund väsentligt överskattat de svårigheter, som härvidlag föreligga.

Herr Skoglund gjorde i anknytning till denna fråga ett annat beklagande. Han beklagade att statsministern inte hade visat den rätta statsmannaandan genom att inte söka åstadkomma enighet om det kompromissförslag, som var föremål för utskottets prövning. Jag skulle i stället vilja formulera frågan så: varför kan inte den svenska högern visa så stor medborgaranda, att den när det gäller en fråga av denna art, där övertygande argumentering anförts från fackmännens sida, böjer sig för denna och ansluter sig till den linje, som majoriteten har valt på detta avsnitt? Jag tror att det är riktigt att ställa det kravet på högern. Då det gäller materiel-anlagen tror jag också att man såväl i tidningspressen som här i kammaren har överdrivit de svårigheter som föreligga. Det är riktigt att vi på vissa områden, t. ex. när det gäller ammunition och annan krigsmateriel, ha en väsentligt mindre tillgång än vad som kan anses erforderligt för att fylla ett krigsbehov. Men vi kunna icke skapa någon större tillgång på sådan materiel genom att bevilja större anslag. Den saken har nämligen icke något samband med anslagens storlek utan med de tekniska

spörsmål som skola lösas och med »flaskhalsarna» i produktionen.

Vid de föredragningar som förekommit inom utskottet har det på ett övertygande sätt klarlagts, att vi inom ramen av de anslagskrav och propositioner som finnas mycket väl kunna tillgodose det behov som i dag föreligger. I varje fall kunna vi icke med ytterligare anslag skapa större produktion av krigsmateriel. Under sådana förhållanden är det en ren demonstration att på olika avsnitt förorda större anslagssummor. Jag delar i detta avseende den uppfattning som herr Hall gav uttryck åt, nämligen att de anslag som riksdagen beviljar för militära ändamål böra stå i samklang med vårt näringslivs förmåga att producera de olika ting vi behöva. Och skall man gå utanför näringslivets förmåga, så måste det komma till en avvägning mellan å ena sidan de militära intressena och å andra sidan de civila, berättigade intressen, som vi i dag kunna tillgodose. Jag tror inte att man på något håll är beredd att taga konsekvenserna av en sådan politik.

Vidare har det nog i den diskussion som här förts förekommit ett och annat överord. Herr Hall överdrev säkerligen när han sade, att vi förvarade vissa museiföremål inom vår försvarsorganisation. Likaså gjorde sig herr Thorell skyldig till en betydande överdrift då han sade sig tro att hästhovarnas klapprande på Stockholms gator innebar ett plus i kuppberedskapen för Stockholms del. Jag tror inte att kavalleriet spelar en så stor roll i det avseendet som herr Thorell ville göra gällande.

Herr Hall sade vidare, att vi skulle mönstra ut alla omoderna vapen och uteslutande koncentrera oss på fullt moderna sådana. Men det är ju ett obestridligt faktum att de tekniska problem som sammanhånga med de moderna vapnen — atombomben, raketvapnen och alla de helautomatiska vapen som kommit till användning — ännu inte

äro lösta. Det är därför inte riktigt att vi i dag kassera de vapen vi ha, bara därför att vi kanske en gång i framtiden kunna få dem utbytt mot modernare vapen. I stället bör man förfara så, att efter hand som de nya vapnen bli utexperimenterade och befinnas lämpliga böra de komma till användning i vår försvarsorganisation och där ersätta gamla och mera förlegade vapentyper.

Men när man, som exempelvis herr Svensson i Ljungskile, vill medtaga hela vår flotta, och framför allt de två kryssarna, bland de vapen som borde utrangeras, då är det skäl att reagera. Herr Svensson i Ljungskile hävdade mycket bestämt, att flottan är vårt dyraste vapenslag. Jag kan dock inte ge honom min anslutning till den uppfattningen. Inom statsutskottets första avdelning gjorde vi för någon tid sedan en sammanställning av kostnaderna för de svenska flygplan som under övningsflygningar störtat under kriget. Kostnaderna för dessa plan visade sig då motsvara kostnaderna för de två kryssarna, som vi byggde. Jag tror därför att herr Svensson i Ljungskile får revidera sin uppfattning på den punkten. Man kan inte så där frenetiskt göra gällande att flottan är vårt dyraste vapenslag.

Dessutom var flottan det vapenslag som vi under kriget hade den största nyttan av, i konvojtjänst o. d. Jag tror inte att herr Svensson i Ljungskile, även om han hänvisar till den engelska militära sakkunskapen, kan finna stöd för de tankegångar han i detta avseende gjort sig till tolk för. Ty det är ju inte obekant att den engelska försvarsledningen efter kriget givit ut en skrift, i vilken man mycket kraftigt understrukt flottans betydelse. Herr Svensson i Ljungskile synes därför ha gjort sig skyldig till önsketänkande på denna punkt.

Sedan är det ytterligare en sak, som jag vill med några ord beröra. Jag har nämligen tillsammans med några parti-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

vänner anslutit mig till en vid statsutskottets utlåtande nr 160 fogad reservation, som berör försvarets högsta ledning. Vi ha där begärt en förutsättningslös och allsidig utredning av huruvida överbefälhavarinstitutionen bör finnas eller icke. Vi ha förmenat, att erfarenheterna i de flesta länder under det gångna kriget tyckas ge vid handen, att man bör ha en annan form för den högsta försvarsledningen. När nu praktiskt taget alla andra avsnitt av vår försvarsfråga skola bli föremål för utredning, tror jag det är riktigt att man också undersöker, huruvida vi icke kunna få en ur olika synpunkter mera ändamålsenlig högsta ledning för försvaret.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr THORELL (kort genmäle): Herr talman! Jag vet inte om det berodde på oförmåga hos herr Lindholm att fatta vad jag i mitt anförande talade om eller om han avsiktligt förvanskade mina ord. Vem som helst av kammarens övriga ledamöter, som lyssnade till vad jag sade, vet, att jag mycket noga skilde på den praktiska betydelse för försvaret som bibehållandet av K1 skulle ha och den trevnad som förbandet skulle ge. Jag var så pass angelägen om att skilja på dessa båda saker att jag sade, att man fick trevnaden på köpet. Om herr Lindholm vill se efter i protokollet, skall han se, att det inte alls var i samband med kuppberedskapen som jag talade om hästhovarnas klapprande på gatorna som en tilltalande musik. Den musiken hörde helt och hållet till den trevnad, som man fick på köpet. Jag skulle vilja råda herr Lindholm att anteckna vad som sägs litet bättre, så slipper han sådana här fataliteter.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få ge herr Lindholm precis samma

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

råd som herr Thorell gav. Jag har nämligen inte alls uttalat mig om flottans dyrbarhet i förhållande till andra vapenslag. Jag har bara citerat den engelske flyggeneral som sagt, att pansarbåtarna äro de dyraste och minst brukbara av de olika vapen, som nu användas. Flottan i dess helhet, dess dyrbarhet och användbarhet, uttalade jag mig inte om. Därför var hela herr Lindholms replik alldeles onödig.

Herr LINDHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Thorell framhöll att kavalleriet är av utomordentlig betydelse för kuppberedskapen vid eventuellt angrepp på Stockholm, och när jag summerade ihop vad herr Thorell i sak hade att anföra på den punkten, kom jag faktiskt till det resultatet att det positiva var hästhovarnas klapprande på Stockholms gator.

Vidare ville herr Thorell göra gällande att det finns större utrymme för kavalleriets övningar än vad utskottet gjort gällande. Jag vill då erinra om att på Järvafältet skola bl. a. följande förband ha sina övningar: Krigsskolan, I 1, A 1, Ing 1, S 1, U 5 och F 8. Där finnas alltså inte så stora övningsutrymmen som ett kavalleri behöver. Därför har utskottet stannat inför Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Vad så herr Svenssons i Ljungskile anförande beträffar har jag tydligen missuppfattat det. Jag fattade hans ord så att flottan var det dyraste vapenslaget. Om herr Svensson i Ljungskile inte har sagt så, måste det föreligga en misstolkning från min sida. Men i så fall skiljer sig herr Svensson i Ljungskile från alla de övriga som angripa flottan, ty de ha i regel velat göra gällande att så är fallet.

Herr OHLIN: Herr talman! Sveriges försvarspolitiska läge har ju blivit starkt försämrat, om man jämför med mellankrigstiden. Konsekvenserna härav för vår utrikespolitik skola emeller-

tid bli föremål för debatt om några dagar i kammaren, enligt överenskommelse som träffats mellan partiledarna och utrikesministern. För min del kommer jag att respektera denna överenskommelse. Det blir då tillfälle att mera utförligt redovisa de olika gruppernas inställning i utrikespolitiskt avseende, t. ex. när det gäller vårt förhållande till de nordiska staterna.

Naturligtvis äro konsekvenserna av vårt ändrade försvarspolitiska läge av väsentlig betydelse för vårt försvar. Så länge de motsättningar mellan öst och väst, som finnas i dag, bestå med nuvarande skärpa, tror jag inte man kan komma ifrån att Sverige får offra en större del av sin nationalinkomst på att hålla sitt försvar tillräckligt effektivt än vad fallet var före kriget. Det förhåller sig tyvärr så, att den militära tekniska utvecklingen har medfört fördyring av försvarsmedlen. Att samtidigt en effektivisering i viss mån har åstadkommit är en ringa tröst, eftersom anfallsmedlen troligen ha vunnit än mera i effektivitet, d. v. s. i förmåga att ödelägga och döda.

Vårt försvars främsta uppgift är väl att avskräcka främmande makter från angrepp och möjliggöra ett effektivt värn under en avsevärd tid, om en konflikt icke kan undvikas. I vårt nuvarande utrikespolitiska läge bör måhända även ställas det kravet på en försvarsreform att densamma visar vårt folks försvarsvilja. Det beslut, som utskottet nu i anslutning till den kungl. propositionen och vissa motioner föreslår att riksdagen skall fatta, uppfyller enligt min mening detta krav i en utsträckning som för närvarande förefaller befogad. Förslaget innebär ju, om det blir riksdagens beslut, en betydande förstärkning, närmast av flygvapnet. Det är av väsentlig betydelse — vilket flera talare redan framhållit — att den starka enigheten mellan grupperna i riksdagen, sådan den framkommit i dagens debatt, betonas. Det som föreslås

från högerhall gäller ju, såvitt jag förstår, icke under det närmaste året något väsentligt mera än de beslut, varom mera allmän enighet råder. Av kända skäl gäller det nu inte något ställningstagande på lång sikt. Att försöka en mera genomgripande och plötslig organisatorisk omdaning av hela försvarsväsendet skulle näppeligen vara klokt. Det finns ingen annan väg än den successiva reformeringen av organisationen på detta område. Jag uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t kommer att utreda frågorna punkt för punkt efter deras angelägenhetsgrad och sedan utan dröjsmål föreslå riksdagen åtgärder efter hand som spörsmålen bli utredda.

Med tillfredsställelse hälsar jag att utskottet på denna punkt liksom på flera andra punkter har beaktat synpunkter, som framförts i motioner från folkpartihåll. I ett avseende vill jag emellertid framhålla, att utskottet måhända icke tillräckligt starkt betonat en synpunkt som framförts från vårt håll. Det gäller frågan om avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna inom en viss kostnadsram för vårt försvar i dess helhet. Jag är naturligtvis glad över vad som säges i statsutskottets utlåtande nr 160, där det på s. 26 talas om att »infoga resultaten av utredningarna i ett större sammanhang, i syfte bland annat att så snart ske kan vinna en såväl ur försvarssynpunkt som med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna bättre överblick över försvarsorganisationen i dess blivande utformning». Enligt min mening kunde utskottet emellertid ännu starkare ha framhåvt beträffande det grundläggande för den ekonomiska behandlingen av vårt försvarsväsende, att en avvägning mellan de olika försvarsgrenarna blir möjlig i ett sammanhang. Riksdagen kan nämligen inte besluta mycket stora utvidgningar på en punkt utan att beakta återverkningarna på andra försvarsgrenar och därmed på den to-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

tala kostnadsramen för försvaret. Enligt min mening är det därför ytterst angeläget att Kungl. Maj:t nästa år återkommer med en fyllig och fullständig redogörelse för kostnaderna, vilken verkligen tillåter en avvägning mellan olika önskemål. Man bör då även beakta civilförsvarets kostnader i sammanhang med de övriga. Om man inte framlägger en sådan redogörelse, kommer riksdagen inte att veta var vi hamna i fråga om de totala kostnaderna. Inte heller blir det möjligt att uppnå den effektivaste användningen av de resurser, som kunna ställas till förfogande. Jag tror att i så fall återverkningarna på försvaret i längden skulle bli olyckliga.

Den andra allmänna synpunkten jag vill framhålla är den, att den militärtekniska utvecklingen för närvarande är utomordentligt snabb. Detta har även framhåvits av föregående talare här. Försvarsministern uttalade, att denna utveckling »kommer att leda till en avgörande omvälvning av krigstekniken». Det är mycket troligt, att han har grund för en sådan förutsägelse. I så fall är det osannolikt, att inte mycket väsentliga återverkningar skola framträda även i fråga om organisationen av det svenska försvaret.

Nu förhåller det sig emellertid så, att äldre män, som arbetat på ett område under hela sitt liv, lätt bli konservativa. Inom det militära området stå dessutom ofta de yngre officerarna under ett visst tryck från de äldre och högre placerade. Härav följer mycket lätt en övervikt för de konservativa synpunkterna, när den militära expertisen skall ge uttryck för sin uppfattning. Denna konservatism har jag tyckt mig spåra i t. ex. arméchefens yttrande. Därför är det enligt min mening av stor vikt att man så ordnar det fortsatta utredningsarbetet, att de mera radikala reformtankegångarna verkligen bli lika fördomsfritt prövade som de andra. Jag hänvisar i detta sammanhang till

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

en reservation inom försvarskommittén, som framburits av herrar Sven Andersson och Elon Andersson.

En lekman måste naturligtvis tveka när det gäller att ge uttryck åt mera bestämda uppfattningar i frågor som de föreliggande. För min del är jag benägen att tro, att vägande skäl tala för den ståndpunkten, att det lokala försvaret i framtiden får tillmätas större vikt än tidigare. I så fall får väl en viss kvantitativ inskränkning av fältförbanden övervägas. Denna inskränkning får i så fall kompenseras genom en i kvalitativt hänseende förstärkt utrustning samt tillräcklig tillgång på befäl.

Från folkpartihåll har i motioner yrkats, att den största vikt borde fästas vid ekonomisering och sparsamhet vid användningen av de medel, som stå till försvarets förfogande, och vidare att en så klar redovisning av alla träffade dispositioner göres, att riksdagen så nära som möjligt kan följa utgifternas utveckling. Ett sådant krav på ekonomisering är naturligtvis ingalunda det samma som att man motsätter sig en effektivisering av försvaret. I själva verket förhåller det sig tvärtom. Först när de resurser som äro tillgängliga bli väl använda, uppnår man maximal effekt under de givna förutsättningarna. Statsutskottet kunde enligt min mening något kraftigare ha understrukit denna synpunkt. Den är i själva verket uttryck för en försvarsvänlig hållning, och detta även av det skälet, att om folket inges känslan av största möjliga ekonomisering med försvarets tillgångar, förstärkes därigenom viljan att offra för försvarsändamål. Jag tror att denna folkpsykologiska faktor inte bör underskattas. Vad som i våra motioner anförts i detta avseende får ökad aktualitet, särskilt beträffande den mera fredsmässiga verksamheten, i samma mån som kostnadskrävande åtgärder anfallas i beredskapssyfte.

Dessutom är det naturligtvis ofrån-

komligt — vilket jag redan påpekat — att behovet av utvidgning på vissa punkter framtvingar behov av inskränkningar på andra håll, i den mån inte den totala kostnadsramen kan ökas. Riksdagen kan inte avsäga sig ansvaret för en mycket noggrann prövning av utvecklingen härvidlag. Därför kan man inte undgå att känna vissa betänkligheter mot de stora fullmakter, som ett bifall till propositionen nu kommer att skänka regeringen. Jag är emellertid glad över att utskottet instämt i våra önskemål om, att en redogörelse nästa år skall framläggas för läget beträffande tillgängliga reservationer.

Jag skall, herr talman, inte göra någon närmare utläggning beträffande frågan om övningstidens längd. Jag vill emellertid erkänna, att jag på ett stadium kände en viss tveksamhet inför tanken på att reducera den första övningstiden till 9 månader. Erfarenheterna tyckas emellertid tala för att en väsentlig effektivisering av utbildningen skulle vara möjlig, och det är i så fall ytterst angeläget att dessa möjligheter också utnyttjas. Jag tror att det på alla områden förhåller sig så, att det är lättare att få nya tankegångar någorlunda snabbt genomförda om det föreligger ett visst tryck, som mer eller mindre tvingar vederbörande att göra sitt yttersta för att utan dröjsmål beakta alla nya effektivitetsökande vägar. Jag erinrar mig vad jag hörde en framstående industriman säga på 1920-talet efter 48-timmarsveckans införande. Det var alldeles klart, sade han, att den innebar en kraftig sporre för industrien att göra allt som göras kunde för att åstadkomma ett effektivt utnyttjande av arbetskraften. Det är möjligt att något liknande kommer att inträffa i fråga om övergången till en 9 månaders första tjänstgöring.

I det jag här sagt ligger naturligtvis intet av kritik mot försvarsväsendets folk, som säkert kommer att göra sitt

yttersta för att uppnå bästa möjliga resultat. Att jag för min del trots en viss tveksamhet stannar inför tanken på en första utbildning av nio månader sammanhänger naturligtvis i hög grad med de militära yttranden, som försvarsministern här tidigare i kammaren redogjort för och som delvis tidigare voro kända för mig i sina huvuddrag. Jag har inte heller kunnat underlåta fästa vikt vid att man enligt informationer, som jag erhållit från det förberedande arbetet i utskottet, från militärt håll inte visat något mera markerat intresse för tanken på en tio månaders första tjänstgöring, när denna tanke först kom upp inom utskottet. Även samtal med militärer på andra håll, t. ex. Schweiz, ha för mig varit skäl för den ståndpunkten, att man skulle pröva en första utbildning av nio månader. Jag vill emellertid, herr talman, göra det tillägget, att frågan om repetitions- och efterutbildningsövningarna kommer i ett annat läge allt eftersom vi avlägsna oss från krigsåren med deras inkallelser. Det kommer måhända inte att dröja så länge, innan det spørsmålet åter får tas upp från delvis andra utgångspunkter än hittills.

En av de allvarligaste frågorna, som också försvarsministern tidigare berörde, liksom även andra talare gjort det, gäller kuppberedskapen, speciellt vid armén och kustartilleriet. Utskottet gör här ett uttalande i nära anslutning till vår motion men har inte något positivt bidrag att ge och gör ingen antydan om i vilken riktning en lösning skulle kunna tänkas. Jag begränsar mig därför till att uttrycka den förhoppningen, att detta spørsmål måtte sättas mycket högt på listan över de angelägna problem, som böra utredas skyndsamt. Såvitt jag fattat rätt, har försvarsministern inte något att invända mot en sådan uppfattning.

En annan viktig fråga är gruppefsutbildningen. Skall den kunna lösas, är

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

det naturligtvis av allra största betydelse, att »de värnpliktigas intresse och medansvar», som orden falla i utlåtandet, kunna väckas och utnyttjas. Även här brådskar utredningsarbetet. För min del vill jag deklarera, att det naturligtvis är tänkbart, att en något längre utbildningstid för gruppecheferna inte kan undgås. Men det får utredningsarbetet utvisa.

Vad materielanskaffningen beträffar, sätter landets produktionsförmåga mycket snäva gränser för vad som kan åstadkommas under de närmaste åren. Reservationsanslagen och de nya anslagen äro så stora, att de möjliggöra beställningar vida utöver industriens leveransförmåga. Därför kan jag inte se, att mycket skulle vinnas genom ett bifall till det förslag, som framställts av högerreservanterna. I högerreservations förordas prioritet för de militära kraven framför civila under vissa förutsättningar. Innebörden av detta krav förefaller något oklar. Det redovisas inte närmare under vilka förutsättningar och på vad sätt civila krav skulle tillbakasättas för militära, och på vilka vägar man skall göra ett urval, i vilka fall de civila kraven skola få stå tillbaka och de militära skola erhålla prioritet. Skulle en fullständig prioritetslista för civila och militära beställningar uppgöras, är det uppenbart, att vi komma in på ett utomordentligt komplicerat system, som i olika avseenden skulle innebära väsentliga nackdelar. Därför tror jag, att det tills vidare är klokt att inta den ståndpunkt, som utskottet rekommenderar, nämligen att ståndpunkt i prioritetsfrågan får tagas från fall till fall. Men det kan naturligtvis tänkas, att vårt läge försvarspolitiskt och utrikespolitiskt försämrats, så att frågan får tas upp till nytt övervägande.

Kammaren har nyss lyssnat till ett mycket intressant anförande av herr Svensson i Ljungskile, som bland annat

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

i detta yttrande behandlade sin bekanta motion om utredning rörande vissa åtgärder beträffande de svenska kryssarna. Jag har ingen anledning att närmare diskutera detta spörsmål. Jag vill endast förmåla, att denna motion utgjorde ett personligt initiativ av herr Svensson i Ljungskile, som han själv varit angelägen att ta utan kontakt med andra medlemmar av folkpartiets riksdagsgrupp, just för att han själv ansåg det vara av betydelse, att han inte involverade någon annan än sig själv i denna tanke. Jag ber kammarens ledamöter beakta innebörden av herr Waldemar Svenssons yttrande. Det kommer enligt min mening att omöjliggöra en fortsättning på den mindre vederhäftiga utläggning, som varit ganska vanlig i den svenska pressen under de senaste månaderna.

Vidare vill jag, herr talman, beröra en försvarsfråga, som av flera talare förut vidrörts och som jag vill framhålla som en av de viktigaste, nämligen att tillräckliga beredskapslager uppsamlas i vårt land. Det är alldeles uppenbart, att denna fråga bör tillmätas den största betydelse, när importplanerna uppgöras.

Till sist förefaller det mig vara anledning att framför allt betona, att på de väsentliga punkterna tycks det råda enighet om det försvarsbeslut, som kammaren snart går att fatta. Jag tror att man på alla håll här har en känsla av att det är naturligt att pröva sig fram och att de meningsskiljaktigheter, som finnas, inte böra överdrivas. Det är långt viktigare att betona, att den inställning, som finns hos alla partier, är klart positiv, klart försvarsvänlig, för att använda ett gammalt uttryck. I varje fall gäller detta, därom är jag övertygad, alla de demokratiska partierna. Den inställning, som ligger bakom deras ståndpunkter och rekommendationer, är en fast vilja att skapa ett efter våra förhållanden anpassat, tidsenligt och effektivt försvar.

Herr HOLMSTRÖM: Herr talman! I egenskap av reservant till det utskottsutlåtande, som nu är under behandling, hade jag tänkt att litet mera utförligt resonera om övningstiden. Detta utlåtande handlar ju om den saken. Debatten har ju nu svävat ut över hela frågekomplexet och omspanner alla utlåtanden rörande försvaret. Jag anser därför att jag inte kan påräkna någon större uppmärksamhet för ett alltför vidlyftigt resonemang om utbildningstiden. Därför skall jag be att i stället få anknyta mitt anförande till det, som hölls av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet.

Herr statsrådet började sitt anförande med en ganska livfull och realistisk skildring över det nutida krigets ohyggligheter. Alla måste därav få det intrycket, att vi för att möta allt detta böra ha en väl trimmad krigsmakt.

Herr statsrådet sade sig inte kunna inse värdet av att riksdagen ställer mera pengar till Kungl. Maj:ts förfogande än vad Kungl. Maj:t begärt. Ja, det är ju högern som gjort sig skyldig till detta. Jag vill framhålla att anledningarna äro flera. Herr Skoglund i Doverstorp talade ju för övrigt något om detta.

För det första äro leveranstiderna för de flesta behövliga sakerna mycket långa. För t. ex. artillerimateriel krävs det tre hela års leveranstid — jag tar det som exempel — och då bör det vara angeläget att i mycket god tid göra dessa beställningar. För att sådana skola kunna verkställas måste vi ha pengar till förfogande. Konjunkturerna kunna ju också skifta ganska fort under dessa år. Det kan till och med hända att det blir brist på arbetstillfällen, och då kunna vi vara glada över att få tillgripa dessa arbeten.

Herr Ohlin sade nyss, att högern hade räknat med en viss prioritet för försvaret. Detta är ju en sak, som vi inte nu kunna giva en bestämd utformning. Vi kunna blott uttala, att priori-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

tetsrätt för försvaret är synnerligen önskvärd, eftersom läget kan bli kritiskt och vi då ha att räkna med de långa leveranstider jag nyss talade om.

Herr statsrådet sade, att läget beträffande försvarets materiel är gott. Herr Skoglund i Doverstorp hade inte samma uppfattning. Herr statsrådet sade, att det visserligen finns luckor i materielltillgången. Ja, det är just det som är det farliga. Jag skall taga ett exempel. Vi kunna ha kanoner alldeles färdiga, men vi sakna sikten. Bara denna lilla detalj gör ju, att vi inte kunna använda kanonerna.

Jag skall nu gå in på övningstiden. Herr statsrådet sade, att efter förra världskriget höjdes starka röster för en minskning av utbildningstiden, och han talade om den civila opinionen. Jag vill alldeles bestämt säga, att när vi tala om övningstiden skola vi inte tänka på förhållandena under beredskapstiden. De voro nämligen mycket säregna. Många voro inkallade, och befälet var fåtaligt. Det fanns förband, som voro helt utan befäl, som voro utbildade för att utbilda andra! Särskilt under den första tiden voro förhållandena mångenstädes rent bedrövliga. När landstormsförbanden kallades in hade de befälhavare, som inte på minsta sätt voro utbildade för sina värv. Man fick ligga och ingenting göra. Detta var riksdagen själv ytterst ansvarig för!

En del värnpliktiga, sade statsrådet, anse att de nu inte behöva sätta till alla krafter i tjänsten. De mena, att utbildningstiden inte utnyttjas ordentligt. Ja, inom ett truppförband finns det olika begåvningar. En del ha lätt att fatta och orka med saker och ting medan andra ha det svårare. Truppförbandet i dess helhet måste dock utbildas, och därför kan det hända att man får köra mera med de mera försigkomna än vad dessa anse vara behövligt.

Herr statsrådet sade vidare beträffande de militära myndigheternas yt-

randen att de tagit ställning till 9-månadersförslaget. Herr statsrådet talade om att de militära myndigheterna förelades att yttra sig om hur man inom ramen av en total utbildningstid på 12 månader ville disponera tiden. Man stod då t. ex. inför frågan om man skulle ha en första utbildning på 9 eller 10 månader och efterutbildning i första fallet under 3 månader och i det senare 2. Man valde det första alternativet. Men detta kan ju omöjligen tagas till intäkt för att man *accepterat* 9 månader som en första utbildningstid. Det säger ingenting.

Sedan talade herr statsrådet rätt mycket om luftvärnet. Han sade att man från detta håll förklarat, att 9 månader räckte till. Ja, luftvärnet är en ganska ensidig gren i förhållande till infanteriets mycket komplicerade stridsmetoder och förfaringssätt samt med tanke på den myckenhet av vapen, som infanteristerna ha att hantera. Detta säger alltså ingenting om infanteriets behov. Infanteriet utgör den stora huvudmassan av soldaterna, och det är övningstiden inom denna vapengren som är kännbarast både för de värnpliktiga och för staten i fråga om ekonomin.

Sedan redogjorde herr statsrådet för att en artilleribefälhavare *accepterat* nio månader. Men han hade anfört en väsentlig reservation. Han hade förklarat, att utbildningsmålen inte nåtts hittills, alltså inte ens med den nuvarande utbildningstiden. Artilleriinspektören hade förklarat, att beträffande de rent tekniska färdigheterna skulle 9 månader räcka till, men han sade också, att den allmänna stridsdugligheten inte bleve tillfredsställande inom artilleriet. Man skulle t. ex. inte bli fullt stridsduglig till fots. Man skulle sålunda inte kunna försvara sina pjäser om infanteriet försökte erövra dem. Detta är en mycket betänklig sak.

Även signaltrupperna nämndes. Med 9 månaders utbildningstid skulle, sade

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

herr statsrådet emellertid telegrafister-nas prestationsförmåga sänkas med 20 takter. Ja, men detta är en mycket stor reduktion. De äro helt enkelt inte fullt dugliga för mobilisering.

I alla dessa yttranden finner man, menar jag, så väsentliga reservationer, att man inte gärna kan anföra dem som ett bevis för ett gillande av utbildningen på 9 månader.

Vad sedan infanteriet beträffar fanns det, som statsrådet själv sade, inte några direkta yttranden att komma med. En militärbefälhavare hade sagt, att 9 månaders utbildning räcker under förutsättning att... o. s. v. Det är just dessa förutsättningar som saknas enligt Kungl. Maj:ts förslag. En annan militärbefälhavare hade gillat förslaget, men då hade han borträknat en hel del från tjänstgöringen. Den inre tjänsten skulle t. ex. inte skötas på tjänstetid. Detta tror jag är mycket riskabelt, ty det går ut över utrustningens och vapnens skötsel om man inte kan göra detta på tjänstetid under befälets tillsyn.

Ja, man torde kunna säga att vederbörande gått som katten kring het gröt i sina yttranden. Den heta gröten har varit statsrådets önskan att få 9 månaders utbildningstid. Man har kommit med en hel del Brask-lappar.

Vi reser vanter anföra tydligt och klart att vi anse, att alla medel skola användas för att utbildningstiden skall utnyttjas rationellt. En förutsättning är att det skall finnas rikligt med befäl och underbefäl, som kan sköta det hela. En annan förutsättning är en hel del undervisningsmateriel, som underlättar en rationell utbildning.

Nu vill jag framhålla, att man inte får vara allt för rationell i utbildningen. Det går inte att köra alltför hårt med pojkarna, då bli de uttrötta och uttråkade. Allt måste ske med moderation. Jag har litet erfarenhet på detta område. Alltifrån det jag som ung officer kom till regementet, har jag studerat kamraternas olika sätt att bedriva ut-

bildningen. De som gnodde och stodo i dagen i ända fingo faktiskt inte bättre utbildningsresultat än de som togo det litet lugnare. När pojkarna kommo hem sade de kanske, att de hade haft det lugnt och bra och att de fingo ligga och vila ibland. Men när de voro i tjänsten tyckte de inte på samma sätt! Och detta med utbildningens hetsiga bedrivande det är ungefär på samma sätt som med en idrottsman som kör för hårt i träningen och blir övertränad och oduglig under en kortare eller längre tid.

Herr statsrådet talade också om exercisen. Statsrådet fördömde den ju inte alldeles. Den är inte av ondo. Den är till för att stärka den fysiska spänsten, rappheten och lystringen och verkar över huvud taget disciplinerande. Statsrådet talade om sitt eget intryck av besättningen på den engelska kryssaren, som gästade Stockholm, och om de erfarenheter, som trängdelegationen fått vid sitt besök i Belgien. I båda dessa fall hade verklig militär drill kunnat konstateras. Ja, både England och Belgien ha varit med i kriget, och att de nu efter erfarenheterna från kriget gå in för en intensiv drill måste väl i alla fall säga någonting.

Beträffande utbildningstidens längd i andra länder nämnde herr statsrådet, att de stora länderna av vissa skäl måste ha en lång utbildningstid. Herr statsrådet nämnde också Schweiz, men han nämnde inte våra närmaste grannar, Danmark och Norge. I Danmark och Norge har man ju nu en ettårig första utbildningstid. Att Norge nu beslutat därom är ganska intressant. Norge hade tidigare, som jag en gång sagt, världsrekord i kort utbildningstid för de värnpliktiga. Att just detta land — och även Danmark — nu gått in för en så väsentlig ökning av utbildningstiden som till ett år, måste väl säga något. Vad Schweiz beträffar meddelade statsrådet senare i sitt anförande, att värnpliktsutbildningen där omfattar

inte bara den relativt korta tid, då de värnpliktiga undergå vad som benämndes ren utbildning, utan dessutom ha de repetitionsövningar. Därtill kommer, att ynglingarna där, som statsrådet också nämnde, få förutbildning i skytte. I Schweiz har man sålunda så att säga en ständig värnpliktsutbildning.

Herr statsrådet sade, att vi kunna komma in i en lång beredskapstid. Ja, men det finns ett annat alternativ, nämligen att vi ganska snart komma i krig, och därför få vi bl. a. inte försumma utbildningstiden. Min uppfattning om läget i världen kan jag kort sammanfatta så, att nu diskuterar man inte om det blir ett krig, utan man frågar sig *när* bryter kriget ut?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAGBERG i Luleå: Med samma motivering som nyss givits av herr Ohlin skall jag avstå från att beröra de utrikespolitiska aspekterna på frågan. Jag skulle emellertid i detta sammanhang bara vilja understryka en annan sak. Jag avser vad utskottet säger om målsättningen för det svenska försvaret, nämligen att Sverige inte skall engagera sig i något stormaktsblock utan vid en konflikt sträva att hålla sig utanför en sådan. Jag skulle för min del vilja säga, att det var den målsättningen, som jag hade när jag deltog i försvarskommitténs arbete och som jag har när jag försöker bedöma frågan om den svenska försvarspolitik. Jag medger gärna, att man kan ha olika uppfattningar om möjligheten till neutralitet, och jag har observerat, att ett slags Gallupundersökning har givit vid handen, att det inom officerskåren råder en mycket stor skepsis beträffande möjligheterna för Sverige att få stå neutralt i händelse av en ny storkonflikt. Utan att ta ställning till frågan om hur stora vårt lands möjligheter i detta hänseende kunna vara, skulle jag vilja säga, att det finns

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

vissa förutsättningar, som måste gälla som betingelser för neutralitet. Dessa äro, att det inom landet råder en allmän enighet om en sådan politik, att man inte gör landet särskilt åtråvärt som basområde, att man inte bedriver en politik och en verksamhet, som inger en potentiell angripare uppfattningen, att landet utan större militära ansträngningar kan ockuperas. Därför är jag ganska överraskad, när högerpartiets ledare här och dess representanter i statsutskottet avgivit en särskild reservation på denna punkt, som väl ändå inte kan uttolkas på annat sätt än att dessa underkänna det som skulle vara riktningsgivande för den svenska försvarspolitik.

Det förslag som nu behandlas innebär ju på många punkter, att försvarskommitténs förslag underkänts, både av regeringen och riksdagen eller i vart fall av statsutskottet. Det är ju inte någon hemlighet, att det rådde mycket delade meningar inom försvarskommittén, och att den majoritet som där bildades i många viktiga detaljer hade divergerande uppfattningar om själva beslutet. Jag anmälde sålunda en från majoriteten avvikande uppfattning i åtskilliga frågor i det särskilda yttrande, som jag avlämnade till försvarskommitténs betänkande. Vad majoriteten framför allt enades om var själva beloppet, 810 miljoner kronor om året, som försvarsbudget. Detta beslut hade föregåtts av många ansträngningar att få ned beloppet väsentligt. Jag erinrar om att man inom försvarskommittén samlade sig om beslut, att tre olika alternativ skulle undersökas, nämligen en kostnadsram för försvarsbudgeten av resp. 650, 750 och 900 miljoner kronor, och det är ingen tvekan om att för det stora flertalet i försvarskommittén blev den summa, som man uppnådde, 810 miljoner kronor om året, en mycket oangenäm överraskning. Man hade nämligen föreställt sig, att det skulle vara möjligt att få fram ett förslag till försvars-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

organisation inom en kostnadsram betydligt understigande detta belopp. Jag tillhörde självfallet den grupp inom kommittén — jag tror säkert den representerade majoriteten — som hade haft sådana förhoppningar. Det var de resultat man kom till vid det fortsatta utredningsarbetet som gjorde, att majoriteten resignerade och samlade sig kring summan 810 miljoner kronor. Det var sålunda inte förändringar i det allmänna politiska eller utrikespolitiska läget, som hade åstadkommit detta, utan de svårigheter som man hade att brottas med, när man skulle börja bearbeta olika problem i försvarsorganisationen, svårigheter att verkligen utan, jag höll på att säga katastrofala försvagningar i försvarsorganisationen åstadkomma en effektiv nedskärning.

Jag vill också erinra kammaren om att så sent som år 1946 utgick försvarsministern i en proposition som förelades riksdagen ifrån, att man 1949 och 1950 skulle vara nere i en försvarsbudget på 700 miljoner kronor. Varken från statsutskottets eller riksdagens sida framfördes då några protester mot detta antagande. Jag vet inte, om det var bristande kännedom om svårigheterna att verkligen åstadkomma förändringar i den stela organisation, som en försvarsorganisation sådan som den svenska är, som förklarade försvarsministerns inställning. Jag noterar, att riksdagen tog det ad notam, och att försvarskommittén och majoriteten i denna kammare sedan hade som utgångspunkt att man kanske var tvungen att räkna med en försvarsbudget på 750 miljoner kronor. Man gjorde det inte heller med något lätt hjärta. Så kom man fram till dessa 810 miljoner kronor, som nu föreslås, och trots att detta, åtminstone med den utgångspunkt man hade, inte är någon uppseendeväckande siffra, har det kommit reservanter, framför allt från högerhåll, som begärt betydligt högre belopp.

I detta sammanhang skulle jag vilja

peka på en annan sak, nämligen att när man betraktar försvarsorganisationen, har man faktiskt haft — åtminstone var det fallet med mig, och det gäller även många andra — ohållbara ekonomiska förutsättningar att röra sig med. Jag vill påminna om att i det beslut riksdagen fastställde för 1942 års försvarsorganisation, räknade man med en årlig utgiftssumma på 650 miljoner kronor. Man hade gjort procentuella uträkningar om vad det betydde med hänsyn till den svenska nationalinkomsten. Man hade tyckt att det var mycket, men man ansåg möjligt att klara det. I verkligheten visade det sig, när man började se närmare på denna organisation, att den rörde sig, inte om en summa på 650 miljoner kronor utan om en summa på 1,1 miljard kronor. Varför det blivit på det sättet skall jag inte här ingå på. Jag bara nöjer mig med att registrera detta faktum. Därför innebär försvarskommitténs förslag på 810 miljoner kronor ett mycket aktningvärt försök att genom rationaliseringar på olika områden ernå en minskning av beloppet. Trots detta representerar försvarskommitténs krigsorganisation, såsom påpekats av statens organisationsnämnd, icke heller den kostnadsram av 810 miljoner kronor man ställt som mål utan en utgift, som rör sig omkring 1.1 miljard kronor. Hela tiden har nämligen läget varit det, att man inte skulle kunna upprätthålla en så stor försvarsorganisation utan att vid vissa tillfällen göra alldeles särskilt stora insatser för att öka försvarets materiel-tillgång. Även om det inte skrevs ut, hade man nog därför inom försvarskommittén den uppfattningen, att den av kommittén föreslagna organisationen måste betraktas såsom en övergångsanordning. Man ville avvakta och se. Man ville rubba så litet som möjligt av den befintliga organisationen, tills man fick en klarare utrikespolitisk översikt, då man skulle kunna forma om organisationen, så att den stod i

rimligt förhållande till den summa, 810 miljoner kronor, som försvarskommittén hade räknat med. Nu gör den inte detta.

Därför är det ganska överraskande, att försvarsministern, när han tagit ställning till försvarskommitténs förslag, inte ens gått in för en så blygsam åtgärd som den av kommittén föreslagna nedskärningen av vissa arméförband, som man enligt min mening skulle kunna genomföra utan att därmed försvaga organisationen som helhet, särskilt som denna nedskärning motiveras utom av ekonomiska skäl av att en oerhörd minskning av årskullarna ägt rum. De minska med 10 000, från 47 000 föregående år till 37 000 om 5 å 6 år. Det var alltså från försvarskommitténs synpunkt sett fråga om en rationalisering, som inte i och för sig behövde beröra organisationen i dess helhet eller utgöra en försvagning av denna annat än i den mån en försvagning inträdde genom minskning av årskullarna. Det är ju i visst fall, exempelvis i vad det gäller den föreslagna sammanslagningen av A 8 i Boden och A 5, som överbefälhavaren rekommenderat och som försvarskommittén anslutit sig till, ganska märkligt, att även den frågan skjutits på framtiden med den åtminstone för mig ganska gåtfulla motiveringen, att man kanske måste genomföra en ännu större koncentration, beroende på att befolkningsunderlaget inte ens skulle täcka det behov av manskap, som skulle kunna finnas.

Det framgår av mitt resonemang, att jag inte i och för sig är motståndare till att försvarsministern och riksdagen här genomföra vissa avvikelser från försvarskommitténs förslag. Detta gäller emellertid inte beloppet som helhet utan andra områden, exempelvis att man nu inte går in för linjen om en tioårsplan. Jag har hela tiden varit motståndare till att man skulle ställa upp försvarets uppbyggnad på så lång sikt och ansett att man borde pröva sig

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

fram från fall till fall. Jag har inom försvarskommittén — och det är fortfarande min uppfattning — företrätt den meningen, att det viktigaste i alla fall är armén. Den representerar 85 procent av våra värnpliktiga. Den representerar verkligen den levande försvarskraft, varom försvarsministern och statsutskottet i sitt utlåtande här talat.

Jag har haft mina dubier beträffande den lösning av flottans anslagsfråga, flottans uppbyggnad, som försvarskommittén kommit fram till. Framför allt har jag precis samma betänkligheter, som uttryckts av herr Svensson i Ljungskile här beträffande kryssarna, då jag anser, att de komma att under många år framåt utgöra ett hinder för skapande av den lätta flotta, som även sakkunskapen anses vara fullständigt enig om att man borde sträva efter att få. Jag har inte velat underskatta flygets betydelse, tvärtom. Mina iakttagelser vid försvarskommitténs besök på det svenska flygets anstalter ha också bibringat mig den uppfattningen, att man inom flyget uppnått en mycket hög grad av skicklighet. Man kan naturligtvis inte döma objektivt, då man inte har haft tillfälle att se det svenska flyget i tävlan med andra nationers flyg, men man har dock bibringats den uppfattningen, att det utföres ett mycket kvalificerat arbete. Jag fick även den uppfattningen, att den svenska flygindustrien stod på en högre nivå än jag egentligen hade föreställt mig. Men detta har inte ändrat det förhållandet, att jag har haft och fortfarande har mycket stora betänkligheter i fråga om vårt lands förmåga att när det gäller flygmaterielen hävda sig i konkurrensen med de stora makterna och att på någorlunda jämbördig fot — visserligen inte kvantitativt men kvalitativt — kunna taga upp ett försvar. I detta avseende ha inte mina farhågor blivit skingrade. Dessa ha ju också mycket stort underlag i de internatio-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

nella erfarenheterna. Man behöver bara erinra om vilken liten insats, som flygvapnet under kriget gjorde i en rad länder, såsom Polen, Belgien, Holland, Jugoslavien och t. o. m. i en stormakt som Frankrike, och hurusom det därigenom blev lätt för en angripare att, såsom skedde exempelvis i Polen, redan i krigets första skede bryta ned allt motstånd. Å andra sidan tala ju de engelska erfarenheterna för att ett väl trimmat och organiserat och i fråga om materielen högtstående flygvapen verkligen kan i vissa situationer göra en väsentlig insats. Jag skall inte ingå på om det var särskilda förhållanden, som möjliggjorde denna insats — naturligtvis kan man anföra skäl både för den ena och andra ståndpunkten — men jag konstaterar, att krigserfarenheterna nog ge vid handen, att långt viktigare än något tusental flygande yrkesmän är för ett försvar att folket vill försvara sig och har utbildning och vapen därför. Det är min bestämda uppfattning, att ett sådant försvar har, när det gäller ett sådant land som Sverige, en helt annan seghet än vad även ett kvalitativt ganska högtstående flygvapen har.

Jag kan gärna hålla med försvarsministern om att den svenska arméns materielförsörjning i dag inte är dålig. Men om nu särskilda ansträngningar ändå anses nödvändiga för att utöka materielanskaffningen, så tror jag inte att man skulle få det mesta för pengarna genom att sätta in dem i den rätt omfattande utbyggnad av flyget, som föreslås och som även statsutskottet har enat sig om — det har ju därvid t. o. m. ställts upp den principen att man skulle utöka jaktflyget med 50 procent. Jag tror att åtgärder för att stärka lantstridskrafterna skulle vara en bättre kapitalplacering på lång sikt. Det säges i utskottsutlåtandet i denna fråga att man inte kan bortse från de ekonomiska synpunkterna och från det förhållandet, att i nuvarande situation

det ansträngda valutaläget och behovet av att fördela industriens produktion på olika samhällsändamål ställa oss inför särskilda svårigheter. Jag tror att detta är ett alldeles särskilt skäl att fara varsamt fram i fråga om en utbyggnad av flyget. Om jag har förstått försvarsministern rätt, skall denna utbyggnad möjliggöras genom import av flygplan från andra länder. Det har ju varit mycket starkt missnöje med exempelvis bensinransoneringen, och det har här i riksdagen pekats på att med en import, som är något tiotal miljoner större, skulle man kanske slippa denna både förhatliga och naturligtvis ur allmänna ekonomiska synpunkter mycket ofördelaktiga ransonerings. Jag är säker på att det kommer att kosta mer än ett tiotal miljoner kronor om året att genomföra den import av flygplan, som det nu är fråga om — skall den ske på kort sikt, kommer det att kosta betydligt mera årligen. Och läget kommer, såsom herr Hall här sagt, att vara det, att denna import inte kan ske på bekostnad av importen av umbärliga eller lyxbetonade varor, utan den kommer att gå ut över importen av olja eller kol eller dylika för produktionen som helhet nödvändiga varor.

Det är just på grund av dessa förhållanden som jag har ansett, att vi inte använda pengarna på det bästa sättet genom att sätta in dem i det mest materialkrävande av vapenslagen. Flygexperterna räkna själva med att avbränningen under krig utgör ungefär 25 procent under gynnsamma betingelser och att den i vissa lägen kan bli mycket större. Det har ju inträffat, att flyget aldrig kommit till verkan, därför att det slagits sönder redan i samma ögonblick som krigshandlingarna begynt, och det är väl tyvärr ett perspektiv, som ett litet land, som inte tänker anfalla någon utan som endast rustar sig för att möta ett eventuellt anfall, också måste räkna med.

Till statsutskottets utlåtande nr 160

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

har också fogats en reservation av en del socialdemokrater rörande försvarets högsta ledning. I den reservation, som jag gjort till försvarskommitténs betänkande, har jag uttalat liknande betänkligheter beträffande den konstruktion av försvarets högsta ledning som gjordes från försvarskommitténs sida, detta kanske inte minst med anledning av den förbistring som rått inom de olika vapenslagen själva. Vi komma för vår del att stödja den socialdemokratiska reservationen, då vi tro att det verkligen föreligger skäl till att genomföra en mycket noggrann undersökning av frågan om försvarets högsta ledning för att kunna komma fram till den bästa konstruktionen.

De förslag till utredningar, som vi framställt i en motion, ha icke avvisats av utskottet, utan utskottet säger, att Kungl. Maj:t bör i samband med de övriga utredningarna även ta upp de spörsmål som vi pekat på. Jag skulle emellertid här vilja beröra särskilt en sak.

Inom försvarskommittén var det en del diskussion om en förklaring, som avgavs av överbefälhavaren och som i huvudsak innebar, att sådana organisatoriska förändringar, som på lång sikt skulle kunna medföra avsevärda besparingar, kunde icke rekommenderas med hänsyn till det rådande allvarliga läget. Detta uttalande gjordes på hösten 1945 och vi voro litet till mans nyfikna på vad som låg bakom denna formulering om lagets allvar. Vi tyckte ju att om man någon gång skulle kunna börja fundera på att genomföra sådana organisatoriska förändringar, som skulle leda till besparingar, så vore det väl omedelbart efter ett krig.

Jag fick för min del bara fram en sak av detta, och det var att om man skulle genom en förändrad organisation för värnpliktsutbildningen kunna ernå några större resultat, måste det ske en centralisering. Det är naturligtvis mycket svårt att säga, vad en utredning i

sådan riktning skulle ge för resultat, men det är uppenbart, att om man skulle slå in på centraliseringens väg, skulle det nog bli fråga om sådant, som stode i strid med åtskilliga gamla traditioner och konventionella föreställningar, när det gäller frågan om de militära utbildningsanstalterna och deras förläggning. Det skulle säkerligen vara många lokala intressen, som därvid skulle stötas för huvudet. Men när jag för min del har biträtt den meningen, att man borde gå in för en minskning av utbildningstiden, har jag bl. a. utgått från den möjlighet till en rationaliserad snabbutbildning av de värnpliktiga, som enligt min mening skulle öppnas genom en centraliserad utbildningsform. För flottans vidkommande har man ju redan i viss mån slagit in på den linjen genom att skapa en central värnpliktsskola. Eljest är det amerikanerna, som egentligen gått i spetsen, när det gäller att åstadkomma en centraliserad utbildning av de värnpliktiga och därigenom göra vinster både i fråga om tid och resultat.

Det har varit detta, som jag och mina åsiktsfränder haft i tankarna, när vi i vår motion sagt att frågan om en centralisering, som man från militärt håll visat sig mycket ovillig att ta i tu med, verkligen bör bli föremål för en utredning. Jag hoppas också, att försvarsministern, när han skall formulera direktiven för utredningen, håller detta i minnet, även om naturligtvis utredningen bör vara förutsättningslös.

Försvarsministern säger här, att en av de kärnpunkter, där hans förslag avviker från försvarskommitténs, är frågan om utnyttjandet av den levande försvarskraften. Som bekant föreslår försvarskommittén en ganska långt gående kategoriklyvning, i det att besiktningsgrupp 1 helt och hållet frikallas. Det betyder bl. a. att man skulle behöva utnyttja mer än 3 000 värnpliktiga från besiktningsgrupperna 2 och 3 för rena handräckningsarbeten inom

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

försvaret. Jag tror att det var flera än jag, som voro mycket betänksamma mot att slå in på den linjen, ehuru det naturligtvis finns vissa skäl som tala för att man måste genomföra en strängare sovring än hittills — t. o. m. rent imbecilla element ha ju nu dragits in i försvaret.

Jag undrar också, om man ändå inte, när man nu beträder kategoriklyvningens väg, borde försöka åstadkomma en ökad differentiering i fråga om utbildningen. Jag har inte, trots vad den militära sakkunskapen i detta avseende säger, kunnat bibringas den uppfattningen, att det behövs precis samma utbildningstid för samtliga värnpliktiga inom de olika vapenslagen. Den redogörelse, som försvarsministern har lämnat för de uttalanden, som gjorts av olika sakkunniga, visar ju också att det finns mycket skiftande meningar om vilken tid, som skulle behövas för de värnpliktigas utbildning.

Jag har kastat fram den tanken att man skulle för en del av armén kunna genomföra en organisation, som skulle möjliggöra en utbildningstid av 5½ månader plus två repetitionsmöten på en månad vardera. Jag har då räknat med att en sådan kortare utbildningstid skulle medföra, dels att det ur ekonomisk synpunkt skulle vara möjligt att utbilda åtminstone alla, som tillhöra besiktningsgrupperna 2 och 3, dels att en del av armén skulle även i tider, då man tycker att man måste hålla igen på de militära anslagen, kunna få en bättre vapenutrustning. Jag har även menat, att det med en sådan kortare utbildning skulle finnas en grundval för vidareutbildning av de värnpliktiga, för den händelse det blev en kris och man ansåg, att man måste ägna större uppmärksamhet åt försvarsproblemen än som kunde anses behövt, därest man räknade med en lång fredsperiod.

Jag skulle även vilja något beröra en annan punkt, där försvarsministern gjort en avvikelse från försvarskom-

mittens förslag, nämligen de värnpliktigas avlöning — det blir kanske dock anledning att tala litet mer om den saken senare. Inom försvarskommittén ha vi varit eniga om att rekommendera regeringen och riksdagen, att de värnpliktiga skulle erhålla 2 kronor om dagen. Detta är ett mycket blygsamt belopp, som inte torde möjliggöra för de värnpliktiga att tillgodose ens mycket små behov av förströelser eller av tillägg till kosten. Försvarsministern föreslår nu en avlöning av endast kr. 1:50 om dagen. Jag måste säga att detta är en mycket stor besvikelse för mig. Från den militära expertisens sida har man varit mycket angelägen om att understryka betydelsen av att det finns en högstående kader av officerare, något som väl ingen bestrider, och man har sagt, att en förutsättning härför är att officerarna ha en hygglig ersättning, så att de åtminstone inte behöva dragas med ekonomiska bekymmer. Tyvärr finns inte något av denna anda kvar när det gäller de värnpliktigas avlöning. Så snart det blir fråga om den saken, tycker man att ersättningen bör vara så liten som möjligt. Inom försvarsministerns eget parti ha många stämmor höjts för en betydligt generösare ersättning till de värnpliktiga än de 2 kronor om dagen, som försvarskommittén enats om. Och jag trodde ju verkligen, att när det inom försvarskommittén blev enighet på denna punkt ända från högern till bolsjevikerna, så skulle detta medverka till att få regeringen och riksdagsmajoriteten med på en sådan förbättring av de värnpliktigas avlöning. Jag vill än en gång uttrycka min besvikelse över att man emellertid icke har ansett sig kunna följa försvarskommitténs blygsamma förslag i detta avseende.

Till slut vill jag bara beröra en enda fråga som inte så alldeles direkt sammanhänger med det spörsmål vi behandla i dag. Vi komma då in på hela det komplex av problem som skall gö-

ras till föremål för ytterligare utredning. Jag tänker på frågan om officerskårens rekrytering. Man har sagt, att det har blivit en betydlig förbättring härvidlag, och vid en särskild utredning har man konstaterat, att officerskåren numera rekryteras till 10 procent av söner till fäder som tillhöra socialgrupp III. Detta är en mycket generös uppskattning, ty om man håller sig till de rena lönearbetarkategorierna, skall man finna, att procentsiffran är betydligt lägre. Tar jag exempelvis de anställda inom industri, skogsbruk, hantverk, handel och samfärdsel, är det endast 4 procent av officerskåren som rekryteras från dessa grupper, som dock omfatta det stora överväldigande flertalet av det svenska folket. Om jag sedan går till dem, som tagas ut till värnpliktiga officerare, ser jag, att på krigsskolans officerskurs utbildas 61,1 procent värnpliktiga från socialgrupp I och från socialgrupp III endast 22,2 procent eller drygt en femtedel. Om jag tar de fast anställda rekryteras där 15,2 procent från socialgrupp I, 66 procent från grupp II och endast 18,8 procent från grupp III. Endast en på 5 000 värnpliktiga kan komma i fråga som officer på stat. Försvarskommittén har ju inte gått så mycket in på detta spörsmål, då det var föremål för särskild utredning. Men den gjorde dock ett uttalande till förmån för en breddning av basen för officerskårens rekrytering, och försvarsministern har i ett annat sammanhang uttalat sin sympati för en sådan tanke. Jag vill erinra om att officersutbildningssakkunniga i princip — ty då är man alltid villig och generös — uttalat sig för en vidgad rekrytering från socialgrupp III. Av de vid försvarsläroverket särskilt utbildade ha de räknat med att fyra å sex värnpliktiga varje år skulle ha en chans att bli officerare på stat — naturligtvis mycket senare än de övriga som startat med studentexamen, men de skulle i alla fall uppnå denna grad.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Jag måste tyvärr konstatera, allt tal om annat till trots, att arbetarklassen fortfarande är väsentligen uteslängd från officersbanan. Fortfarande är denna kår exklusivt överklassbetonad, och detta gynnas av de förhållanden som för närvarande råda. Man kan naturligtvis ha olika uppfattning om möjligheten att under nuvarande förhållanden komma någon vart härvidlag. Men jag vill erinra om att i Förenta staterna har dock under kriget utbildats en officerskår, som visat sig kunna göra mycket goda insatser, och där har man räknat med en utbildningstid av ungefär två år för ynglingar med ungefär samma kompetens som vår realexamen ger. I vårt land tror jag att det rör sig om 40 å 45 månaders utbildning, efter vilken man räknar med att den svenske ynglingen efter studentexamen skall kunna uppnå officers grad.

Det är naturligtvis mycket svårt att säga, hur man här skall kunna verkligen åstadkomma en positiv lösning av denna fråga. Det är mycket starka krafter som hålla emot möjligheterna för arbetarklassen att rekrytera officerskåren. Men då uppstår en klyfta mellan folket och de män som ha att leda den svenska försvarsmakten, och det återstår mycket, innan den klyftan blir fylld. Jag tänker inte göra denna fråga till någon huvudfråga i denna debatt, ty den kommer ju att behandlas i ett helt annat sammanhang. Men jag har inte tyckt mig kunna förbigå saken med tystnad av de skäl som jag här anför.

Vad angår det väsentliga i försvarsfrågan skulle jag vilja säga, herr talman, att det är väl en skillnad nu mot vad det varit under tidigare skede. Det råder i stort sett enighet om att man skall ha ett försvar och att det måste vara ett så starkt och dugligt försvar som möjligt. Om jag nu bortser från den reservation som högern avgivit och i fråga om vilken det väl ännu är oklart vart den syftar, råder det i stort sett enighet inom detta folk om att målsätt-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ningen för försvaret skall vara, att vi inte skola låta engagera oss i några allianser eller i något stormaktsblock utan att vi skola försöka att, därest det skulle komma till en kris, hålla landet utanför kriget och att, i händelse det oundvikliga skulle inträffa, kämpa mot den som kränker landets suveränitet. Det har visserligen hörts andra stämmor. Dagens Nyheter har vid upprepade tillfällen förklarat, att man inte är enig om en sådan målsättning, samt till och med gått så långt, att man sagt, att det inte kan komma i fråga, att Sverige skulle försvara sig mot angrepp från västmakternas sida. Men dessa meningar motsvara inte vad flertalet i detta land anser. Det råder alltså i fråga om försvaret en olikhet mot tidigare — jag vill inte säga mot förhållandena under de senare åren. Men om vi se tillbaka på tiden för den svenska arbetarklassens politiska uppmarsch, så är det dock den skillnaden i dag, att nu föreligger enighet om det militära försvaret. De divergenser som jag givit uttryck åt i dag avse min oro för att de vägar som nu beträddas komma att ställa oss inför ett perspektiv av en försvarsordning som kommer att kosta 1 300 miljoner kronor om året. Denna oro, som jag tror delas av många, sammanhänger också med en känsla av att man kanske inte på bästa sätt använder de medel som nu anvisas för militära ändamål.

I själva den fråga som nu främst står på dagordningen, nämligen frågan om en förkortning av värnpliktstiden, vill jag för min del yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Av de synpunkter som herr Hagberg i Luleå nyss har framfört skall jag bara stanna inför en enda, och jag skall beröra den i största korthet. Jag tycker dock, att det är av en viss vikt, att jag något får kommentera — jag vet inte,

om jag kan säga tillrättalägga — den uppfattning som herr Hagberg fört till togs beträffande rekryteringen av den svenska officerskåren.

Det förhåller sig på det sättet, när vi tala om armén, att när de unga officersämnena mötas på Karlberg, så är ungefär hälften sådana som tagit studenten i vanlig ordning och sedan skola bli officerare, medan den andra hälften utgöres av sådana som gått den långa vägen, antingen genom att de först tagit stamanställning och sedan få utbildning till officerare eller också genom att de som värnpliktiga ha intresserat sig för officersutbildning och kommit upp den vägen. Jag kan inte minnas siffran i år, men om jag inte misstager mig alltför mycket voro siffrorna i fjol någonting som 55 mot 56. Det vägde alltså nästan fullständigt jämnt. Det nuvarande systemet utestänger alltså inte från officersyrket någon som vill komma upp den långa vägen. Det är naturligtvis alltid en viss dragkamp mellan de båda halvorna, och den dragkampen kommer väl att fortsätta, så länge vi ha studentexamen och över huvud taget det nuvarande skolsystemet. Men många göra i själva verket gällande, att de som gå den långa vägen ha större möjlighet att göra sig gällande än de som komma över studentexamen. Detta kan jag inte uttala mig om. Jag har emellertid velat fastslå, att det finns en fullt framkomlig väg till officersyrket för dem som önska slå in på denna bana utan att ha avlagt studentexamen.

När herr Hagberg säger, att endast 10 procent av officerskåren rekryteras från socialgrupp III — en siffra som jag naturligtvis inte vill ifrågasätta, fastän jag inte har den i minnet — så beror det helt enkelt därpå, att det är så få av de unga män som tillhöra socialgrupp III som intressera sig för att bli officerare, och det är en helt annan sak.

Nu skisseras i propositionen en helt

ny linje för befälsrekrytering. Jag vet, att den är föremål för ganska mycken undran på många håll. Jag har emellertid velat ta upp till utredning en helt ny officerslinje, som säkerligen skulle i stor utsträckning kunna tillgodose de synpunkter som herr Hagberg här fört fram. Innan denna linje varit föremål för en utredning, som eventuellt lett till resultat, tror jag inte att någonting kan göras i denna sak.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Jag tror inte, att statsrådets upplysning, att hälften av officers eleverna vid Karlberg komma från de stamanställda, rubbar någonting i den framställning som jag här gav. De siffror som jag drog fram och som jag tagit från officersutbildnings-sakkunniga visa ju, att av fast anställda komma inte mindre än 66 procent från socialgrupp II och endast 18,8 procent från grupp III. Detta ändrar alltså intet i själva saken. Men sedan kommer en annan sak, och det är, att i socialgrupp III inräknas en massa folk som inte äro lönearbetare i vanlig bemärkelse. Enligt de sakkunniga komma endast 4 procent av officerskåren från lönearbetarkategorier.

När sedan statsrådet här säger, att det finns en fullt framkomlig väg för alla begåvade värnpliktiga att bli officerare på stat, om de verkligen vilja använda denna väg, så tror jag, att han nog i detta fall mera ser på formen än på saken. Jag nämnde, att vid försvarsläroverket räknar man med att fyra å sex värnpliktiga av dem som genomgå försvarsläroverket bli officerare. Det visar, hur pass framkomlig denna väg egentligen är.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag tror nog, att herr Hagberg och jag i stort sett äro överens i denna sak. Det finns en väg, men det är ganska få av de unga männen från socialgrupp III

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

som vilja beträda den. Jag vet inte, vad man skulle kunna göra för att få fler att intressera sig härför. Det är riktigt, som herr Hagberg säger, att det naturligtvis kan vara rätt svårt att komma fram på denna väg för de värnpliktiga, men vi försöka att göra vad vi kunna för att underlätta den saken. Jag vill nämna, att försvarsläroverket i år omfattar 700 elever och att det nästa år kommer att omfatta 800. Det är naturligtvis inte alla från försvarsläroverket som komma upp i officersgraden, men det är i alla fall ett mycket betydande läroverk för officersrekrytering. Det görs inom försvaret vad jag tror är möjligt att göra för att förbättra möjligheterna till en rekrytering av officerskåren från de djupa leden.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Den avvikelse från försvarskommitténs förslag som försvarsministern här talar om, nämligen att man ökar antalet av dem som gå igenom försvarsläroverket, vill jag uttala min fulla anslutning till. Jag tror, att det kommer att verka på så sätt, att det blir större antal av de stamanställda som komma att beredas möjlighet att via försvarsläroverket bli officerare, och jag vill inte förmena någon detta. Men jag tror inte att återverkningarna för de unga värnpliktiga komma att bli så mycket annorlunda än hittills.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Herr Hagberg kan naturligtvis ha rätt i detta. Men det är väl ändå naturligt, att en yngling som tillhör socialgrupp III och som inte har fått någon utbildning utöver den som folkskolan eller realskolan ger, om han är intresserad av det militära, går stamanställningsvägen. Då får han för övrigt vid unga år en god inkomst och kan därmed få en ekonomisk grundval för den vidare vandringen till officerstjänst. Däremot är det väl mera sällsynt, att någon när

Interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

han är värnpliktig plötsligt upptäcker, att han blivit intresserad för att bli officer och då går den väg som är öppen för de värnpliktiga att gå för att bli officerare. Jag tycker därför, att det inte är orimligt, att stamanställda oftare gå officersvägen än värnpliktiga.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta handläggningen av förevarande ärende ävensom av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7.**Interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr ADOLFSSON, som yttrade: Herr talman! Det torde icke kunna bestridas, att löneförhållandena för statens järnvägars banarbetarkår äro långt ifrån tillfredsställande. De senast genomförda avtalsförhandlingarna ledde icke till det resultat, som banarbetarna kunde haft skäl att hoppas på. Denna grupp statsanställda är likaså eftersatt i fråga om de sociala förmånerna, olycksfallsersättningarna, sjukavlöningen, semester tiden och färdbiljetterna. Till detta kommer emellertid även den bristande kontinuiteten beträffande arbetet och otryggheten i fråga om anställningen.

Den för denna arbetarkår låga medelinkomsten per år sammanhänger i viss mån med att arbete i regel icke beredes den året runt. En stor del av banarbetarkåren nödgas gå arbetslös längre eller kortare tid under vinterhalvåret. I vissa fall sker hänvisning till skogsarbete, men inom vissa bansektioner har

ej ens denna möjlighet stått till buds. Svenska järnvägsmannaförbundets statistik angående bland annat anställningstiden per år vid de olika bansektionerna bekräftar, att denna fråga icke lösts.

En anställningsform som inrymmer garanti för fast anställning efter viss tjänstetid samt arbete året runt har banarbetarkåren med rätta länge arbetat på att få till stånd. Frågan har förts fram vid avtalsrörelserna, och en av järnvägsstyrelsen tillsatt kommitté har sysslat med frågan om att åstadkomma ett mera kontinuerligt arbete för banarbetarna, men varken frågan om detta sistnämnda eller om en fastare anställningsform har bringats till lösning. Det förefaller därför, som om ett regeringsinitiativ skulle vara behövt, såväl när det gäller förbättrade sociala förmåner åt denna grupp som beredandet av en tryggare anställning för densamma. Ett sådant regeringsinitiativ skulle utan tvivel bidra till en snabbare lösning av denna fråga.

Missnöjet med nu rådande förhållanden i ovan berörda avseenden är av naturliga skäl synnerligen starkt inom banarbetarkåren, och då det berättigade i dess önskemål är obestridligt, vore en deklaration beträffande kommunikationsministerns ståndpunkt till frågan, innan 1948 års lagtima riksdag åtskilles, önskvärd.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att ta något initiativ för att påskynda en lösning av banarbetarkårens önskemål om kontinuerligt arbete i statens järnvägars tjänst och om en sådan anställningsform, att banarbetarnas anställning efter viss fastslagen tjänstetid blir tryggad?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.**§ 8.****Interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.**

Herr **HEDLUND** i Rådombeslut erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! För omkring två år sedan trädde en ny lagstiftning om övervakning av karteller inom näringslivet i kraft. Vid tillkomsten av densamma konstaterades, att konkurrensbegränsningar i stor utsträckning vunnit utbredning inom det svenska näringslivet. Sedermera i den offentliga debatten förekommande uppgifter om ingångna kartellavtal visa, att sådana avtal alltjämt träffas i stor omfattning.

En effektiv lagstiftning mot skadliga monopol och karteller inom näringslivet är, såsom framhållits under lagens utarbetande, ett mycket viktigt samhällsintresse. Lyckas icke det allmänna hindra sådana konkurrensbegränsningar, som minska produktionsvolymen eller medföra att kostnadskrävande produktionsmetoder bibehållas eller att produktionskostnaderna eljest hållas på en för hög nivå, undanryckes till en väsentlig del existensberättigandet för det fria näringsliv som förvisso utgör en av grundförutsättningarna för landets framåtskridande.

Med hänsyn till det sagda är det av

intresse att få veta, vilka erfarenheter som gjorts av lagen under den tid den varit i kraft. Visserligen är utrymmet för lagens tillämpning icke alldeles lika stort under en tid, då priskontroll utövas, som då så icke är fallet. Men priskontrollen — hur nödvändig den än är i tider som de nuvarande — kan ingalunda ersätta en lagstiftning mot skadliga karteller.

Även under de gångna två åren bör därför en viss erfarenhet ha vunnits av kartellagstiftningen.

Under hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta dessa frågor:

Är statsrådet i tillfälle att meddela

1) huruvida den nu gällande lagstiftningen om övervakning av karteller inom näringslivet kan anses ha länt till goda resultat för det svenska folkhushållet,

2) huruvida redan nu kan bedömas om lagstiftningen är tillräckligt effektiv?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 4.53 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Måndagen den 21 juni.

kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.**Utbildningstiden för vissa värnpliktiga (forts.).**

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande samman-

sätta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, dels ock i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Herr **LIEDBERG**, som yttrade: Herr talman! Inledningsvis skall jag tillåta mig att något litet beröra den föregående talarens, herr Hagberg i Luleå, inlägg. Han gav uttryck för svikna förhoppningar beträffande kostnadsramens nedbringande. Jag förmodar, att det är ganska naturligt att känna det på det viset för den som fortfarande anser, att prognosen av majoriteten i 1945 års försvarsutredning var riktig. Denna prognos hade ju ungefär den lydelsen, att vi borde kunna räkna med en längre tid av inte bara fred utan även avspänning i världen. Det förefaller mig, som om den som fortfarande har den uppfattningen närmast kan karakteriseras som en av vår tids bourboner.

Herr Hagberg gav emellertid även uttryck för en defaitistisk inställning, som enligt min mening inte bör få stå oemotsagd. Den riktar sig ju särskilt mot vår förmåga att hävda oss på stridsflygets område. Det är väl alldeles uppenbart att ett jämförelsevis litet land aldrig kan i fråga om stridsmedlens mängd och kanske inte heller värde tävla med en s. k. stormakt, men jag tillåter mig erinra om vilken betydelse även mindre länders motstånd hade under det senaste världskriget. Det gällde i stor utsträckning länder, som ingalunda lågo på toppen av militär kapacitet. Jag erinrar om Grekland, och jag erinrar om Jugoslavien, för att nämna några. De blevo båda besegrade — det känna vi till — men jag tror också, att vi kunna vara överens om att det motstånd de bjödo hade en omätlig betydelse för krigets slutliga utgång, framför allt därutinnan att det bringade oreda i den dåvarande angriparens, alltså Tysklands, tidtabell, en oreda som såväl i fråga om företaget i Afrika som kanske alldeles särskilt i fråga om företaget i Ryssland säkerligen var av den allra största betydelse.

Jag ber därefter, herr talman, att få övergå till herr statsrådets inledningsanförande. Herr statsrådet varnade för

den farliga illusionen att underskatta utbildningens betydelse, utbildningen av en modern soldat. Den frågan skulle enligt herr statsrådet bli föremål för en grundlig utredning. Jag tillåter mig erinra om att detta uttalas vid en tidpunkt, då man ännu inte har några erfarenheter av fjolårets beslut om övningstidens minskning. Och likväl är herr statsrådet och uppenbarligen även en stor del av riksdagen färdig med sina slutsatser, slutsatser som äro knutna till en bevisföring, som herr statsrådet mycket utförligt framförde här i kammaren och som förefaller mig med förlov sagt till stor del hänga i luften.

Chefen för försvarsdepartementet framhöll till att börja med opinionens starka krav på lättnader i övningstiden. Det finns väl, ärade kammarledamöter, aldrig någon tid, undantagandes när läget i Europa är så farofyllt att vårt land utsättes för ett alldeles speciellt hot, då man inte kan vädja till vissa grupper i vårt land och finna gensvar, om man framhåller de bördor försvaret för med sig både i ekonomiskt hänseende och i fråga om övningstiden. Det finns då alltid en opinion för minskning av bördorna. Jag håller emellertid statsrådet räknung för att han uttryckligen tog avstånd från att en sådan opinion skulle ha påverkat hans handlingssätt. Han påpekade uttryckligen, att hans ansvarskänsla bjöd honom att bedöma frågan ur saklig och ansvarsmveten utgångspunkt. Det är naturligtvis i och för sig en sak som är värd allt erkännande, även om man inte kan dela de slutsatser som herr statsrådet sedan kom till.

Det erkännande som befälet fick var i allra högsta grad på sin plats, men sedan började resonemanget enligt min mening att svikta. Intet skall eftersättas för att åstadkomma en bättre metodik och de tekniska och andra hjälpmedel som kunna främja en mera koncentrerad utbildning, säger statsrådet. Men herr statsrådet har i sitt anför-

rande och vid ett senare tillfälle påpekat en av de brister man i närvarande stund har att brottas med, nämligen bristen på befäl och instruktörer. Herr statsrådet medgav utan vidare, att en del av nämnda hjälpmedel för att främja en koncentrerad utbildning — han nämnde exercishus och annat — inte stå att få i närvarande stund. Han sade dock, att man skulle söka åstadkomma dessa hjälpmedel, så fort de materiella möjligheterna härför stode till buds. Jag ber med anledning därav få erinra herr statsrådet och kammaren om den debatt som nyligen fördes här i kammaren angående åstadkommande av bättre förvaringsplatser för våra sprängämnesförråd och ammunitionsförråd. Det visade sig då, att inte ens för dessa angelägna ändamål det varit möjligt att utverka byggnadstillstånd, trots att alla voro överens om den stora eftersläpningen på detta område. Vid sådant förhållande är det väl inte möjligt att hysa några större förhoppningar om att alla dessa hjälpmedel nu plötsligt skulle stå till buds. Tvärtom saknas nu de allra flesta. Då vi dessutom, som sagt, inte ännu varit i tillfälle att analysera verkningarna av det beslut om övningstidens minskning, som fattades av fjolårets riksdag, förefaller det mig ytterligt märkvärdigt, att man nu vill genomföra en ytterligare minskning av övningstidens längd, trots att bristen på materiella resurser och på befäl torde omöjliggöra, att man med en förkortad övningstid kan uppnå den effekt som avses. Jag kan inte finna, att den omständigheten, att en och annan inspekterande person vid en eller annan manöver kunnat konstatera att soldaterna uppträtt fältnässigt, utgör bevis för lämpligheten att vandra vidare på denna väg för nedrustning.

Jag återkommer, herr talman, till statsrådets bevisföring för att en första utbildningstid av nio månader vore tillräcklig. Han stödde sig därvid på re-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

missyttrandena. Utan att i detalj ingå på yttrandena av alla dessa olika instanser, förbandsbefälhavare etc., som herr statsrådet med sådan skicklighet citerade, skall jag be att få göra några allmänna anmärkningar. Först och främst vill jag framhålla, att den militära expertisen uppenbarligen inte haft att göra upp förslag med hänsyn till vad den funnit lämpligt ur utbildnings- och övningssynpunkt, utan den har haft, som herr statsrådet också mycket ärligt uppgav, att arbeta under en bestämd arbetshypotes. Expertisen har haft att besvara följande två frågor: Hur vilja ni ordna en utbildningsplan, om tiden för den första utbildningen bestämmes till nio månader, samt, om ni ha 12 månader sammanlagt till förfogande för utbildning, hur vilja ni då fördela dem? Genom alla yttrandena går — såvitt jag fattat rätt — som en röd tråd den tanken, att det är bättre att få en utbildningstid av nio månader, som effektivt kan utnyttjas, än att ha 11 månaders utbildningstid, som är söndertrasad av ständiga uppehåll. Det är klart, att den slutsatsen kan man mycket lätt komma till. Den är fullt förståelig även för en lekman. Den innebär ju i och för sig intet som helst bevis för att en utbildningstid av just nio månader skulle vara tillräcklig. Jag hänvisar till de av statsrådet nyss refererade yttrandena och många andras.

Inspektören för artilleriet skulle enligt herr statsrådet ha uttalat, att genom den ifrågasatta minskningen av övningstiden skulle den allmänna stridsdugligheten minskas, och i det sammanhanget kan det vara skäl att erinra om att varken överbefälhavaren eller chefen för armén eller den redan utnämnde efterträdaren till chefen för armén förklarat sig kunna ta ansvaret för den föreslagna åtgärden. Man frågar sig då vad anledningen härtill främst kan vara. Jag skulle för min del tro, att deras skäl inte ligga långt ifrån

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

den uppfattning artilleriinspektören givit uttryck åt, nämligen att den allmänna stridsdugligheten minskas.

Soldatutbildningen är i själva verket en mycket mera komplicerad utbildning än många egentligen tänker sig in i. Den går ut på inhämtandet av vissa färdigheter och vissa kunskaper. Det är visserligen inte tal om annat än att dessa kunna inläras, i alla händelser av många, på relativt koncentrerad tid, men övningstiden får ju inte anpassas enbart efter dem som fortast kunna bli färdiga, utan den måste tyvärr anpassas efter dem som sist bli färdiga. Det är emellertid inte bara den saken det hela rör sig om. Var och en som gått i kronans rock vet ju mycket väl, att också rutin och lystning äro nödvändiga, och sådant kan tyvärr inte nötas in på hur koncentrerad tid som helst. Soldaten skall kunna underordna sig. Han skall kunna samverka, och han skall kunna i praktiken tillämpa den nutida taktiken, varjämte i alla händelser en mycket stor del av soldaterna skola ha förmåga att ta egna initiativ. Det är inte så litet för en ung man att lära sig. Framför allt skall man komma ihåg, att det inte är så litet att hålla ihop under så svåra förhållanden som det kan bli fråga om, då det kommer till kritan, d. v. s. då livet sättes in som insats.

När herr statsrådet berörde den opinion som kräver lättnader, talade han även om bristande intresse, missmod och leda hos den värnpliktiga ungdomen. Jag har naturligtvis en mycket begränsad erfarenhet på detta område. Min personliga erfarenhet ligger långt tillbaka i tiden, och den kontakt man har med nutidens ungdom är naturligtvis ingalunda allsidig. Men jag har i alla händelser fått den uppfattningen, att om organisationen uppenbarligen brister, om de materiella förutsättningarna uppenbarligen inte äro för handen och om de värnpliktiga själva märka att det klickar, så bli de miss-

modiga. Det är *då* de gripas av leda. Det är *då* de fråga sig vad det hela skall tjäna till. Däremot ligger det ingalunda så till att ungdomen skulle först av allt bara tänka på fritiden och önska att det hela vore över. Jag tror att den största delen av ungdomen trivs bäst, när den är underkastad en effektiv utbildning, då den drivs intensivt och då fritid och avspänning komma som belöning för ett gott fullgjort arbete.

Några talare ha här i debatten hänvisat till andra länders övningstid och till andra länders erfarenheter. Det har påpekats hur fort man under kriget på engelsk och amerikansk sida kunde utbilda inte bara trupp utan också officerare. Ja, de direkta krigserfarenheterna utgöra nog den bästa snabbskola som kan presteras. Den fredliga utbildningen kan aldrig lära den enskilde vad det omedelbara kriget mycket snart lär honom. Men vi få komma ihåg att de två världskrig vi upplevat ha börjat med ett oförberett England och med oförberedda Förenta stater. Hur ser det då ut i dag? Jag har i en tidning sett en uppställning angående utbildningstiden i olika länder. Jag har ingen anledning att tro, att den inte är riktig. Den omfattar Norge, Polen, Jugoslavien, England, Tjeckoslovakien, USA, Frankrike, Belgien, Finland, Danmark, Norge, Schweiz och Sverige. Om beslutet nu blir sådant som statsutskottets majoritet föreslår, blir Sverige det land som har den *näst lägsta* utbildningstiden av dessa. Schweiz har en lägre utbildningstid, men, såsom statsrådet själv påpekat, den torde kompletteras med ett ganska stort antal övningsinkallelser. Sedan komma de nordiska grannländerna Norge, Danmark och Finland med ett år, därefter Belgien med samma tid, Frankrike med samma, Förenta staterna med samma och England med samma. Så komma herr Hagbergs i Luleå ideologiska främländer med två år. Det är, förmodar jag, mycket riktigt när *de* ha det, men

lika oriktigt när *vi* ha det. Logiken är litet svår att förstå, men logiken ersättes ju ofta här i världen av en fast tro.

Jag har också för min del mycket svårt att sätta mig in i denna över-skattning av vårt folks läraktighet. Menar man att det svenska folket kan inhämta den militära utbildningen i alla dess faser, icke bara kunskaperna utan också den nödvändiga rutinen, fortare än under den tid alla dessa kulturländer ansett nödvändig och lämplig?

Till slut, herr talman, skall jag be att få beröra en utgångspunkt för frågans bedömande, som förefaller mig vara av allra största vikt vid sidan av de rent militära aspekterna. Det hänvisas ofta och med rätta till det svenska folkets överväldigande anslutning till och enighet om en alliansfri neutralitetspolitik. Vi önska alla att kunna och få stå utanför de stora konkurrerande maktgrupperna, men vi få väl ändå göra klart för oss, att om det skall finnas *någon som helst* utsikt att få denna önskan uppfylld, vill det något mera till än ett önsketänkande. Jag tror att det som framför allt behövs är en odisputabel respekt på alla berörda håll för *vår vilja* och *vår förmåga* att försvara oss — att försvara oss i alla händelser en så god bit att det blir ett vanskligt företag att angripa oss. Och man frågar sig då: Illustreras den viljan och den förmågan av det beslut, som riksdagen kanske står i begrepp att fatta i dag? Jag kan mycket väl tänka mig, att statsrådet kan lyckas övertyga — eller redan har övertygat — majoriteten av sitt parti och majoriteten av Sveriges riksdag om att vad vi nu företaga i själva verket är en förstärkningsåtgärd i stället för motsatsen. Men därför är det ingalunda sagt, att utlandet fattar det på det sättet. Herr statsrådet får nog mycket svårt att få utlandet att acceptera den tankegången. Jag är tyvärr övertygad om motsatsen.

Redan den omständigheten och den

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

enligt min mening bakvända ordningen i att besluta först och därefter utreda och överväga samt skaffa medel för att möjliggöra en eventuell förkortning av övningstiden äro tillräckliga skäl för att gå mot utskottsmajoritetens förslag. Man behöver sannerligen, herr statsrådet, inte vara gripen av vare sig panik eller hopplöshet i fråga om framtidens möjligheter till en fredlig utveckling för att anse att tidpunkten för detta förslags genomförande är sällsynt illa vald.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Härefter anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag beklagar mycket, att jag nödgas begära ordet igen, men jag fick den föreställningen, att herr Liedberg icke hade hört en stor del av det anförande jag höll i dag. Detta kan naturligtvis vara fallet också med en del andra av kammarens ledamöter, och det är kanske därför skäl i att jag upprepar några av de argument, som tyckas ha förbigått i varje fall herr Liedberg.

Jag vill då i första hand fastslå, att mitt syfte med det förslag, som ligger på riksdagens bord, varit att stärka försvaret och icke att åstadkomma en försvagning. Jag vidhåller den uppfattningen, att i varje fall på längre sikt — och med längre sikt syftar jag icke på en oviss framtid utan på en tid som jag kan angiva till några år — är det möjligt att med en förkortad utbildningstid och samtidigt effektivare metoder få till stånd en bättre utbildning. Jag måste säga att herr Liedberg egentligen träffade huvudet på spiken när han sade, att de värnpliktiga, när de märka att det förekommer brister, förlora sitt intresse för saken och att ungdomen trivs bäst då den är underkastad effektiv utbildning. Det är just

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

på detta jag har syftat, herr Liedberg, och det är därför jag tror, att vi skola kunna komma fram till resultat på den väg som här beträdes.

Herr Liedberg ställde upp den svenska utbildningen mot utbildningen i vissa andra länder. Han nämnde bl. a. Schweiz och framhöll, att jag också i mitt anförande i dag påpekat, att ett stort antal övningsinkallelser förekomma där efter den första utbildningstiden. Jag kan icke inse, varför det icke skulle vara möjligt även i vårt land att lägga den fortsatta utbildningen efter den första tjänstgöringen på ett sådant sätt, att den i större utsträckning än hittills varit fallet verkligen kan tjäna till att åstadkomma en ännu bättre utbildning.

Herr Liedberg frågade: Varför kunna vi i Sverige tänkas åstadkomma en bättre utbildning än andra kulturfolk, och herr Liedberg syftade i det sammanhanget på den tablå över utbildningstiderna i vissa länder, som stod införd jag tror i går i en stockholms-tidning. Har det förbigått herr Liedberg vad jag framhöll i mitt anförande i förmiddags, nämligen att uppenbarligen de första tjänstgöringstiderna — och över huvud taget utbildningstiden för de värnpliktiga — i de länder, med vilka jämförelse förekom, icke äro valda med hänsyn till behovet av tid för att utbilda soldater utan för ockupations- och bevakningsändamål och i viss mån också med tanke på kuppberedskap? Jag hade tillfälle att i förmiddags nämna, att den engelske soldaten för närvarande utbildas under 10 å 12 veckor. Då anses han vara färdig. Sedan skickas han ut till fjärran delar av imperiet för att göra tjänst på det sätt som där kräves av honom eller till Mellaneuropa för att göra ockupationstjänst. Han tjänstgör 52 veckor, varav 10—12 veckors egentlig utbildning och 40 veckor, som tillbringas på resor eller i ockupations- eller bevakningstjänst. Det finns ingen som helst möj-

lighet att jämföra en så avpassad första tjänstgöring med den vi ha i vårt land.

Herr Liedberg slutade, liksom åtskilliga högertalare, med att beklaga den effekt ett förslag om nio månaders första tjänstgöring i Sverige skall ha i andra länder. Jag har tidigare bett de ärade representanterna för högern att försöka se till de positiva sidor i förslaget, som de äro överens med majoriteten om, den starka upprustningen av flyget och bevarandet av vår försvarsorganisation i dess helhet, och icke stirra sig blinda på den avmätning av tjänstgöringstiden, som vi icke äro ense om. Jag är säker om att utlandet, om vi söka göra klart vad saken gäller, icke på grund av detta förslag skall ha någon som helst saklig anledning att se ned på det svenska försvaret. Jag hajade till en liten smula, när herr Liedberg i slutet av sitt anförande yttrade, att det kan bli svårt för utlandet att acceptera detta förslag. Men, herr Liedberg, vi skola väl i alla fall försöka utforma vårt försvar efter våra egna synpunkter med bedömande av våra egna möjligheter och våra egna behov, och vi skola icke alltför mycket stirra oss blinda på den effekt det kan ha i andra länder. Det som är det väsentliga är nog i alla fall, att vi själva ha en känsla av att vårt försvar är hållbart. Jag tror att om herr Liedberg får tillfälle att närmare betrakta vårt svenska försvar, sådant det kommer att utformas, kommer också han att övergiva den pessimistiska syn som han har i dag.

Herr LIEDBERG (kort genmäle): Herr talman! Statsrådets förmodan att jag icke hörde på hans anförande i förmiddags var felaktig. Jag hörde tvärtom på med största uppmärksamhet, så långt det är möjligt att koncentrera sig på ett så långt anförande, och vad statsrådet nu upplyste mig om innebar inga som helst nyheter. Statsrådets ar-

gument, att hans syfte var att stärka försvaret, uppfattade jag fullkomligt. Jag gjorde bara den reflexionen, att jag icke tror att det uppfattas på det sättet vare sig utomlands eller hos stora delar av vårt folk.

Statsrådet hänvisade till sitt resonemang, att effektivare metoder skulle kunna försvara en inskränkning i tiden. Jag är klar på det också, men jag tillåter mig påpeka, att de effektivare metoderna äro ännu icke möjliga att genomföra. Vi sakna nödigt befäl, vi sakna exercishus, materiel o. s. v. Om statsrådet bygger sin uppfattning om att de brister, som nu komma att vidlåda utbildningen, skola kunna kompenseras medelst inkallelser för efterutbildning, måste jag säga att vi i så fall ha gått kraftgången. Hittills ha nämligen de möjligheter till inkallelser för efterutbildning som vi haft icke utnyttjats, och jag har icke hört talas om att det varit tal om att speciellt föra fram dessa åtgärder nu.

Statsrådet erinrade om de länder, som ha relativt kort utbildning hemma och sedan skicka ut sina trupper till okupations- och bevakningstjänst, hålla dem inne som kuppberedskap o. s. v. Jag har tillåtit mig att påpeka, att så fort det gäller verkligheten — och det gäller ett bra stycke verklighet detta — blir utbildningen lättare att åstadkomma. Då kan man på ett annat sätt än under fredliga förhållanden snabbt utbildade soldater.

Effekten utåt berörde statsrådet också. Man skulle se till de positiva sidorna och förbigå de negativa. Jag förmenar dock, att om man finner att avsevärda brister vidlåda ett förslag, kan tillfredsställelse med de positiva sidorna icke göra, att man blundar helt och hållet för de negativa.

Till slut nämnde statsrådet, att jag skulle ha ifrågasatt, om utlandet skulle acceptera förslaget. Då måste statsrådet ha hört fel eller också har jag använt ett annat ord än jag avsett. Jag har

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

aldrig menat att ifrågasätta, om utlandet vill acceptera det eller ej, utan jag har talat om hur utlandet tyvärr kommer att uppfatta det.

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr andre vice talman! Här har anförts argument både för och emot i dessa betydelsefulla frågor så länge, att jag, herr talman, skall söka koncentrera mig så mycket som möjligt.

I propositionen och i utskottsutlåtandet har framhållits, att den värld vi leva i tyvärr inte är någon idyll. Men å andra sidan torde man trots det starka bullret på den världspolitiska arenan kunna förutsätta, att en stark krigströtthet är för handen ute i världen. Detta är givetvis inte någon fredsgaranti, långt därifrån. Därför måste vi ha ett efter våra förhållanden så starkt försvar som möjligt. Däröfver äro ju ej heller meningarna delade i vårt land, utan man kan glädjande nog konstatera att nationell samling råder i denna huvudfråga. De meningsbrytningar som förekomma gälla vad som är möjligt och praktiskt utförbart, varom skillnaden mellan statsutskottets här föreliggande utlåtanden och de därtill fogade högerreservationerna bära vittnesbörd.

Villigt skall erkännas, att i en så invecklad fråga som den föreliggande med dess många osäkra moment och antaganden det inte är lätt att fatta en standpunkt, som under olika förutsättningar är riktig. Men klart är väl också, att man vid detta standpunktstagan måste taga hänsyn till att en rimlig avvägning sker mellan försvarets behov och andra samhälleliga behov av bl. a. ekonomisk, social och kulturell art. Detta innebär också, att man när det gäller det försvarspolitiska nuläget måste räkna med mycket snäva gränser, betingade av valuta-, arbetskrafts- och materialtillgång, gränser som måste beaktas, såframt inte hela samhällsutvecklingen skall komma på sned. Detta

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

har givetvis framhållits i propositionen och i utskottsutlåtandet och understrukits av olika talare i debatten. En avvägning måste därför ske mellan näringslivets skiftande möjligheter och behov och försvarets krav. Därest inte försvaret i dagens läge skall ha prioritetsrätt, kan man, såvitt jag som lekman kan bedöma, knappast komma mycket längre än Kungl. Maj:t. Därtill kommer, att även med sådan prioritetsrätt möjligheterna till väsentligt ökad produktion för försvarets del äro begränsade. För att öka desamma fordras kanske rent av en omställning inom industrien i vissa avseenden. Med hänsyn till dessa faktorer torde Kungl. Maj:ts förslag vara relativt väl avvägt.

Att planerna på en genomgripande omorganisation i överensstämmelse med försvarskommitténs förslag tills vidare lagts på hyllan förefaller mig klokt, inte minst med hänsyn tagen till svårigheten att i denna på det tekniska området dynamiska tid kunna överblicka krigsteknikens framtida vapen, metoder och utveckling. Fortsatta utredningar komma ju också enligt Kungl. Maj:ts förslag att på försvarets olika områden klarlägga dess behov och kostnader. Att dessa detaljutredningar sedan samordnas för att man skall få en enhetlig överblick över försvarets samtliga kostnader och behov är ju nödvändigt. Med tillfredsställelse konstaterar jag, att våra motioner på denna punkt rönt tillmötesgående från utskottets sida. Jag hälsar också med tillfredsställelse statsrådets uttalande, att dessa utredningar skola samordnas i största möjliga grad och att parlamentariska ledamöter också komma att få medverka därvid.

Jag hälsar också med tillfredsställelse den omedelbara förstärkningen av flyget, vilken säkerligen är välbefogad.

Vad man kanske i främsta rummet diskuterat är övningstidens begränsning till nio månader. Detta kan naturligtvis diskuteras. Erkännas måste

dock, att den s. k. kuppberedskapen blir ytterligt inskränkt. Men frågan är, om denna beredskap under nuvarande omständigheter skall tillmätas så avgörande betydelse i detta sammanhang, att den skall påverka övningstidens längd, eller om icke denna beredskap bör ordnas på annat sätt, om läget vid olika tidpunkter bedömes allvarligt. Huvudfrågan är dock om en fullgod utbildning kan ske på denna förkortade övningstid. Det är naturligtvis vanskligt för lekmannen att uttala sig bestämt därom. Men skulle man lämna svaret efter sin egen erfarenhet från den egna exercis- och beredskapstiden, skulle det bli ett bestämt *ja*. Man kunde då konstatera mycken död tid. Men jag är medveten om att åtskilligt ändrats sedan dess och att det icke för den enkla mannen i ledet är så lätt att bestämt fälla ett avgörande i denna fråga, då det är många faktorer som inverka. Jag tror dock att de negativa verkningarna av en förkortad övningstid ej böra bedömas alltför pessimistiskt. Icke minst förefaller det, såsom också utskottet framhållit, som om den intensiva försöksverksamhet på försvarets olika områden, som pågår och som bl. a. pekar mot enhetligare beväpning och minskat behov av t. ex. marschträning o. s. v., gör det möjligt att steg för steg förbättra utbildningen även på kortare tid. Lyckas våra militärer att följa med i tidens kanske i många fall alltför starka krav på rationalisering även på försvarets område, göra de både försvaret och samhället en tjänst och skapa därmed det förtroende och den tillit, som försvarets män äro värda och som har en avgörande betydelse i farans ögonblick. För ungdomens försvarsintresse och försvarsvilja är det säkerligen betydelsefullt att övningstiden icke blir längre än absolut nödvändigt, men desto effektivare utnyttjad. I nuvarande läge är tillgodoseendet av det civila arbetskraftsbehovet också av betydelse.

Önskvärt hade dock varit, att det av försvarskommittén föreslagna övningsuppehållet för jordbrukets värnpliktiga på två månader, om vilket av oss motionerats, hade kunnat genomföras med det snaraste eller senast år 1949. Detta har ej varit möjligt att ernå. Men utskottets positiva skrivning om skyndsamt provning av detta spörsmål är dock relativt tillfredsställande. Jag hoppas dock att vid den provning, som kommer att ske av försvarsfrågans olika avsnitt och olika punkter, man icke glömmar att vi icke bara behöva kanoner utan även bröd och att sålunda jordbrukets betydelsefulla roll i vår beredskap beaktas. Det är min livliga förhoppning att just dessa ur försvarets synpunkt icke minst fundamentala saker tagas upp till noggrann provning och att avvägning sker på ett för jordbruket, försvaret och samhället i dess helhet tillfredsställande sätt.

Då de synpunkter som av bondeförbundet framlagts i motioner, som beröra olika punkter i det stora frågekomplex som vi här behandla, i mycket väsentlig grad blivit beaktade av utskottet, har jag för min del intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag på samtliga de punkter, som beröras av vad jag här anfört.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! När jag tar till orda i denna fråga, fastän klockan är så mycket och flera av det parti jag tillhör förut varit uppe, så är det därför att jag, churu jag tillhör folkpartiet, kommer att rösta med reservanterna. Jag vill därför anföra några synpunkter och motiv för detta.

Jag tror, att allra största delen av oss minns en bok, som kom ut efter det första världskriget och som hette »På västfronten intet nytt». Jag vill peka på det kapitel, där de gamla skyttegravskämparna talade om de inryckande rekryterna. De gamla klarade sig i de flesta fall; de hade vana och utbild-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ning. Men de unga rekryterna, som ryckte in efter en mycket kort övnings-tid, mejades ned till mycket hög procent. Man kan säga, att manfallet hos dem stod i omvänt förhållande till övningstidens längd. Det är nog ett påstående, som kan stå sig än i dag.

Jag är lärare vid en skola. Antag, att jag där finge mig förelagt, att inom en viss tid skulle barnen simma över en bred och djup vattensamling! De skulle göra det allesamman, vare sig de kunde det eller ej. Om ni hade egna barn med i den avdelningen, så nog tror jag, att ni ville taga till den tiden så ordentligt lång, att ni visste att alla skulle klara sig över.

Sak samma gäller, om vi skulle råka i krig och våra barn eller barnbarn skulle gå ut — i vår tid, då det finns så många vapen, som till och med äro farliga för dem som använda dem, om de ej kunna sköta dem på rätt sätt. Det ha vi sett många exempel på under de krigsår som gått.

Jag glädde mig särskilt åt ett yttrande, som departementschefen fällde i dag. Han sade, att vi få komma ihåg, att värnplikten är icke bara en skyldighet; den är också för oss en rättighet. Det är en sak, som jag understrukt allt ifrån 1914 års debatter. Jag tar fasta på något, som stod i våra gamla landskapslagar: rätten att bära vapen tillkommer den frie mannen allena. Det var en rättighet, som man satte stort värde på. Det är en rättighet, som vi skola slå vakt om än i dag. Men vi ha också rättighet att begära, att när våra barn eller barnbarn skola skickas ut en gång med vapnen i hand, så skola de ha fått en sådan övning, att de kunna hantera dem.

Vårt land är ett stort land geografiskt men glest befolkat. Den moderna krigsföringen kommer, om vi råka med, att ställa stora krav på den enskilde individen. Den tid är slut, då man marscherade ut till fronten med den första beredskapen och man där bak-

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

om hade tid att ordna etappväsendet och skynda på utbildningen av de trupper, som funnos där. Alla veta vi, att om vi i våra dagar råka in i ett krig, kunna vi ifrån luften invaderas av tiotusentals man på några timmar. Detta har ju helt och hållet revolutionerat förhållandena, och det äro vi skyldiga att nu taga hänsyn till.

Jag hoppas, att icke sådana förhållanden skola kunna återkomma, som vad jag var med om 1939, då jag med de första trupperna i vårt land for upp till finska gränsen. Pojkarna kommo ut på fritiden och ropade: »Har fanjunkaren tid att komma in i logementet en stund och lära oss att hantera geväret?» De voro icke ens säkra på den saken.

Det kan sägas, att man vinner en nöjaktig utbildning på nio månader. Men det är icke nog med en utbildning, efter vilken man kan säga, att man kan det och det. Det sägs en del förklännande ord om drillen. Men när det gäller sådana saker, måste det vara så inövat, att de flesta saker gå rent maskinmässigt.

Men det är ändå icke detta, som är den huvudsakligaste punkten, som jag i dag vill trycka på, utan vad jag vill säga några ord om är kuppberedskapen.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sade, att vi skola icke behandla denna nu; vi skola taga det i ett annat sammanhang. Jag tycker, att det är nästan för lättvindigt att avfärda den saken på detta sätt. Vi komma givetvis enligt vad jag förstår att i dag gå in för en övningstid, som skapar en lucka på två och en halv månader mellan uttryckningen på våren och den tid, då nästa årsklass rycker in. Det blir väl också någon vecka till, innan de nyinryckta kunna skapligt hantera ett gevär. I denna hårda tid, då de flesta människor liksom gå och vänta på att någonting skall hända, tycker jag, att det är lättvindigt att un-

derskatta denna lucka; den finns. Skulle man icke först, innan man skapar denna lucka, ha klart för sig vilken beredskap man skall ha och hur det i övrigt skall ordnas under den tiden? Det har diskuterats och det har väckts förslag, men frågan skjutes helt enkelt undan. Det är ju också mycket annat, som fordrar en lösning i detta fall, men just denna lucka är mycket viktig. Vi veta alltså, att under två och en halv eller tre månader komma samtliga infanterikaserner att stå tomma med undantag för de pojkar, som ligga kvar för gruppchefs- och befälsutbildning, och de räcka ju icke långt.

När det gäller övningstidens längd har det nyss också från herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet påtalats, att den engelske soldaten ansågs utbildad efter tolv veckor. Men om jag ej tar alldeles fel, utgör stammanskapet, det fast anställda manskapet i England, en mycket stor procent i förhållande till vad fallet är i vårt land.

Därmed skall jag också säga några ord om en annan synnerligen viktig fråga, nämligen om underbefälet.

Jag var i går på ett kamratmöte vid ett regemente. Jag såg så många regementsofficerare där, majorer och överstelöjtnanter, att jag blev förvånad. Men jag fann också, att underbefälsstammen där icke är på långa vägar så stor som den skulle vara. Det är dock detta underbefäl, som skall göra själva grovarbetet vid utbildningen. Det är på dem, som alla dessa bördor skola läggas vid en forcerad utbildning. Ha vi ej tillräckligt med underbefäl och tillräckligt gott underbefäl, då stå vi där, om icke med helt tomma händer så icke långt därifrån. Det har ju lovats, att en särskild utredning skall företagas om detta; den brådskar.

Men jag vill också peka på en annan sak, som ligger i stöpsleven: det är rationaliseringen vid många regementen. Jag vill varna för den på ett område.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

I den mån och i den takt som man rationaliserar bort en del av underofficerskåren, försvinner också en av de förnämsta anledningarna till att vi ha något underbefäl: det är de skolor man kan få och de befordringsmöjligheter som finnas som göra, att så många bland underbefälet stanna kvar. Även om dessa icke ge dem högre befordran i det militära, jämna de dock vägen för dem inom det civila. Om alltså dessa möjligheter försvinna blir det mycket svårare att rekrytera underbefälsbannan. Att stanna kvar som långtjänstunderbefäl är dock ingenting, som lockar pojkar med ambition och framåtanda.

Herr talman! Jag vill ha detta antecknat till protokollet som motiv för mitt ställningstagande i dag och min anslutning till reservationen.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Då vi behandla denna fråga tror jag att vi kunna gemensamt konstatera, att det varma intresse för försvarsfrågan, som 1936 kanske för första gången enade nationens innevånare, fortfarande är kvar. Det är säkerligen ur både vår egen synpunkt och med hänsyn till bedömandet från andra länders sida fördelaktigt, att man ser, att här finns ett verkligt levande försvarsintresse.

Jag skall ärligt erkänna, att då jag första gången tog del av utredningarna och resonemangen om en förkortad övningstid, ställde jag mig ganska frågande inför möjligheterna, därför att jag tycker att det är en plikt för oss alla att sörja för att de människor, som en gång, om det skulle gälla, skola försvara landet, också ha fått en tillfredsställande övning, så att de kunna sina saker så väl som möjligt.

En viktig fråga är alldeles självfallet, att det finns materiel och modern sådan i tillräcklig utsträckning. Vi

veta ju hur under kriget materielen förnyades och moderniserades. Det hade gjorts vissa beställningar, som icke ens voro påbörjade och som man fann vara omoderna innan de voro påbörjade. Då beställdes nya saker, och man kunde avbeställa det, som icke var tillfredsställande.

När man diskuterar övningstiden, som här varit lika mycket på tapeten som materielanskaffningen, synes det mig att man måste beakta det hela i sitt rätta sammanhang. Jag har nämligen vid studium av frågan och resonemang med olika sakkunniga kommit till den uppfattningen, att under förutsättning av en rationalisering av övningstiden bör det räcka med den nio månaders rekryttid, som det är fråga om.

Men jag undrar, om man icke ibland vid bedömandet av frågan om övningstiden inblandar beredskapssynpunkter. Det är självfallet, att om situationen i världen är sådan, att vi behöva en stark beredskap, skola vi icke blanda samman denna fråga med övningstiden. Det bör såvitt jag begriper bli en sak för sig själv.

Dessutom skola vi komma ihåg något, som vi blevo övertygade om under det gångna kriget, nämligen att det är icke försvarsorganisationen ensam som är avgörande för huruvida landet skall stå emot påfrestningar i alla olika situationer, utan det är också hela den industriella produktionen och övrig produktion. Då vi resonera om övningstidens längd och diskutera om anskaffande av den moderniserade materiel som vi kunna få, måste vi naturligtvis beakta inom vilka gränser vi ha möjlighet att åstadkomma det bästa möjliga. Vi skola givetvis beakta den civila produktionen. Kunna vi ej fullfölja denna samtidigt med att vi ha en väl rustad armé och en god utbildning av den ungdom, vilken övas som rekryter, komma vi enligt min mening att förlora, därest det skulle bli verkliga påfrestningar.

Jag erinrar mig vad den nuvarande

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

överbefälhavaren, dåvarande översten Jung yttrade i 1936 års försvarsutskott, då jag som ordförande i detsamma ställde frågor till experterna; han var en av dem. Han sade ungefär följande: »Detta är självfallet mycket svåra saker att avgöra. Det är klart att vi som yrkesmän vilja ha det mesta som vi kunna få och att vi eftersträva att skapa det bästa möjliga försvar. Men vi skola icke vara blinda för att en stark, välrustad och trimmad armé icke är allena avgörande, om det gäller kritiska ögonblick. Kan icke den civila produktionen fylla sin uppgift, fyller icke heller krigsmakten i sin helhet sin uppgift.»

Detta yttrade dåvarande översten Jung, och det gäller enligt min mening även i dag. När man bedömer denna fråga måste man bedöma den ur alla synpunkter, och då skall man bedöma den även ur psykologiska synpunkter.

Jag sade i början, att försvarsviljan säkerligen är djupt rotad hos det svenska folket. Den gång det visar sig att någon vill tränga in över våra gränser och störa vår fred och frihet är jag övertygad, att samtliga nationens medlemmar som fått den utbildning de behöva skola göra sitt bästa. Det kommer nog att vara en vältrimmad armé även med nio månaders övningstid. Man skall därför enligt min mening icke blanda samman övningstid och beredskap: det är två skilda saker.

Då säger man, att vi måste rationalisera övningarna, men till detta finns det icke tillräckligt med instruktörer. Jag vill säga, att det finns enligt min mening många av våra militärer, som utföra ett oerhört maktpåliggande och även ansträngande arbete; de ligga i från morgon till kväll. Men vi skola icke sticka under stol med att det också finns slentrian. Vi böra använda våra krafter för såväl civil produktion som militär organisation. Då kunna vi räkna med att åstadkomma den rationalisering av försvarsmakten även härutinnan, som är nödvändig.

Nu tillstyrker utskottet flera olika utredningar. Jag anser från min utgångspunkt nödvändigt, att det blir utredningar. Härvid vill jag till försvarsministern säga: Glöm icke utredningen om det rent ekonomiska och administrativa! Det finns en hel del slentrian här. Det finnes symptom, som ej äro tilltalande, och tillvägagångssätt, som icke äro ändamålsenliga, t. ex. att en man, som sitter och sköter sin expedition, skall resa sig upp och ställa sig i givakt, om en annan man går genom rummet. Det finns en hel del andra sådana saker. Det är något som vi ej ha tid till under nuvarande förhållanden. Följaktligen måste vi försöka rätta till sådant.

Det kan icke bortresoneras, att den svenska ungdomen, som får lov att vara med i praktiskt arbete på olika områden, reagerar oerhört, om den anser att ej tiden utnyttjas i tillräcklig utsträckning.

Följaktligen måste vi bygga ut den försvarskraft som är nödvändig och som vi kunna åstadkomma, samtidigt som vi upprätthålla den civila produktionen. Härvid måste vi anpassa oss och göra den rationalisering av övningstiden och den förbättring av själva systemet för övningarna, som i detta fall kan behövas.

Det har talats om underofficerarna. Jag har själv haft ungdomar som fullgjort sin värnplikt, och jag har resonerat med dem. Fråga är om det icke finns en hel del befälspersoner, som fortfarande skulle kunna vara instruktörer, även om de fått en något högre rang. Vi skola icke lägga allt på underofficerarna. Det finns sannerligen även många av de andra, som äro i de åren att de kunna deltaga i de dagliga övningarna i större utsträckning än som vid många tillfällen är fallet.

Det är icke min avsikt att här generalisera. Alla människor ha inte samma energi, och alla tänka inte på samma sätt, och därför finns det också många, som göra oerhörda insatser, ja insat-

ser, som till och med genom överanstängning förkorta deras liv.

Det finns emellertid saker och ting, som i de ifrågasatta utredningarna böra ägnas särskild uppmärksamhet; jag tänker då på de ekonomiska frågorna och på frågor av rent administrativ karaktär. Jag känner inte dessa frågor i detalj, och jag vill därför inte mera ingående yttra mig om dem. Men jag har exempelvis hört talas om en major vid ett mellansvenskt regemente, som fått veta att det fanns någonting som hette stenografer, som skulle kunna lätta på arbetsbördan. Han anställde därför en flicka, som kunde stenografera. Men hon fick inte mycket att göra utan begärde mera arbete. »Jag kan inte prata mera», svarade majoren och skickade i stället lappar om vad hon skulle skriva ut, och hon i sin tur genmälde, att under sådana förhållanden förlorade hon sin färdighet i stenografi. Hade det inte varit bättre att majoren i fråga — han var inte alltför gammal — om det nu fattades instruktörer, hade börjat trimma sina pojkar i arbetet?

Jag har för min del den uppfattningen, att vi på det för hela nationen bästa sättet upprätthålla försvarsviljan, om vi genomföra den övningstid, som här är ifrågasatt, och att vi, när förhållandena göra det nödvändigt, öka vår beredskap. Men den dagen få vi ta ställning till den senare frågan, som vi nu inte böra blanda samman med frågan om övningstidens längd.

Till sist skulle jag vilja säga, att jag helt instämmer i vad statsutskottet skrivit om de utrikespolitiska förhållandena. Jag kan inte förstå den irritation, som därvidlag kommit till synes på vissa håll. Jag förmenar, att om vi i vårt land börja bli tveksamma om, huruvida vi skola hålla neutralitetslinjen även i fortsättningen, och om vi inte kunna lita på varandra i det avseendet, ja, då blir det svårt att kunna tänka sig en samverkan i försvarsfrågan i någon större utsträckning.

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Herr talman! Jag slutar mitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog härunder ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Jag skall bara yttra mig om en detalj, men enligt min mening en viktig detalj, i det föreliggande förslaget till reformering av våra försvarsanstalter, nämligen kavalleriet.

Som alla veta ha vi nu fyra kavalleriregementen, men i såväl propositionen som i utskottsutlåtandet föreslås en minskning till tre regementen. Denna minskning skulle komma att gå ut över livregementet till häst eller K 1 här i Stockholm, som skulle indragas. Det är enligt min mening anmärkningsvärt och beklagligt, att medan man annars med den föreliggande försvarsreformen syftar till en förstärkning av våra försvarsanstalter, skall denna viktiga del av försvaret skäras ned och försvagas med en fjärdedel.

I dagens debatt har redan framhållits, hurusom erfarenheterna från det sista världskriget bekräftat, att kavalleriet i terrängförhållanden liknande dem vi ha i vårt land gjorde ovärderliga tjänster. I skog och bergsterräng, i snö och kyla ha motoriserade förband ofta ingen möjlighet att ta sig fram; men kavalleristen på sin vältränade häst han tar sig fram under nästan vilka förhållanden som helst. Jag bygger detta mitt uttalande på personlig erfarenhet, eftersom jag i 12 månader fullgjort min värnplikt vid kavalleriet. Man kan vara ganska förvissad om, att om vi råka ut för ett anfall, blir det inte på de stora vägarna och på de öppna fälten vi komma att uppta vårt försvar, utan det blir i våra skogar och i den mest svår-tillgängliga terrängen, där pansarvagnar och motordrivna fordon inte kunna göra sig gällande. Då kan det bli av avgörande vikt att vi ha ett kavalleri

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

av åtminstone den omfattning och styrka, som vi nu ha. Hur förhåller det sig för övrigt med den viktiga spaningen? I mörker och dimma och i skogsterräng kommer flyget fullkomligt till korta, under det att ryttaren tar sig fram och kan utföra viktiga spaningsuppdrag nästan oberoende av terräng- och väderleksförhållandena. Snabba förflyttningar till utsatta punkter och överraskande anfall genom skog och i nattmörker är ju också en uppgift, som kavalleriet är alldeles särskilt lämpat för.

Som ett skäl för indragning av K 1 har anförts att exploateringen av norra Djurgårdsområdet väsentligen minskat övningsmöjligheterna, varjämte utbildningsavdelningarnas förflyttning till och från det egentliga övningsområdet på Järvafältet vållar förlust av utbildningstid. De minskade övningsmöjligheterna är något, som ingalunda inträffat just nu. Redan för mer än 30 år sedan var det så pass trångt på Gärdet, att de flesta övningar i förband måste äga rum på Järvafältet. Någon nämnvärd nackdel härav har under hela denna tid inte förports. Förflyttningen mellan kasern och övningsfält utnyttjas även, såsom vederbörande sekundchef framhåller, till utbildning i en för truppslaget utomordentligt värdefull marschträning. Den grundläggande enskilda utbildningen sker nu som förr på regementets egna utrymmen, på kaserngård och i ridhus.

Ett ytterligare skäl som anförts för nedläggande av K 1 är, att kasern-etablissemnet skulle vara behövt för tygförvaltningsskolan. Men det skälet kan inte heller enligt min mening vara bärande. Denna skola har ju redan lokaler — om inte förstklassiga så dock fullt användbara — för sitt ändamål.

Herr talman! Som redan i debatten påpekats har chefen för armén igångsatt en utredning rörande kavalleriets användbarhet och ställning inom vår

blivande försvarsorganisation. Nog vore det väl klokt och välbetänt att inte, innan denna utredning framlagt sina resultat, göra ett så drastiskt ingrepp i våra försvarsanstalter, som ett nedläggande av K 1 skulle innebära. Vi ha tidigare gjort många misstag i vår försvarspolitik och jag fruktar, att ett nedläggande av K 1 skulle bli ett nytt sådant misstag.

Herr talman! Med den uppfattning jag sålunda har om kavalleriets betydelse för vårt försvar kommer jag att vid voteringen ge min röst åt den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna, vid statsutskottets utlåtande nr 160 fogade reservationen nr 3, vilken innebär att frågan om K 1:s indragning skall upptagas till avgörande först sedan den påbörjade utredningen slutförts. Jag vågar, herr talman, rikta en vördsam vädjan till kammarens övriga ledamöter att de ville stödja denna reservation.

Häruti instämde herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Stafsund.

Herr **MOESSON**: Herr talmannen erinrar sig säkert den debatt i försvarsfrågan, som fördes här i kammaren i slutet av maj 1925, och kan sålunda göra en jämförelse med den pågående. Han skall helt säkert finna, hur mycket lidelsefriare denna debatt är än den som då hölls.

Det var min första riksdag, och det var då, som det väl är nu, att den ene kände sig manad att i en viss fråga gå åt den ena sidan, medan den andre kände sig manad att gå åt den andra, där vederbörande kände sig bäst hemma. Så var det med mig. I försvarsfrågan var jag högern så nära som det var möjligt, i de sociala frågorna stod jag socialdemokraterna så nära som det varit möjligt. Det parti jag tillhörde, det frisinna, var mycket skarpt delat i försvarsfrågan, och jag minns hurusom vår dåvarande parti-

chef på ett partimöte upprörd yttrade, att han inte trodde, att man i världs-historien skulle kunna leta fram ett exempel på att ett fritt folk med egna händer lyft av så mycket av skyddet för landets värn som det svenska folket då stod i begrepp att göra. Kanske det aldrig kommer till historien, men det kan berättas här, att det var några enkla och obetydliga män som jag, vilka på grund av det läge, som då var, lyckades genom en överenskommelse med några av socialdemokraternas ledande män, som gärna ville ha ett så enhetligt beslut som möjligt, rädda två av våra regementen. Kanske får jag också erinra några av mina äldre kammarkamrater bland socialdemokraterna om det bittra, kanske något patetiska, som låg i det anförande en kvinnlig ledamot av högerpartiet på stockholmsbänken höll, då hon citerade Runebergs ord i Soldatgossen:

»Gud bevara fosterlandet,
ringa är allt annat sen»,

och hur hennes ord drunknade i ett hånskratt.

Mycket har ändrat sig sedan dess. Utan att vilja förnära någon här erinrar jag också om, hurusom några år senare hela det socialdemokratiska partiet med undantag av en man lämnade partichefen, Per Albin Hansson, i sticket i en försvarsfråga och att amiral Lindman då fällde yttrandet, att nu fick man bevittna den föga uppbyggliga synen att ett helt parti gick emot sin partichef, och att sist av alla partichefen kom springande efter de bortlöpande samt att Per Albin Hansson då replikerade, som den karl han var: »Vi ha inte sett det än».

Vad är det nu som föranlett mig att framkalla dessa bittra minnen? Jo, det är därför att jag velat ge uttryck åt den glädje, som i många år bott i mitt sinne över att vi nu kunnat lyfta försvarsfrågan upp på ett plan, där praktiskt taget alla representanter för

Utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

svenska folket äro eniga. Om jag undantar en liten giftig gliring, som herr Skoglund i Doverstorp bestod försvarsministern och som enligt min mening utgjorde en skönhetsfläck i hans anförande, är jag glad över att i denna debatt olika meningar kunnat komma till uttryck utan hårda ord, och att alla varit eniga i känslan av ett och det samma, nämligen viljan att värna fosterlandet.

Jag hade för min del gärna sett, att försöket att i det sammansatta utskottet nå enighet om en första utbildningstid av tio månader hade lyckats, men då så inte blivit fallet ser jag häri något, som så att säga är betingat av de föreliggande omständigheterna. Den som i likhet med mig gärna önskat att tiden för rekrytutbildningen fastställts till tio månader i stället för nio, ser i utskottets förslag ett offer, som bringas för att vi i själva sakfrågan i allt väsentligt skola kunna hålla samman. Vinsten av en sådan sammanhållning är enligt min mening så stor, att det bör vara möjligt för oss att bringa detta offer.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat motivera varför jag i fråga om det nu föreliggande utlåtandet från sammansatta stats- och andra lagutskottet kommer att rösta med utskotts-majoriteten.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande jag besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Försvarets organisation.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Skoglund i Doverstorp begärde emellertid rösträkning, vadan votering med omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 148 ja och 35 nej.¹

Kammaran hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 2.

Försvarets organisation.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande försvarets organisation jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 206 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948, föreslagit riksdagen besluta, att försvaret i de delar, som berördes i nämnda statsrådsprotokoll, skulle organiseras på sätt av departementschefen i samma statsrådsprotokoll angivits.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehått ett flertal motioner.

I motionen II: 524 av herr *Andersson* i Dunker hade hemställts, att riksdagen måtte avslå i propositionen framlagt förslag att indraga Livregementet till häst i Stockholm.

Herrar *Thorell* och *Håstad* hade i motionen II: 527 hemställt, att frågan

om den föreslagna indragningen av Livregementet till häst måtte upptagas till avgörande först sedan utredningarna om kavalleriets framtida krigsorganisation och lokalfrågorna fullständigt slutförts.

Herr *Ljungqvist* hade i motionen II: 528 hemställt, att frågan om nämnda indragning måtte upptagas till avgörande först sedan utredningarna om kavalleriets framtida krigsorganisation samt om med regementets kaserner sammanhängande militära lokalfrågor fullständigt slutförts.

I motionen II: 529 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. hade yrkats dels att riksdagen måtte besluta, att flygvapnet tills vidare måtte utformas i enlighet med 1945 års försvarskommittés förslag, dels att i anslutning till de i propositionen anmälda utredningarna om försvarets organisation jämväl frågorna om en centralisering av arméns värnpliktsutbildning och en differentiering av utbildningstiden i armén i syfte att nedbringa kostnaderna måtte bli föremål för utredning.

I de likalydande motionerna I: 359 av herr *von Heland* m. fl. och II: 525 av herr *Edberg* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda i motionen berörda frågor samt — för den händelse Kungl. Maj:t avsåge att låta dessa frågor bli föremål för detaljutredningar — att resultaten av dessa utredningar måtte bli föremål för granskning och översyn av en parlamentarisk utredning.

Utskottet hade efter en med I. betecknad inledning uppdelat sina uttalanden i ämnet i följande huvudavdelningar, nämligen II. Allmänna synpunkter, III. Särskilda frågor, IV. Armén, V. Marinen, VI. Flygvapnet, VII. Vissa för försvaret gemensamma ändamål, VIII. Byggnader m. m., IX. Utskottets hemställan.

I avd. III hade utskottet, under punkten A. Försvarets högsta ledning, bl. a.

¹ Jfr § 9.

Försvarets organisation.

uttalat sig för bibehållande av överbefälhavarinstitutionen även under fredstid.

I avd. IV hade utskottet, under punkten III. Fredsorganisationen med underavdelningen C. 3 Kavalleriet, uttalat, bl. a., att utskottet funne de försämrade övningsförhållandena för K 1 samt angelägenheten av att för andra ändamål utnyttja förbandets nuvarande etablisement och kasernområde tala för indragning av detta förband.

I avd. VI, punkten II, Fredsorganisationen med underavdelningen D Flygförband m. m., hade utskottet gjort vissa uttalanden angående flygförbanden, innefattande — förutom hänvisning till vissa av utskottet under huvudavd. II anförda synpunkter — anslutning till vad departementschefen i förevarande avsnitt anfört.

Utskottets hemställen innefattade,

A. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 363 samt II: 22, 523, 524, 527 och 528, besluta, att försvaret i de delar, som berördes i Kungl. Maj:ts proposition nr 206, skulle organiseras på sätt i nämnda proposition angivits med de avvikelser därifrån, som betingades av vad utskottet i det föregående anfört;

B. att motionerna I: 359, 361, 362, 365, 366 och 367 samt II: 520, 522, 525, 526, 529 ävensom I: 368 och II: 531 — de båda sistnämnda i vad de avsåge försvarets organisation — i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkten A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utskottets utlåtande hade fogats sex reservationer.

I en med 2) betecknad, vid avd. III. Särskilda frågor. A. Försvarets högsta ledning av herrar *Lindström*, *Gillström*, *Eriksson* i Stockholm, *Ward*, *Wallentheim* och *Lindholm* avgiven reservation hade förordats, bl. a., att en prövning

av överbefälhavarinstitutionens berättigande komme till stånd.

I en med 3) betecknad, vid avd. IV. Armén. III. C. 3. Kavalleriet av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström* avgiven reservation hade förordats, i överensstämmelse med motionerna II: 527 och II: 528, att frågan om den föreslagna indragningen av K 1 skulle upptagas till avgörande först sedan pågående utredning om kavalleriets framtida organisation samt planerad utredning om vissa lokalfrågor slutförts.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av herr **WARD**, som yttrade:

Herr talman! Med avseende å föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 160 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredragas i den ordning, vari de i utlåtandet förekomma, utskottets under de skilda avdelningarna och underavdelningarna i motiveringsform gjorda uttalanden, vilka därvid må kunna efter talmannens beprövande sammanföras i grupper och vilkas text icke må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres,

att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt

att, sedan utlåtandet blivit på angivet sätt genomgånget, utskottets hemställan föredrages punktvis.

Kammaren biföll denna hemställan.

Utskottets uttalande under Avd. II. Allmänna synpunkter.

Godkändes.

Utskottets uttalanden under Avd. III. Särskilda frågor.

Försvarets organisation.

Punkten A. Försvarets högsta ledning.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr THAPPER: Herr talman! När nu reservanternas motiverat sin ståndpunkt i denna fråga, måste också jag med några ord motivera varför jag ansluter mig till utskottets uttalande.

Det gäller frågan om försvarets högsta ledning och om bibehållandet av överbefälhavarinstitutionen i fred. Skälet för mitt ställningstagande har varit följande. Jag anser att försvarskommittén har rätt på denna punkt när den framhåller, att de synpunkter, som gjort sig gällande i fråga om fredsorganisationens utbyggnad och om överbefälhavarinstitutionen, i allt väsentligt fortfarande äga giltighet, varför den senare alltså bör bibehållas. Till dessa försvarskommitténs synpunkter har ju också departementschefen anslutit sig.

Utskottets förslag innebär ju också att utskottet är med om inträttandet av ett särskilt organ, benämnt militärledningen, som är sammansatt av överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna. Vid detta organs sammanträden skola också chefen för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, chefen för civilförsvarsstyrelsen och chefen för försvarets forskningsanstalt samt företrädare för andra berörda myndigheter beredas tillfälle att närvara.

Utskottsmajoriteten vill alltså på denna punkt, som den ju också säger i utlåtandet, avvakta erfarenheterna av denna nya organisations verksamhet innan man, som reservanternas göra, begär en ny utredning om inträttandet av en försvarsnämnd eller ett försvarsråd. Man har all anledning att ställa sig skeptisk till en sådan institution som den reservanternas ha tänkt sig, åtminstone tills man har prövat det av försvarsministern nu föreslagna arrangementet.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall

till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Thapper anförde, att försvarsministern i sitt förslag till gemensam ledning har gjort en viss uppmjukning genom den nya s. k. militärledningen, där försvarsgrenscheferna skola få tillfälle att yttra sig, men vi reservanter anse på den punkten, att det totala kriget på ett sådant sätt ingriper i samhällslivet, att det bör råda kontakt även med det civila livets representanter. Det bör i försvarsledningen åstadkommas en samordning av alla de intressen, som kunna beröras av krigsoperationer med mera sådant. Dessutom är det en hel del andra, åtminstone synes det mig, synnerligen bärande skäl som tala för att man även på denna punkt låter verkställa en utredning beträffande försvarets högsta ledning, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 2 av herr Lindström m. fl.

Herr HOLMSTRÖM: Herr talman! Jag ber att få erinra om att den stora försvarskommittén har haft denna fråga under övervägande och kommit till det resultatet, att ÖB-institutionen bör stå kvar. Den s. k. Rappekommittén har också haft frågan under övervägande och kommit till samma resultat. Nu ligger frågan under behandling i förvaltningsutredningen. Jag anser att vi under sådana förhållanden icke skola fatta något annat beslut än det som utskottsmajoriteten föreslagit.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets uttalande under förevarande punkt dels också på godkännande av den lydelse av nämnda uttalande, som föreslagits i den av herr Lindström m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den

Försvarets organisation.

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren beträffande statsutskottets förevarande utlåtande nr 160 godkänner utskottets uttalande under Avd. III punkten A. Försvarets högsta ledning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av nämnda uttalande, som föreslagits i den av herr Lindström m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 95 ja och 78 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets uttalande i förevarande punkt.

Punkterna B—J.

Godkändes.

Utskottets uttalanden under Avd. IV. Armén.

Punkterna I och II.

Godkändes.

Punkten III. Fredsorganisationen.

A—C 2.

Godkändes.

C 3. Kavalleriet.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr THORELL: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr WARD: Herr talman! Jag ber att i anslutning till vad som tidigare yttrats få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets uttalande under denna punkt dels ock på godkännande av den lydelse av nämnda uttalande, som föreslagits i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thorell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren beträffande statsutskottets förevarande utlåtande nr 160 godkänner utskottets uttalande under Avd. IV punkten III. C. 3 Kavalleriet, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av nämnda uttalande, som föreslagits i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Thorell, vadan votering medelst omröst-

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel.

ningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 37 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets uttalande under förevarande punkt.

Punkterna III C 4—I och IV samt Avd. V. Marinen och Avd. VI. Flygvapnet punkterna I—II C.

Utskottets uttalanden godkändes.

Härpå föredrogs utskottets uttalande under *avd. VI. punkten II D. Flygförband m. m.*; och anförde därvid:

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag får i anslutning till den motion jag väckt på denna punkt yrka, att andra meningen i utskottets uttalande på s. 82 ändras så att den får följande lydelse: »Vad departementschefen i övrigt anfört i förevarande avsnitt ger utskottet anledning till den erinran, att flygstridskrafterna, såsom förordats i motion nr II: 529, måtte utformas i enlighet med vad 1945 års försvarskommitté föreslagit.»

Herr WARD: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets uttalande under ifrågavarande punkt dels ock på godkännande av det av herr Hagberg i Luleå under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del; och godkände kammaren utskottets uttalande.

Utskottets uttalanden under avd. VI. punkt II. E, Avd. VII. Vissa för försvaret gemensamma ändamål samt Avd. VIII. Byggnader m. m.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Underhåll av tygmateriel m. m.

Punkten 40, angående Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen (punkt 55, s. 56—58) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 39 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Lundqvist* (I: 220) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmström* (II: 289), hemställts, att riksdagen måtte till underhåll av arméns tygmateriel för budgetåret 1948/49 bevilja ett anslag av 43 900 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 220 och II: 289, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 39 000 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 220 och II: 289, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för bud-

Utgifter under riksstatens fjärde huvudtitel.

getåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 43 900 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Vidare yttrade

Herr **WARD**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid denna punkt fogade reservationen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Skoglund i Doverstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 40:o i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 41.

Utskottets hemställan bifölls.

Hemvärnets avlöningar.

Punkten 42 föredrogs; och anförde därvid

Herr **HANSSON** i Skediga: Herr talman! Man har ute i kommunerna i många fall frågat sig, huruvida inte staten borde ge större anslag åt hemvärdet för vissa ändamål. Vid ett sammanträde med kommunalfullmäktige i min hemkommun i går sade hemvärnskassören, att hemvärdet inte har några pengar att röra sig med. Man har begärt att få ett förrådsrum och något ställe där man kan ha sina överläggningar, men frågan var inte väckt i laga ordning, och vi kunde därför inte ta upp den till behandling. Om vi skola kunna upprätthålla hemvärdet, tror jag statsmakterna måste visa litet större intresse för det samma. I landskommunerna hyser man stort intresse för hemvärdet, men intresset från statsmakternas sida förefaller inte att vara tillräckligt.

Jag tänker inte ställa något yrkande, men jag vill vädja till försvarsministern att ägna större intresse åt hemvärdet på landsbygden. Jag är viss om att det har en viktig uppgift att fylla i vår beredskapsorganisation, och erfarenheterna från kriget visa ju, att hemvärdet kan vara till ofantlig nytta.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 43—64.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Underhåll av marinens fartyg m. m.

Punkten 65, angående Marinen: Underhåll av fartyg m. m. Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen (punkt 96, s. 84 och 85) att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 23 800 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 368 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 531 av herr *Skoglund m. fl.* hade hemställts

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1948/49 till förstärkning av marinens materielanslag anvisa 10 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Av nämnda belopp hade enligt motionerna 2 miljoner kronor avsetts för förbättring av avrustade fartygs grundberedskap.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge förbättring av avrustade fartygs grundberedskap, till Marinen: Underhåll av fartyg m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 23 800 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Lundgren, Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge förbättring av avrustade fartygs grundberedskap, till Marinen: Underhåll av fartyg m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 25 800 000 kronor.

Punkten 65 föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen vid denna punkt.

Herr **WARD**: Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 66—124.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125.

Lades till handlingarna.

§ 4.

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2. De värnpliktigas penningbidrag. Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 209 föreslagit riksdagen (punkt 2, s. 5—8) att godkänna i statsrådsprotokollet för försvarsärenden för den 23 april 1948 angivna grunder för penningbidrag åt värnpliktiga.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle en förbättring av de värnpliktigas kontanta löneförmåner komma till stånd, vilken höjning tills vidare borde begränsas till 50 öre för dag för samtliga värnpliktiga.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner. I en inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Lindberg* väckt motion (II: 530) hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att penningbidraget åt värnpliktiga, som uttoges till gruppchefsutbildning vid armén, måtte höjas med 50 öre utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Sistnämnda motion (II: 530) hade såvitt anginge anslagsfrågan behandlats av statsutskottet och i övrigt av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 393 och II: 551, I: 394, II: 530, sistnämnda motion i vad den avsåge penningbidrag, II: 552 samt II: 556, godkänna av departementschefen i statsrådsproto-

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

kollet över försvarsärenden för den 23 april 1948 angivna grunder för penningbidrag åt värnpliktiga.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Andrén, Lundgren, Skoglund* i Dovers-
torp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 530, i vad den avsåge penningbidrag, även-
som med avslag å motionerna I: 393 och II: 551, I: 394, II: 552 samt II: 556, godkänna av reservanterna angivna grunder för penningbidrag åt värnpliktiga.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Lekåsa: Herr talman! I det ärende, som kammaren nu går att behandla, har statsutskottet varit fullständigt enhälligt. Här föreligger ingen reservation. Men detta till trots anse jag och mina medmotionärer, att det penningbidrag som skall utgå till de värnpliktigas avlöning med hänsyn till penningvärdet borde sättas i överensstämmelse med vad försvarsberedningen uttalat i sitt utlåtande.

Sedan vid 1946 års riksdag motionsvis väckts frågor rörande förbättring av de värnpliktigas penningbidrag och införande av en uttryckningspremie att tilldelas de värnpliktiga vid utbildningens slut och riksdagen funnit dessa spörsmål vara av natur att böra prövas, uppdrog Kungl. Maj:t åt 1945 års försvarskommitté att taga under överbä-
gande de sålunda väckta frågorna. Försvarskommittén påvisar den stora betydelsen för de värnpliktigas trivsel och därmed för andan inom krigsmakten, att de ekonomiska förmåner, vilka utgå till dem under militärtjänstgöringen, avvägas så att de möjliggöra tillgodo-
seende av åtminstone vissa av de behov som stå i samband med deras fritid och som de föra med sig från sitt civila liv. »Det nuvarande penningbidraget måste»,

anför kommittén, »icke minst med hän-
syn till penningvärdets fall anses för knappt tilltaget för att tillgodose även mycket begränsade krav härutinnan.» Därför föreslog försvarskommittén att bidraget skulle höjas med en krona, alltså till två kronor.

Vi ha i motionen II: 551 framhållit betydelsen av denna fråga, och vi ha yrkat, att riksdagen måtte besluta att penningbidraget till de värnpliktiga från och med den 1 juli skall *höjas med en krona*. Det har resonerats och disku-
terats mycket om saken. Utskottet säger i sitt utlåtande, att även utskottet anser ofrånkomligt att en förbättring av de värnpliktigas kontanta löneförmåner nu kommer till stånd. Å andra sidan har utskottet icke något att erinra mot vad departementschefen förordat och går på propositionen.

Jag finner det för min del underligt, att när vi i många andra fall haft råd att ge ganska generöst, vi icke också nu kunnat ge även till de värnpliktiga. Många av dem äro fattiga, många komma från småbrukarhem och ha fått gå från sitt arbete, och de borde under sådana förhållanden vara berättigade att få denna lilla ökning av penningbi-
draget.

Jag skulle kunna ytterligare motivera detta, men i frågans nuvarande läge och vid denna sena timme skall jag in-
skränka mig till att yrka bifall till motionen nr II: 551.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledning-
en av förhandlingarna, instämde her-
rar *Boman* i Stafsund, *Persson* i Norr-
by, *Larsson* i Luttra, *Stenwall, Johans-
son* i Norrfors och *Pettersson* i Norre-
gård.

Herr DAHLGREN: Herr talman! Vi ha här hållit på hela dagen med att diskutera försvarsfrågan. Den fråga vi skola avgöra nu har med försvaret att göra, frågan om manskapet och dess

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

ekonomiska förhållanden. Vi kommunister ha tidigare då vi väckt motioner sagt, att det väl egentligen icke tjänar så mycket till att skapa aldrig så god materiel, om man icke har manskap som känner trivsel med den sysselsättning som är det påtvingat under den tid det skall göra sin värnplikt. Man måste söka åstadkomma vad som brukar kallas för god soldatanda bland de unga pojkar, som skola göra sin plikt mot sitt fosterland. En god soldatanda skapar man icke genom att visa en sådan njuggenhet som den staten ådagalagt alltför länge.

Vi ha såväl år 1946 som år 1947 motionerat om att dagspenningen skall ökas till två kronor om dagen. Vi ha ansett detta vara ett minimum för att de värnpliktiga över huvud taget skola kunna därmed bestrida de nödvändigaste utgifterna. Nu hade också de värnpliktiga räknat med allmänt, att det skulle bli en sådan ökning. Vi väckte ingen motion under den ordinarie motionstiden, och detta berodde enbart på att försvarskommittén föregående år hade stannat vid att föreslå denna ökning. När sedan frågan återkom i form av en proposition, visade det sig att regeringen hade prutat ned den av försvarskommittén föreslagna höjningen av penningbidraget till halva beloppet. Detta kan jag icke anse vidare riktigt eller klokt gjort i den situation, vari vi för närvarande befinna oss. Jag har den bestämda uppfattningen, att efter de löften som givits och de tal som hållits i denna sak de som nu göra sin värnplikt och de som i fortsättningen komma att göra den blivit inställda på att man skulle komma fram till det som försvarskommittén föreslagit.

Såsom jag tidigare erinrat, har majoriteten av de värnpliktiga — det är ju pojkar från fattiga arbetar- och bondehem — intet överflöd på detta livets goda utan äro beroende av vartenda öre som de kunna få under värnpliktstiden. Se vi sanningen i ögonen förstå vi alla,

att det icke duger att höja bidraget till endast en krona 50 öre. Vad har inträffat sedan vi diskuterade frågan 1946? Då saken hänsköts till försvarskommittén, sade man samtidigt ifrån — åtminstone hette det så här i kammaren, såvitt jag fattade rätt — att alla voro inställda på att lösa frågan. Jag tror icke det fanns mer än en mening i det fallet. Utskottets talesman 1946 herr Ward förklarade, att när kommittén blir färdig med sin utredning, skall man icke låta sig nöja med någon tjugufemöring, och han trodde att det belopp det kunde bli fråga om skulle ligga i närheten av de tre kronor, som hade diskuterats i samband med en socialdemokratisk motion. Nu blev det visserligen inte en tjugufemöring, det blev två tjugufemöringar i stället, men det var väl i alla fall icke så man menade när man talade om att ge de värnpliktiga en bättre lön för deras påtvingade sysselsättning.

Det kan ifrågasättas, om det belopp av en krona 50 öre som nu föreslås är lika mycket som den krona som utgick förut. Jag har ingen exakt uppgift på penningvärdets försämring sedan 1946. Det kanske verkar för mycket när man jämför en krona 50 öre med en krona. Men sådant som de värnpliktiga behöva köpa för sitt dagliga behov — de vilja väl ha litet toalettartiklar och litet kaffe, och de vilja gå på bio — har man från den statliga ledningens sida varit synnerligen mån om att höja priserna på, och detta ganska väsentligt. Det är ju praktiskt taget regel, att förläggningarna finnas utanför större samhällen, och det betyder, att en värnpliktig, när han skall på sin fritid förströ sig eller köpa något, får använda färdmedel, något som han inte får gratis. Utanför Stockholm äro en hel del stora förläggningar, och de värnpliktiga måste under sin fritid göra järnvägs- och bussresor hit för att kunna gå på någon biograf eller på någon tillställning. En resa t. ex. från Berga tur och retur kostar för den värnpliktige, trots

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

att han har nedsatt pris, 3 kronor. Skall han gå på en bio och kanske bjuda en liten jänta med sig, slukar det hela hans veckopenning, ja, den räcker icke ens till. Bara ett sådant litet exempel är talande nog. Jag behöver icke utveckla saken vidare för att belysa att penningbidraget är otillräckligt.

Jag har erinrat om vad en av utskottets talesmän tidigare sagt. Jag skulle kunna göra andra erinringar och påvisa, hurusom de värnpliktiga i år varit inställda på att de nu skulle få två kronor i penningbidrag. Nu blir så icke fallet, och utskottet motiverar sin ståndpunkt med statsfinansiella skäl. Det är ju det gamla argumentet, som användes hela tiden, att man skall suga upp köpkraftsoverskott och se till att budgeten blir överbalanserad. Men jag har aldrig velat föreställa mig att detta skulle ske på de värnpliktigas bekostnad. Jag hade tänkt mig att de värnpliktiga skulle vara en grupp som skulle stå utanför detta, och jag kunde aldrig tro att man bara för att slippa betala ut 6½ miljoner kronor från statskassan skulle skära ned ett förslag, som av många uppfattats som en realitet. Den ekonomiska politik som vår statsledning har fört, har sannerligen drabbat våra värnpliktiga kanske i större utsträckning än andra, beroende på vad jag förut nämnt, nämligen att de medel de ha icke äro stora under en sysselsättning som icke är enbart rolig. En värnpliktig vill, när han får sin ledighet, gå ut på ett enklare nöje, och detta är som bekant väsentligt dyrare nu än tidigare.

Herr talman! Jag skulle kunna anföra mer i denna sak men jag tycker icke att det är nödvändigt just nu. Jag vill dock som min mening säga, att ingenting inträffat annat än att tiderna blivit sämre och situationen svårare för de värnpliktiga. Jag har därför icke haft anledning att ändra den uppfattning jag hade när jag motionerade och ber att få yrka bifall till motionen II: 552.

Herr WARD: Herr talman! Det finns väl ingen här i kammaren som inte skulle vilja gå de värnpliktiga till mötes och höja bidraget från en krona 50 öre, som nu är föreslaget, till två kronor, men vi ha inom statsutskottet, hur mycket vi än sympatisera med motionärernas framställning, ansett, att man just nu inte bör gå längre än till en krona 50 öre på grund av det läge som nu råder. Visserligen kan det sägas, att i denna stora budget spelar den merutgift av 6,5 miljoner kronor, som ett bifall till ifrågavarande motion skulle innebära, inte någon större roll, men det ena hänger samman med det andra, och man måste ta hänsyn till sammanhanget även härvidlag. Nu få de värnpliktiga i alla fall bidraget ökat med en 50-öring, och jag vill för min del uttala den förhoppningen, att det inte skall dröja länge, förrän man kan gå upp till det belopp som är föreslaget i motionerna. Jag skulle i detta sammanhang vilja fästa uppmärksamheten på ett ord i utskottets motivering, nämligen ordet »nu». Utskottet säger ju, att höjningen nu bör begränsas till 50 öre per dag för samtliga kategorier värnpliktiga. I detta »nu» ligger underförstått, att man vid första lägliga tillfälle bör ompröva denna fråga, och jag kan försäkra, att vi från vårt håll i statsutskottet inte då skola resa några hinder mot en ytterligare höjning av penningbidraget till de värnpliktiga.

Herr GUSTAFSSON i Lekåsa: Herr talman! Av formella skäl skall jag be att få ändra mitt yrkande därhän, att det yrkas, att riksdagen må med bifall till motionerna I: 393 och II: 551, I: 394 och II: 552 samt med avslag å motionerna II: 530, sistnämnda motion i vad den avser penningbidrag, samt II: 556 besluta, att penningbidraget till de värnpliktiga från och med den 1 juli 1948 skall höjas med en krona

samt att i anslutning härtill utskottets

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

uttalande i första stycket å s. 3 erhåller följande ändrade lydelse:

»Enligt 1945 — — — till stånd och att höjningen bestämmes till en krona för dag för samtliga kategorier värnplik-tiga.»

Herr DAHLGREN: Herr talman! Av formella skäl ber jag att få ta tillbaka mitt yrkande och förena mig med herr Gustafsson i Lekåsa i hans senaste yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till det av herr Gustafsson i Lekåsa under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Lekåsa begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o i utskottets förevarande utlåtande nr 161, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Gustafsson i Lekåsa under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Lekåsa begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 43 nej, varjämte 8 av kam-

marens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.

Punkten 12 föredrogs; och yttrade därvid

Herr BRÄNHOLM: Herr talman! Herr Fröderberg och jag ha i en motion hemställt, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning angående arvoden till försvarets personal i arvodesbefattningar. I motiveringen för sitt avslagsyrkande, s. 36, säger utskottet, att det skulle vara förenat med betydande fördelar att under avsevärd tid efter uppnådd pensionsålder uppbära dylikt arvode och att några omständigheter i övrigt av beskaffenhet att böra medföra omprövning av dessa arvoden icke förebragts. Med anledning av detta uttalande av utskottet ber jag utöver vad vi anfört i motionen få framhålla några synpunkter, som föranlett oss att väcka motionen.

Jag kan ju förstå, att då utskottet haft så många stora försvarsfrågor att behandla det legat nära till hands att hänföra den fråga motionen avser till de mindre, oviktigare frågorna. Enligt min mening är den dock icke oviktig för de personer den närmast gäller och inte heller för försvaret. Då riksdagen inrättade arvodesbefattningarna avsågs därmed att vinna en betydande besparing av statsmedel. Detta var förhållandet då och några år framåt, så länge befattningarna kunde besättas med pensionerade underofficerare, i regel fanjunkare, men nu ha förhållandena ändrats, så att befattningarna numera i för

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

varje år ökad omfattning måste besättas med reservanställda, med värnpliktiga officerare och underofficerare eller med civil personal. Jag har skaffat mig uppgifter rörande i vilken utsträckning dessa arvodesbefattningar inom andra och femte militärområdena för några dagar sedan uppehölls av pensionerade underofficerare och av andra. Inom andra militärområdet (Östersund) finns det för närvarande 21 arvodister av 39, alltså 54 % av hela antalet, som äro pensionsavgångna, och i femte militärområdet (Karlstad) 38 av 68, d. v. s. 56 % av hela antalet, som äro pensionsavgångna. Övriga, resp. 46 och 44 % av hela antalet, äro antingen reservanställda, värnpliktiga officerare eller underofficerare eller civila. Vakanserna uppgå till resp. fem och sex procent av hela antalet. Då dessa två militärområden visa så stor överensstämmelse, vågar jag antaga, att proportionen mellan pensionsavgångna och andra i stort sett är densamma inom övriga militärområden i riket. Vad sjätte militärområdet (Boden) beträffar, lära, enligt vad som uppgivits för mig, ett stort antal arvodesbefattningar icke vara besatta med pensionsavgångna, som riksdagen avsett, utan uppehållas av reservanställda eller civila. Vakanserna där äro också flera än i Östersund och Karlstad, men jag kan för dagen icke ange vakanssiffrorna. Vilka kostnader staten åsamkas därav, att arvodesbefattningarna icke i beräknad omfattning kunnat besättas med pensionsavgångna, vill jag belysa med några få siffror och håller mig då till förhållandena inom femte militärområdet. En pensionerad fanjunkare har utöver sin intjänta pension ett arvode av 230 kronor per månad, medan en reservanställd fanjunkare kostar staten 405 kronor per månad och en värnpliktig underofficer eller en civil 470 kronor per månad mera än en pensionsavgångnen.

Då arvodesinstitutionen infördes,

kunde befattningarna besättas med välkvalificerade krafter. Anledningen därtill var väl närmast dels att när pensionsåldern infaller så tidigt som vid 50—55 års ålder tvingar försörjningsplikten den pensionerade att skaffa sig fyllnad till tjänstepensionen, dels att det har sina svårigheter att byta yrke, i vissa fall kanske underkasta sig omskolning, vid 50 års ålder. Det har därför varit naturligt, att pensionärerna föredragit att stanna inom försvaret, även om de erbjudna villkoren icke varit alltför lockande. Att så icke längre är förhållandet framgår av de av mig nyss anförda siffrorna från två militärområden. Jag vill tillägga, att inom femte militärområdet voro för en vecka sedan fyra vakanta arvodesbefattningar utannonserade, men ingen sökande anmälde sig. Denna utveckling är ju förklarlig såsom läget nu är på den allmänna arbetsmarknaden. Så lätt som det nu är för duktigt folk att få relativt välavlönade platser, är det att befara, att de mest kvalificerade underofficerarna vid ingående i pensionsåldern söka sig till civila befattningar, bättre avlönade än arvodesbefattningarna. En sådan utveckling är otvivelaktigt till skada för försvaret, och jag vågar påstå, att de pensionerade med sin långa erfarenhet och inlevelse i militära spörsmål äro de lämpligaste på arvodesposterna.

Herr talman! Enligt min mening måste riksdagen förr eller senare ta ställning till denna fråga. Jag förstår dock, att det är meningslöst att emot ett enhälligt utskott framställa något yrkande om bifall till motionen, varför jag endast velat för kammaren anförda några av de skäl, som enligt min mening tala för en utredning i denna fråga.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet i punkten hemställt bifölls.

Punkterna 13 och 14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

Punkten 15.

Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 209 föreslagit riksdagen (punkt 15, s. 93—116) att

dels för budgetåret 1948/49 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän och för pensionerad personal i arvodesbefattning vid marinen, som i särskild ordning överlämnats till riksdagen,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för marinen anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., att tillämpas under budgetåret 1948/49,

dels ock till Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 46 700 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Anderson, Axel Ivar*, (I: 395) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ljungqvist* och *Skantzé* (II: 555) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta 1) om uppflyttning av chefen för konstruktionskontoret å marinförvaltningens skeppsbyggnadsavdelning och assistenten därstädes till lönegrad Ca 14, 2) att innehavarna av dessa beställningar skulle benämnas förste marindirektör och hänföras till kommandörs tjänsteklass, 3) om uppflyttning av två specialingenjörer till lönegrad Ca 33 samt 4) att 2 beställningar i lönegrad Ca 29 för mariningenjör av 1. graden ävensom två beställningar för specialingenjör av 2. graden skulle utgå.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 364 och II: 521 samt I: 395 och II: 555

a) för budgetåret 1948/49 fastställa de personalförteckningar för ordinarie

tjänstemän och för pensionerad personal i arvodesbefattningar vid marinen, som i särskild ordning överlämnats till riksdagen;

b) godkänna av utskottet angiven avlöningsstat för marinen anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., att tillämpas under budgetåret 1948/49;

c) till Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 46 700 000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Andrén, Lundgren, Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 395 och II: 555 ävensom med avslag å motionerna I: 364 och II: 521

a) för budgetåret 1948/49 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän och för pensionerad personal i arvodesbefattningar vid marinen, som i särskild ordning överlämnats till riksdagen, dock med de ändringarna att vid mariningenjörskåren skulle tillkomma 2 beställningar i lönegraden Ca 14 och 2 beställningar i lönegraden Ca 33 samt utgå 2 beställningar för mariningenjör av 1. graden i lönegraden Ca 29 och 2 beställningar för specialingenjör av 2. graden i lönegraden Ca 30;

b) godkänna — — — kronor 46 700 000;

c) till — — — 46 700 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SKANTZE: Herr talman! Jag har under denna punkt motionerat om en viss förändring av några befattningar inom mariningenjörskåren och ber nu att med några ord få motivera detta.

I propositionen nr 209 har departementschefen under denna punkt lämnat

Avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln.

en redogörelse för mariningenjörskårens organisation och sammansättning och föreslagit vissa smärre förändringar. Man finner av den redogörelsen, att frågan alltsedan 1942 års försvarsbeslut hållits svävande i avvaktan på resultatet av en hel rad utredningar, som visserligen alla förordat en förbättrad löneställning för mariningenjörerna och inrättande av nya befattningar i de högre lönegraderna, men vilkas förslag hittills tyvärr inte lett till några åtgärder. Departementschefen konstaterar själv i propositionen, att följden härav har blivit, att en avsevärd del av personalen i ovisshet om kårens slutliga organisation lämnat sina anställningar i kåren, och antalet vakanser uppgår för närvarande till inemot 30 % av kårens samtliga beställningar. Detta förhållande måste uppenbarligen be-tecknas som synnerligen allvarligt.

På mariningenjörkårens personal vilar ansvaret för marinmaterielens tekniska utveckling, anskaffning och underhåll, och det gäller betydande värden. Jag erinrar om att för innevarande budgetår anslaget till fartygsbyggnader uppgår till omkring 30 miljoner kronor och att anslaget till underhåll av fartyg rör sig omkring 25 miljoner kronor.

Att det stora antalet vakanser måste medföra betydande vådor är uppenbart. Många viktiga arbetsuppgifter måste eftersättas. För att de oundgängligen nödvändigaste skola kunna tillgodoses, har den kvarvarande personalen måst belastas med en orimlig arbetsbörda, varjämte ett flertal betydelsefulla befattningar måste upprätthållas på förordnande av för länge sedan pensionerad personal. Vakanserna ha uppkommit dels genom att personal i mellanlönelägena lämnat sina befattningar och gått över till privat tjänst, dels genom att rekryteringen blivit alltför otillräcklig. En av de viktigaste orsakerna härtill synes vara de otillfredsställande befodringsutsikterna, karakteriserade av ett i förhållande till

kårens storlek alltför ringa antal beställningar i de högre lönelägena. 1945 års försvarsutredning ville råda bot för detta förhållande genom inrättande av ett antal nya befattningar i de högre lönelägena, men departementschefen har, ehuru han vitsordat önskvärldheten därav, med hänvisning till en nyligen igångsatt utredning rörande löneställningen för vissa högre statliga befattningar tyvärr ytterligare uppskjutit frågan.

Enligt min mening tarvar läget omedelbara åtgärder, och jag har funnit uppenbart, att vilket resultat den nämnda utredningen än må komma till, måste de åtgärder, 1945 års försvarsutredning förordat i detta hänseende, anses ofrånkomliga. I motionen har jag därför, för att åtminstone ett första steg i rätt riktning skulle tagas, föreslagit inrättande av två befattningar i Co 14 och två befattningar i Ca 33 och samtidigt indragning av två befattningar i Ca 29 och två i Ca 30. Det rör sig alltså inte om någon ökning av antalet befattningar, och kostnadsökningen uppgår endast till 14 000 kronor. Denna summa bör ses mot bakgrunden av att vakanserna inom kåren för närvarande innebära en »besparing» på ca 350 000 kronor. Utskottsmajoriteten har visserligen funnit anledning understryka vikten av att mariningenjörkåren utan alltför stor tidsutdräkt tillföres ett antal beställningar i högre lönegrader men har tyvärr inte tagit konsekvenserna av detta sitt uttalande. Sex ledamöter i utskottet ha emellertid i en reservation yrkat bifall till motionen i denna del. Frågan kan synas obetydlig i det sammanhang den i dag kommit på riksdagens bord, men det gäller dock en åtgärd, som skulle kunna bidra till att undanröja en ytterst allvarlig brist i vårt nuvarande försvar och som i förhållande till de värden, som för närvarande äventyras, kräver kostnader av synnerligen ringa storleksordning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

Försvarets materielanskaffning.

fall till den med 3) betecknade reservationen av herr J. B. Johansson m. fl.

Häruti instämde herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Ljungberg* och *Holmström*.

Herr LINDHOLM: Herr talman! De synpunkter, som herr Skantzé anförde på detta spörsmål, äro i stort sett riktiga. Det är riktigt, som han säger, att förhållandena inom mariningenjörkåren äro allt annat än bra. Detta har ju också vitsordats av utskottsmajoriteten. Anledningen till att vi för tillfället inte velat tillstyrka bifall till motionen är, att dessa spörsmål för närvarande äro föremål för utredning. Vi ha i anknytning till den praxis, som alltid tillämpas i frågor av denna art, först velat se utredningens resultat, innan vi ta ställning till själva sakfrågan. Det är också utskottsmajoritetens uppfattning, att den utredningen bör ske så snabbt som möjligt, och utskottets skrivning på den punkten bör ju också bidra till att vi inom mycket begränsad tid få tillfälle att ta ställning till hela detta spörsmål. Som uttryck för en rent personlig uppfattning vill jag säga, att jag förväntar, att vi redan nästa år få tillfälle att ta ställning till utredningens resultat. Intill dess anser jag vi kunna vänta, varför jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 17—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.**Försvarets materielanskaffning.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.**Allmänna synpunkter på materielanskaffningsanslagen.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 208 föreslagit riksdagen (punkt 2, s. 6 —10) att bemyndiga Kungl. Maj:t att enligt de grunder, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 angivits, medgiva ändrad disposition av behållningar å anslag till anskaffning av materiel m. m. under riksstatsens fjärde huvudtitel.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 368) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. (II: 531), hade i första hand hemställts, att riksdagen utöver vad som av Kungl. Maj:t föreslagits

a) ville till fördelning på sätt i motionerna angivits för budgetåret 1948/49 bevilja i anslag

1) till armén, tygmateriel m. m., 27,4 milj. kr.,

2) till marinen 10 milj. kr.,

3) till vissa för försvaret gemensamma ändamål 12,6 milj. kr.,

4) till byggande av befästningar och skyddsrum 20 milj. kr.,

5) till anskaffning av utbildningsmateriel och utbildningsanläggningar 6 milj. kr.,

Försvarets materielanskaffning.

6) till täckandet av kostnaderna för bibehållande av 1947 års provisorium beträffande utbildningstidens längd 12 milj. kr.,

7) till anordnande av efterutbildningsövningar 5 milj. kr.;

b) ville bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva att beställningar enligt särskild plan måtte få utläggas å materiel, befästningar och skyddsrum intill ett belopp av 87 miljoner kronor, att anvisas å ordinarie stat under budgetåren 1949/50 och 1950/51;

i andra hand att riksdagen utöver vad som av Kungl. Maj:t föreslagits

a) ville till fördelning på sätt i motionerna närmare angivits för budgetåret 1948/49 bevilja i anslag

1) till armén: anskaffning av tygmateriel m. m. 20,4 milj. kr.,

2) till marinen 7 milj. kr.,

3) till vissa för försvaret gemensamma ändamål 12,6 milj. kr.,

4) till byggande av befästningar och skyddsrum 10 milj. kr.,

5) till anskaffning av utbildningsmateriel och utbildningsanläggningar 6 milj. kr.,

6) till täckandet av kostnaderna för bibehållande av 1947 års provisorium beträffande utbildningstidens längd 12 milj. kr.,

7) till anordnande av efterutbildningsövningar 5 milj. kr.;

b) ville bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva att beställningar enligt särskild plan finge utläggas å materiel, befästningar och skyddsrum intill ett belopp av 107 miljoner kronor, att anvisas å ordinarie stat under budgetåren 1949/50 och 1950/51.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att enligt de grunder, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 angivits, medgiva ändrad disposition av behållningar å anslag till anskaffning av ma-

teriel m. m. under riksstatsens fjärde huvudtitel;

b) att motionen II:136 icke måtte av riksdagen bifallas;

c) att motionerna I:368 och II:531, såvitt de avsåge anvisande av anslag av 12 600 000 kronor till vissa för försvaret gemensamma ändamål, icke måtte av riksdagen bifallas;

d) att motionerna I:371 och II:534, såvitt de avsåge materielanskaffning, måtte anses besvarade med vad utskottet i motiveringen anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Lundgren, Skoglund i Doverstorp och Holmström*, vilka ansett, att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»a) att — — — fjärde huvudtitel;

b) att — — — riksdagen bifallas;

c) att riksdagen må med bifall till motionerna I:368 och II:531, såvitt de avse anvisande av anslag till vissa för försvaret gemensamma ändamål, för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln anvisa

1. till Försvarets sjukvårdsförvaltning: Engångskostnader för anskaffning av sjukvårdsmateriel ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor,

2. till Försvarets sjukvårdsförvaltning: Modernisering av röntgenapparat ett reservationsanslag av 700 000 kronor,

3. till Krigsmaterielverket: Anskaffning av sprängämnen ett reservationsanslag av 6 500 000 kronor,

4. till Försvarsstaben: Anskaffning av signalmateriel m. m. ett reservationsanslag av 2 020 000 kronor,

5. till Försvarsstaben: Anskaffning av chiffereringsapparater ett reservationsanslag av 199 000 kronor,

6. till Försvarsstaben: Ytterligare anskaffning av krigskartor ett reservationsanslag av 107 000 kronor,

7. till Försvarsstaben: Anskaffning av radiomateriel ett reservationsanslag av 1 924 000 kronor,

Försvarets materielanskaffning.

8. till Armén: Engångskostnader för anskaffning av veterinärmateriel ett reservationsanslag av 150 000 kronor;

d) att — — — anförts.»

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **WARD**: Herr talman! Under hänvisning till vad som yttrades vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 160 ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Marinen: Fartygsbyggnader.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 208 (punkt 4, s. 13—17) föreslagit riksdagen att dels besluta, att nybyggnad och modernisering av fartyg för flottan skulle äga rum i den omfattning, som av departementschefen i förenämnda statsrådsprotokoll angivits, dels ock till Marinen: Fartygsbyggnader för nämnda budgetår anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor.

Utskottet hade jämväl i detta sammanhang förehaft de i punkten 2 ovan omförmälda motionerna I: 368 och II: 531.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) besluta att nybyggnad och modernisering av fartyg för flottan skulle äga rum i den omfattning, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över

försvarsärenden för den 9 april 1948 angivits;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge fartygsbyggnader, till Marinen: Fartygsbyggnader för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) besluta — — — 1948 angivits;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge fartygsbyggnader, till Marinen: Fartygsbyggnader för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **WARD**: Herr talman! Med hänvisning till vad jag nyss sade ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 5.

Marinen: Anskaffning av artilleriemateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 208 (punkt 5, s. 18—23) föreslagit riksdagen att dels till Marinen: Anskaffning av artilleriemateriel m. m. för

Försvarets materielanskaffning.

samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å materiel i den omfattning, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 anförts.

I detta sammanhang hade utskottet jämväl till behandling förehått de ovan under punkten 2) anmärkta motionerna I: 368 och II: 531.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge anskaffning av artillerimateriel m. m. för marinen,

a) till Marinen: Anskaffning av artillerimateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å artillerimateriel m. m. för marinen i den omfattning, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 anförts.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Lundgren, Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avse anskaffning av artillerimateriel m. m. för marinen,

a) till Marinen: Anskaffning av artillerimateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 18 000 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å artillerimateriel m. m. för marinen i den omfattning, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 anförts, samt därutöver intill ett belopp av ytterligare 10 000 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **WARD**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets föreslående hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Motioner om anslag till utbildningsmateriel och utbildningsanläggningar.

I de förberörda båda likalydande motionerna I: 368 och II: 531 av herr *Ewerlöf m. fl.* och herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* hade såsom ovan anförts hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för anskaffning av utbildningsmateriel och utbildningsanläggningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 6 000 000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge anskaffning av utbildningsmateriel, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge utförande av utbildningsanläggningar, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Lundgren, Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 368 och II: 531 måtte för budgetåret 1948/49 anvisa

Försvarets materielanskaffning.

a) till Armén: Anskaffning av utbildningsmateriel m. m. under fjärde huvudtiteln ett reservationsanslag av 2 055 000 kronor;

b) till Marinen: Anskaffning av utbildningsmateriel m. m. under fjärde huvudtiteln ett reservationsanslag av 630 000 kronor;

c) till Armén: Utförande av vissa utbildningsanläggningar m. m. under försvarets fastighetsfond, arméns delfond, ett investeringsanslag av 2 690 000 kronor;

d) till Marinen: Utförande av vissa utbildningsanläggningar m. m. under försvarets fastighetsfond, marinens delfond, ett investeringsanslag av 670 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **SKOGLUND** i Doverstorp: Herr talman! Med hänvisning till den betydelse, som frågan om utbildningsmateriel och utbildningsanläggningar har, framför allt med det beslut som riksdagen nu har fattat beträffande de värnpliktigas utbildning, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **WARD**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i denna punkt gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid densamma fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Skoglund i Doverstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 8:o i utskottets förevarande utlåtande nr 162, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.

Punkterna 3 och 6.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

första lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändringar i gällande lagstiftning om registrering av brott och förseelser.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.**§ 8.****Lag om förstörande av vissa postförsändelser.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förstörande av vissa postförsändelser, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 maj 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 270, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Postförsändelse, vars expediering inställt med stöd av lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. och som, utan att hänföra sig till något av domstol eller annan myndighet avgjort mål eller ärende, alltjämt befinner sig i myndighets vård, skall förstöras.

2 §.

Konungen må, därest så av särskild anledning finnes påkallat, förordna om undantag från vad i 1 § stadgas.

3 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren nr 426 av herrar *Bergh* och *Lundgren* samt

inom andra kammaren nr 595 av herr *Ståhl m. fl.* och nr 596 av herrar *Lager* och *Karlsson* i Stuvsta.

Motionen I: 426 utmynnade i yrkande, att propositionen måtte avslås.

I motionen II: 595 hemställdes, att riksdagen med avslag å propositionen måtte »besluta, att ifrågavarande av myndigheterna under krigsåren beslagtagna material måtte bevaras under betryggande sekretess under femtio år, varefter frågan om dess förstörande eller bevarande, helt eller delvis, upptages till förnyad prövning».

Genom motionen II: 596 hade väckts förslag,

A. att riksdagen måtte för sin del antaga ett av motionärerna framlagt förslag till lag om arkiverande av vissa postförsändelser,

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att det material, som med stöd av 1940 års tvångsmedelslag insamlats av telefon- och telegramcensuren, icke måtte förstöras utan hänvisas till arkivering.

Utskottet hemställde,

A) att förevarande proposition, nr 270, måtte av riksdagen bifallas samt

B) att motionerna I: 426, II: 595 och II: 596, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ekströmer*, *Löthner*, *Ivar Nilzon*, *Osterman* och *Sveningsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen, med avslag å förevarande proposition nr 270 och med bifall ej mindre till motionen I: 426 än även till motionerna II: 595 och II: 596 i vad de avsåge avslag å propositionen, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.*Lag om behandling av vissa postförsändelser.***1 §.**

Postförsändelse, vars expediering inställts med stöd av lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. och som alltjämt befinner sig i myndighets vård, skall tillhöra statsverket.

2 §.

Postförsändelse som i 1 § sägs skall bevaras hos offentlig myndighet, Konungen likväl obetaget att, därest så med hänsyn till arten av viss försändelse eller grupp av försändelser finnes påkallat, förordna om dess förstörande.

3 §.

Närmare föreskrifter angående lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950.

B) att motionerna II: 595 och II: 596, i den mån de icke bifallits genom vad utskottet hemställt under A), måtte anses vara därigenom besvarade.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr SVENINGSSON: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende inom första lagutskottet har jag anslutit mig till den mening, som kommit till uttryck i den till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

När vi i utskottet övervägde, huruvida detta av säkerhetstjänsten upplagrade material skulle förstöras eller bevaras, brännas på bål eller inte, kunde jag för min del inte ha annat än sympati för riksarkivets förslag, att det insamlade materialet borde bevaras, så att det kunde vara tillgängligt för framtida forskare och vetenskapsmän.

Den kungl. propositionen är grundad på den parlamentariska undersökningskommissionens förslag. Det har dock

sagts, att detta förslag framkommit efter mycket stor tveksamhet. Även om den parlamentariska undersökningskommissionens uppfattning att detta material från säkerhetstjänstens alla grenar men framför allt brevposten saknar allt vetenskapligt värde är riktig — och till denna uppfattning har ju utskottet anslutit sig — böra vi dock inte glömma, att materialet i fråga insamlades under en så allvarlig och för landet på allt sätt riskfylld tid, att det enbart ur denna synpunkt inte bör förstöras.

Det har sedan kriget slutade och även dessförinnan fälltts många hårda ord om säkerhetstjänsten och den kontroll över människorna, som bedrevs av detta organ i samhället. Det förefaller emellertid, som om man när man framfört denna kritik har glömt den allvarliga och riskfyllda situation, vari vårt land då befann sig. Skulle meningen med detta förslag vara, att man genom att förstöra detta material skulle på något sätt försöka utplåna bilden och minnet av säkerhetstjänstens arbete och uppgifter, tycker jag en sådan uppfattning saknar allt berättigande. Även om ett samhällets eget organ här har spionerat på ett sätt, som inte kan vara tillåtet under normala förhållanden, är detta ingenting att skämmas för, då det var av nöden påkallat och det rådde god enighet om att man i ett kritiskt läge skulle ha detta system. Det måste för lekmannen på detta område verka rätt underligt, att man under krigsåren gjorde så stora ansträngningar för att samla in material, som visade vad människorna under denna tid tänkte, talade och utträttade.

Nu vill man att allt detta skall försvinna på enklaste sätt. Det kan vara riskfyllt att ha detta material kvar, menar man, och vi skulle inte heller ha råd att bevara detsamma. Kungl. Maj:t har då funnit, att vissa delar av vad man samlat in, såsom upppteckningar av telefonsamtal och utskrifter av tele-

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

gram, kan förstöras utan någon särskild lag men att en sådan behövs för att man skall ha rätt att bränna postförsändelserna. Som skäl till att man inte kan bevara det som anses vara av värde anför man, att det kan medföra men för enskilda medborgare, om detta material får användas på ett godtyckligt sätt. Gentemot detta har man från riksarkivets sida framhållit, att man aldrig tidigare beaktat enskildas anspråk på ett sådant sätt, att man beslutat förstöra handlingar i offentlig ägo. Riksdagen skulle således aldrig tidigare haft ett liknande ärende till behandling. Enbart av det skälet borde man enligt min mening vara litet tveksam och gå försiktigt fram i denna fråga.

Jag instämmer för min del i den uppfattning, som uttalats av olika remissinstanser, att något större antal avsändare eller adressater icke komma att reklamera sina brev även om de få tillfälle därtill. Dessa brev sakna i de flesta fall all betydelse för båda dessa parter. Man talar om att det skulle vara ett brott mot gällande rättsgrundsatser, att staten behåller postavsändarens och postmottagarens tillhörigheter. Men det måste väl vara ett lika stort brott mot dessa rättsgrunder att förstöra alltsammans. Jag tycker att utskottsmajoriteten anför en ganska stark motivering för motionärernas och reservanternas inställning till denna fråga genom sitt uttalande på sidan 9 i utlåtandet. Jag skall vid denna sena timme inte upptaga tiden med att citera vad utskottet där säger.

Jag vill, herr talman, bara till sist säga, att trots att jag saknar alla formella kvalifikationer att framföra vetenskapsmännens och forskarnas synpunkter på denna angelägenhet, tycker jag ändå att riksarkivet både i sitt remissutlåtande och vid föredragning i utskottet genom en representant på ett alldeles utomordentligt sätt framhållit det insamlade materialets vetenskapli-

ga värde. När därtill, såsom vi visat fram i reservationen, i gällande lagstiftning finns garanti för att dessa handlingar inte kunna utnyttjas till men för enskilda personer ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr OSTERMAN: Herr talman! Utskottet har som herr Sveningsson framhållit tillstyrkt propositionen nr 270 med förslag om att de postförsändelser, som tillvaratagits enligt lagen av den 9 januari 1940, skola förstöras. Eftersom jag är reservant emot detta utskottets ståndpunktstagande skulle jag vilja säga några ord, fastän jag i stort sett kunde begränsa mig till att instämma i vad herr Sveningsson har anför.

De synpunkter, som varit vägledande för mig vid mitt ställningstagande, äro desamma som riksarkivet i sitt remissvar har redovisat, nämligen att detta material kan ha ganska stor betydelse ur historisk forskningssynpunkt och även ur psykologisk-social synpunkt. Inom utskottet gjorde sig den meningen gällande, att detta material till stor del skulle vara värdelöst och bestå av — som det hette — bara skräp. Men å andra sidan har ju parlamentariska undersökningskommissionen inte på långt när varit i tillfälle att taga del av hela detta ganska betydelsefulla material. När man på andra områden försöker att samla dokument, som skola belysa denna ur många synpunkter egenartade tid, skulle det också vara inkonsekvent att definitivt förstöra ett material, som är så intressant och som kan ha sådan betydelse. Jag vill i detta sammanhang endast fästa uppmärksamheten på att man i Finland har samlat just militärbrev och sammanställt dessa i bokform under titeln »Kompaniet som samhälle».

En stor del av de dokument det här gäller, kanske många tiotusental, äro just militärbrev. Inte minst ur psyko-

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

logisk synpunkt tror jag att detta material är ganska värdefullt, därför att det på sätt och vis utgör en test på en viss grupp av medborgare under alldeles särskilda och extraordinära förhållanden. Jag föreställer mig att denna dokumentksamling statistiskt sett också är ganska representativ, därför att urvalet av militärbrev i allmänhet skett ur den synpunkten, att man har tagit ut bara de brev, som kunde innehålla militärt betydelsefulla meddelanden, som inte borde komma till utomståendes kännedom. Jag vill i detta sammanhang peka på de intressanta undersökningar, som lektor Cederblad har gjort just bland de värnpliktiga.

Man kan ju invända, att det här ifrågavarande materialet inte har insamlats ur den synpunkten, att det skulle bli föremål för forskning, utan mera har framkommit som en biprodukt. Men mot detta skulle jag vilja genmäla, att det ofta händer att biprodukterna av en verksamhet kunna vara lika värdefulla om inte värdefullare än själva verksamheten.

De betänkligheter, som ha framförts mot bevarandet av detta material, ha ju framför allt tagit sikte på att den enskildes rätt kan beröras, att brevhemligheten kränkes och att förhållanden, som inte böra komma till utomståendes kännedom, skulle kunna bli offentliga. Jag tror att man överskattar denna fara, ty ett material som detta kommer att falla under sekretesslagens bestämmelser, enligt vilka materialet kan undanhållas från offentligheten ända upp till sjuttio år. Vederbörande avsändare har ju även under viss tid möjlighet att reklamera försändelserna. Dessa möjligheter bör man ju begagna sig av, om man känner sig osäker beträffande följderna av sin litterära aktivitet. Den som har en smutsig trasa i denna byk och är bekymrad däröver har ju under en viss tid en chans att rädda undan densamma.

Med dessa ord vill jag ansluta mig till

det yrkande, som framförts av herr Sveningsson, alltså om bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr LAGER: Herr talman! När man försöker att väga de skäl, som anförts i propositionen och utskottets utlåtande för att förstöra det material, det här gäller, mot de skäl, som riksarkivet anför, och de skäl, som ytterligare kunna anföras för att det icke bör förstöras, så måste man säga, att de senare skälen gott och väl väga upp de förstnämnda.

Som argument för att man skulle behandla detta material på sätt som föreslås i propositionen och utskottsutlåtandet anföres för det första, att man vill bevara själva principen för brevhemligheten. Nu är ju den principen emellertid bruten redan i och med att man gav säkerhetspolisen i uppdrag att bryta breven och titta igenom dem. Vidare har ju denna respekt för det insamlade materialet icke hållits vid makt sedan lagens giltighetstid utgick. Om jag inte minns alldeles galet publicerades det för ett par år sedan en offentlig utredning, där man redogjorde för den tyska propagandaverksamheten i Sverige under krigsåren, och i denna offentliga utredning anfördes utdrag ur de brev, som censuren hade samlat in. Jag vill inte säga att man från statsmakternas sida handlade oriktigt, när man gjorde på det sättet. Tvärtom anser jag att man handlade riktigt, och det publicerade materialet gav en mycket värdefull och intressant belysning åt den tyska verksamheten på detta område under kriget.

Det andra skälet som anförts är, att det skulle kunna befaras, att brev som samlats in användas för att skada enskild person. Jag tror inte att det är någon större risk att så sker. Om breven bevaras och behandlas på det sätt

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

som föreslagits i den av mig jämte en annan ledamot av kammaren väckta motionen, böra sekretessbestämmelserna skydda mot ett sådant förfarande med materialet. Det material, som ligger i dessa postsäckar, och de uppteckningar av telefonsamtal och telegram som finnas kunna väl inte vara viktigare och värdefullare än t. ex. det material, som i allmänhet ställes till offentligt förfogande efter att ha varit hemligstämplat under några årtionden, såsom skriftväxlingar med främmande makter o. s. v. Det förefaller mig som om man överdrivit farhågorna för hur detta material eventuellt skulle kunna missbrukas.

De skäl, som riksarkivet anfört för bevarande av det av säkerhetspolisen insamlade materialet — och riksarkivet får väl ändå anses ganska sakkunnigt då det gäller att bedöma vad som är värdefullt ur forskningssynpunkt eller inte — tycker jag äro mycket starka. I det remissyttrande som riksarkivet avgivit har materialet värderats mycket högt. Riksarkivet framhåller, att de omhändertagna breven utgöra ett »viktigt och värdefullt material, som bör bevaras för framtiden». Beträffande telegramkopiorna och uppteckningarna av de avlyssnade telefonsamtalen säger man, att detta material »är av den allra största betydelse för de nordiska ländernas politiska historia under det andra världskriget». Jag kan inte finna annat än att när de sakkunniga inom riksarkivet anse materialet så värdefullt för den framtida historieforskningen, kunna de skäl som anförts för att förstöra materialet ej anses väga tyngre.

Vi ha i vår motion ganska kategoriskt yrkat på att detta material skall arkiveras. I den reservation som föreligger har detta krav blivit något uppmjukat, i det man menar att Kungl. Maj:t i vissa fall skall kunna avgöra, om förstöring skall ske. Då emellertid skrivningen i reservationen är sådan, att den i stort sett sammanfaller med det yrkande vi

framställt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr MOESSON: Herr talman! Jag har givetvis all respekt för de vetenskapliga institutioner och statliga myndigheter, som yttrat sig i detta ärende, liksom jag hyser respekt för reservanterna. Och dock hyser jag inte den ringaste tvekan om att det är välbetänkt att här följa första lagutskottets majoritet. Jag vet inte om första lagutskottet haft tillfälle att taga del av denna väldiga samling. Men vi inom parlamentariska undersökningskommissionen ha ägnat ett mycket grundligt studium åt detta. Och innan vi togo ställning till frågan, hade vi fått del av vad både riksarkivet och andra, som voro intresserade i frågan, hade att säga.

Jag må som min mening — vilken enhälligt omfattas av kommissionens medlemmar — säga, att jag finner det fullkomligt meningslöst att vi skulle ha kvar denna mängd brev av alla möjliga slag. De äro ju inte alls insamlade i avsikt att få något begrepp om vad det svenska folket i gemen tänkte vid denna tid. Insamlingen har i stället gjorts i syfte att söka skydda mottagarna eller andra för sådana faror, som kunde komma därav, att breven kommo adressaterna till handa. Dessa brev innehålla ju allt möjligt, mest sådant som berör personliga förhållanden och likgiltiga förhållanden, men så ha breven stopats därför att det kanske skymtat fram något, som man inte ansåg borde befordras till adressaten. Det har sagts vid något tillfälle om statsrevisorernas arbete, att det är som när man letar efter en knappnål i en höstack. Om jag skulle använda den bilden i detta sammanhang, skulle jag vilja säga, herr talman, att jag inte anser det påkallat att bevara denna förfärliga halmdös, bara därför att det tilläventyrs finns några knappnålar i den. Jag betvivlar verkligen, att framtida forskare i dessa heka-

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

tomber av alla slags brev skola finna något, som kan ha allmänt vetenskapligt värde.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag kan för egen del i allt väsentligt ansluta mig till det anförande, som herr Mossesson nu hållit. Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att första lagutskottet vid sin behandling av detta ärende inte fallit för locktonerna från riksarkivet. Vi böra väl dock i vårt land söka ådagalägga en viss återhållsamhet, när det gäller att taga ställning till vad som skall arkiveras eller icke arkiveras. Vi få se till att vi sovra materialet, så att inte arkivutrymmena bli alltför hårt ansträngda genom att man bevarar sådant som är mer eller mindre likgiltigt. Och jag måste säga, herr talman, att jag tror att dessa brev i stort sett utgöra ett likgiltigt material. Med den erfarenhet jag kunnat skaffa mig beträffande dessa frågor har jag den bestämda uppfattningen, att det är bra litet av historiskt värde, som ligger i de något över 100 säckarna med dessa brev. Breven utgöra till en tredjedel inrikes försändelser och till två tredjedelar försändelser till utlandet. Av de inrikes breven äro 98 procent militärbrev. Det är brev, som unga människor ute i beredskapen skrivit till sina anhöriga. De ha råkat nämna en militär hemlighet. De ha kanske sagt, att här ligger så och så mycket trupper, de och de trupperna ha kommit hit, nu hålla vi på med de och de befästningsarbetena o. s. v. Censurmyndigheten har sett detta och ansett det alltför känsligt att vidarebefordra brevet. I de flesta fall är det fullkomligt intresselösa brev.

Men det är en annan sak, som jag anser är ännu viktigare i detta sammanhang, och det är det sätt på vilket dessa brev kommit i myndigheternas besittning. Om man gör klart för sig de lagbestämmelser, som ursprungligen gällt

för myndigheternas dispositionsrätt över breven, är det svårt att förstå de reserveringar i utskottet, som nu fordra att breven skola arkiveras. Kammarens ledamöter måste komma ihåg, att denna censurverksamhet reglerades av 1939 års s. k. tvångsmedelslagstiftning. I denna stadgades, att postförsändelser fingo fördröjas eller innehållas. Vidare stod det att beslut om fördröjning eller innehållande, som meddelats på grund av lagen, icke skulle äga giltighet längre än lagen själv ägde bestånd. Och lagen ägde icke bestånd längre än till den 1 juli 1945. Om man då formellt följt lagens bestämmelse, skulle man den 1 juli 1945 ha vidarebefordrat de 95 000 innehållna försändelserna till adressaterna. Vi övervägde också mycket noga inom departementet, om vi inte skulle göra detta. Men så konstaterade vi, till en början, att två tredjedelar av breven voro adresserade till utlandet. De skulle till olika länder ute i världen, till länder där krigets förödelse gått fram och där väldiga omflyttningar ägt rum. Man måste säga sig, att större delen av breven aldrig skulle komma fram utan bara hamna någon annanstans och bli förstörda där. Och vad beträffar alla de inrikes militärbreven, så innehöllo de i allmänhet dagsaktuella notiser, som inte hade mycket värde. Det skulle bli ett mycket stort arbete att leta reda på alla adressater med de omflyttningar som skett. Så småningom stannade vi vid tanken, att det skulle vara tillräckligt att tillgodose lagens bestämmelse genom att häva beslaget och låta var och en, som efterfrågade sina brev, få dem samt i övrigt icke vidtaga några positiva åtgärder i andra fall än då breven innehöllo pengar eller värdesaker. Nu har det under årens lopp varit ett ganska litet antal personer, som vänt sig till myndigheterna och frågat om de haft några brev beslagtagna av censuren. Vid dylika förfrågningar har man gått igenom samlingen och överlämnat breven till vederbörande.

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

När man alltså har denna juridiska bakgrund till problemet, när det sålunda här är fråga om ett beslag, som skulle ha hävts, och breven skulle ha skickats vidare, hur kan man då komma över till den andra ytterligheten? När det nu ansetts olämpligt och opraktiskt att skicka i väg breven, därför att huvuddelen av dem skulle ha blivit obeställbara och aldrig kommit fram, vill man här i stället gå över till den andra ytterligheten och säga, att vi skola arkivera dem för all framtid. Jag har mycket svårt att fatta logiken och konsekvensen i en sådan inställning. Om man inte till punkt och pricka kan infria den tanke, som ligger bakom tvångsmedelslagens bestämmelser, bör man väl i alla fall försöka komma den tanken så nära som möjligt. Detta måste innebära, att sådana brev och försändelser, som inte efterfrågas, böra förstöras. Från denna uppfattning utgår propositionen i detta ämne. Men för att man inte oåterkalleligen skall så att säga slå igen dörren ha vi infört en 2 § i denna lag, som säger, att »Konungen må, därest så av särskild anledning befinnes påkallat, förordna om undantag från vad i 1 § stadgas».

När vi föreslogo denna paragraf, betraktade vi den som en ren reservbestämmelse för att man skulle kunna bevara någon enstaka försändelse, som i ena eller andra hänseendet kunde tänkas ha intresse för framtiden. Ett av de fall, som jag tänkte på, när denna proposition skrevs, var exempelvis följande. Om ett brev, som rör ett av de tidigare tyska bolagen i Sverige och dess förhållanden, blivit överlämnat till flyktkapitalbyrån, skulle det vara föga ändamålsenligt att någon skulle behöva gå upp på flyktkapitalbyrån och riva ut detta brev ur flyktkapitalbyråns samlingar för att bestämmelsen formellt skulle uppfyllas om förstörelse av alla brev. Det var således närmast sådana enstaka undantagsfall, som vi tänkte på, när propositionen skrevs.

Nu har utskottet genom sin skrivning givit Kungl. Maj:t en, om jag så får säga, vidgad tolkningsfullmakt. Utskottet har härom anfört följande: »Undantagsstadgandet torde av departementschefen vara avsett att tillämpas restriktivt. Därest det visar sig möjligt att utan större kostnad åstadkomma ett enkelt gallringsförfarande, har utskottet emellertid intet att erinra mot att från förstörelse undantagas även försändelser vilka kunna antagas ha betydelse för framtida forskning.»

För att det inte skall uppstå något missförstånd mellan utskottets mening och den tolkning därav, som jag för egen del anser vara rimlig, vill jag här deklarera min uppfattning i frågan. Jag tolkar detta utskottets uttalande som en fullmakt från utskottets sida till Kungl. Maj:t, där utskottet visserligen inte direkt uttalar önskemål om att det skall ske en gallring i vidare mån än Kungl. Maj:t tänkt sig, men där utskottet säger att, om det vid närmare prövning visar sig vara lämpligt att tolka 2 § vidare än vad Kungl. Maj:t avsett i propositionen, så har utskottet ingenting att erinra mot detta.

Till denna min tolkning vill jag lägga den förklaringen, att jag personligen tror, att det finns mycket små möjligheter att utan en ganska stor insats av både personal och tid samt en ganska stor omgång verkställa ett sådant gallringsförfarande. Även om man skulle kunna göra detta, tror jag, att det skulle komma fram bra litet av värde trots allt det arbete, som i så fall blir nödvändigt.

Jag var tyvärr inte inne i kammaren, när debatten började, men enligt vad som sagts mig framskyntade i herr Sveningssons anförande den tanken, att man genom en åtgärd av detta slag avsåg att dölja spåren efter säkerhetstjänstens verksamhet. Denna lag skulle således vara något slags led i en strävan från Kungl. Maj:ts sida att sopa igen de spår, som finnas. Låt mig nu

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

betyga kammarens ledamöter, att en sådan tanke faktiskt aldrig uppkommit i min hjärna, när vi behandlat denna fråga.

Gentemot vad herr Osterman förklarade i sitt anförande vill jag i detta sammanhang säga, att även om detta material kan betraktas som en biprodukt, så tror jag ändå att man inte bör gå den väg, som han förordade. Vi ha under normala tider åtskilliga tusentals brev här i landet, som visa sig vara obeställbara. Det är emellertid mig veterligen ingen, som kommit på den idén, att vi i forskningens framtida intresse skola arkivera sådana brev.

Herr talman! Om kammaren följer utskottet i denna fråga, tror jag för min del, att kammaren fattar det kloaste beslutet.

Herr LINDQVIST: Herr talman! Från utskottets sida finns ingenting att erinra mot den tolkning av utskottets skrivsätt, som statsrådet Mossberg här gjorde. Han har läst rätt, och han har rätt tolkat vad vi ha velat yttra.

Herr Mosesson, som varit sakkunnig i detta ärende, ställde till lagutskottet den frågan, om utskottet varit i tillfälle att granska vad som nu finns kvar av brev o. d. Nej, herr Mosesson, vi ha icke varit i tillfälle därtill. Vi diskuterade verkligen en dag, om vi skulle försöka oss på att göra några stickprov, men vi kommo snart underfund med att om vi det skulle gjort, hade detta icke kunnat utföras på en dag, ja, icke under en vecka, utan det skulle ha tagit mycket lång tid i anspråk.

Kammarens ledamöter få på sidan 3 i utskottets utlåtande en uppfattning om vad det rör sig om i detta fall och vad det är för någonting, som vissa herrar nu vilja gömma på för framtiden. På sidan 3 i utlåtandet står det, att det finns icke mindre än 115 säckar vanliga brev och brevkort, 4 säckar rekommendera-

de brev och 85 säckar korsband samt dessutom utskrifter av i runt tal 8 000 telegram och 200 000 rapporter över avlyssnade telefonsamtal. Det skulle således icke ta så litet tid, om man skulle granska allt detta. Såvitt jag vet, är det väl endast Sandlerkommissionen — om jag får kalla utredningen så — i vilken herr Mosesson f. ö. varit med, som varit i tillfälle att något litet titta på dessa handlingar.

Vi ha förmånen att i första lagutskottet ha en av ledamöterna i denna undersökningskommission, och han har omtalat för oss vad undersökningskommissionen och dess kansli granskat. Man har endast gjort vissa stickprov, men man har därvid sett så mycket, att man kunnat framlägga för Kungl. Maj:t det förslag, som här föreligger.

Riksarkivet, vars yttrande Kungl. Maj:t infortrat, har icke varit i tillfälle att granska de föreliggande handlingarna. Vi ha inom utskottet haft tillfälle att fråga ett arkivråd i riksarkivet varpå riksarkivet stödde sin uppfattning i denna fråga, d. v. s. att ett bevarande av dessa handlingar skulle vara så värdefullt för den historiska forskningen. Vi fingo då det svaret, att det från riksarkivets sida endast var fråga om antaganden, att det i dessa handlingar kan finnas något värdefullt att gömma under 70 år eller därutöver.

Vi inom utskottet frågade även detta arkivråd om riksarkivets utrymmen. Vi fingo då det svaret, att riksarkivets utrymmen voro starkt begränsade, dock icke så begränsade att det var alldeles omöjligt att arkivera dessa handlingar. Om alltså riksdagen skulle fatta ett beslut i enlighet med det yrkande, som gjorts här av herr Sveningsson, får jag som min personliga uppfattning deklarera, att det visserligen icke är absolut omöjligt för riksarkivet att arkivera dessa handlingar, men det är i så fall mycket sannolikt, att det inom kort kommer en framställning från riksarkivet om anordnande av bättre lokal-

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

utrymmen just för att arkivera dessa handlingar.

Herr talman! Vi ha inom utskottet vid granskningen av Kungl. Maj:ts föreliggande förslag kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t har rätt i denna fråga, d. v. s. att de ifrågavarande handlingarna böra förstöras på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Det skulle säkert vara mycket mer att säga i denna fråga, men då klockan snart går på midnatt och då något ytterligare nytt icke lär kunna komma fram, skall jag här icke vidare uppehålla kammarrens tid. Jag nöjer mig med vad jag nu anfört och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL: Herr talman! I den motion i denna fråga, som jag haft äran frambära tillsammans med herrar Wallentheim, Svensson i Stenkyrka, von Friesen och Håstad, hade vi ställt ett annat yrkande än det som nu framkommit i reservationen. Jag tror emellertid, att vi motionärer för vår del kunna ansluta oss till reservanternas yrkande. Detta beror därpå, att de synpunkter, som vi framfört i vår motion, i allt väsentligt skulle bli tillgodosedda genom kammarrens antagande av reservationen.

I anslutning till statsrådets och den ärade utskottsordförandens anföranden vill jag göra ett par reflexioner. Det förefaller onekligen märkligt, att utskottets ordförande — om jag får herr statsrådets tillåtelse att först börja med utskottsordföranden — är så förfärad av den materiella omfattningen av detta material. Det gäller i detta fall 119 säckar post. Den som vet hur det ser ut exempelvis i kungl. bibliotekets källare, där man bl. a. förvarar varje tidnings årslägg här i landet, och känner till vilka kvantiteter det härvidlag blir fråga om, måste säga, att det verkligen icke är någon orimlighet att taga hand om de nu ifrågavarande 119 post-säckarna.

Herr Lindqvist liksom herr statsrådet förklarade, att riksarkivet icke kunnat granska allt det material, som här föreligger. Detta är alldeles självklart. Ingen människa har kunnat göra detta. Om så varit fallet, skulle vi aldrig ha önskat, att materialet borde sparas. Det är just för att reservera detta material åt forskningen, som vi velat, att man skulle låta bli att nu förstöra dessa handlingar.

Jag måste bekänna, att jag är något förvånad över statsrådets resonemang i denna fråga. Han förklarade, att han ville komma så långt som möjligt ifrån de undantag, som tvångsmedelslagen medförde, och att han fördenskull ville förstöra resterna av tvångsmedelslagens verkningar så fort som möjligt. Jag förstår visserligen denna synpunkt, men å andra sidan är det väl en helt annan sak att förstöra exempelvis vanliga obeställbara brev än att förstöra hela detta material.

De nu ifrågavarande handlingarna ha icke tillkommit av en slump, utan de ha varit i hög grad omdiskuterade. Jag tillåter mig påminna kammarrens ledamöter om den starka kritik, som under en lång följd av år riktades mot säkerhetstjänsten för att den lade beslag på brev, som lämnade upplysningar om allehanda ting. Nu har det, som herr Osterman här anförde, från riksarkivet och andra forskningsinstitutioner framförts en önskan om att de skulle få kartlägga det material, som är av intresse för forskningen. Jag vill i alla avseenden ansluta mig till denna uppfattning.

Jag vill i detta sammanhang även anför en annan synpunkt på just detta spörsmål. Skulle det icke vara av värde just för den omdiskuterade polisverksamheten under kriget, om detta material bevarades, så att det verkligen skulle kunna klarläggas, hur säkerhetstjänsten fungerade? Det kan enligt min uppfattning icke alls vara osannolikt, att ett sådant klarläggande

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

skulle innebära en rehabilitering på lång sikt av denna verksamhet. I varje fall är det ett legitimt intresse att få objektivt klarlagt, hur säkerhetstjänsten fungerat och i vad mån den ingripit i enskilda människors liv och förhållanden. Därjämte är det av vikt att få kunskapsmaterial för att vi skola få veta hur vi skola bära oss åt i en eventuellt kommande, liknande situation; detta för att de svagheter, som behäftat säkerhetstjänsten, icke skola behöva upprepas.

Herr Sveningsson antydde, att det i detta fall skulle kunna vara ett intresse för säkerhetstjänsten att få spåren utplånade. Herr statsrådet anklagade ju honom för att göra denna insinuation. Enligt min uppfattning kan man lika gärna vända på hela saken och säga, att det borde vara ett intresse för säkerhetstjänsten att få dessa spår bevarade, så att man verkligen kan få klarlagt vad som skedde under denna tid.

Jag hyste, vilket jag gärna skall er känna, när jag skrev denna motion, tvivel om jag över huvud taget skulle behöva motionera just med tanke på bestämmelsen i lagförslagets 2 §. När jag nu hör statsrådets ytterst restriktiva tolkning på den punkten, framstår detta för mig som ett ytterligare skäl för att man i denna fråga icke bör gå utskottets väg utan följa reservanternas linje.

Jag har tyvärr inte haft tillfälle att ägna mig åt vetenskapliga studier i någon högre grad. Jag har dock läppjat så pass mycket på vetenskapen att jag har klart för mig, hur inte minst vi här i landet i otaliga fall måste beklaga, att viktiga och värdefulla källor blivit förstörda. Skola vi nu här i riksdagen medverka till att förstöra det material, som statsrådet Mossberg och herrarna Mosesson och Lindqvist påstå icke är av något intresse, men som i verkligheten kan vara av ofantligt intresse och kanske av stor praktisk betydelse?

Om man däremot ser på rättssäkerhetssynpunkten så kunna vi nu, när vi nu kommit till det nuvarande stadiet, giva dem, som vilja ha sina brev tillbaka, en frist och dessutom en garanti på minst 70 år att ingenting olämpligt skall yppas. Då är ju rättssäkerhetssynpunkten till fullo tillgodosedd.

Härtill komma nu de forskningssynpunkter och de praktiska samhällssynpunkter, som här föreligga. Jag kan inte förstå, varför riksdagen och statmakterna skola behöva ha så bråttom med att förstöra ett sådant material som detta. Jag tycker att alla skäl tala för motsatsen. Jag vågar därför, herr talman, hemställa om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Herr Ståhl yttrar sig som om han ansåg, att ett för vetenskapen och den framtida historiska forskningen mycket dyrbart material skulle gå förlorat, om dessa postförsändelser förstördes. Jag vill säga att jag har den bestämda uppfattningen, att så icke kommer att bli förhållandet. Jag undrar, om inte herr Ståhl missuppfattat detta en smula.

Vi ha en grupp meddelanden från censurverksamheten under kriget, som verkligen innehålla ett mycket intressant historiskt material, och det är de telegram, som säkerhetstjänsten uppsnappat. Framför allt gäller det den tyska telegramtrafiken mellan Oslo och Berlin, som transiterades genom vårt land. Dessa telegram komma uppenbarligen att vara av mycket stort intresse för den framtida forskningen, och dessa komma inte att förstöras. Dessa telegram kunna bevaras utan att vi behöva ha något stöd i lagstiftningen.

Herr **STÅHL** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara försäkra herr statsrådet och kammarens ledamöter, att jag ingalunda missuppfattat detta. I reciten till propositionen är det myc-

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

ket noga skilt på riksarkivets yttrande beträffande de omhändertagna breven och dess yttrande beträffande det övriga uppsamlade materialet. Det är inte möjligt, om man läser innantill, att göra hopblandning av dessa saker.

Jag ber att få fästa statsrådets uppmärksamhet på vad riksarkivet säger i första meningen nederst på sidan 14 i propositionen:

»De omständigheter, som här framhållits, ådagalägga enligt riksarkivets mening, att det hos säkerhetstjänsten samlade, från trafikmedelskontrollen härrörande materialet innehåller åtskilligt av det allra största värde för framtidens samhällsvetenskapliga och politiskt-historiska forskning.»

Detta gäller breven. Det som gäller telefon- och telegramcensuren återges på annan plats.

Det kan alltså inte vara fråga om annat än att riksarkivet har denna höga värdesättning av brevmaterialet. Att sedan statsrådet har en annan värdesättning av detta skall icke föranleda mig att diskutera med honom härom. Var och en må ha sin uppfattning om detta. Den auktoritet, som jag i detta fall måste tillmäta det största värdet, är dock riksarkivet, eftersom det representerar den högsta vetenskapliga auktoriteten på detta område.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Jag skall också be att med några ord få motivera, varför jag fallit för locktonerna från riksarkivet och, jag vill tillägga, från rikets samtliga historiska professorer, som gjorde enahanda framställning då ärendet förra gången behandlades; det var år 1946. Jag vågar till och med, herr talman, fråga mig, huruvida inte även herr statsrådet Mossberg i viss mån fallit för dessa locktoner, ty då man jämför propositionen 1946 och den nu föreliggande, finner man, att statsrådet i den senare uttryckligen gjort undantag för det material,

som efter vad vi alla numera veta blivit bekant genom de svenska och norska vitböckerna äger ett ojämförligt historiskt värde, nämligen de transiterade telegrammen och telefonsamtalen från våren 1940.

Jag vill först förklara varför jag anser, att det finns skäl att bevara det material, som kan vara av historiskt-politiskt värde, d. v. s. som, sammanställt med material, som vi ännu inte känna men som framtiden naturligtvis kommer att leta fram, kan ge historiska upplysningar om svensk, nordisk och europeisk politik under dessa spännande år. Förhållandet är att vi, samtidigt som vi nu äro beredda att förstöra detta material — jag tänker då särskilt på alla dessa telegram och telefonsamtal där utlännningar varit med — ha tillfälle att i Berlin undersöka det tyska riksarkivets samlingar. Det är ett enastående tillfälle för svensk historisk forskning. Materialet omspannar tiden ända från 1860 och fram till 1943, i några fall ända till 1945. Det ger upplysningar av utomordentligt värde för svensk och nordisk historia, och det ger också upplysningar — så mycket är ju klart redan av vad vi erfarit här i riksdagen — av stort värde från krigsåren. Vad detta forskningsarbete kommer att bringa i dagen veta vi inte nu, men det vore ju ändå motsägelsefullt att nu besluta att förstöra det jämförelsematerial, som vi här ha och som kan vara värdefullt som kompletterande källor.

Å andra sidan ha vi här ett material av helt annat slag. Det är dessa hundra-tusen brev, av vilka inte mindre än en tredjedel utgöres av inländsk korrespondens. Det är huvudsakligen brev från beredskapsfolket. Dessa brev äro ju, herr statsråd, inte otillgängliga för offentligheten. I den utomordentligt grundliga undersökning, som Sandler-kommissionen gjort, finner man vidlyf-tiga smakbitar.

Nu kan man kanske säga, att det inte

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

är av något intresse att läsa dessa brevutdrag — de handla ju ofta om rena vardagligheter — men om vi fingo läsa sådana brev från 1808—1809 års krig, så skulle vi finna att det var ett utomordentligt värdefullt material. Vad veta vi svenskar egentligen om hur gemene man hade det förr i världen? Mycket litet, herr talman! Den svenska krigshistoriens arkivmaterial är enligt sakens natur sedd från myndigheternas och »herrarernas» synpunkt, som det heter. Men hur krigsknektarna tänkte och hade det, exempelvis under trettioåriga kriget, därom veta vi utomordentligt litet. En egendomlig slump har dock gjort, att material av snarlik natur varit tillgängligt för den historiska forskningen. Det är material från Erik XIV:s tid. Erik XIV var en stor politiker och krigsherre, och han ordnade, kan man säga, en föregångare till den nutida säkerhetstjänsten. Han hade sina underrättelsemän och spioner ute i landet och även i Tyskland, och åtskilliga av de brev som dessa skrevo hem uppsnappades med krigets rätt av danskarna. Danska riksarkivet har sedan utgivit dessa uppsnappade brev, vilka ge en sällsynt intressant och levande skildring av olika sidor i den tidens svenska liv. Dessa upplysningar ha vi inte kunnat få på andra vägar.

Om vi nu skulle ha en sådan samling som dessa 30 000 brev från det svenska krigsfolket från 1808—1809 års krig, vilket utomordentligt värde skulle inte detta ha! Det är först i våra dagar, som den historiska forskningen och allmänbildningen kommit så långt, att vi kunna börja tränga in på djupet i den svenska historien och utforska hur gemene man hade det och hur folket såg på saker och ting. Vi kunna studera detta i den serie publikationer, som Nordiska museet nu håller på att ge ut.

Jag kan inte finna annat än att det är något av en kulturell trångsyn att inte uppskatta värdet av detta material. Jag skall inte gå in på den rättsliga sidan

av saken, ty det ha så många andra gjort. Den är värd allt beaktande. Men efter alla reklamationer är dock det återstående materialet »herrelöst gods», och jag kan därför inte finna annat än att övervägande skäl tala för reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr LAGER: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord som replik till statsrådet Mossberg. Det enda bärande skälet för att förstöra detta material vore, att det inte fanns någon plats i riksarkivet. Statsrådet var inne på det när han talade om, att vi inte kunde anstränga arkivhyllorna alltför mycket. Sedan påpekade utskottets ordförande, herr Lindqvist, att han hört sig för hos riksarkivet. Man hade svarat, att man visserligen hade trängt, men det var inte värre än att man kunde ta emot materialet i fråga. Därmed har, enligt min mening, det enda sakliga skäl, som kan anföras mot bevarandet av detta material, fallit bort.

Vidare meddelade statsrådet Mossberg, att en del av den korrespondens som beslagtogs redan nu varit till nytta. Han hänvisade till att det t. ex. hos flyktkapitalbyrån fanns brev, som man i fortsättningen ville bevara och som självfallet haft ett visst intresse för flyktkapitalbyråns arbete. Som jag nämnde tidigare ha utdrag av sådana brev utgivits i en särskild offentlig utredning. Vad finns det nu som säger, att detta materials användbarhet är uttömt i och med att några brev utlämnats till polisen och andra till flyktkapitalbyrån, medan några blivit avtryckta i en offentlig utredning? Är det inte litet djärvt, herr statsråd, att påstå, att med den utportionering som gjorts är allt av nytta tillvarataget, och kvar är i huvudsak endast intresselöst gods? Jag skulle kunna tänka mig, att huvudparten av det material, som är kvar, i framtiden skulle kunna bearbetas från andra utgångspunkter och ge mycket av värde.

Lag om förstörande av vissa postförsändelser.

Det är väl slutligen ändå en viss skillnad på vanliga obeställbara försändelser, som ingen kräver att de skola arkiveras, och just dessa försändelser. Dessa äro ju insamlade under en alldeles speciell period i historien, som icke är utan intresse för framtiden. Vidare äro de insamlade efter speciella direktiv, som givits till den personal, som haft att utöva censuren. Som sådana äro de själfvallet av ytterligare värde ur forskningssynpunkt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Sveningsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen, och att kammarén sålunda bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BOMAN i Kieryd, som anförde: Herr talman! Vid voteringen angående sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande kom jag av misstag att

rösta nej. Jag skulle i stället ha röstat ja, vilket jag härmed vill ha antecknat till kammaréns protokoll.

§ 10.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tryckfrihetsförordning m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för övningslärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets memorial nr 46, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 39 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten, dels ock i dessa ämnen väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 62, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar;

nr 64, i anledning av väckta motioner angående utredning av det statliga vägväsendets organisation;

nr 65, i anledning av väckta motioner angående statens övertagande av vintervägunderhållet på vissa enskilda vägar, som användas för allmän trafik;

nr 66, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; samt

särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kyrkolagen, m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalcken m. m.; och

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militär rättegångslag m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 338, i anledning av väckt motion om viss reglerande lagstiftning beträffande bil- och busslinjer;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande ersättning i vissa fall enligt förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; och

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 11.51 em.

In fidem
Gunnar Britth.